Tadqiqot.uz

ANJUMAN | КОНФЕРЕНЦИЯ | CONFERENCES

O'ZBEKISTONDA ILMIY TADQIQOTLAR:

DAVRIY ANJUMANLAR

DAVRIYLIGI: 2018 | 2022

2022

DEKABR

№47

Toshkent shahar, Amir
Temur ko'chasi, pr.1, 2-uy.

+998 97 420 88 81
+998 94 404 00 00

www.taqiqot.uz
www.conferences.uz

CONFERENCES.UZ

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТЛАР: ДАВРИЙ АНЖУМАНЛАР: 10-ҚИСМ

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ УЗБЕКИСТАНА: СЕРИЯ КОНФЕРЕНЦИЙ: ЧАСТЬ-10

NATIONAL RESEARCHES OF UZBEKISTAN: CONFERENCES SERIES: PART-10

ТОШКЕНТ-2022

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Ўзбекистонда илмий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” [Тошкент; 2022]

“Ўзбекистонда илмий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” мавзусидаги республика 47-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 31 декабрь 2022 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2022. - 203 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илғор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳтил қилинган конференцияси.

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Ҳуқуқий тадқиқотлар йўналиши
Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Рахима (Жахон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фарғона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидаги изланишлар
Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни
Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви
Доцент Шакирова Шохида Юсуповна «Тараққиёт стратегияси» маркази муҳаррири

6.Журналистика
Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

8.Адабиёт
PhD Абдумажидова Дилдора Рахматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
Phd Вохидова Мехри Хасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт
Усмонова Дилфузахон Иброхимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш
Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
Бобохонов Олтибой Рахмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн
Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт
Доцент Чариев Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманган мухандислик-қурилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари
Доцент Сохадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманган мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
Т.ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика
Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария
Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари
Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
Проф. Хамидов Мухаммадхон Ҳамидович «ТИИМСХ»

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар
Phd доцент Қаххоров Ўктам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География
Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулдир.

© Муаллифлар жамоаси
© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: http://www.tadqiqot.uz/; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: http://www.tadqiqot.uz/; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

1. Mardonova Firuza Davronovna
MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA INNOVATSIYA USULLARI 12
2. Masharipova Boljon Madaminovna, Sabirova Saodat Maxmudovna, Sharipova Muqaddas Yusupbayevna, Jumaniyazova Yulduzxon Otaxonovna
TA'LIM SOHASIDAGI DAVLAT SIYOSATINING ASOSIY PRINSIPLARI 14
3. Masharipova Komila Baxtiyarovna, Masharipova Gulmira Ollayorovna
BIOLOGIYA DARSLARIDA KEYS-STADI METODIDAN FOYDALANISH TEXNOLOGIYASI 16
4. Matkarimova Dilfuza Yusupbayevna, Jumaniyazova Maqsuda Kamilovna
BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INTEGRATSIYA O'QUV FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH OMILI 17
5. Matkarimova Shirin Otaboyevna
O'QUVCHILARNING MUSTAQIL FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH 19
6. Matkarimova Faroxat Kuziyevna, Olloberganova Fotima Xojinazarovna
BIOLOGIYA DARSLARIDA KO`RGAZMALI QUROLLAR VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH 20
7. Matkarimova Iqbol Shermatovna, Xalilayeva Go'zaloy Atajon qizi
DARS JARAYONLARIDA MULTIMEDIALI ILOVALARDAN SAMARALI FOYDALANISH 1-SINF MISOLIDA 22
8. Matkurbonova Munira Maxsudovna, Safayeva Karomat Jumaboyevna
BOSHLANG'ICH SINF DARSLARIDA HUSNIXAT VA UNGA QO'YILADIGAN TALABLAR 24
9. Matmuratova Koramat, Hasanova Yulduz
TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA ZAMONAVIY YONDASHUVLARNING MAQSAD VA VAZIFASI 26
10. Matnazarova Salima Qo'ziboy qizi, Boltayeva Fatima Sabirovna
TARIX FANININI O'QITILISH METODIKASI 27
11. Matniyazova Zebo Otabekovna
BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA O'QITISH METODIKASI 29
12. Mavlonova Hilola Jumaqulovna
BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA IQTISODIY BILIMLARNI SHAKLLANTIRISH 31
13. Maxmudova Sadoqat Jabborovna, Durdiyeva Sanobar Shermamatovna
O`QUVCHILARNING O'QUV JARAYONIDA O'QISHGA BO'LGAN DOIMIY QIZIQISHINI OSHIRISHDA INTERFAOL METODLAR. 33
14. Mirzayeva Xilola Rajabboyevna, Karimova Shaxlo G'ayibnazarovna
GEOGRAFIYA DARSLARIDA ZAMONAVIY METODLARDAN FAYDALANISH 34
15. Murtazayeva Matluba Qurbonboyevna, Haydarova Norjon Axrorovna
BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHISINING PEDAGOGIK VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANIB BILISHI – TA'LIM SIFAT SAMARADORLIGINING GAROVIDIR 35
16. Muxtorova Mohigul Alisher qizi
TASVIRIY SAN'AT DARSLARINI AXBAROT-KOMMUNIKATSION TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASHKIL ETISH. 37
17. Namozova Sayyora Bobir qizi, Xolikova Nargisa Shabonovna
BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNI TATBIQ QILISH 39
18. Normetova Nigora Abdullayevna
BOSHLANG'ICH SINFLARDA "ORGANAYZER" METODI ASOSIDA DARSLAR TASHKIL ETISHDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYASI VA KO'RGAZMALILIKDAN FOYDALANISH 41

19. Niyazmetova Ayposhsha Rustamovna, Yakubova Sultanpashsha Nazirovna
BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI O'QITISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI 43
20. Nosirova Gulmira Isonovna, Nomozova Gulnora Ahrorovna
YOSH AVLOD KAMOLOTIDA NUTQ BOYLIGINING O'RNI 45
21. Nurullayeva Durdona Olimboyevna
GEOGRAFIYA TA'LIMINI TAKOMILLASHTIRISHDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI 47
22. Ollaberganova Dilfuza Sabur qizi, Raxmatullayeva Zuhra Boltaboyevna, Abduraxmanova Dilnoza Ramanovna
BOSHLANG'ICH SINF ONA TILI VA BOSHQA FAN DARSLARIDA ESTETIK DID-GO'ZALLIK OLAMI XISSIYOTLARINI TARBIYALAB BORISH 49
23. Omonova Umida Hayitovna, Usmonova Gulzoda Hoshimovna
BOSHLANG'ICH SINF O'QISH DARSLARIDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH USULLARI 51
24. Otakulova Ikboloy Muminovna, Yusupova Madina Shavkatovna, Nazarova Nodira Kushnazarovna
O'QUVCHILARNING IMLOVIY MALAKALARINI RIVOJLANTIRISH 53
25. Otamurotova Qlara Shavkat qizi
O'QISH DARSLARIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH 55
26. Po'latova Ra'noxon Usmanovna
KITOB – INSON ONGI VA TAFAKKURINI OSHIRUVCHI MANBAA SIFATIDA 57
27. Polvonova Shoxista
MATEMATIKA DARSIDA MATNLI MASALALAR USTIDA ISHLASH 59
28. Polvonova Zamira Sharipovna
BOSHLANG`ICH SINFLARDA OG`ZAKI VA YOZMA NUTQNI RIVOJLANTIRISH USULLARI 61
29. Qobilova Shohida Muhiddinovna, To'xtayeva Gulzora Norqulovna
ONA TILI DARSLARINI IJODIY TASHKIL ETISH METODIKASI 62
30. Qodirova Mahfuzaxon Raxmatovna
OZON HAYOT UCHUN 64
31. Qodirova Muqaddam Quvondiq qizi, Kazakova Matluba G'ulamboy qizi
MATEMATIKA FANINI O'QITISHDA YANGI DIDAKTIK O'YINLAR 66
32. Mirzayeva Bag'ila Kuantayevna, Kenjebekova Gulshat Janibekovna, Qizilbayeva Liza Kulistanovna
QOZOQ TILI DARSLARIDA SO'Z TURKUMLARINI O'QITISH USLUBIYOTI 67
33. Qudratova Dilrabo Rufatovna, Davronova Gulshan Usmonovna
BOSHLANG'ICH SINFLARDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI 69
34. Quronboyeva Maqsuda Masharipovna
BIOLOGIYA DARSLARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH YO'LLARI 71
35. Abrorova Ra'no
O'QITUVCHI NUTQ TEXNIKASI VA MADANIYATINING TA'LIM SAMARADORLIGIGA TA'SIRINI O'RGANISH 73
36. Rahimova Mubarak Jumaboyevna
BOSHLANG'ICH SINF DARSLARIDA TUSHUNCHALAR TAHLILI METODIDAN FOYDALANISH USULLARI 75
37. Rajabova Nargiza Ahmadovna
OLIY TA'LIM MUASSASALARINI BOSHQARISHDA BOSHQARUV TAMOYILLARINING AHAMIYATI 77
38. Raximova Oydin Axmad qizi, Aminova Nodira Shakirjon qizi, Yusupova Quvonchoy Atanozorovna, Abdullayeva Oftob Rustamovna
PEDAGOGIKADA INNOVATSION JARAYONLAR 79

39. Rahmatillayeva Dildora Otanazar qizi, Masharipova Oygul Sadullayevna
TASVIRIY SAN’AT DARSLARIDA SINF TAXTASIGA BO’R BILAN CHIZISHNING USULLARI....................81
40. Ro’zimova Charos Marks qizi, Davlatova Guloy Alijon qizi
BOSHLANG’ICH SINFLARDA GEOMETRIK MATERIALGA DOIR MASALALAR YECHISH USULLARI....................83
41. Rózmetova Sohiba Rustamboy qizi, Sobirova Shodmonoy Akbar qizi
MAKTABDA CHET TILLARINI O`QITISHDA - “TAQDIMOT” USULI....................85
42. Ruziyeva Zebiniso Nuritdinovna, Barnoyeva Zilola Baxriddinovna
BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIGA ILK MATEMATIKA KURSINI O‘RGATISH METODIKASI....................86
43. Ruzmetova Sohiba Artiqovna, Kenjayeva Gulxonim Abbosovna
BOSHLANG`ICH SINF O`QUVCHILARNI O`QITISHDA - G’OYALARNI ISHLAB CHIQISH USULI “AQLIY HUJUM”....................88
44. Рузметова Дилфуза Купаловна
АНАЛИЗ ИЛЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРИАЛА НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА....................89
45. Sabirova Maqsuda Zaripbay qizi, Abdullayeva Nozira Atabayevna
ONA TILI DARSLARIDA DIDAKTIK O’YINLARDAN FOYDALANISH METODIKASI 90
46. Sa’dullayeva Rauza Mirzakulovna, Qalibayeva Janar Sherbayevna, Orinbayeva Guljanat Ong’arbayevna
QOZOQ TILI DARSLARIDA O‘QUVCHILAR NUTQINI O‘STIRUVCHI INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR....................92
47. Atadjanova Aybibi Beknazarovna, Abdullayeva Saida Sa’dullayevna
BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA ZAMONAVIY VA SAMARALI DARS MASHG‘ULOTLARINI TASHKIL ETISH....................94
48. Samandarova Zarina Qodirberdi qizi, Ro’zimova Gulora Alimbayevna
BOSHLANG’ICH SINFLARDA INTERFAOL TA’LIMNING XUSUSIYATLARI....................96
49. Sapayeva Qunduz Bekmuxammadovna
O’QUVCHILARGA O’ZBEKISTON VA FRANSIYA O’RTASIDAGI MADANIY-MA’NAVIY ALOQALARNI O’RGATISH....................98
50. Satimova Charos G’ayratovna
THE ORIGINS OF GLOBALIZATION OF THE ENGLISH LANGUAGE IN THE MODERN WORLD....................100
51. Sharipova Ra’no Zarif qizi
TARIX DARSLARIDA PEDOGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH....................102
52. Sharipova Gulchiroy Zaripovna
ONA TILI VA ADABIYOT FANINING O’QUVCHILAR TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHDAGI AHAMIYATI....................104
53. Sherjonova Sohiba Qurbonazarovna, Yusubova To’xtajon Rajabovna
TA’LIM JARAYONIDA HAMKORLIKDA O’QITISHNING AHAMIYATI....................106
54. Shirinqulova Maqpal Quanishovna, Akparova Jazira Pernebayevna, Yergeshova Zilixa Turdibayevna
ISTIQLOL YILLARIDA BOSHLANG‘ICH TA’LIMGA E’TIBOR....................108
55. Sotvoldiyeva Zulfiyaxon Usmonovna
DASTUR VA DASTURLASH HAQIDA UMUMIY TUSHUNCHA....................110
56. Tajibaeva Dinara Qunduzbaevna
BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH. 112
57. Tazabekova Roza Kurbanbayevna
BOSHLANG’ICH TA’LIMDA INNOVATSION TA’LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH....................114
58. To‘xtaboyeva Charos Shonazar qizi, Sobirova Azzatjon Madirimovna
MATEMATIKA VA FIZIKA FANINI O’QITISHDA AXBOROT TEXNALOGIYALARI MAHSULOTLARIDAN FOYDALANISH....................116
59. To’rayeva Muqaddas Otaxonovna, Polvonova Yulduz Shavkat qizi
FIZIKA O‘QITISHDA IQTIDORLI O‘QUVCHILAR BILAN ISHLASH VA ULARNI TURLI TANLOVLARGA TAYYORLASH....................117

60. Tosheva Nargiza Abdumajitovna, Turdiyeva Bashorat Buronovna
BOSHLANG‘ICH TA’LIM O‘QUVCHILARINI KASBGA YO‘NALTIRISHDA QO‘LLANADIGAN USULLAR 119
61. Toshpulatova Maqsuda Abdulaxad qizi, G‘aniyeva Fotimaxon Ulug‘bek qizi
TASVIRIY SAN’AT FANINI O‘QITISH JARAYONIDA O‘QUV AXBOROTINING AUDIOVIZUAL VOSITALARI 121
62. Tashkulova Dilrabo Abdurazokova, Tursunova Nilufar Shodiyorovna
BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIGA MORFOLOGIYA BO‘LIMINI O‘RGATISHNING INTERFAOL USULLARI 123
63. Toyirova Dildora Shaxretdinovna, Nosirova Dilfuza Erkinovna
BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA O‘QISH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA MATN USTIDA ISHLASH TURLARI 125
64. Turdiyeva Gulniso Amonovna, Raxmonova San’atoy Abdisalomovna
TARIXIY VA TASVIRIY INTEGRATSIYA - FANLARARO UYG’UNLIK 127
65. Umarova Sanobar Pazilovna, Sobirova Arzigul Kutlibayevna
BOSHLANG’ICH SINFLARDA MATEMATIKA DARSLARIDA «JUFTLIKDA ISHLASH” USULI 129
66. Vaisova Dilafuruz Egamberganovna, Xudayberganova Shoira Nurimmatovna, Karimova Zeboxon Taxir qizi
DARSLARDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING NAZARIY ASOSLARI 131
67. Вапаев Бунед, Ражаббоева Фазилат
ДАВРА СУХБАТИ МЕТОДИДАН ФОЙДАЛАНИБ МАТЕМАТИКА ДАРСЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ 133
68. Xalillayeva Matluba Muhammadsharifovna, Eshimmetova Ma‘mura Ro’zimboyevna, Davletova Nodira Jumanazarovna
BOSHLANG‘ICH SINF ONA TILI TA’LIMINING MAZMUNI VA BUNDA O‘QUVCHILAR NUTQI, LUG‘AT BOYLIGINI OSHIRISH 135
69. Xatamova Firuza Rashitovna, Bekmurodova Muhayo Bomurodovna
BOSHLANG‘ICH SINF ONA TILI TA’LIMIDA NUTQ O‘STIRISH 137
70. Xo`jayeva Umida, Fayzullayeva Maqsuda
ONA TILI VA ADABIYOTI FANI DARSLARIDA SMART TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH 139
71. Xo’jamova Feruzaxon Kimsanaliyevna
BOSHLANG’ICH TA’LIMDA RAQAMLI TA’LIMDAN FOYDALANISHNI YO’LGA QO’YISH 141
72. Xolmatova Nargiza Ne’matovna
ULUG‘BEK HAMDAMNING “AUDITORIYA” HIKOYASIDA GLOBALLASHUV MUAMMOSI VA QAHRAMON RUHIYATI 143
73. Xudoyberganova Sanobar Egamberganovna
BOSHLANG‘ICH SINFLARDA MATEMATIKA O‘QITISH METODIKASI 147
74. Xudoyqulova Gulyora Sanoqul qizi, Hojiqurbonova Sadoqat Hojiqurbon qizi
BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING OG‘ZAKI NUTQINI O‘STIRISH BO‘YICHA AYRIM FIKRLAR 149
75. Yahyoyeva Nozima Shukurovna
BIOLOGIYA FANIDAN DARS O’TISH JARAYONIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH HAMDA INTERFAOL METODLARNING AHAMIYATI 151
76. Yeshova Irisay Gulmuratovna, Ismaylov Yertay Besenovich, Yesenbayeva Gulayim Qarabekovna
BOSHLANG‘ICH TA’LIM- UZLUKSIZ TA’LIMNING TARKIBIY QISMI 154
77. Ёриева Мохинур Ибодулло кизи
ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ, ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ 157

78. Yusupova Shahla Yuldashbayevna, Malikova Xamida Kamalovna, Baltayeva Laylo Yusupboyevna
HAYOTNING BIOSFERA DARAJASINI O’ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 159
79. Zaribova Gulniso Ravshanbek qizi, Normetova Dilnoza
TABIIY FANLARNI O’QITISHDA INTERFAOL METODLAR 161
80. Абдиева Матлуба Тажимуратовна
НРАВСТВЕННОЕ И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ 163
81. Аликулова Хумора Махмудовна
ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ СЛОВАРНЫХ СЛОВ 164
82. Аллаберганова Динора Бахадировна
ИГРОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ 166
83. Ибадуллаева Умида Садуллаевна
ДАРС БЕРИШ ТУРЛАРИ ВА ЖАРАЁНИНИ ФАОЛ ТАШКИЛ ЭТИШ 167
84. Латипова Зебохон Нарбековна
ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ 169
85. Рахмонова Шахло Юлдашевна
МЕТОДИЧЕСКАЯ РЕКОМЕНДАЦИЯ:ТЕХНОЛОГИЯ ПРОЕКТНОГО ОБУЧЕНИЯ ... 170
86. Раҳмонова Севара Анваржоновна, Турғунова Зарифа Деҳқоновна
ДАРС -ИЛМЛАР ПОЙДЕВОРИ 171
87. Шихова Инобат Омоновна
СИНФДАН ТАШҚАРИ МАШҒУЛОТЛАРДА ЎҚУВЧИЛАРНИНГ МАНТИҚИЙ ТАФАККУРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАЗМУНИ 173
88. Шихова Инобат Омоновна
ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ МАНТИҚИЙ ТАФАККУРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МАЗМУНИ 174
89. Шихова Инобат Омоновна
ЎҚУВЧИЛАРДА МАНТИҚИЙ ТАФАККУРНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ПСИХОЛОГИК ЖИҲАТЛАРИ 175
90. Bobonazarov Tinchlik, Ollazarova Sabohat
TARIX DARSLARIDA O‘YINLI TEXNOLOGIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISH 176
91. Jumadurdiyeva Nilufar Odilbek qizi, Madrimova Bonuxon Begnazar qizi
FIKRLASH ASOSIDA YOZMA SAVODXONLIKNI OSHIRISH 177
92. Mavlonov Faxriddin Ochilovich, Shodiyev Toshpo‘lat Uraltosh o‘g’li
BARKAMOL AVLOD – KELAJAK POYDEVORI 178
93. Shamurotov Mansurbek Umirbek o`g`li, Xo`jayeva Surayyo Ramanberdiyevna
INTERFAOL TA’LIM, UNING SHAKLLARI VA ISHTIROKCHILARI 179
94. Maratov Yo`ldosh Qo’shayevich, Durdiyeva Navbahor Otaxonovna
BOSHLANG’ICH SINF ONA TILI DARSLARIDA QO’LLANILADIGAN METODLAR. 181
95. Umarova Go‘zal Xayrullayevna, Shonazarova Oygul Tilovqobil qizi
PEDAGOG FAOLIYATIDA KOMPETENTLIK DARAJASINING AHAMIYATI 183
96. Xudayberganova Sadoqat, Arslonova Mehribon, Abdullayeva Nafosatxon
BOSHLANG‘ICH SINFLARDA ONA TILI O‘QITISHDA HUSNIXATGA O‘RGATISH MUAMMOSI 185
97. Норбекова Шахноза Бойбековна, Холмуродова Умида дочь Сувонкула, Сатторова Мадина Анваровна
МЕТОДЫ И ИГРЫ, ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ ДЛЯ ОРГАНИЗАЦИИ ИНТЕРЕСНЫХ УРОКОВ РУССКОГО ЯЗЫКА 187
98. Яхшимуротова Адиба Илхомовна
ДАРС ЎТИШ ЖАРАЁНИДА ИНТЕРФАОЛ МАШҒУЛОТ ТУРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ 189
99. Atajonova Manzura Matchonovna
TEXNOLOGIYA DARSLARINI TASHKIL ETISHNING DIDAKTIK TAMOYILLARI..... 191

100. Асланова Махлиё Сирожиддиновна, Холикова Мафтуна дочь Абдурашида, Хаитова Дильбар Пардаевна
ЭФФЕКТ ОТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА..193
101. Axmedova Feruza, Norbayeva Amina
BOSHLANG`ICH VA YUQORI SINF ONA TILI DARSLARIDA CHIROYLI YOZUV DARSINI TASHKIL ETISH..195
102. Atajonova Farida, Aminova Sanobar, Sultonmuratova Nodira
MAQOLLAR - INSONNI TARBIYALAYDIGAN VOSITA...197
103. Masharipova Lobarxon Normatovna, Avazova Gulzoda Madiyorovna
KIMYO HAMDA BIOLOGIYA FANLARINI O’QITISHNING ZAMONAVIY USULLARI..199
104. Avezova Shirin Boltayevna, Latipova Shirin Azodovna
BIOLOGIYA VA KIMYO FANLARINI O`QITISHDA MAXSUSLASHTIRILGAN DASTURIY VOSITALARDAN FOYDALANISH 201

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

MATEMATIKA FANINI O’QITISHDA INNOVATSIYA USULLARI

Mardonova Firuza Davronovna
Buxoro viloyati Ğijduvon tuman
45-IDUM matematika fani oʻqituvchisi

Annotatsiya: Maqola matematika fanini o’qitishdagi innovatsion jarayonlarni ochib beradi. Matematika yordamida ta’limning ijtimoiy ahamiyati jamiyatda to’laqonli ishlashi uchun matematikaning yordamida insonning intellektual rivojlanish darajasini ko’tarishdan iborat.

Kalit so’zlar: innovatsion jarayon, matematikani o’qitish.

Umumta’lim maktabini modernizatsiya qilish ta’limning nafaqat o’quvchilar tomonidan ma’lum hajmdagi bilimlarni o’zlashtirishga, balki uning shaxsini, uning bilim va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yo’naltirilganligini nazarda tutadi. “Umumta’lim maktabi umuminsoniy bilim, ko’nikma va malakalarning ajralmas tizimini, shuningdek o’quvchilarning mustaqil faoliyati va shaxsiy javobgarligi tajribasini, ya’ni zamonaviy ta’lim sifatini belgilovchi asosiy kompetentsiyalarni shakllantirishi kerak.

Matematik ta’limning asosiy maqsadlari:

• o’quvchilarning intellektual rivojlanishi, matematik faoliyatga xos bo’lgan va inson uchun jamiyatda to’laqonli hayot uchun zarur bo’lgan fikrlash fazilatlarini shakllantirish;

• amaliy faoliyatda qo’llash, turdosh fanlarni o’rganish, uzluksiz ta’lim uchun zarur bo’lgan aniq matematik bilimlarni, ko’nikma va ko’nikmalarni o’zlashtirish;

• matematikani va matematik faoliyatni o’zlashtirish jarayonida shaxsni tarbiyalash;

• matematikaning g’oyalari va usullari, matematikaning tasvirlash shakli va voqelikni bilish usuli sifatida g’oyalarini shakllantirish.

Matematikani o’qitishning maqsadlari to’rtta kompetensiya guruhlari bo’yicha aniqlashtiriladi.

Maktab bitiruvchisining matematik (pragmatik) kompetentsiyasi:

- matematik bilimlardan, arifmetik, algebrik va geometrik apparatlardan hayotdagi muammolarni tavsiflash va yechishda foydalanishni biladi;
- matematik tilda algoritmik ko’rsatmalar va ko’rsatmalarni malakali bajarishga qodir;

Ijtimoiy va shaxsiy vakolatlar:

- matematikaga xos fikrlash uslubiga, uning mavhumligiga, qat’iyligiga egalik qiladi;
- asosli fikr yuritishni, mantiqiy xulosalarni chiqarishni, tasdiqlangan fikrlarni isbotlanmaganlardan ajrata olishni, hukmlarni asoslashni biladi;

Umumiy madaniy vakolat:

- matematikaning umuminsoniy madaniyatning ajralmas qismi sifatida ahamiyatini tushunadi va oqilona tushuntira oladi;
- turli xil fan va amaliyot sohalarida, matematika, tabiiy va gumanitar fanlarda dalillarga qo’yiladigan talablarning farqi to’g’risida tasavvurga ega.

Mavzu va dunyoqarash vakolatlari:

- matematik nazariyaning aksiomatik konstruktsiyasi,aksiomalarning bilim va amaliyotning boshqa sohalari uchun ahamiyati to’g’risida;
- matematik modellarni qurish va tadqiq qilish texnikasiga egalik qiladi.

Matematikaning yordami bilan ta’limning ijtimoiy ahamiyati shundaki, insoniyatning intellektual rivojlanish darajasini matematikaning yordamida uning jamiyatda to’la-to’kis ishlashi uchun, jamiyatning har bir a’zosining funktsional savodxonligini ta’minlash, bu butun jamiyatning intellektual darajasini ko’tarishning zaruriy shartidir.

Matematika yordamida ta’lim sharoitida “Matematika” ta’lim yo’nalishi aynan umumiy ta’lim predmeti sifatida harakat qiladi, uning asosiy maqsadi intellektual tarbiya, o’sib borayotgan yosh avlodning tafakkurini rivojlantirish, bu uning zamonaviy jamiyat hayot sharoitlariga erkin va og’riqsiz moslashishi uchun zarurdir.

Adabiyotlar ro’yxati:

1. Ishmuhamedov R. Innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda ta’lim samaradorligini oshirish yo’llari. -T.: 2003 yil.

2. Farxodjonova, N.F. (2016). Xalqaro darajadagi o’quv jarayoniga innovatsion texnologiyalarni qo’llash muammolari. Innovatsion tendentsiyalarda, xalqaro makonda o’zaro munosabatlarning ijtimoiy-iqtisodiy va huquqiy muammolari.

TA'LIM SOHASIDAGI DAVLAT SIYOSATINING ASOSIY PRINSIPLARI

Masharipova Boljon Madaminovna
Sabirova Saodat Maxmudovna
Sharipova Muqaddas Yusupbayevna
Xorazm viloyati Xonqa tumani
3-son umumta'lim maktabning
boshlang'ich sinf o'qituvchilari
Jumaniyazova Yulduzxon Otaxonovna
Xorazm viloyati Xonqa tumani
3-son umumta'lim maktabning
ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasi ta'lim sohasida qabul qilingan qaror va dasturlar, bajarilgan ishlar, ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy prinsiplariga to'xtalib o'tilgan.
Kalit so'zlar: ta'lim, davlat, qonun, prinsip, dastur, tarbiya, harakatlar strategiyasi.

Istiqlol yillarida mamlakatimizda ta'lim tizimi tubdan isloh etilib, ertangi kunimizning munosib davomchilari bo'lgan barkamol avlodni voyaga yetkazishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Birinchi Prezidentimiz Islom Karimov rahnamoligida qabul qilingan sohaga oid qonunlar, farmonlar, davlat dasturlariga binoan ko'plab ta'lim muassasalari yangidan qurildi, ta'mirlandi, eng zamonaviy o'quv anjomlari bilan ta'minlandi.

1997-yilda O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi XI sessiyasida O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi Qonuni va «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi»ning qabul qilinishi ta'lim tizimini rivojlantirishda yangi bosqich bo'ldi. Davlat ta'lim standartlari talablaridan kelib chiqib ta'lim dasturlarining yangi avlodi ishlab chiqildi. Mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasida uzluksiz ta'limi tizimini takomillashtirish ustuvor yo'nalish sifatida e'tirof etildi. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi qonunida uzluksiz ta'lim tizimining mohiyati, yo'nalishlari, ta'lim mazmuni, ta'limning huquqiy asoslari batafsil ochib berilgan. Mazkur me'yoriy hujjat mazmunida quyidagilar ifodasini topgan:

1) fuqarolarga ta'lim, tarbiya berish, kasb-hunar o'rgatishning huquqiy asoslari;
2) ta'lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy tamoyillari;
3) har kimning bilim olishdan iborat konstitutsiyaviy huquqi;
4) pedagogik faoliyat bilan shug'ullanish huquqi;
5) ta'lim muassasasining haquqiy maqomi;
6) ta'lim tizimi va turlari;
7) ta'lim jarayoni qatnashchilarini ijtimoiy himoya qilish;
8) ta'lim tizimini boshqarish.

Ta'lim tizimini zamon darajasida rivojlantirish, sifatini oshirish maqsadida malakali kadr va mutaxassislarni tayyorlash tizimi isloh qilindi. 2020-yil 23-sentabr kuni O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi "Ta'lim to'g'risidagi" qonuni qabul qilindi. Ushbu qonunnning 4-moddasiga asosan ta'lim sohasidagi asosiy prinsiplar quyidagilardan iborat:

-ta'lim ustuvorligining tan olinishi;
-ta'lim olish shaklini tanlash erkinligi;
-ta'lim sohasida kamsitishlarga yo'l qo'yilmasligi;
-ta'lim olishga doir teng imkoniyatlarning ta'minlanishi;
-ta'lim va tarbiyaga milliy hamda umuminsoniy qadriyatlarning singdirilganligi;
-ta'lim va tarbiyaning insonparvarlik, demokratik xususiyati;
-ta'limning uzluksizligi va izchilligi;
-o'n bir yillik ta'limning hamda olti yoshdan yetti yoshgacha bo'lgan bolalarni bir yil davomida umumiy o'rta ta'limga tayyorlashning majburiyligi;
-davlat ta'lim standartlari va davlat ta'lim talablari doirasida ta'lim olishning hamma uchun ochiqligi;
-o'quv dasturlarini tanlashga doir yondashuvning yagonaligi va tabaqalashtirilganligi;
-insonning butun hayoti davomida ta'lim olishi;

-jamiyatda pedagoglarni ijtimoiy himoya qilishning kafolatlanganligi;
-ta’lim tizimining dunyoviy xususiyatga egaligi;
-bilimlilik, qobiliyatlilik va iste’dodning rag‘batlantirilishi;
-ta’lim tizimida davlat va jamoat boshqaruvining uyg‘unligi;
-ta’lim faoliyati sohasidagi ochiqlik va shaffoflik.

Ta’lim mazmuni umumiy o‘rta ta’limning o‘quv dasturlariga kiritilgan mavzular asosida ta’limning barcha turlarida uzviylik, uzluksizlik va davriylikni ta’minlaydi. O‘qituvchi, o‘quvchi va ota-onalar uchun o‘quv-metodik materiallar, multimediali axborot-ta’lim resurslari ishlab chiqilib, o‘quv-tarbiya jarayoniga tatbiq etiladi. Ta’lim-tarbiya jarayoniga prinsipial yangi yondashuvning joriy etilishi orqali o‘quvchilarda olgan bilimlarini amaliyotda to‘g‘ri qo‘llay olish, faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo‘lish, mustaqil ijodiy fikrlash kabi ko‘nikmalar rivojlantiriladi.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 7-fevraldagi «O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida»gi farmoni bilan taraqqiyotimizning kelgusi besh yilga mo‘ljallangan ustuvor yo‘nalishlari aniq belgilab berildi. Harakatlar strategiyasida mamlakatimizni rivojlantirishning besh ustuvor yo‘nalishi – davlat va jamiyat qurilishini takomillashtirish, qonun ustuvorligini ta’minlash va sud-huquq tizimini yanada isloh qilish, iqtisodiyotni yanada rivojlantirish va liberallashtirish, ijtimoiy sohani taraqqiy ettirish, xavfsizlik, millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglikni ta’minlash, chuqur o‘ylangan, o‘zaro manfaatli va amaliy ruhdagi tashqi siyosat yuritish bo‘yicha aniq, hayotiy islohotlar, ularni amalga oshirish mexanizmlari belgilab berilgan. Harakatlar strategiyasidagi beshta ustuvor yo‘nalishdan to‘rtinchisi ijtimoiy sohani rivojlantirishga qaratilgan. Aholi farovonligini ta’minlash, bandlik, salomatlikni muhofaza qilish, uy-joy masalalari qatoridan ta’lim-tarbiya tizimini taraqqiy ettirish masalasi ham o‘rin olgan. Farmonga binoan ta’lim va ilm-fan sohasini yanada rivojlantirish borasida kompleks chora-tadbirlar ishlab chiqildi. Bunda ta’lim tizimida keng islohotlarni amalga oshirish orqali ta’lim-tarbiya sifatini oshirish, yangi o’quv binolari barpo etish, rekonstruksiya qilish, kapital ta’mirlash, ularni zamonaviy o‘quv-laboratoriya uskunalari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va o‘quv-metodik qo‘llanmalar bilan to‘liq ta’minlash kabi qator masalalar amalga oshirilishi ko‘zda tutilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Lex.uz - O’zbekiston Respublikasining qonun hujjatlari to’plami.
2. Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 7-fevraldagi O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi.
3. Internet materiallari.

BIOLOGIYA DARSLARIDA KEYS-STADI METODIDAN FOYDALANISH TEXNOLOGIYASI

Masharipova Komila Baxtiyarovna
Urganch tumani 12-son maktab o’qituvchisi
Telefon: +998 (99) 501 42 93
komila.baxtiyarovna_ur12@inbox.uz
Masharipova Gulmira Ollayorovna
Bog’ot tumani 15-son maktab o’qituvchisi
Telefon: +998 (99) 500 77 66
masharipovagulmira_b15@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqola Keys-stadi metodining maqsadi, ahamiyati va qo’llash texnologiyasi haqida.

Kalit so‘zlar: Keys-stadi metodi, amaliy tadqiqotlar, hodisa usuli, vaziyat, tahlil, munozara, muammoli vaziyat.

«Biologiya» faniga nafaqat biologik bilimlarning o‘zi, balki falsafiy, ijtimoiy tabiat, emotsional va axloqiy kategoriyalar, texnika muammolari, atrof-muhitni muhofaza qilish, inson salomatligi va boshqa ko‘plab asosiy masalalar doirasidan tashqariga chiqadigan ma’lumotlar kiradi. Biologiya fanidan o‘quv mashg‘ulotlari maktab tarbiyasining zaruriy tarkibiy qismi o‘quvchining shaxsiyatining tizimli predmetli bilimlari, shaxsning insonparvarlik qadriyat yo‘nalishlari,hozirgi kelajakdagi xulq-atvorning asosi sifatida o‘zini o‘zi anglash va o‘zini o‘zi targ‘ib qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish uchun zarur bo‘lgan muhit sifatida qaralishi kerak.

Hayotda har bir insonga biologiya sohasidagi bilim va ko‘nikmalar, shu jumladan tadqiqot xarakteridagi bilim va ko‘nikmalar kerak. So‘nggi paytlarda fikrlash, ijodkorlik va muloqot mantig‘ini rivojlantirish uchun turli texnologiyalardan faol foydalanmoqdalar.

Keys metodi - bu real vaziyatlarga asoslangan faol ta’lim usuli, vaziyatni tahlil qilish usuli. Keys metodining mohiyati - o‘quv jarayonida muayyan o‘quv vaziyatlaridan foydalanish, o‘quvchilarni muammoni shakllantirishga yo‘naltirish va uni hal qilish variantlarini izlash, so‘ngra sinflarda tahlil qilish.

Texnologiyalarning maqsadi har bir o‘quvchiga eng kerakli bilimlarni o‘zlashtirishning o‘ziga xos usulini aniqlashga yordam berishdir. Shunday qilib, o‘quvchining o‘z-o‘zini tarbiyalashida bugungi kunda talablarga javob beradigan chiqish mavjud. Ishlar quyidagicha tasniflanadi:

- amaliy holatlar: vaziyatni tahlil qilish usuli yoki ishbilarmonlik yozishmalar usuli. Ushbu holatlar kiritilgan vaziyatni yoki ishni iloji boricha haqqoniy aks ettirishi kerak;

-o‘quvchini tadqiqot faoliyatiga qo‘shishga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar yoki voqealar usuli.

Voqealar usuli: Ushbu usulning o‘ziga xos xususiyati shundaki, o‘quvchi o‘zi qaror qabul qilish uchun ma’lumot topadi.

Vaziyatli tahlil usuli: eng keng tarqalgan usul, chunki bu murakkab vaziyatni chuqur va batafsil o‘rganishga imkon beradi. Keys usuli biologiya darslarida muvaffaqiyatli qo‘llanilishi mumkin, chunki bu usul murakkab va barcha turdagi tadqiqot ishlarini o‘z ichiga oladi.

Keys metodining muvaffaqiyati ko‘p jihatdan o‘qituvchining metodik mahoratiga, uning mazmunini aniqlay olish va unga mos materialni tanlash qobiliyatiga bog‘liq. Natijada o‘quvchilar mustaqil ravishda o‘qituvchi nazorati ostida taqqoslash, umumlashtirish, xulosalar chiqarish, baholash va tahlil qilish, muammoli vaziyatlarni hal qilish va nostandart vazifalarni hal qilish, murakkab sharoitlarda amaliy harakatlarni bajarish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yhati:

1.G‘anieva M.A., Fayzullaeva D.M.Keys-stadi Literature pedagogika texnologiyalari to‘plami..-T .: TDIU, 2013.-B.95.
2. Tolipov O‘.K., Usmonboeva M. Pedagogik texnologiya - tatbiqiy asoslari. Toshkent., 2006.
3.http: //www.ziyonet.uz

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INTEGRATSIYA O'QUV FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH OMILI

Matkarimova Dilfuza Yusupbayevna
Jumaniyazova Maqsuda Kamilovna
Xorazm viloyati Xiva tumanidagi 21-son umumiy o'rta
ta'lim maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchilari
telefon:+ 998907251615
telefon:+998996891274

Annotatsiya: *Maqolada boshlang'ich sinflarda dars o'tishda fanlararo bog'la- nishning darslarni samaradorligini oshirish omillari haqida fikrlar bayon etilgan.*
Kalit so'zlar: *pedagogik texnologiyalar, multimediya, kitob, muammoli ta'lim.*

Mustaqillik yillarida ta'lim sohasi tubdan yangilanib, o'qitishning ilg'or usul va metodlarini amalda qo'llash bo'yicha ulkan tajriba to'plandi. Bugun zamon shiddatli tarzda rivojlanyapti. «O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi»da belgilab berilgan mustaqil fikrlaydigan, qat'iy hayotiy nuqtai nazarga ega, Vatanga sodiq yoshlarni tarbiyalash, demokratik islo hotlarni chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jarayonida ularning ijtimoiy faolligini oshirish vazifasi shaxsning intellektual salohiyatini shakllantirish ga, jamiyatning ijtimoiy, siyosiy, madaniy, ma'rifiy hayotida faol va muvaffaqqiyat li ishtirokini ta'minlashga zamin yaratadi. Boshlang'ich ta'lim umumiy o'rta ta'lim ning poydevori sifatida o'quvchilarning kelajakda komil inson bo'lib voyaga yetishi shini ta'minlovchi asosiy bo'g'inlardan bir hisoblanadi.

Umumta'lim fanlarini o'qitishga zamon talablari asosida yondashish, ta'limda eng ilg'or texnologiyalarni qo'llash davr talabiga aylandi. Ta'lim jarayonini yangi mazmun va yangi shaklda yo'lga qo'yishda integrativ yondashuv talab etiladi. Integratsiya so'zi lotincha «integration» tiklash, to'ldirish so'zidan kelib chiqqan. Integratsiya ta'lim maqsadi sifatida olamning alohida qismlari bog'liqligini ko'rsatuvchi bilimlarni berish emas, bolani barcha elementlari bir-biriga bog'liq yaxlit olamni tasavvur qilishga o'rgatishga xizmat qilishi kerak.

O'quv jarayonidagi odatiy muammoli vazifalarni yechishda, o'quvchilarning bilim zahiralarini hisobga olish, ularning aqliy faoliyat ko'lamini kengaytirishni nazarda tutish muhim ahamiyatga ega. Muammoli ta'lim vaziyatlarida o'quvchi mustaqil izlangan holda ko'plab axborotlar ichidan muhimlarini tanlab, uyg'unlash tirgan holda o'zlashtiradi. Natijada o'quvchilarda yangi bilim, ko'nikma va malaka lar shakllanadi, o'z farazlarini ilgari suradilar, mustaqil izlanishga ehtiyoj sezadilar.

Integrativ yoshdashuvning vazifalari orasida markaziy o'rinni o'quvchilarning o'quv faoliyatini rivojlantiruvchilik vazifasi egallaydi. Darslarni integrativ yondashuv asosida tashkil etish eskirgan usullardan voz kechishni taqozo qiladi. Bunday integratsiya natijasida o'quv jarayonida sifat o'zgarishi vujudga keladi.

Ta'lim jarayonida integrativ yondashuvning ijobiy natijalari sifatida quyidagilar ajratiladi:1. O'quvchilarning o'rganilayotgan materialning nisbatan tugallangan qismi chuqur va mustahkam o'zlashtirishlari ta'minlanadi.

2. O'quvchilarni faoliyatning turli tuman ko'rinish va shakllariga jalb qilish, faoliyatni tashkil etishning yalpi, guruh va yakka shakllarini maqbul tarzda birga qo'shib olib borish uchun qulay shart-sharoitlar yaratiladi.

3.O'qituvchi va o'quvchilarning birgalikda ijod qilishlariga keng imkoniyatlar yaratiladi.

O'quvchilarning yosh, aqliy, jismoniy xususiyatlari va qiziqishlarini hisobga olish uchun shart-sharoitlar yuzaga keladi. Muhokama qilinayotgan masala bo'yicha kuzatishlar tahlilida dars jarayonining sifat xususiyatlarini aniqlash uchun an'anaviy ta'limning ko'zga tashlanadigan jihatlarini interfaol ta'lim bilan taqqoslashga harakat qildik. Tahlillarimiz quyidagilarni ko'rsatdi:

An'anaviy ta'lim quyidagi xususiyatlarga ega:

- reproduktiv xususiyat, uning asosida predmetni markazlash yotadi;
- fanda aniq tasdiqlangan tushunchalarni o'rgatish;
- turli xil qarashlarni, atamalarni o'quv jarayoniga olib kirmaslik;
- o'quvchilarga muayyan tushunchalar bo'yicha aniq ta'riflar berish;

- ko‘p miqdordagi keragidan ortiq axborotlarni o‘zlashtirish;
- o‘quv mashg‘ulotlarining ustuvor to‘g‘ridan-to‘g‘ri shakllari, hurmat qilish va taqdirlash emas, balki majburlash;
- o‘qituvchi - boshliq, o‘quvchi - itoatkor.

Interfaol ta‘lim quyidagi xususiyatlarga ega:

- hayot uchun, jamiyatda va shaxsiy taraqqiyotda muvaffaqiyatli ijtimoiylashuv ;
- axborotni bilish uchun emas, o‘z layoqatlarini taraqqiy ettirish asosida muhim kompetensiya, uslub, fikrlash va faoliyat yo‘llarini o‘zlashtirish;
- natijalarga erishish uchun shaxsiy vaj va javobgarlik asosida o‘quvchilarning mustaqil, o‘quv faoliyatini tashkil etishning turlicha shakllari;
- o‘qituvchi boshliq emas, balki o‘quvchining qiziqishlari va qobiliyatlariga mos ravishda jamiyatda, madaniyatda o‘rin egallashiga yordamchidir;
- o‘qituvchi ishining sifati uning o‘quvchilarni jamiyat talablari doirasida ta‘lim-tarbiya natijalariga erishishga yo‘naltirilgan faoliyatini baholashga imkon beruvchi ko‘rsatkichlar tizimi orqali aniqlanadi.

Interfaol ta‘lim o‘qitish jarayonining asosiy ishtirokchilari o‘qituvchi - o‘quvchi-o‘quvchilar jamoasi o‘rtasida yuzaga keladigan hamkorlik, qizg‘in bahs munozaralar, o‘zaro fikr almashish imkoniyatiga egalik asosida tashkil etiladi, ularda erkin fikrlash, shaxsiy qarashlarini ikkilanmay bayon etish, muammoli vaziyatlarda yechimlarni birgalikda izlash, o‘quv materiallarini o‘zlashtirishda o‘quvchilarning o‘zaro hamkorliklarini yuzaga keltirish, o‘qituvchi - o‘quvchi - o‘quvchilar jamoasinning o‘zaro bir-birlarini hurmat qilishlari, tushunishlari, samimiy munosabatda bo‘lishlari bilan tavsiflanadi.

Innovatsion ta‘lim sharoitida o‘qituvchi yuksak rivojlangan fikrlash qobiliyatiga, muammolar bo‘yicha mushohada yuritishga, muammolarni o‘z vaqtida yecha oladigan qobiliyatga ega bo‘lishi kerak. Ta‘limning an‘anaviy va innovatsion shakllarini uyg‘unlashtirgan holda dars jarayoni oqilona tashkil qilish o‘quvchilarni mustaqil ravishda tahlil qilish orqali bilimlarni o‘zlashtirishga, ijodiy mulohaza yuritishga, shaxsiy xulosa lar asosida erkin fikr yuritishga, nutq va tafakkurini rivojlantirishga imkon yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qosimova K., Matchonov S Adabiyot o‘qitish metodikasi. - Toshkent,, 2019.
2.Ubayxo‘jayeva R. Ilg‘or pedagogik texnologiyalarni qo‘llash // , 2016,3-son.

O’QUVCHILARNING MUSTAQIL FIKRLASH QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Matkarimova Shirin Otaboyevna
Urganch tuman 19-son umumiy o’rta ta’lim maktabi

Bugungi kunda jamiyatimizning turli jabhalarida tub o‘zgarishlar yuz bermoqda. Davr talablariga mos ravishda ta’lim tizimida jadal islohotlar amalga oshirilib, ta’limning sifati va samaradorligini oshirish bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta’lim-tarbiya jarayonida do’stona munosabatdagi o’quv muhitini yaratishga asosiy omil bo’ladi. O’quvchilarning fan asoslarini egallashga bo’lgan qiziqishini orttirish va bilim olishga bo’lgan ehtiyojlarini qondirish, ta’lim-tarbiya jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlar ustuvorligini ta’minlash, inson, jamiyat va atrof-muhitning o’zaro munosabatlarini uyg’unlashtirish, ta’lim oluvchilarda ongli intizom, insoniy qadr-qiymat tuyg’usi, yuksak ma’naviyat, ijtimoiy normalarga asoslangan xulq-atvor, estetik boy dunyoqarash, mantiqiy va ijodiy fikrlashni tarkib toptirish maqsadida o’qitish jarayoniga yangicha yondashish zarur. Ta’lim va tarbiyaning muhim vazifalaridan biri – o’quvchi yoshlarni erkin, mustaqil fikrlashga o’rgatishdir. Agar bolalar erkin fikrlashni o’rganmasa, berilgan ta’lim samarasi past bo’ladi. Har bir pedagog o’zining asosiy e’tiborini o’quvchilar bilan hamkorlikni tashkil qila olishga, darsda va darsdan tashqari vaqtlarda o’quvchilar faolligini oshirishga, ularning og’zaki nutqini o’stirishga, o’quvchilarni o’z faniga qiziqtira olishi lozim. O’quvchilarning mustaqil ishlarini tashkil etishning interfaol usullari xilma-xildir. Mustaqil ish sinfda va uyda sinfdan tashqari mashg’ulotlar jarayonida ham bajariladi. O’quvchilarning mustaqil ishlarini tashkil etishda quyidagi qoidalar nazarda tutiladi:

✓ mustaqil ishlarning o’kuvchilar aqliy faoliyati bilan bog’liqligi;

✓ mustaqil ish topshiriqlarining aniq maqsadli bo’lishi, ularning bajarilishi shartlari, o’quvchilarni fikrlashga, izlanishga undashi;

✓ mustaqil ish bajarishda ijodiylikning kuchayishi.

Mustaqil ish darsning barcha bosqichlarida, yangi materialni tushuntirishda, uni mustahkamlashda, o’tilgan materiallarni takrorlashda, sinov topshiriqlarini bajarishda amalga oshirilishi mumkin. O’qituvchi qo’llaydigan interfaol usullar o’quvchi fikrlash qobiliyatining o’sishida muhim ahamiyatga ega. Dars mavzusini turli xil metodik usul, vositalar bilan o’rgatish mumkin. Masalan: Blum moychechagi, keys-stadi(vaziyatlarni o’rganish), hayot chizig’i mashqi kabi interfaol usullardan foydalanish mumkin. Blum moychechagi taksonomiyaga asoslangan bo’lib, bilish, tushunish, qo’llash, tahlil, umumlashtirish va baholash bosqichlari, olti yaproq-olti xil savolda o’z aksini topgan. Oddiy savollar: savollarga javob berganda, ayrim ma’ulmotlarni eslash, aniqlash aytish va ulardan nazoratning an’anaviy shakllarida ishlatiladi(sinovlar, termin atamalar diktantida). Aniqlovchi savollar: bu savollarning maqsadi o’quvchining aytgan gaplariga qayta aloqasiga taalluqli, ayrim vaqtlarda bu savollarni berishning maqsadi ayrim ma’lumotlarni aniqlashtirish uchun beriladi. Savollar berishda salbiy xatti – xarakatlarsiz berilishi lozim. Tushuntiruvchi (interpritatsion) savollar: bu savollar odatda shunday boshlanadi: Nimaga? Nima uchun?. O’quvchi faktlar, qoidalar, sxema, jadvallarini tushunadi. Mavjud ma’lumotlar asosida kelgusi oqibatlarni tahliliy tavsiflay oladi. Masalan: “Nimaga kuzda daraxt barglari sarg’ayadi?”. Ijodiy savollar: qachonki savolda “Agarda” so’zi mavjud bo’lsa, o’quvchi mustaqil fikrlay oladi, biror tajriba o’tkazish rejasini tuzadi, ma’lumotni yangilik yaratish uchun ijodiy ishlaydi. Masalan: “Agarda dunyo bo’yicha odamlarning barmoqlari beshta emas, balki uchta bo’lganida nima bo’lardi?”. Baholovchi savollar: bu yaproqdagi savolda o’quvchining munosabati aniqlanadi. Masalan: “Nima yaxshi, nima yomon?”, “Nimasi bilan bir dars ikkinchi darsdan farq qiladi?”, “Sizning munosabatingiz?”. Amaliy savollar: yuqoridagi berilgan vazifalar nazariy bo’lib, bunda o’quvchi egallagan bilimlarini tushuntira oldi. Amaliy savolda esa o’quvchi amaliy yondoshadi. Masalan: “Agar siz bu qahramonning o’rnida bo’lganingizda, nima qilardingiz?”.

BIOLOGIYA DARSLARIDA KO`RGAZMALI QUROLLAR VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Matkarimova Faroxat Kuziyevna
Xiva shahar 16-son maktab biologiya fani o`qituvchisi
Olloberganova Fotima Xojinazarovna
Xiva shahar 16-son maktab biologiya fani o`qituvchisi

Annotatsiya: Ma`ruzada biologiya darslarida ko`rgazmali qurollarni o`qituvchi o`quvchilar bilan birgalikda tayyorlab darsda qo`llashning samaraliligi, darslarda AKT vositalaridan, multimedia materiallaridan foydalanishning afzalliklari haqida so`z boradi.
**Kalit so`zlar**: ko`rgazmali qurollar, plastilin, organ, gul, multimedia, texnologiya, o`quvchi.

Ta’lim-tarbiya mazmuni, maqsad va vazifalari davrlar o‘tishi bilan kengayib borishi natijasida uning shakl va usullari ham takomillashib bormoqda. Hozirgi davrda maktab ta’limi ustuvor vazifalari qatorida o‘quvchi shaxsining ijodiy qobiliyatini rivojlantirish, uni biologiya sohasining ilg‘or yutuqlari bilan tanishtirish, axborot jamiyatining faol iste’molchisi sifatida shakllantirish alohida o‘rin olgan.

Ko`rgazmali qurollardan foydalanish metodi qadim zamonlardan beri ishlatilib kelinayotgan eng qulay samarali va tushunarli metod hisoblanadi. Zero, miyaga ko`rish orqali eshitishga nisbatan 5 marta ko`proq ma’lumotlar etkaziladi. Bu ma’lumotlar o`quvchi ongida tez, oson va mustaxkam o`rnashib qoladi. Ko`rgazmalilik metodi o`ziga xos tamoyillarga asoslanadi. So`z bilan emas namoyish bilan bola ko`proq va oson tushunib olishi mumkin. Ko`rgazmali qurollarni o`quvchilar bilan birga tayyorlash yaxshi natija beradi. Masalan, odam va uning salomatligi fanida tayanch xarakatlanish a’zolari mavzusi o`tilganda bir o`quvchiga qo`l suyaklarini yasash topshirilsa , boshqa o`quvchi ko`krak qafasi suyaklarini yasab keladi. O`quvchi suyaklarni plastilindan yasash jarayonida ilmiy jixatdan to`g`ri yasashi uchun shu mavzuni yaxshi o`rganishi lozim bo`ladi. Yoki biologiya darslarida o`simliklarning generativ organlarini o`rganganda o`quvchilarga gul qismlarini yasab kelish topshirig`i topshirilsa o`quvchi gul qismlarini to`g`ri yasash uchun mavzuni o`rganadi. Odamning ovqat hazm qilish sistemasi mavzusi bo`yicha har bir o`quvchiga bir organni yasab kelish topshiriladi. Dars jarayonida har bir o`quvchi o`zi yasab kelgan oraganni ta’riflab beradi. Shundan so`ng o`qituvchi o`quvchilar bilan birgalikda o`quvchilar tomonidan yasab kelingan ovqat hazm qilish sistemasi organlarini to`g`ri ketma-ketlikda joylashtiradi. Ko`rgazmalarni o`quvchi o`z qo`li bilan yasaganda mavzuni o`rganish bilan birga mehnat qilishga ham o`rgatiladi.

Biologiya fanini o‘qitish yanada samarali bo‘lishi uchun o‘quv mashg‘ulotlari davomida o‘qituvchilar axborot kommuntkatsiya texnologtyalarini ishlab chiqishlari va undan foydalanishni bilishlari zarur . O‘qituvchilar yanada samarali o‘qitish uchun proyektorlar va axborot kommuntkatsiya texnologtyalardan foydalanib, jonli o‘quv sinflarini tashkil etishi lozim. Hozirgi zamon mutaxassislari faoliyat doirasi qanday bo‘lishidan qat’iy nazar, axborot texnologiyalari to‘g‘risidagi keng ko‘lamdagi bilim va ko‘nikmalar hamda ulardan foydalanish borasidagi malakalarga ega bo‘lishi davr talabidir.

Tabiiy fanlar, jumladan, biologiyani o’qitishda axborot texnologiyalardan foydalanish uchun biologiya ta’limi mazmunining o’ziga xos xususiyatlarini e’tiborga olish zarur ya`ni, tirik ob’ektlar bilan ishlash, ularda kechadigan hayotiy jarayonlarni kuzatish va b.

Biologiya fanini o’qitishda har bir mavzu mazmuniga asosan ko’rgazmalilikni amalga oshirish, ya’ni multimediali taqdimot materiallari, biologik jarayonlarning animatsiyasi, virtual laboratoriya va amaliy ishlar; ishlab chiqarish korxonalariga virtual ekskursiya, biologik jarayonlarning modellashtirilgan dasturlaridan foydalanish mumkin.

Keyingi paytlarda biologiya darslarida foydalanish uchun bir necha mavzularda multimediya materiallari yaratilgan. Bunday multimediya materiallaridan foydalanish muassasa sharoitida amalga oshirib bo’lmaydigan jarayonlarni ko’rishga, oddiy ko’z bilan ko’rinmaydigan jarayonlarni tushunishga yordam beradi. Shuningdek fiziologik jarayonlar dinamikasini yoritishda muhim ahamiyatga ega. Masalan gullarda qo`sh urug`lanish jarayonini tushuntirish uchun aynan multiplikatsion filmlardan foydalanganda changing urugchi ustunchasi orqali tugunchaga o`sib kirishi oson, qulay tarzda tushuntirilgan. Xuddi shunday qon aylanish sistemasida qonning

aylanishi, yurak urishida qorincha va bo’lmachalarning navbat bilan qisqarishi o’quvchilaraga sodda, tushunarli tarzda yetkazib berilgan.

Biologiya fanidan axborot komunikatsiya texnalogiyalaridan foydalanish darsning barcha bosqichlarida, masalan, o’tgan mavzu bo’yicha o’quvchilarning bilimlarini mustahkamlash, yangi mavzuni o’rganish, yangi mavzu bo’yicha o’quvchilarning bilimlarini mustahkamlash, nazorat qilish, baholashda foydalansa bo’ladi. Ko`rgazmali qurollarni o`quvchilar bilan birgalikda tayyorlash esa o`quvchilarda mavzuga doir yangi bilimlarni o`rganish bilan birga ularni mehnat qilishga ham o`rgatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1.Verzilin N.M., Korsunskaya M. «Biologiya oʻqitishning umumiy metodikasi»,«Oʻqituvchi» 1983y.

2.Sayidahmedov N. Didaktik jarayon loyihasining interfaol metodlari./ metodik tavsiyanoma. N. Sayidahmedov.-T.: OʻzMU qoshidagi OPI, 2001 yil.-18

3. Gʻofurov A.T, Tolipova J, Fayzullaev S.S, Azimov I.T, Axmadalieva B. «Biologiyani oʻqitishning umumiy metodikasi» (oʻquv-metodik qoʻllanma) T.:-2005.-152 b.

4. K. Saparov, I. Azimov, M. Umaraliyeva, Z. Tillayeva, I. Abduraxmanova, U. Raxmatov, S. Haytbayeva, M. Boʻronboyeva. Biologiya 7-sinf. Darslik. 2022 y

5.Pratov.O, Toxtaev A.S, Azimova F.O Botanika 6-sinf uchun. T.: «Uzbekiston». 2017 y.

DARS JARAYONLARIDA MULTIMEDIALI ILOVALARDAN SAMARALI FOYDALANISH 1-SINF MISOLIDA

Matkarimova Iqbol Shermatovna
Xalilayeva Go’zaloy Atajon qizi
Xorazm viloyati Shovot tumani
38 – maktab boshlang’ich sinf o’qituvchilari

Annotatsiya: ushbu maqolada 1 – sinflarning dars jarayonlarida multimediali ilovalardan foydalanish usullari haqida yoritilgan.

Kalit so’zlar: muldimediali ilovalar, ispring, video dars, animatsiyalar.

Multimedia taqdimotidan foydalanganda uni sinf tizimida qo’llash yoki uni qo’llashning yangi modellaridan foydalanish mumkin.

Loyiha usulini maktab o’quvchilarining ijodiy qobiliyatlarini to’liq ochib berishga, katta ma’lumot dengizida harakat qilish, asosiy narsaga e’tibor qaratish, o’rganish qobiliyatini shakllantirish imkonini beradigan eng istiqbolli pedagogik texnologiya sifatida ta’kidlash mumkin. mas’uliyat va qarorlar qabul qilish.

Albatta, loyiha usuli o’qituvchining eng yuqori malakasini, ijodiy yondashuvni talab qiladi maktab o’quv dasturi, bir nechta fanlar bo’yicha bilimlarni jamlash qobiliyati va, albatta, tashkilotchilik qobiliyati. Maktabda loyihani amalga oshirishda va, albatta, uning uchun materiallarni ishlab chiqishda axborot texnologiyalaridan foydalanish hal qiluvchi, ilhomlantiruvchi bo’ldi. Yangi hayot taniqli dizayn metodologiyasiga kiradi.

Loyiha uslubining asosiy tarkibiy qismlari maktab o’quvchilarining tadqiqot ishlari va ushbu faoliyatni baholashdir.

Barcha kognitiv vositalardan multimedia bilimlarni turli usullarda, shu jumladan idrok etishning barcha usullarida ifodalashning eng yaxshi usuli hisoblanadi. Multimedia vositalari bilan ishlashda talabalar o’rganilayotgan materialni o’z-o’zini ifodalash uchun boy arsenalga ega. Multimedia bilimlarni o’zlashtirish va taqdim etish jarayoniga yanada ijodiy yondashuvni amalga oshiradi.

Asta-sekin murakkabroq amaliy topshiriq-loyihalarni rejalashtirish va bajarish jarayonida talabalar bilim va ko’nikmalarni egallaydigan o’quv tizimi. Shaxsga yo’naltirilgan texnologiyalardan biri, tashkil etish usuli mustaqil faoliyat talabalar, o’quv loyihasi muammosini hal qilishga qaratilgan, muammoli yondashuv, guruh usullari, reflektiv va boshqa usullarni birlashtirish.

Bizning fikrimizcha, multimediyaning eng ilg’or imkoniyatlari ularning ta’lim jarayonida interfaol ko’p kanalli bilim vositasi sifatida foydalanishidadir. Maktab o’quvchilarini o’qitish tizimidagi tadqiqot, loyihaviy yondashuv, o’zlarining multimedia / gipermedia loyihalarini ishlab chiqish, umumiy madaniy va fan ta’limi fanlarining barcha bloklarida o’quv maqsadlarida multimediadan doimiy foydalanish an’anaviy ta’limni o’zgartirishga imkon beradi. rivojlanayotgan va ijodiy jarayonga aylanadi.

Axborot texnologiyalari o‘quvchilarga yangi tushunchani o‘rganish, qolipni payqash, o‘z gipotezasini ilgari surish, o‘qituvchidan qat’i nazar, o‘quv jarayonida mustaqil ravishda matematik savollar qanday paydo bo‘lishini his qilish uchun noyob imkoniyat berish imkonini beradi.

Loyiha uslubidan foydalanish qobiliyati o’qituvchining yuqori malakasi, uning ilg’or o’qitish usullari va talabalar rivojlanishining ko’rsatkichidir. Ushbu texnologiyalar XXI asr texnologiyalari deb atalishi ajablanarli emas, bu birinchi navbatda insonning postindustrial jamiyatdagi tez o’zgaruvchan turmush sharoitlariga moslashish qobiliyatini anglatadi.

Ammo shuni ham ta’kidlash kerakki, loyiha usuli faqat to’g’ri qo’llanilsa, amalga oshirilayotgan loyihalarning tuzilishi yaxshi o’ylangan bo’lsa va uni amalga oshirishda barcha loyiha ishtirokchilarining shaxsiy manfaatdor bo’lsa foydali bo’lishi mumkin.

Multimedia sizga og’zaki va vizual-sensorli ma’lumotlarni birlashtirishga imkon beradi, bu o’quvchilarning motivatsiyasiga, o’rganish uchun haqiqiy muhitni yaratishga yordam beradi.

Multimedia texnologiyalaridan foydalangan holda sinfda darslarni tashkil etish har qanday talaba uchun mavjud bo’lgan juda oddiy vositalarni qo’llash orqali vaqtni tejash, shu bilan o’quv materialini taqdim etishni faollashtirish imkonini beradi. Dars davomida maktab o’quvchilarining o’zlari “Informatika” fanini maktab o’quvchilari tomonidan idrok etishda tom ma’noda inqilobiy ta’sir ko’rsatadigan chegaragacha vizuallashtirilgan rang-barang o’quv va o’yin muhitini yaratishi

mumkin.

Multimedia kompyuter texnologiyalari o’qituvchiga o’rganilayotgan materialni chuqurroq va ongli ravishda o’zlashtirishga hissa qo’shadigan turli xil vositalarni tezda birlashtirish, dars vaqtini tejash va uni ma’lumot bilan to’ldirish imkoniyatini beradi.

Zamonaviy informatika kursini o‘qitishda multimedia texnologiyalarining joriy etilishi bir qator ijobiy tomonlarni va bir qancha qiyin paytlarni ochib berdi. Shunday qilib, multimedia texnologiyalaridan foydalangan holda maxsus proyektor yordamida darslarni tashkil etish o’rganilayotgan dasturiy ta’minotning imkoniyatlarini vizual tarzda namoyish qilish va vaqtni tejash imkonini beradi, bu orqali o’quv materialini taqdim etishni faollashtiradi. Shu bilan birga, multimedia materiallarini tayyorlash va darsni tashkil etishda qo’shimcha talablar mavjud.

Axborot multimedia texnologiyalarining kiritilishi o‘quv jarayonini texnologik va samaraliroq qiladi. Ha, bu yo’lda qiyinchiliklar bor, xatolar bor va kelajakda ularni oldini olish mumkin emas. Ammo asosiy muvaffaqiyat bor - bu talabalarning qiziqishi, ularning ijodkorlikka tayyorligi, yangi bilimlarni olish zarurati va mustaqillik hissi. Kompyuter bir-biriga o’xshamaydigan darslarni o’tkazish imkonini beradi. Doimiy yangilik hissi o’rganishga bo’lgan qiziqishni kuchaytiradi.

Demak, multimediyadan darsda interaktivlik, axborotni strukturalashtirish va vizualizatsiya qilish orqali foydalanishda o‘quvchining motivatsiyasi kuchayadi, uning kognitiv faolligi ham ong darajasida, ham ongli ong darajasida faollashadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. L.P.Stoylova, A.M.Pishkalo Boshlang‘ich matematika kursi asoslari. – T.: O‘qituvchi 1991.
2. Tolipov O‘.Q., Usmonova M., Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari (O‘quv qo‘llanma) - T.: Fan.2006

BOSHLANG'ICH SINF DARSLARIDA HUSNIXAT VA UNGA QO'YILADIGAN TALABLAR

Matkurbonova Munira Maxsudovna
Xorazm viloyati Yangibozor tumani
25-umumiy o'rta ta'lim maktabi tarix fani o'qituvchisi
Safayeva Karomat Jumaboyevna
Xorazm viloyati Yangibozor tumani
25-umumiy o'rta ta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada husnixat darslariga qo'yilgan talablar, yozuv materiallari, yozuv qurollari va ular bilan to'g'ri ishlash qoidalari berilgan.
Kalit so'zlar: yozuv qurollari, yozuv materiallari, dastur talabi, husnixat, yozuv.

Yozuvning chiroyli bo'lishi ko'p jihatdan yozuv quroli va materialiga bogliqdir. Yozuv qurollari va materiallari quyidagilar sanaladi: 1. Xattaxta. 2. «To'g'ri o'tir» plakati. 3. Alifboning yozma shakli. 4. Haflar alohida yozilgan ko'rgazma. 5. Husnixat daftari. 6. Rangli bo'rlar. 7. Ruchka. 8. Yozuv daftari.

Bola maktabga qadam qo'ygan kundanoq yozuv qurollaridan to'g'ri foydalanishga, ularni ozoda saqlashga o'rgatib boriladi. O'qituvchi o'quvchining yozuv qurollari va materiallarini muntazam tekshirib borishi muhim vazifa sanaladi. Dastur talabi boyicha 1-sinf o'quvchilari uchun yozuv yo'li 4 mm, bosh harflar uchun 8 mm bo'lgan qiya chiziqlari siyrak bo'lgan 2 chiziqli daftar tavsiya etiladi. 2-4-sinflarda chiziqlari 8 mm 1 chiziqli daftar tutilishi lozim. Kichik harflarning bo'yi 3 mm, bosh harflaming bo'yi 6 mm, raqamlarning bo'yi harflardan 2 marta qisqa bo'ladi. 1-2-sinfda husnixat uchun maxsus alohida darftarga, 3-4-sinflarda ona tili daftariga yozadilar. 1-2-sinflarda foydalaniladigan darftarda qiya chiziqlar orasidagi masofa 30 mm va qiya chiziqlarsiz kichik harflar yoziladigan parallel chiziqlar orasidagi masofa 4 mm ga teng bo'lgan ikki chiziqli daftar tavsiya etiladi. Qiya chiziqlari siyrak bo'lgan ikki chiziqli daftarga yozdirib borish va mashq qildirish orqali l-sinf o'quvchilarini mayda harflar bilan tez yozishga o'rgatib boriladi. Bunday darftarda mashq qilish o'quvchilarga harflarning eni va ular orasidagi masofani ko'z bilan chamalash, qiyaligiga rioya qilish imkoniyatini beradi.

1-sinfda Husnixat predmeti 2-yarim yillikdan boshlanadi. O'quvchi daftariga sana va oy yozdiriladi. Xat boshiga amal qilishga o'rgatiladi, daftar hoshiyasi bo'lishi shart. Darftarga sarlavha yozdirilganda, sarlavha va matn orasida satr qoldirilmaydi. Daftarga xatoni to'g'irlash yo'li o'rgatiladi. Bu holda xato harfning ustidan chiziq tortib, ustiga to'g'risini yozishga odatlantiriladi. Daftar uy vazifasi berilgach, yig'ib olinadi, tekshiriladi va baholanadi.

Yozuv materiali bo'lgan daftarni yuritishga quyidagi talablar qo'yiladi:

1. Daftarga toza va aniq yozish.
2. Daftar muqovasidagi yozuvlar yagona talab asosida yozilishi, daftar qaysi fan uchun tutilganligi, nechanchi sinf, maktabning nomi va nomeri, o'quvchining ismi va sharifi ko'rsatib o'tilishi zarur.
3. 1-sinf o'quvchilarining daftarlari muqovasi o'qituvchi tomonidan yoziladi.
4. Har bir daftarda hoshiya bo'lishi shart.
5. 2-sinfdan boshlab mashq tartib raqami, qayerda bajarilganligi (sinfda yoki uyda) yozib qo'yiladi.
6. Harf yoki bo'g'in hamda so'zlarning tagiga ehtiyotkorlik bilan chiroyli va tekis chiziladi.
7. Xato yozilgan harf yoki harfiy birikmalarni namuna sifatida daftar hoshiyasiga yozib ko'rsatiladi.
8. Noto'g'ri yozilgan harflarni bo'yash, o'chirish yoki qavs ichiga olib qo'yishga ruxsat etilmaydi.
9. Mashqlarni bajarishda, matn yozishda xat boshidan yozish qoidalariga amal qilish talab etiladi.

Daftar o'quvchining ko'kragining to'g'risida o'rtada, uning o'ng burchagi chapidan yuqori bo'lishi kerak. Boshning va gavdaning o'rtacha u yoki bu tomonga burilishini ta'minlanishi uchun bir necha so'z yozilganidan so'ng chap qo'1 bilan chap tomonga suriladi, chunki yozayotgan qo'1 ko'krakning o'rtasidan unchalik uzoqlashib ketmasligi kerak.

Dastlabki kundanoq bolani daftarni to’g’ri va ozoda tutishga o’rgatib borish lozim. Daftar ustidagi yozuv matniga mos holda, o’rnatilgan tartibga ko’ra to’ldirilishi lozim. Daftarni qog’oz bilan o’rash mumkin emas, chunki buklangan qog’ozning qalinligi yozishga halaqit beradi. Daftarni muqovalagandan ko’ra o’quvchini partaning ustki qavatining ozodaligiga va yozayotganda daftarning tagiga toza qog’oz varag’ini qo’yishga o’rgatib borish kerak. Ularning hammasi o’quvchining daftarni tashqi tomondan ozoda tutishini nazorat qilib borishga o’rgatadi. Daftarning tashqi ko’rinishining ozodaligi va tartibliligi hamma tomondan tarbiyaviy ahamiyatga ega.

Daftar varag’iga yozishda bolalarga quyidagilarni: tushuntirib o’tish lozim.

1. Sana yoki tartib raqami qayerga yozilishini;
2. Qatorning qayeridan so’z yozishni boshlash lozimligini;
3. Qatordagi so’zlarning oraliq masofasi qanday bo’lishi kerakligini;
4. Avvalgi va keyingi ishlar orasida qancha qator tashlanishi haqida;
5. Betni qanday yakunlash haqida tushuntirib o’tish lozim.

Ruchkadan foydalanish. Yozishga o’rgatishning ilk bosqichida ruchkani to’g’ ri ushlash qoidasi o’rgatiladi. Chiroyli husnixat bilan yozishga erishishda yozuv qurolining ahamiyati katta. Hozirda yozuv quroli sifatida sharikli ruchkadan foydalanish tavsiya etiladi. Sharikli ruchka yozish uchun qulay, ingichka, yengil, barmoqlar orasida tutishga mos. Ruchka barmoq orasida tutilganda, ruchka uchi bilan barmoq oralig’i 1,5-2 smga teng bo’lishi shart. Aks holda barmoqni ruchka uchidan uzoq ushlash yoki juda yaqin tutish yozuv sifatini buzadi, harflarni xunuk yozishga olib keladi. Sharikli ruchkada maxsus siyoh bilan to’ldirilgan sterjenning bo’lishi undagi ancha vaqt foydalanish imkoniyatini yaratadi. Ruchka sterjeni siyohi faqat binafsha rangda bo’lishi talab qilinadi. O’qituvchi darftami tekshirganda qizil pastali ruchkadan foydalanadi. Ruchka papkada maxsus penalda saqlanadi. Partada esa ruchkani qo’yish uchun maxsus joy bo’ladi. O’quvchi ruchkasidagi siyoh tugagan taqdirda, lozim bo’lganda foydalanish uchun ruchka va sterjenlar bo’lishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. X.G’ulomova va boshqalar. Husnixat va uni o’qitish metodikasi.
2. Safarova R. va boshqalar. Savod o’rgatish.

TA’LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA ZAMONAVIY YONDASHUVLARNING MAQSAD VA VAZIFASI

Matmuratova Koramat
Xorazm viloyati Bog‘ot tumanidagi
38-son maktabning tarix fani o‘qituvchisi,
Hasanova Yulduz
Xorazm viloyati, Bog‘ot tumani
38-maktabning ona tili va adabiyoti fani o‘qituvchisi.

Annotatsiya: Bu maqolada ta’lim samarodorligini oshirishda zamonaviy yondashuvlarning o’ziga xoc jihatlari yoritib berilgan.
Kalit so’zlar: o’qituvchi, ta’lim, zamonaviy, maktab, usul, o’quvchi, muloqot, aqlli, yondashuv.

Zamonaviy ta`limning eng muhim unsurlari qadimdan shakllanib kelgan. Ta`lim maqsadi, mazmuni, shakl, uslub va vositalari ta`lim jarayonlari mazmunini tahlil qilish uchun qo‘llaniladigan an`anaviy kategoriyalar bo‘lib hisoblanadi. Aynan shu kategoriyalar ma`lum predmet, mutaxassislik yoki ixtisoslik bo‘yicha o‘quv-tarbiyaviy jarayonni tashkil qiluvchi pedagog faoliyatining predmeti sifatida yuzaga chiqadi.

Qayd etilgan pedagogik kategoriyalarni maqsadga muvofiq ravishda yo‘naltirilgan pedagogik faoliyatning qonuniyat va mezonlarini tizimlashtiruvchi omil vazifasini bajaradi. Zamonaviy o‘qituvchi dars jarayonida «aktyor» emas, aksincha «rejissyor» bo‘lishi kerakligini anglashi lozim. Buning uchun esa u bir necha yangicha ta`lim usullarini yaxshi bilishi kerak.

Shu yerda Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev “Mustaqil o‘ylay oladigan tafakkur yuritib to‘g‘ri ma`qqul va maqbul ish tuta oladigan vatanparvar shaxslarni shakillantirish va tarbiyalash kerak deb ta`kidlaydi hurmatli yurtboshimiz o‘z nutqlarida.

Darhaqiqat yoshlarni zamonaviy fan-texnikaning, umuman, ilm- fanning yutuqlaridan bahramand qilmasdan turib, ularga yuqori malakali ixtisos egalari bo‘lib yetishishiga zamin yarataolmaymiz.

Respublikada faoliyat ko‘rsatayotgan umumiy o‘rta ta`lim maktablarining deyarli barchasi yangitdan qurilgan va kapital ta`mirlangan qariyb 9,5 mingta maktab zamonaviy o‘quv-laboratoriya asbob-uskunalari bilan jihozlandi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi «O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida»gi 5712-son Farmonida 2030-yilga kelib PISA xalqaro dasturi reytingida jahonning birinchi 30 ta ilg‘or mamlakatlari qatoriga kirishiga erishish hamda xalq ta’limi tizimida ta’lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish asosida o‘quvchilarning o‘qish, matematika va tabiiy yo‘nalishdagi fanlardan savodxonlik darajasini baholashga yo‘naltirilgan ta’lim sifatini baholashning milliy tizimini yaratish vazifalari belgilangan. Ushbu vazifalarni amalga oshirish yo‘lida PIRLS tadqiqotida muvaffaqiyatli ishtirok etish o‘ziga xos o‘rin tutadi. Shunday ekan, ta’lim sifatini baholash sohasidagi yangi xalqaro tadqiqot haqida xalq ta’limi tizimi xodimlari, o‘qituvchilar hamda ushbu sohaga qiziquvchilar uchun ma’lumotlar yetkazib berish maqsadida «Xalqaro tadqiqotlarda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining o‘qish savodxonligini baholash» nomli metodik qo‘llanma ishlab chiqildi. Mazkur qo‘llanmada PIRLS tadqiqoti, uning o‘ziga xos xususiyatlari, nazorat-sinov materiallarining ishlab chiqilishi haqida umumiy ma’lumotlar berilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar :

1. Bikbayeva N.U va boshqalar ”Boshlang’ich sinflarda matematika o’qitish metodikasi ”-Toshkent.: O’qituvchi, 2007, 208 bet.
2. Jumayev M.E. Bolalarda matematika tushunchalarni shakllantirish nazariyasi.-T.: ”Ilm-Ziyo”, 2005, 240-bet

TARIX FANININI O‘QITILISH METODIKASI

Matnazarova Salima Qo’ziboy qizi
Hazorasp tumani 12-son maktab o‘qituvchisi
Telefon: +998 (99) 296 19 93
matnazarova.salima_12@inbox.uz
Boltayeva Fatima Sabirovna
Hazorasp tumani 12-son maktab o’qituvchisi
Telefon: + 998 (99) 966 51 50
boltayevafatima_12@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarix fanini o‘qitish metodikai va nazariy aoslari haqida.
Kalit so‘zlar: Tarix fani, tarixiy an’analar, ajdodlar merosi, O‘zbekiston tarixi

Taniqli metodist A.I.Strajev aytganidek: «Tarix o‘qitish metodi tarixiy material bo‘yicha qilinadigan ana shu mantiqiy operatsiyalardan tashkil topadi». O‘qitish metodlarini ba’zan o‘quvchilarning bilish faoliyati, faollik darajasiga qarab klassifikatsiyalash tavsiya qilinadi. Bu tarzda ajratish o‘qitish metodlaridan ko‘ra, ko‘proq o‘qitishning umumiy xarakteriga taalluqlidir. 60-yillarda tarix o‘qitish metodlari va ularni klassifikatsiyalash turlicha hal qilindi. Metodist A.I.Strajev «Tarix o‘qitishning tashkil etilishi, metodlari va vositalari tarix fanining ma’lum ta’lim-tarbiya vazifalarini amalga oshirishga xizmat qiladi»— deydi. Biroq, u ham o‘qitishning asosiy metodlarini tarixiy jarayonning o‘zini o‘rganish metodidan iborat qilib qo‘yib, masalada noaniqlikka yo‘l qo‘yadi. A.I.Strajev quyidagi o‘qitish metodlarini tavsiya qiladi: 1) tarixiy faktlarni o‘rganish metodlari; 2) xronologiyani o‘rganish metodlari; 3) mahalliy tarixiy voqealarni o‘rganish metodlari; 4) asosiy tarixiy tushunchalarni shakllantirish metodlari; 5) sabab-natija aloqalarni o‘rganish metodlari; 6) tarixiy jarayonning qonuniyatlarini ochib berish metodlari. Ma’lumki, tarix o‘qitish — o‘qitish va o‘rganishni tashkil etish jarayonidan iborat.

O‘qitish metodikasida tarix ta’limi metodlari tizimining yetarli darajada ishlab chiqilmaganligi va bu sohada yagona fikr bo‘lmaganligi o‘rta ta’lim va o‘rta maxsus ta’lim tizimida tarix o‘qitish amaliyotida jiddiy kamchiliklarga olib keldi. Ko‘p hollarda o‘qituvchilar o‘qitish metodlari va usullarini tanlashda dars va darsdan tashqari mashg‘ulotlarda o‘quvchilarga faqat tayyor bilim berish, ya’ni ularni o‘qitish (ta’limning bir tomonini)ni ko‘zda tutib, o‘quvchilarning o‘rganishi (ta’limning ikkinchi muhim tomonini)ni uyushtirish, unga rahbarlik qilish, bilish, malaka va qobiliyatlarini sistemali ravishda o‘stirib borish kabi muhim momentlarni e’tibordan chetda qoldiradilar. Shuningdek, o‘qitishning metod va usullarini tanlashda o‘quv materialining mazmunidagi o‘ziga xosliklarni, uning ta’lim-tarbiya vazifalarini, o‘quvchilarning bilimi va malakalarini e’tiborga ola bilmaslik hollari ham shunday jiddiy kamchiliklar jumlasidan edi. Bu hol ma’lum darajada o‘quvchilarning tarix predmetiga qiziqishlari pasayishiga, umumiy ta’lim-

tarbiya ishlarining natijasiga salbiy ta’sir ko‘rsatdi. Shu bilan birga, o‘rta ta’lim va o‘rta maxsus ta’lim tizimida amaliyotida, ayniqsa keyingi yillarda o‘quvchilarni tarix predmeti vositasida tarbiyalashda, uni o‘qitishni ilmiy asosda olib borish, ta’lim-tarbiya ishlari samaradorligini oshirish sohasida ko‘pgina ilg‘or tajribalar to‘plandi va umumlashtirildi. Belgilab bergan muhim vazifa — tarixiy bilimlarning samaradorligi va sifatini oshirishning muhim sharti va vositalaridan biri bo‘lgan bu ishlar tarix o‘qitish metodlari sistemasini va metodik usullarini ham ilmiy asosda ishlab chiqish va amalda ulardan muvaffaqiyatli foydalanish imkoniyatini beradi.

O‘zbekiston xalqlari tarixini o‘rganish o‘quvchilarning bu tarixiy an’analar va oliyjanob fazilatlar manbalarini, ular mustahkam zaminga egaligini, tarixan tarkib topganligini, avloddan avlodga o‘tib, mazmunan boyib borganligini, jamiyatning ravnaqi va farovonligi, insonlarning ma’naviy kamoloti uchun hizmat qilib kelganligi, ularni bundan keyin ham asrab-avaylab davom ettirish, avlodlarimizning insoniy fazilatlariga sodiq bo‘lish o‘zlarining muqaddas burchlari ekanligini anglab olishlariga yordam beradi.

O‘zbekiston xalqlari tarixini o‘rganish o‘quvchilarni avlodlarimizning ko‘p ming yillik madaniy va ma’naviy merosi, ularni jahon ilmiy tafakkuri va madaniyati taraqqiyotiga qo‘shgan ulkan hissasi bilan tanishtirish, madaniyatimizgning benazir allomalari nomlarini hurmat bilan tilga olish, ular bilan fahrlanishga, milliy iftixor tarbiyasini amalga oshirishga yordam beradi. Shunday qilib, O‘zbekiston xalqlari tarixi o‘qituvchilarining milliy ongini o‘stirishda, o‘zlikni anglashida, ular

siyosiy madaniyatini oshirishda, mustaqil respublikamizning ijtimoiyfaol va ma’naviy barkamol kishilarni haqiqiy inson, vatanparvar qilib tarbiyalashda juda katta imkoniyatlarga egadir. Maktabda O‘zbekiston xalqlari tarixini o‘qitishning bu imkoniyatlaridan samarali foydalanish o‘qituvchiga, uning mazkur tarixning yangilangan mazmunini, uni o‘qitish uslubiyatini mukammal bilishiga, ta’lim va tarbiya ishlarini ilmiy asosda uyushtira olishiga bog‘liqdir.

Tarix o‘qitish metodikasi o‘zining mustaqil tekshirish predmetiga ega. O‘rta ta’lim va o‘rta maxsus ta’lim tizimida tarix fanining o‘qitilishi va o‘qitish jarayonining o‘rganilishi tarix o‘qitish metodikasining predmetini tashkil etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yhati:

1. U.Jo‘rayev. 7-sinf Jahon tarixidan o‘qituvchilar uchun metodik qo‘llanma.-
T.: 2000
2. N. Norqulov, U.Jo‘rayev . 8-sinf O‘zbekiston tarixi. Sharq. T. 2000
3. J.Raximov. 9-sinf O‘zbekiston tarixi. Toshkent. 2000

BOSHLANG’ICH SINFLARDA MATEMATIKA O’QITISH METODIKASI

Matniyazova Zebo Otabekovna
Xorazm viloyati Xiva tumanidagi 39-son maktabning
Boshlang ‘ich sinf o ‘qituvchisi

Anotatsiya: Ushbu maqolada Boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasi hamda o’quv jarayonida kichik yoshdagi o’quvchilar bilan ishlash jarayonlari haqida ma‘lumotlar berilgan.

Kalit so ‘zlar: Matematika o’qitishning umumta’limiy maqsadi, matematika o’qitishning tarbiyaviy maqsadi,o ‘qitish va tarbiyalash,matematik o ‘qitish

O’quv predmeti sifatida Matematika o’qitish metodikasi eng avvalo, kichik yoshdagi o’quvchilarni umumiy tizimda o’qitish va tarbiyalash vazifasini qo’yadi.Umumiy metodika boshlang’ich sinf matematikasining mazmunini va tizimliligini aks ettiradi, har bir bo’lim ni o’qitishning o’ziga xos xususiy metodlarini o’rgatadi.Xususiy metodika matematika o’qitishning asoslangan metodlarini va o’qitish formalarini, shuningdek, o’quv faoliyatini tashkil qilish yo’llarini ko’rsatadi. Ma’lumki, o‘qitish tarbiyalash bilan o’zaro mustahkam bog‘liqdir. Ushbu metodika o’qitishni tarbiyalash bilan qo’shib olib borish yo‘llarini o’rgatadi.Boshlang’ich sinflarda matematika o’qitish metodikasi bir necha fanlar bilan chambarchas bog’liqdir:

1) o’qitish asosi bo’lgan matematika bilan;
2) pedagogika;
3) psixologiya;
4) boshqa o’qitish metodikalari bilan (ona tili, m ehnat...).

Boshlang’ich sinflarda matematika o’qitish kursi o’quv predmetiga aylangan.Boshlang’ich sinflarda matematika o’qitish metodikasining o’qitish vazifalari:

a) ta’lim-tarbiyaviy va amaliy vazifalami amalga oshirishi;
b) nazariy bilimlar tizimini o’rganish jarayonini yoritib berishi;
d) o’quvchilam ing dunyoqarashini shakllantirish yo’llarini o’rgatishi
e) ta’limni insonparvarlashtirishi;
f) matematika o’qitish jarayonida insonni mehnatni sevishga, o’zining qadr-qimmati, bir-biriga hurmati kabi fazilatlarini tarbiyalashni ko’rsatib berishi;
g) o’qitish metodikasi I-IV sinflar matematikasining davomi bo’lgan V-VI sinf matematikasi mazmuni bilan bog’lab o’qitishdan iborat.Boshlang’ich matematika kursining vazifasi maktab oldiga qo’yilgan “o’quvchilarga fan asoslaridan puxta bilim berishda yangi texnologiyadan foydalanish, ularga hozirgi zamon ijtimoiy-iqtisodiy bilimlami berish, kasb-hunarga qiziqtirish, kasblami ongli tanlashga o’rgatish” kabi vazifalami hal qilishda yordam berishdan iborat.Shunday qilib, boshqa har qanday o’quv fani kabi matematika boshlang’ich kursi o’qitishning maqsadi quyidagi uch omil bilan belgilanadi:

1. Matematika o’qitishning umumta’limiy maqsadi;
2. Matematika o’qitishning tarbiyaviy maqsadi;
3. Matematika o’qitishning amaliy maqsadi.Matematika o’qitishning umumta’limiy maqsadi o’z oldiga quyidagi vazifalami qo’yadi:

a) o’quvchilarga m a’lum dasturi asosida matematik bilimlar berish. Bu bilimlar matematika fani to‘g ‘risida o’quvchilarga yetarli darajada m a’lumot berishi, ulami matematika fanining yuqori bo’limlarini o’rganishga tayyorlashi kerak.Bundan tashqari, dastur asosida 0‘quvchilar o‘qish jarayonida olgan bilimlarining ishonchli ekanligini tekshira bilishga o’rganishlari, nazorat qilishning asosiy metodlarini egallashlari lozim;

b) o‘quvchilaming og‘zaki va yozma matematik bilimlami tarkib toptirish lozim bo‘ladi. Matematikani o’rganish o‘quvchilaming o‘z ona tillarida nutq madaniyatini to‘g‘ri shakllantirish, o‘z fikrini aniq, ravshan va lo‘nda qilib bayon eta bilish malakalarini o‘zlashtirishlariga yordam berishi kerak;d) o‘quvchilami matematik qonuniyatlar asosida haqiqatlami bilishga o‘rgatish. Bunday bilimlar berish orqali esa o’quvchilam ing fazoviy tasavvur qilish xususiyatlari shakllanadi hamda mantiqiy tafakkur qilishlari yanada rivojlanadi.

Xulosa: O’quvchilar, imkoni boricha, mustaqil ravishda qonuniyat munosabatlarini ochishlari, kuchlari yetadigan darajada umumlashtirishlar qilishlari, shuningdek, og’zaki va yozma xulosalar

qilishga o’rganishlari kerak.O’qitish samaradorligining zaruriy va muhim sharti o’quvchilarning o’rganilayotgan materialni o’zlashtirishlari ustidan nazoratdir. Didaktikada uni amalga oshirishning turli shakllari ishlab chiqilgan. rivojlantirish omillaridan biri - O‘quvchilar bilan olib boriladigan mustaqil ishlardir.Matematika darslarida mustaqil ishlar yangi materialni o‘rganishga tayyorgarlik ko‘rishda, yangi tushunchalar bilan tanishishda, bilim, uquv va malakalami mustahkamlashda, shuningdek,bilimlami nazorat qilishda amalga oshiriladi.O’qitish shakli - bu o’quvchilaming o’quv-bilish faoliyatlarini uni turli sharoitlarda (sinfda, ishlab chiqarishda va hokazo).o’tkazilishiga muvofiq ravishda o’qituvchi tomonidan tarbiyaviy o’qitish jarayonida foydalaniladigan qilib tashkil etilishidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Jumayev “Bolalarda matematik tushunchalarni rivojlantirish.
2.M.E.Jumayeva ,Z.G ‘.Tadjiyeva “Boshlang ‘ich sinflarda matematika o ‘qitish metodikasi”
3.F.Qosimov ““Boshlang ‘ich sinflarda matematika o ‘qitishmetodikasi fan sifatida”

BOSHLANG’ICH SINF O‘QUVCHILARIDA IQTISODIY BILIMLARNI SHAKLLANTIRISH

Mavlonova Hilola Jumaqulovna,
Navoiy viloyati, Navoiy shahar
17-maktab boshlang’ich sinf o’qituvchisi
Telefon:+998 90 717 58 11

Annotatsiya: Maqolada boshlang‘ich sinflarda ona tili va o‘qish savodxonligi, matematika, tabiatshunoslik fanlarini o‘qitishda o‘quvchilarga iqtisodiy bilim berish yuzasidan fikr-mulohazalar bildirilgan.

Kalit so‘zlar: Fanlararo, texnologiya, matnlar, rasm, suhbat, ixtiro, pul, elektr, quvvat, tejash, vaqt, texnika, ish sifati, hajm, foyda, mulk, daromad.

Kichik maktab yoshidagi bolaning aql-idroki tabiat va jamiyatini o’rab turgan olamdagi ko’p qirrali munosabatlarning, iqtisodiy va ekologik munosabatlarning qaror topishi va rivojlanishi uchun yaxshi zamindir.

Boshlang‘ich sinf o’quvchilarining iqtisodiy tushunchalarini o’zlashtirishida o‘quv fanlari katta yordam beradi. Boshlang’ich sinflardagi “Atrofimizdagi olam”, “Texnologiya”, “Tasviriy san’at” darslari insoniyat tomonidan foydalani- ladigan mehnat vositalarini turli tomondan tabiiy material sifatida, uning xossalari, amaliy ahamiyati jihatidan ochib beradi. Boshlang‘ich sinflarda fanlararo aloqa iqtisodiy tafakkurni har tomonlama rivojlantirishga, uning dasturiy yo’nalganligini shakllantirishga imkon beradi.

Boshlang‘ich sinflarning ona tili va o‘qish savodxonligi, texnologiya, tabiatshunoslik, tarbiya, matematika darslarida o‘quvchilarda iqtisodiy bilim, ko’nikma va malakalarini rivojlantirishga yo’naltirilgan mashqlar, matnlar, misollar, rasmlar, masalalar o‘zaro fanlararo aloqadorlikda berilgan.

Jumladan, 2-sinfning ona tili va o‘qish savodxonligi darslarida tabiatshunoslik faniga oid“Yer ostida nima bor?” rasm asosida suhbat”, “Oltin koni” audiomatni, “Qora oltin” matni, ”Quyosh-quvvat manbayi” matni berilgan. “G‘aroyib ixtirolar” rasm asosida suhbat va “Kutilmagan ixtiro” mavzularini o‘tish jarayoni texnologiya fani bilan aloqadorlikda bo‘lib, bu darslar o‘quvchilarda iqtisodiy bilimlar shakllantirish omillaridan hisoblanadi.

“G‘aroyib ixtirolar” rasm asosida suhbat va “Kutilmagan ixtiro” mavzulari orqali o‘quvchilar “Ixtiro foyda keltiradigan yangilik, kashfiyot ekanligini, odamlar biror nimani o`ylab topib, yangi narsa yasasa,o`sha narsani ixtiro qilgan bo`ladi”, degan tushunchaga ega bo‘ladi. Albata, bolalarga yaratilgan ixtironing ikki tomonlama ekanligini ahamiyatga ega ekanligi, ya’ni, birinchidan, mamlakatimizda har bir kishi biror bir ixtiro yaratsa unga davlat tomonidan mukofot-pul beriladi, bu ixtrochining moddiy-iqtisodiy sharoitini yaxshilaydi. Ikkinchidan, yaratilgan ixtiro mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga xizmat qiladi.

”Quyosh-quvvat manbayi” matni bo‘yicha o‘tiladigan darsda o‘quvchilarga quyosh nuridan foydalanib elektr quvvati hosil qilish, quyoshoshda ko‘p yurish inson sog‘ligiga zarar keltirishi tushuntirilishi bilan birga bu texnologiya elektr energiyasi tejash orqali mamlakat iqtisodiyotiga foyda keltirishi haqida ham ma’lumot beriladi.

Bundan tashqari, ona tili va o‘qish savodxonligi darslarida “Vaqtning qadri” rasm asosida suhbat, “Men vaqtni boshqaraman” audiomatni, “Donishmand soat” hikoyasi kabi mavzular orqali o‘quvchilar ishni vaqt bo’yicha taqsimlashni, vaqtni to’g’ri o’lchashni va uni sarflashni o’rganadilar, ish joyini tashkil qilishni o’rgadilar. “Robot ixtiro qilaman’ rasm asosida suhbat, “Kelajak robotlarni- kimi?” audio- matni, “Ixtirochilar vtanlovi” matni yuzasidan o‘tiladigan darslar bolalarga turli xil texnikalarni o’zlashtirish natijasida ish sifati ko’p marta oshishi tushuntiriladi.

Boshlang‘ich ta’limda matematikani o’qitishda eng oddiy kundalik iqtisodga oid masalalardan foydalanish yo’li bilan bolalarda iqtisodiy bilimlarni rivojlantirish mumkin. Buning uchun matemalik misol-masalalami imkoni boricha haqiqiy va tez-tez uchrab turadigan hayotiy vaziyatlardan olish zarur. Jumladan, matematika- dan hajmlar bo‘yicha misol va masalalar ustida ishlash darslarida shunday misolni keltirish mumkin. Aytaylik, sotib olish uchun bir xii tovarlardan birini olmoq-chisiz. Tabiiyki, bunda hajmi kattarog’i, masalan, tarvuz sotib olishda tanlanadi (tarvuzni tortish uchun tarozi bo’lmagan holatda). Agar gap elektr iste’mol qiladigan tovar, masalan, elektr isitish

asbobi sotib olish bo‘yicha arzon asbobni sotib olishdan ko’riladigan foydani taqqoslash mumkin: bunda elektr asbobining qancha elektr iste’mol qilishi va unda tejaladigan to’lov haqi hisoblanadi.

“Atrofimizdagi olam”, “Tabiatshunoslik” fani orqali o’quvchilarga tabiiy resurslarning inson uchun muhimligi tushuntiriladi. Sinf tarbiyaviy soatlarida o‘quvchilar qanday mulk bo’lishi mumkinligi, cho’ntak pullari va uni oqilona sarflash, oilaning daromadlari va xarajatlari, ta’lim muassasasi mulkining qiymati, kitoblar, maktab va jihozlarni ta’mirlash xarajatlari va boshqalar haqida to’g’ri tasavvurga ega bo’ladilar.

Bolaning iqtisodiy bilimi uning tafakkurining to’g’ri rivojlanishini ta’minlaydi, bolaning iqtisodiy faoliyati uchun zarur bo’lgan iqtisodiy va axloqiy fazilatlarni rivojlantiradi. Bundan tashqari, iqtisodiy ta’lim bolani tadbirkorlikka, mulkni va jamoat mulkini hurmat qilishga o’rgatadi.

Xulosa qilib aytganda, iqtisodiyotning asoslari madaniyatning bir qismi bo’lib, ularsiz zamonaviy dunyoda yashash juda qiyin bo’ladi. Shuning uchun kichik yoshdan har bir bola bu asoslarni tushunishi va bilishi, ma’lum ko’nikmalarga ega bo’lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Umumiy o‘rta ta’limning davlat ta’lim standartlari. 2017-yil.
2. “Iqtisod va ta’lim” jurnali. 2022-y.3-son. Toshkent DIU.
3. “Iqtisodiy ta’limotlar” (O‘quv qo‘llanma). Toshkent-2005-y.
4. Ona tili va o‘qish savodxonligi. [Matn]: darslik 1-sinf uchun Toshkent: Respublika ta’lim markazi, 2021
5. Ona tili va o‘qish savodxonligi. [Matn]: darslik 2-sinf uchun Toshkent: Respublika ta’lim markazi, 2021.
6. www. Ziyonet. uz.

O`QUVCHILARNING O’QUV JARAYONIDA O’QISHGA BO’LGAN DOIMIY QIZIQISHINI OSHIRISHDA INTERFAOL METODLAR.

Maxmudova Sadoqat Jabborovna
Durdiyeva Sanobar Shermamatovna.
Xonqa tumani 24-maktabning
boshlang‘ich ta‘lim o`qituvchilari

Annatotsiya: Bu maqolada o`qituvchining samarali faoliyat ko`rsatishga undovchi darsning metodik ishlanmasini puxta ishlab chiqilgan bo’lib, ta‘lim texnologiyasi o’quvchilar faoliyatiga nisbatan yo`naltirilgan.

Kalit so’z: ta‘lim, interfaol, suhbat, ijtimoiy, pedagogik, texnologiya.

Ta’lim-tarbiya mazmuni, maqsad va vazifalari davrlar o’tishi bilan kengayib taraqqiy etib borishi natijasida uning shakl, usul va vositalari ham takomillashib bormoqda. Hozirgi inson faoliyatining asosiy yo’nalishlari shu faoliyatdan ko’zda tutilgan maqsadlarni to’liq amalga oshirish imkoniyatini beruvchi yaxlit tizimga, ya’ni texnologiyalarga aylanib bormoqda. Xuddi shu kabi ta’lim-tarbiya sohasida ham so’nggi yillarda ta’lim texnologiyalari faol tarzda amal qila boshladi. Ma’lumki, ta’lim-tarbiya jarayoni katta avlod tomonidan o’z bilim va tajribalarini o’sib kelayotgan avlodga o’rgatishdan iborat bo’lib, bu jarayonda, asosan, inson hayoti uchun zarur axborotlarni avloddan- avlodga uzatish amalga oshiriladi.

Texnologiya so’zi (yunon. “texno” – san’at, mahorat, malaka, “logos” – fan, ta’limot, tushuncha, fikr, ma’no) so’zi ishlab chiqarishda yangi sifat va miqdor o’zgarishlariga olib keluvchi samarali usullar yig’indisi, tizim ma’nosida qo’llaniladi.

Interaktiv usullar ta’lim oluvchilarni mustaqil bilish jarayonlarini faollashtirish asosida, ularning tanqidiy, mantiqiy va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiruvchi turli xil strategiyalar majmuasidan iborat. Bu usullarda bilimlarni egallash, o’zlashtirish uchun o’quvmaqsadi aniq qo’yiladi, motiv hosil qilish va talaba tomonidan materialni o’zlashtirishga imkon beradigan turli xil sharoit yaratiladi.

Interaktiv usullardan foydalanilganda shaxsning barcha psixik bilish jarayonlari (sezgi, diqqat, idrok, tasavvur, xotira, aql, tafakkur, nutq, xayol), psixik holatlar (his-tuyg’u, emotsiya, qiziqish, iroda, ruhlanish) faol ishga tushib, talaba vazifani bajarish, muammoni yechish uchun mustaqil ravishda izlanishga, qidirishga, fikrlash doirasini kengaytirishga va rivojlantirishga yo’naltiriladi. Pedagogik adabiyotlarda 100 dan ortiq interaktiv metod, texnologiya va strategiyalar bayon qilingan.

Akademik munozara.

Gurux 2 komandaga bo`linadi, xar biriga vaziyatga oid topshirik beriladi, masalan: “o’qituvchi - o’quvchi mulokoti”.

Bunda 1chi gurux mulokotning salbiy tomonlarini taxlil kiladi - ya’ni “prokurorlar”.

2 chi gurux vaziyatning ijobiy tomonlarini izoxlab beradi.

Vaziyatga oid topshiriq yoki rolli o`yinni muxokama qilish uchun talabalar shu mavzu yuzasidan chuqur bilimga ega bo`lishi kerak.

“Qor bo`ron” metodi.

Ikki gurux o’quvchilari bir muammo yoki vaziyatni muxokama qilib eng ko’p miqdorda tug`ri javoblar olish ko`zda tutiladi. Xar bir to`g`ri javob yumaloqlangan qor ko`rinishida o`sha guruxga ball tariqasida yozib qo`yiladi. Eng ko`p ball olgan gurux a’lo baholanadi.

Kritik vaziyatni taxlil qilish.

Biror bir tashvishli muammoli vaziyat muxokama qilinishi ko`zda tutiladi. Bunda nimani boshqacha qilish kerak edi, nima uchun bu xatoga yo`l qo`yildi, xatoni takrorlamaslik yoki tuzatish uchun nimalar qilish lozim, degan masalalar ko`rib chi`iladi. Javob variantlari iloji boricha ko`p bo`lishi kerak.

O’quv maqsadlarining qat’iy va ishonchli tizimini yaratish faqat nazariyotchi olimlarni qiziqtiradigan mavhum (abstrakt) vazifa deb hisoblab bo’lmaydi. Maqsadlarning aniq, tartibli va ierarxik turkumini yaratish, eng avvalo amaliyotchi pedagoglar uchun ham juda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Myasoed T.A. “Interfaol ta’lim texnologiyalari. Mutaxassis. o’qituvchilar uchun seminar “M., 2004.

GEOGRAFIYA DARSLARIDA ZAMONAVIY METODLARDAN FAYDALANISH

Mirzayeva Xilola Rajabboyevna
Hazorasp tumani 12-son maktab oʻqituvchisi
Telefon: +998 (99) 959 26 59
xilola.rajabboyevna_12@inbox.uz
Karimova Shaxlo G’ayibnazarovna
Qo’shko’pir tumani 17-son maktab o’qituvchisi
Telefon: + 998 (94) 317 42 86
karimovashaxlo_17@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola geografiya darslarida zamonaviy metodlardan faydalanish haqida.
Kalit soʻzlar: Geografiya, dars, metod, innovatsion, o’quvchi, tadqiqot, usul.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturini amalda tadbiq etishning so’nggi bosqichida sifat va samaradorlik ko’rsatgichlari ta’lim va tarbiyaviy jarayonining asosini tashkil etishi belgilab qo’yilgan. Bu borada bajarilayotgan ishlarning negizida yangi innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo’llash asosiy vazifa sifatida belgilangan. Shu maqsadda ta’lim tizimida milliy dasturni amalga oshirishning asosiy talablari mavjud o’quv rejalar, dastur, darslik, o’quv qo’llanma va metodik ishlanmalarni fanning so’nggi yutuqlari, malakali pedagoglar tomonidan beriladigan tavsiyalar va ishlanmalar bilan o’zgartirilib, boyitilib borishiga qaratilgan.

Quyida sizga geografiya darslarini oʻqitish boʻyicha usullarini taqdim etishni joiz topdim.

“Eng, eng, eng...” usuli. Bunda dunyodagi eng maqomini olgan savollarga javob topiladi.

“Uch bosqichli intervyu” metodi. Bunda oʻquvchilar 3 guruhga boʻlinadi: pedagog – o’quvchi - ekspert.

Har bir guruh shu rollarni egallaydi. “Pedagog” guruhi mavzu boʻyicha savol va topshiriqlar berishi, “o’quvchi” guruhi javob berishi, “Ekspert” guruhi ularni baholashi zarur.

Ekspert 3 bo’limga bo’lib baholaydi:

1. Nimalar to’g’ri qilindi?
2. Nimalar noto’g’ri qilindi?
3. Qanday qilish kerak edi?

Bu metod o’quvchilarga so’rab-surishtirish, pedagogik muloqot olib borish, bilim va malakalarni tekshirish va baholashni o’rgatadi.«Aylana» usuli. Bunda ishtirok qiluvchilar doira shaklida turadilar. Usul quyidagicha boshlanadi: boshlovchi o’quvchi «Toshkent» desa, undan o’ngda turgan o’quvchi shaharning oxirgi harfi ya’ni «t» harfi bilan boshlanuvchi O’zbekistondagi boshqa bir shaharni aytadi. Masalan: Toshkent – Termiz – Zarafshon yoki Katta Qo’rg’on – Namangan va hokazo. Qaysi o’quvchi 5-10 sekund davomida shahar yoki joy nomini ayta olmay to’xtalib qolsa u chiqqan sanaladi. Ushbu usul bitta o’quvchi qolguncha davom ettriladi, eng oxirida qolgan o’quvchi g’alaba qilgan hisoblanadi.

«Geografik karta bo’yicha xayoliy sayohat» usuli. Sinf bir necha guruhlarga bo’linadi. Har bir guruhga karta bo’yicha o’tkaziladigan «xayoliy sayohat» marshruti belgilab beriladi. Har bir guruh turli adabiyotlardan foydalangan holda, karta bo’yicha qilingan «xayoliy sayohat» marshrutida uchragan ob’yektlarga qisqacha tavsif yozadi. «Sayohatlar» ma’lum bosqichlar bo’yicha ham o’tkazilishi mumkin. Masalan, agar shu hafta ichida guruh a’zolari qoniqarli baho olishsa va tartib-intizomni buzishmasa o’z marshrutlari bo’yicha «sayohatni» davom ettirishlariga ruxsat beriladi.

«Sayohatni» turli «transport» turlaridan foydalanib o’tkazilishi mumkin. Har chorak oxirida «sayohatlar»ning «hisobotlari» tahlil qilinib, o’yin davomida sayohatni o’z vaqtida tugatgan va «hisobotlari» yuqori baholangan guruh g’olib bo’ladi.

“Tadqiqotchi” usuli: Bunda oʻquvchilar darslarda oʻrgangan bilimlarini aniq dalillar asosida javob beradilar va tadqiq qiladilar.Bunda oʻqituvchi tomonidan oldindan fanga oid qiziqarli ma’lumotlardan iborat savollar tayyorlab qoʻyilishi kerak. Masalan: 1.Barcha tomoni janubga qaratilgan uyni yer yuzasining qaysi qismida koʻrish mumkin? Javob: Faqat shimoliy kutbda.2.Suzib ketayotgan kemaning oʻrni faqat geografik kenglik boʻyicha oʻzgarib, uzunligi oʻzgarmasa, u qaysi yoʻnalishda ketayotgan boʻladi? Javob: Shimoldan janubga yoki aksincha.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yhati:

1. Rafiqov A. A. Amaliy geografiya. –T.: ― Sharq, 2007-yil
2. 2. Tojiboeva D. va boshq. Maxsus fanlarni o’qitish metodikasi

BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHISINING PEDAGOGIK VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANIB BILISHI – TA'LIM SIFAT SAMARADORLIGINING GAROVIDIR

Murtazayeva Matluba Qurbonboyevna
Haydarova Norjon Axrorovna
Navoiy viloyati Uchquduq tumani
10-son umumiy o'rta ta'lim maktabining
boshlang'ich sinf o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarining axborot va pedagogik texnologiyalaridan foydalana olishi orqali ta'lim sifatining oshishi, bunda o'qituvchi bilishi lozim bo'lgan talablar haqida malumot berilgan.

Kalit so'zlar: o'qituvchi, talab, metod, malaka, pedagogik texnologiya, ta'lim, innovatsion texnologiya, kompyuter, dars.

Ma'lumki, ta'limda ilg'or pedagogik va yangi axborotlar texnologiyalarini tatbiq etish o'quv mashg'ulotlarining samaradorligini oshiribgina qolmay, mustaqil va mantiqiy fikrlaydigan, har tomonlama barkamol yuksak ma'naviyatli shaxsni tarbiyalashda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interfaol metodlar va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish kundan-kunga ortib bormoqda. Bunday bo'lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchilar faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish esa ularni egallayotgan bilimlarini o'zlari qidirib topish, mustaqil o'rganish va fikrlash, tahlil qilish, hatto yakuniy xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishga o'rgatadi.

Yurtboshimiz Sh.Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek, "Biz ta'lim va tarbiya tizimining barcha bo'g'inlari faoliyatini bugungi zamon talablari asosida takomillashtirishni o'zimizning birinchi darajali vazifamiz deb bilamiz. Haqiqatan ham, hozirgi vaqtda yoshlar tarbiyasi biz uchun dolzarb va ahamiyati hech qachon yo'qolmaydigan bo'lib bormoqda. Buning uchun, avvalo, boshlang'ich sinflarda o'sib kelayotgan yosh avlodga mukammal ta'lim-tarbiya berish zarur.

Boshlang'ich sinf o'qituvchilari kuchli pedagogik mahoratga ega bo'lishlari shart. Ular o'quvchilarni to'la darsga qamrab olishlari, dars jarayoniga qiziqtira olishlari lozim. Uzluksiz ta'lim jarayonida har bir o'qituvchi innovatsion usullardan foydalana olishi, uni amalyotda tatbiq eta olishi lozim. Bu jarayonda o'qituvchiga qo'yiladigan talablar quyidagilardan iborat:

– innovatsion texnologiya tushunchasi uning mazmun-mohiyatini bilishi;
– innovatsion texnologiyalarning ta'lim maqsadini amalga oshirishdagi o'rni va rolini bilishi;
– innovatsion texnologiyalarni fanlar bo'yicha qo'llash prinsiplarini bilishi;
– ta'limiy va ishchanlik o'yinlarini bilishi;
– muammoli rivojlantiruvchi ta'lim metodlarini bilishi;
– o'quvchilarning mustaqil faoliyatlarini tashkil qilish va ta'minlash yo'llarini bilish;
– o'quvchilarning o'z ustida mustaqil ishlash mahoratini oshirish usullarini egallashi;
– ko'rgazmali o'qitish usullarini bilishi va egallashi.

Uzluksiz ta'lim tizimining barcha bosqichlari, ta'lim muassasalari o'qituvchilari oldida turgan asosiy vazifa mamlakatimizning iqtidorli va istiqbolli yangi avlodini tarbiyalash va ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishdan iborat. Bugungi kunda ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarining tezkorlik bilan kirib kelishi quvonarli holdir. Uzluksiz ta'lim tizimida axborot texnologiyalarini o'qitishni takomillashtirish, o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish va o'tkazishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan, interfaol va noan'anaviy usullardan foydalanish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

Axborotlar ko'paygan va texnik vositalar rivojlanib borayotgan hozirgi davrda o'qitish jarayonida o'qituvchi har bir mavzuga doir ma'lumotlar berishida faqatgina kitobdagi ma'lumotlar bilan cheklanib qolmasdan, mavzuga oid proyeksion ko'rgazmalar, elektron darsliklardan, internet ma'lumotlari, turli dasturlarda tayyorlangan animatsiyalardan foydalanish juda muhim hisoblanadi.

Hozirgi zamon o'qituvchisi barcha zamonaviy texnika, axborot va pedagogik texnologiyalardan xabardor bo'lishi davr talabidir. Nazariy va amaliy mashg'ulotlar o'tkazishda yangi adabiyotlardan

foydalanish bilan bir qatorda internet ma’lumotlari va elektron kitoblardan foydalanish ta’lim samaradorligini yanada oshiradi. Buning uchun, avvalo, o‘qituvchining o‘zi quyidagi bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘lishi talab etiladi:

– kompyuterning asosiy texnik vositalari va ularning tavsiflarini bilish;

– kompyuter savodxonligi, Internet tizimi, modem aloqa va elektron pochtadan foydalana bilish;

– dars jarayonida kompyuter texnikasidan foydalanish metodologiyasini bilish;

– dars jarayonida axborotni saqlash, qayta ishlash, tarqatish va namoyish qila olish;

– axborot texnologiyalari ularni dars jarayonida joriy etish yo‘llarini bilish;

– axborot texnologiyalar asosida bilim olishning didaktik tamoyillarini bilish;

– axborot texnologiyalar asosida muammoli ta’limni tashkil etish bo‘yicha ilg‘or pedagoglarning tajribalarini o‘rganish;

– dars jarayoniga tegishli bo‘lgan manbalarni Internetdan izlab topish va undan foydalanish ko‘nikmasiga ega bo‘lish.

Endi o‘qituvchining asosiy vazifasi o‘quvchiga tayyor bilim berish emas, balki bilimlarni mustaqil egallashlariga ko‘maklashishdan iborat. Buning uchun o‘quvchilarning o‘z qobiliyati va imkoniyatlarini to‘la-to‘kis namoyon etishlari va butun kuch-g‘ayratlarini bilim olishga sarflashlari uchun imkon beradigan darajada ta’lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish zarur. O‘qituvchi buning uchun imkon darajasida o‘zining moddiy-texnik bazasiga ega bo‘lishi lozim. Bor kuch-g‘ayrati, mahorati, tirishqoqligi bilan, qoleversa, zamon bilan hamnafas bo‘lib, ish tajribasiga muntazam yangilik olib kirgan pedagogning shogirdlari kreativ fikrlovchi va komil inson bo‘lib shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. R.H.Jo’rayev va boshq. Ta’lim jarayonini kompyuterlashtirish. Buxoro-1999 y.

2. A.Mavlonov va boshq. Zamonaviy pedagogik texnologiya tamoyillar asosida dars mashg’ulotlarini olib borish texnologiyasi. Toshkent 2010.

3. Internet materiallari.

TASVIRIY SAN’AT DARSLARINI AXBAROT-KOMMUNIKATSION TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA TASHKIL ETISH.

Muxtorova Mohigul Alisher qizi
Buxoro viloyati Ğijduvon tuman
45-IDUM tasviriy san’at va chizmachilik fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: maqolada maktabdagi ta‘lim jarayonida axborot texnologiyalaridan, darsda ko’rgazmali material sifatida foydalanish to’g’risida ma’lumotlar keltirilgan. Tasviriy san’at darslarida yangi pedagogik texnologiyalar, shu jumladan, axborot texnologiyalari yordamida bilim olishni rivojlantirishi haqida qisqacha yoritilgan.

Tayanch so’zlar: ta’lim jarayoni, axborot kommunikatsion texnologiyalari, multimedia, elekton darslik, elektron taqdimot.

Umumiy o’rta ta’lim maktablarida “Tasviriy san’at” fanining o’qitilishi o’quvchilarning jismoniy, aqliy, ahloqiy, ruhiy, ma’naviy - ma’rifiy, estetik jihatdan tarbiyalanishining bosh omili hisoblanadi. O’quvchilarga tasviriy san’at darslarida faqatgini rasm solish sir- asrorlari o’rgatilibgina qolmasdan, ularga milliy qadriyatlar, ma’naviy me’roslar, milliy bayramlar, milliy marosimlar, tarixiy voqealar, hodisalar, me’morchilik obidalari, ulardagi bitiklar, yozuvlar, sharq allomalarining ma’naviy me’roslari haqida ham tushunchalar berib boriladi. Yoshlar tarbiyasiga jiddiy e’tibor kerak bo’layotgan bir davrda har bir fannig o’qitilishi va darsdan keyingi mashg’ulotlarni samaralai tashkil etishga alohida e’tibor qaratish zarur bo’lmoqda. Chunki maktab bolalarning eng sevimli maskani, bola uyidan chiqqach maktabga boradi, o’rtoqlar orttiradi, sevimli ustozi bilan suhbatlashadi. dars jarayonida turli fanlarni o’rganish orqali hayotda bo’layotgan voqea va hodisalarga nisbatan qiziqishi ortadi. O’quvchini ilk maktabga borgan chog’idanoq har bir fan o’qituvchisi uning qiziqishlarini, imkoniyatini, iqtidorini, har bir fanga bo’lgan qiziqishini inobatga olib mashg’ulotlarni olib boradi. maktablarda olib borilayotgan tasviriy san’at darslarida o’quvchiga tasviriy san’at, san’atga bo’lgan ilk uyg’onishlar tarbiyalanadi,o’quvchilardagi iqtidor, qobiliyat shakllantiriladi va rivojlantiriladi.

Bolalarga rasm chizishni o’rgatish boshlang’ich sinf o’qituvchilari uchun juda zarur, chunki bu bolalar uchun o’zgacha mahoratlarni shakllanishiga birinchi qadam bo’ladi. Rasm chizish orqali bolalarga o’qituvchilar xohlagan mavzularga oid ko’p narsalarni o’rgatish mumkin. Demak boshlang’ich sinflarda o’tildigan barcha fanlarni o’rgatishda rasm chizish birinchi o’rinda turadi. Sababi o’quvchilar uchun bu jarayon juda qiziqarli. o’quvchilar o’zlarining ijodiy va badiiy tomonlarini o’rganishni yaxshi ko’radilar va bu shakllar tuzilmalarni yaratish va ranglar orqali amalga oshirilishi mumkin. birinchi bolalarga qalam bilan qoralamalar yaratishni o’rgatish zarur. Esda tutish kerakki, rasm chizish - bu o’quvchilar o’zlarini va o’rgangan narsalarini ifoda etadigan qobiliyatdir.

Chizish - bu o’quvchilar vaqt o’tishi bilan erishadigan qobiliyatdir. biroq, ba’zi odamlar tabiiy ravishda bolalik davrida mahoratga ega, qobiliyatli bo’ladilar. o’quvchilar vaqt o’tishi bilan rasm chizish texnikasini o’rganishi va o’z mahoratini oshirishi uchun albatta ustoz kerak.

Tasviriy san’atdan dars va darsdan tashqari mashg’ulotlar o’quvchilarning bo’sh vaqtlaridan unumli foydalanihsiga xizmat qiladi. aynan tasviriy san’at fanidan mashg’ulorlar uchun elektron versiyalar alohida ishlab chiqilishi zarur va shart. umumta’lim maktablarida mashg’ulotlarni olib borish uchun rassomlar ijodi, ko’rgazma zallari, ko’rgazmalar haqida elektron tasvirlar, vedeolar bor lekin hozirgi globallashuv jarayonida bu jihozlar mashg’ulotlarni olib borish uchun yetarli emas. Maktabdan tashqari ta’lim muassasalarida mashg’ulotlarni olib borishda aynan tasviriy san’atga doir milliy san’atimiz bilan bog’lik elektron versiyalar yaratilib etkazib berilishi zarurdir. bunday yaratilgan ko’rgazmalar nafaqat dars mazmunini boyitadi, o’quvchilarning bo’sh vaqtlarida san’atimiz, madaniyatimiz, tariximiz bilan chuqur tanishishlari uchun imkoniyatlar yaratadi. Ayniqsa, o’quvchilarning texnikaviy jarayonga bo’lgan qiziqishlari oshadi, ular san’at va madaniyatdagi o’zgarishlarni ko’rib o’zlari ham yaratuvchanlikka intiladilar. O’quv ma’lumotini qabul qilishda o’quvchilarning qanchalik ko’p his - tuyg’ulari qatnashsa, shunchalik o’zlashtirishi tezlashadi. bu imkoniyatni multimediali ko’rgazmali ta’lim amalga oshiradi.

Multimediali darslar quyidagi didaktik masalalarni hal qilishga yordam beradi:
-fan bo’yicha asosiy bilimlarni o’zlashtirish;
-o’zlashtirilgan bilimlar izchilligini ta’minlash;
-o’z - o’zini nazorat ko’nikmasini shakllantirish;
-bilim olishga bo’lgan ehtiyojini rivojlantirish;
- o’quvchilarni o’quv materiali ustida mustaqil ish olib borishlarida o’quv - metodik yordamko’rsatish.

O’quv topshiriqlarini multimediali vositalar yordamida o’quvchilarga taqdim etish bir qadar qulayliklar tug’diradi. Chunki multimediali vositalar o’quvchilarning mustaqil faoliyat ko’rsatishlarini ta’minlashga xizmat qiladi. har bir o’quvchini o’qituvchi hamda sinfdoshlari bilan muloqotga kirishish, hamkorlik qilishga undaydi. Ilmiy tadqiqotlarda shu narsa ta’kidlanmoqdaki, axborot kommunikasiya texnologiyalari o’quvchilarning nazariy, ijodiy va refleksiya tafakkuri rivojlanishiga katta ta’sir ko’rsatadi. O’quvchining xotirasida u yoki bu hodisa, jarayonning obrazli tarzda saqlanishi o’quv boyitib, uning o’zlashtirilishiga yaqindan yordam beradi. axborot – kommunikatsiya texnologiyalarining ta’lim jarayoniga joriy etilishidan asosiy maqsad - aynan zamonaviy axborot muhiti uchun xarakterli bo’lgan o’quv faoliyatlari yangi turlarining paydo bo’lishidir.

Xulosa qilib aytganda, darslarni - o’quv tarbiya jarayonini yangi zamonaviy, yuqori darajadagi yutuqlarga suyangan holda didaktikaning so’nggi texnalogiyalari asosida tashkil etishga harakat qilish kerak. Bunday darslar-o’quv materiallarini tez va oson o’zlashtirishga imkon beradi. Kompyuterda darslar maxsus dasturlar bilan ta’minlansa o’quv jarayoni samarali kechadi.

Foydalangan adabiyotlar.

1 Abdurahmonov sh. Rangshunoslik. o’quv qo’llanma. nammPi nashri, namangan, 2017
2 Abduqodirov a, Xaitov a, Rashidov r. Axborot texpologiyalari.-T.: “o’qituvchi”, 2016

BOSHLANG’ICH TA’LIMDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNI TATBIQ QILISH

Namozova Sayyora Bobir qizi
Xolikova Nargisa Shabonovna
Navoiy viloyati Uchquduq tumani
10 - son umumiy o‘rta ta’lim maktabining
boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang’ich sinfda o’qitishning o’ziga xos jihatlari, zamonaviy innovatsion texnologiyalar asosida darslarni tashkil etishning afzalliklari, imkoniyatlari haqida fikr yuritiladi, ularni tatbiq qilish usullari ko’rsatib berilgan.

Kalit so’zlar: zamonaviy texnologiya. boshlang’ich ta’lim, pedagogik texnologiyalar, innovatsiya, ijodkorlik, uslub, interaktiv metodlar, multimedia.

O’zbekiston Respublikasida ta’lim sohasida o’tkazilayotgan tub islohotlarning mazmuni bugungi kunda ta’lim jarayonini loyihalashga yangicha yondashuv bilan boyib bormoqda. Ta’limga zamonaviy yondashuv ta’lim jarayonini aniq vositalar yordamida samarali boshqarish va qo’yilgan o’quv maqsadlariga muvaffaqiyatli erishish natijalarini kafolatlaydi. Boshlang’ich sinflarda ta’lim sifat samaradorligini oshirishda zamonaviy yondashuv –vaqt taqsimotiga muvofiq dasturlanib, ilmiy jihatdan asoslangan hamda kutilgan natijaga erishishni ta’minlovchi pedagogik jarayonning barcha bosqich va qismlarining vazifalari aniq belgilangan tizimdir.

Ma’lumki, ta’lim o’qituvchi hamda o’quvchilarning hamkorlikdagi faoliyati hisoblanadi. Darslar mobaynida o’qituvchilar o’z bilimi, malakasini turli usullar: mashg’ulotlar, topshiriqlar vositasida yetkazishga harakat qiladi. Bu jarayonda nafaqat o’qituvchidan, balki o’quvchidan ham o’z ustida ishlash: ma’lumotlarni qabul qilish, ularni qayta ishlash va hayotga tatbiq qilish kabi vazifalar belgilanadi.

Ta’lim-tarbiyaning maqsadi o’qituvchi o’z imkoniyatlaridan to’g’ri, aniq o’rinli foydalana olishi, malaka va ko’nikma hosil qilish, mantiqiy-ijodiy tafakkurni rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalar asosida bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan davr haqida ma’lumotlar yetkazish va milliy g’oya sharqona tarbiya va ma’naviyatini boyitish hamda ularni o’quvchi ongiga singdirish, yetkazib berish bilan belgilanadi.

Bu maqsad vazifalar boshlang’ich sinf o’qitish davrida, ayniqsa kuchli talab qilinadi. Chunki bu davrda bola o’zining tub mohiyati va vazifasini anglab yetmaydi, balki shunchaki hamma maktabga borishi kerak deb o’ylaydi. Ammo ma’lum vaqt o’tgach ya’ni vazifalar ko’payib boravergach bu aqliy mehnat ekanligini anglab boradi va shu vaqtda uning o’qishdan ko’ngli soviydi hamda unda umidsizlik uyg’onadi. O’qituvchi esa bunday holatning oldini olish uchun o’quvchiga ta’limning o’yindan farqi va o’ziga xos qiziqarliligi haqida tushunchalar berishi va uni shu faoliyatga tayyorlashi zarur.

O’qituvchi dars mobaynida o’quvchiga shunday muhit yaratishi kerakki, o’quvchi mustaqil topshiriq olganida, o’zini tengdoshlari orasida lideri deb his qilsin. Bu jarayonda o’qituvchining o’quvchilarga bo’lgan munosabatidan demokratik uslubdan foydalanishini lozim ko’ramiz. Zero, bu uslub bolalarni birlashtiradi. O’z-o’zini boshqarishga, o’z xatti-harakatini o’zi nazorat qilishga o’rgatadi. Har bir ishga mas’uliyat bilan yondashish hissi shu yoshdagi bolalar bilan demokratik muomala munosabati asosida shakllanadi. Bu muomala munosabatida ilg’or pedagogik va yangi axborot texnologiyalarini tatbiq qilish muhimdir.

Bugungi kunda ta’lim jarayonida interfaol metodlar va axborot texnologiyalarini o’quv jarayoniga qo’llash kundan-kunga oshmoqda. Avvalo, shuni ta’kidlash joizki, interfaol metodlar va zamonaviy axborot texnologiyalari o’quv mashg’ulotlarining samaradorligini oshiribgina qolmay, ilm-fan va AKT yutuqlarini amaliyotda qo’llash orqali mustaqil va mantiqiy fikrlaydigan shaxs tarbiyalashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ya’ni shu davrgacha an’anaviy ta’limda o’quvchilar faqat tayyor bilimlarni egallashga yo’naltirgan bo’lsa, endilikda bu ma’lumotlarni mustaqil tarzda qidirib topish, o’rganish, tahlil qilish va xulosalash ko’nikmalari shakllantiriladi. O’qituvchi esa bu jarayonda o’quvchining ta’lim-tarbiyasiga sharoit yaratadi va bevosita uni boshqaradi, yo’naltiradi.

Hozirgi vaqtda ta’limda “Aqliy hujum”, “Tarmoqlar” metodlari, “Sinkveyn”, “Beshinchisi

ortiqcha”, “Bumerang”, “Bahs-munozara”, “Kichik guruhlarda ishlash”, “Venn” diagrammasi va boshqa ko’plab zamonaviy pedagogik texnologiyalar keng qo’llanmoqda. Bundan tashqari, axborotlashtirilgan multimediali ta’lim texnologiyalarini boshlang’ich ta’limga joriy etish orqali o’tiladigan fanlar mazmunini o’quvchilar ongiga to’liq singdirib borish, innovatsion vositalar bilan tanishtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Multimedia darslar o’quv jarayonini ko’rgazmali olib borishda ko’maklashadi. Zero, ta’limda ko’rgazmalilik asosiy o’rinlardandir. Bundan tashqari, o’quvchi faoliyatining ijobiy motivini hosil qiladi, mashg’ulotlarni jonli va muloqot tarzida olib borishga imkon beradi. Bu esa o’quvchida o’ziga bo’lgan ishonchni, tezkor fikrlashni va ijodkorlikni shakllantiradi. Shuningdek, ta’lim mazmuniga tegishli materiallarni kompyuter xotirasida saqlab, ularni o’quvchilarga xoxlagan vaqtda yetkazish imkoniyati bo’ladi. Shu bilan bir qatorda multimedia usulida axborotning xilma-xilligini matn, lavha, bezak, nutq, musiqa, videofilmlardan parchalar, telekadrlar, animatsiyalar orqali ko’rsatish ta’lim samaradorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ishmuhamedov R.J. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta’lim samaradorligini oshirish yo’llari.

2. Sayidaxmedov N. Pedagogik amaliyotga yangi texnologiyalarni qo’llash namunalari.

3. G’ulomova M.X., Sobirova N.K. Yangi innovatsion texnologiya yordamida ta’lim samaradorligini oshirish usullari.

BOSHLANG’ICH SINFLARDA “ORGANAYZER” METODI ASOSIDA DARSLAR TASHKIL ETISHDA KOMPYUTER TEXNOLOGIYASI VA KO’RGAZMALILIKDAN FOYDALANISH

Normetova Nigora Abdullayevna
Urganch tumani 19- sonli maktab o’qituvchisi

Ilg’or pedagogik texnologiyalarni ta’limda qo’llash uchun o’quvchilarni darsning tarqatma materiallari bilan ta’minlash, ko‘rgazmali materiallarni tayyorlash va boshqa ishlarni amalga oshirish uchun hozirgi paytda kompyutersiz tasavvur qilish mumkin emas. O’qitishning ko’rsatmali metodlari-o’quvchilarga kuzatishlar asosida bilimlar olish imkonini beradi. Kuzatish xissiy tafakkurning aktiv formasidir, bundan o’qitishda, ayniqsa, boshlang’ich sinflarda keng foydalaniladi. Atrof-borliqdagi narsa va hodisalir va ularning turli-tuman modellari kuzatish obyektlari hisoblanadi. Har qanday ta’lim-tarbiyaning asosiy maqsadi tegishli fanlardan o’quvchilarda bilim, ko’nikma va malakalarni hosil qilish, ularni xotirada yaxshi eslab qolishini ta’minlash va o’quvchilarni ulardan hayotda to’g’ri foydalana olishga o’rgatishdan iborat. Shu nuqtai nazardan didaktikaning asosiy tamoyillaridan biri ko’razmalilik tamoyildan unumli foydalanishdir. Barcha fanlarni o’qitish jarayonini ko’rgazmalili tashkil etish ham eshitish, ham ko’rish orqali o’quv materiallarini idrok qilish, ularni ongli va puxta o’zlashtirish, bilimlarning turmushdagi zaruriyatini anglab etishga asos soladi. Ko’rgazmalar bolalarning yosh va individual xususiyatlarini inobatga olgan holda rangli, rasmlari aniq, tushunarli tasvirlangan bo’lishi darkor.

Ko’rgazmalk asosida tashkil etilgan darsning samarasi:

- dars maqsadini yetkazish osonlashadi;
- o’quvchilar diqqati jamlanadi;
- qiziqish ortadi;
- mustaqil fikrlashga imkon yaratadi;
- aniq tasavvur hosil bo’ladi;
- og’zaki nutq o’sadi;
- intelektual qobiliyatlar rivojlanadi;

Biz quyida ko’rgazmalilik va kompyuter texnologiyasi asosida “Organayzer’ metodini qo’llash tajribasi bilan o’rtoqlashmoqchimiz. Bu metod tarmoqlashning shunday turiki, unda faqat birlamchi yoki faqat ikkilamchi ma’lumotlar emas, balki, ham birlamchi, ham ikkilamchi ma’lumotlar ochiq qoldirib beriladi. O’quvchilar qaysi tarmoq ochiq bo’lsa, shu joyning ma’lumotini topishi kerak. Bunda ularga o’qituvchi tomonidan yozilgan ma’lumotlar yordam beradi. Bu usulni o’quvchilarning o’ziga alohida qog’ozga ham, yoki guruh uchun vatman qog’oziga ham berish mumkin. Topshiriqning bajarilishini slaydlar orqali tekshirish ham mumkin. Organayzer usuli shunisi bilan qulayki, u boshlang’ich ta’limdagi har qanday fanda ham ishlatilishi mumkin. Masalan, ona tilida so’z turkumlari, fe’l zamonlari, undalmalar, uyushiq bo’laklar, kelishiklar va boshqa mavzular haqidagi bilimlarni tekshirishda qo’l kelsa, matematikada matematik terminlardan boshlab o’lchov birliklarigacha, amal hadlaridan tortib masalalar haqidagi ma’lumotlarni takrorlashda juda qulay. 1-sinflarda o’qish darslari jarayonida o’quvchilarning psixo-fiziologik qobiliyatlaridan kelib chiqqan holda rasmli, qisqa yozuvli tarqatmalar asosida “Organayzer” metodini qo’llash mumkin. Masalan, “Navro’z bahor bayrami” mavzusi asosida guruhlarga rasmlar tarqatiladi va berilgan topshiriq asosida rasmlarni yopishtirishlari so’raladi

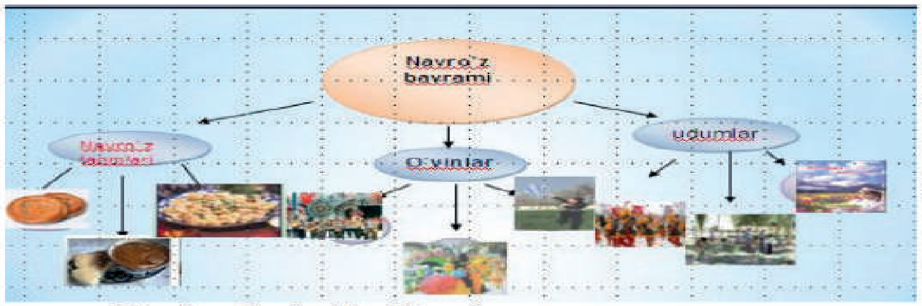

So’zlar asosida esa quyidagilarni misol keltiramiz.
2-sinf “Qish” mavzusi asosida:

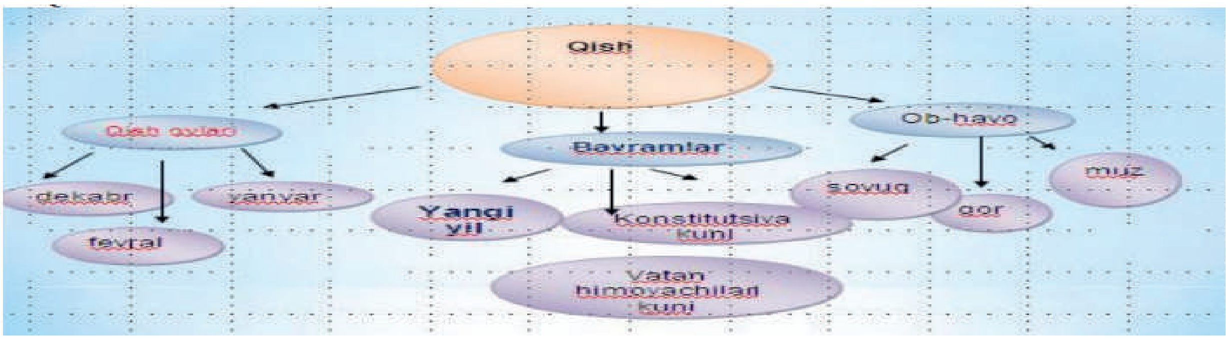

3-4-sinflarda “Organayzer” metodini qo’llash imkoniyatlari kengayadi, chunki o’quvchilarda mavzular asosidagi tushunchalari kengayib boradi. 3-4-sinfda “Vatan”, “O’zbekiston”, “Non”, “Suv”, ”Ona” mavzulari asosida xalq og’zaki ijodi namunalari, fasllar asosida o’tkazishimiz mumkin Masalan: 3-sinf o’qish fanidan “Vatanni suymak” mavzusi asosida “O’zbekiston’ so’zini organayzer metodida tarmoqlashni tavsiya etishimiz mumkin. Xulosa qilib aytishimiz mumkinki “Organayzer” metodi asosida o’quvchilarning olgan bilim, ko’nikma va malakalarini tizimga solish imkoniyati yuzaga keladi.

BOSHLANG’ICH SINF O’QUVCHILARINI O’QITISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Niyazmetova Ayposhsha Rustamovna,
Yakubova Sultanpashsha Nazirovna
Xorazm viloyati Xiva tuman 19-son
maktab boshlang’ich sinf o’qituvchilari.

Annotatsiya: Ushbu maqolada pedagogik texnologiyaning aslida nima ekanligi va uning boshlang’ich sinf o’quv jarayonlarida qo’llanishi haqida ma’lumotlar berilgan. Shuningdek, pedagogik texnologiyalarning amaliy ahamiyati ham batafsil ochib berilgan.
Kalit so’zlar: texnologiya, pedagogik texnologiya, konseptuallik, tizimlilik, qo’llanuvchanlik, tarbiya, ta’lim.

O’zbekistonimizda mustaqillik sharofati bilan barcha sohalarda tub islohotlar amalga oshirildi, iqtisodiy rivojlantirishning o’zbek modeli, kadrlar tayyorlashning dasturi ishlab chiqildi va bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Mamlakatimizda ta’lim sohasiga alohida e’tibor qaratilib, kelajak avlodni tarbiyalash borasida zarur shart-sharoitlar, imkoniyatlar yaratilmoqda.

Bugungi kunda dunyo miqiyosida axborot kommunikatsiya tizimining yuksak darajada rivoj topib borayotganligi va bu boshqa sohalar qatorida ta’lim jarayoniga ham kirib kelib, uni yanada sifatli tashkil etishga o’z ta’sirini ko’rsatayotganligi barchamizga ma’lum. Bunday sharoitda inson faoliyatining nazariy va amaliy qirralari ham uzluksiz yangilanib turishi tabiiydir. Pedagogik faoliyat ham alohida va murakkab mehnat turi sifatida bundan mustasno emas. Pedagoglar o’z faoliyatlarida kafolatlangan natijalarni qo’lga kiritishga urinmoqdalar. Nima uchun bugungi kunda pedagogik texnologiyaning nazariy asosini yaratish va amaliyotga tatbiq etish zaruriyati tug’ildi? «Pedagogik texnologiya» nimani anglatadi?

Pedagogik texnologiyalar ta’lim-tarbiya jarayonini ilg’or vositalari, metodlar, texnik vositalar, usullariga tayanib takomillashtirish tizimi hisoblanadi. Bu tizim o’qituvchi tomonidan yaratiladi, ta’lim-tarbiya bosqichlarini o’zaro bog’lashga xizmat qiladi. Uning mzmuni va vazifalarini, maqsadini oldindan belgilash, ta’limtarbiyaning shakllari va vositalarini tayyorlash, o’quvchida shakllantirish ko’zda tutilgan ma’naviy sifatlarni o’zlshtirishga yo’naltirilgan darslarni rejalashtirish kabilarni o’z ichiga oladi.

Pedagogik texnologiya - bu o’qituvchining o’quvchilarga o’qitish vositalari yordamida muayyan sharoitlarda ta`sir ko’rsatishi va bu faoliyat mahsuli sifatida ularda oldindan belgilangan shaxs sifatlarini intensiv shakllantirish jarayonidir.

Pedagogik texnologiya - o’quv jarayonini texnologiyalashtirishni butunligicha aniqlovchi tizimli kategoriya. Pedagogik nashrlarda «o’qitish texnologiyasi», «ta`lim texnologiyasi» tushunchalari ham ishlatiladi.

Boshlang’ich sinflarda ta’lim jarayonini amalga oshirish va baholashni rejalashtirishda quyidagi mezonlarga tayaniladi:

1.Konseptuallik: har bir pedagogik texnologiya o’z tarkibida falsafiy, psixologik, didaktik, ijtimoiy pedagogik asosni qamrab olgan aniq ilmiy konsepsiyaga tayanishi lozim.

2.Tizimlilik: Pedagogik texnologiya hamma o’zaro bog’liq qismlardan iborat tizimning mantiqiy jarayoni belgilariga ega bo’lishi va yaxlit bo’lishi lozim

Pedagogik texnologiya o’quvchilarning rivojlanishi, ijodiy shug’ullanishining metod, vositalarini, tafakkur rivojini o’rganadi, qiyinchiliklarni engishga o’rgatadi.

O’quvchilarda o’quv materialini tushunishiga, muammoli izlanishning yangi shakllarini egallashlariga imkon beradi. Bilish izlanish jarayonini boshqarishni ta’minlaydi.

Jarayonning mazmun-mohiyati uning qismlarining uzviy bog’liqligi, yaxlitligidan iborat.

3.Samaradorlik.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar raqobatli shartlar asosida mavjud bo’lib, natijalar bo’yicha samara berishi, optimal harakatli bo’lishi va ta’limning ma’lum bir standartlarini kafolatlashi shart.

4.Qo’llanuvchanlik.

Pedagogik texnologiya bir xil ta’lim muassasalarida boshqa subyektlar tomonidan ham qo’llanilish imkoniyatini beradi.

Pedagogik texnologiyalardan foydalanishda ta`limning mazmunini belgilash, ta`lim-tarbiyaning shakllari va vositalarini tayyorlash, o’quvchilarning bilimlarni keng egallashi va ma`naviy fazilatlarni o’zlashtirishga yunaltirilgan topshiriqlar tizimini ishlab chiqish, ta`limning natijasi va o’zlashtirish darajasini aniqlash ularni ob`ektiv baholash uchun test vazifalarini tayyorlash kabilar tashkil qiladi.

Boshlang’ich sinf o’quvchilarining pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan o’qish darslari jarayonida erkin va mustaqil fikrlash qobiliyati shakllanadi. Mustaqil fikrlash qobiliyatining shakllanishi natijasida, o’quvchilar atrof olamdagi, jamiyatdagi qonunlarni, shuningdek, asardagi ijobiy va salbiy qahramonlar orqali ularda insoniy fazilatlarni anglash, bilimlarni chuqur o’rganish, keng fikrlash, tegishli qarorlar qabul qilish ko’nikmalari shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – T., 2008.

2. Mallayev O. Yangi pedagogik texnologiyalar. –T., 2000.

YOSH AVLOD KAMOLOTIDA NUTQ BOYLIGINING O’RNI

Nosirova Gulmira Isonovna
Nomozova Gulnora Ahrorovna
Navoiy viloyati Uchquduq tumani
3- sonli IDUM ning boshlang’ich sinf o’qituvchilari

Annotatsiya: Nutq - bola mustaqil fikrini ayta olishi uchun zarur jarayon hisoblanadi. Ushbu maqolada ham bolalar nutqini o’stirishda qo’llaniladigan mashqlar, turli xil metodlar haqida mulohaza yuritilgan.

Kalit so’zlar: nutq, bola, talaffuz, tovush, og’zaki nutq, yozma nutq, so’z, matn, kasb, metod, ta’lim, maqsad, ko’nikma.

Bugungi kunda yosh avlodni zukko va bilimdon etib tarbiyalash kelajagimiz barqarorligini ta’minlashga xizmat qiladi. Bugunning bolasi kelajakda qaysi kasb egasi bo’lishidan qat’iy nazar o’z fikrini aniq, lo’nda, ta’sirchan bayon eta olishi talab etiladi. Bir so’z bilan aytganda, so’zamol bo’lishi kelajakda kasb-korining ravnaqiga turtki bo’ladi. Shunday ekan, yosh avlod kamolotida tilimiz boy xazinasining hissasi beqiyos. Ta’lim jarayonida o’quvchilarning bilish qobiliyatini oshirish, nutqini rivojlantirish, so’z boyligini boyitish asnosida hozirjavoblikka o’rgatishda ijodiy izlanishlar, mehnat va tanlangan vositalarning o’rni katta.

Ta’lim jarayonida o’quvchining nutqini o’stirish asosan o’qituvchi pedagogga, uning saviyasiga bog’liq bo’ladi. Dars jarayonida o’qituvchi ta’limning samaradorligini oshirish maqsadida turli usul va uslublardan foydalanishi mumkin. O’quvchi nutqini o’stirish o’qituvchining eng muhim vazifalaridan biri sanaladi. Aynan shu muamoni hal etish uchun quyidagicha mashq turlaridan foydalanish mumkin:

1. Baland talaffuzni mashq qilish: Masalan, sara-shira-sara-shira kabi so’zlarni ovozni to qichqiriqqacha balandlatib, so’ngra esa ovozni to shivirlashgacha pasaytirib talaffuz qilish.
2. Talaffuz tempini mashq qilish. Shu sara-shira kabi so’zlarni sekin talaffuz qilib, tempni asta tezlashtira borish.
3. Ayrim undosh tovushlarni, ayniqsa, o’quvchilar qiyinchilik bilan yoki noto’g’ri talaffuz qiladigan so’zlarni qayta talaffuz qilish mashqi.
4. Murakkab tovush birikmalarini talaffuz qilishni mashq qilish. Buning uchun tez aytishlardan foydalaniladi. Misol: Qishda kishmish pishmasmish, pishsa kishmish qishmasmish.

Boshlang’ich sinf o’quvchilarining idroki o’zlarining xatti-harakatlari, o’yin va o’qish faoliyatlari bilan bog’liq tarzda rivojlanadi. Shu bois, o’quvchilarga so’zning asosiy ma’nosi o’rgatilgandan keyin so’zning ko’p ma’noliligi, ko’chma, qarama-qarshi ma’nolari, boshqa so’zlar bilan ma’nodoshligi ham o’rgatiladi.

Tilshunos olim Alibek Rustamovning quyidagi fikrlari ham buni tasdiqlaydi.

“Dunyoga kelgan har bir bola haqiqiy inson bo’lib yetishishi uchun juda ko’p narsalarni bilishi kerak. U o’ziga kerakli bo’lgan fikrni ko’rib, eshitib va o’qib o’rganadi. Eshitib va o’qib o’rganish til vositasida amalga oshadi va uning imkoniyati cheksizdir. Agar til bo’lmay, har bir kishining tirikligi uning o’z tajribasiga asoslangan bo’lsa edi, inson shu kungacha hayvon qanday yashasa, shunday yashagan va bugungi moddiy va ma’naviy taraqqiyotga erishmagan bo’lardi.

Boshlang’ich sinf o’quvchilarining dars jarayonida diqqatini jamlash birmuncha qiyin kechadi. Agar mavzular qiziqarli, yoshiga mos bo’lsa ijobiy natija beradi. O’quvchining og’zaki nutqini rivojlantirish, o’z fikrini tortinmay bayon eta olish qobiliyatini, o’qib o’rganganlarini qayta hikoya eta olish ko’nikmasini shakllantirish asosan o’qish darslarida amalga oshiriladi. Bunda berilgan matnlarda ilgari surilgan g’oya o’quvchi ongiga muhrlanishi, unda ijobiy xislatlar uyg’otishi uchun bevosita shu jarayonning ishtirokchisiga aylanishi maqsadga muvofiq. Sahnada o’z qahramonlarining ovozlariga parodiya, xatti-harakatlariga taqlid qilish boshqa o’quvchilarning ham diqqatini jalb etadi. Shu o’rinda ijobiy va salbiy qahramonlar xarakterining qiyosiy tahlili o’quvchilar bilan birgalikda savol-javob, munozara tarzida tashkil etilsa, o’quvchining nutqi o’sishi bilan bir qatorda, oq-u qorani farqlay olish, yaxshidan ibrat olish, yomondan nari bo’lish ko’nikmalari shakllanishi uchun yaxshi omil bo’ladi.

O’quvchi yoshlarning zamon bilan hamnafas ulg’ayishi uchun dars jarayonida uchragan ilmiy atamalar ma’nosining tahlili talab etiladi. Bu borada “katta bo’lganingda bilib olasan” jumlasi

bolaning ishtiyoqini bukadi. Dunyoni bilishga bo'lgan qiziqishini so'ndiradi. Shunday vaziyatlarda bolani hayratga soladigan misollar keltirish orqali izlanuvchanlikka, tadbirkorlikka yo'naltirish lozim bo'ladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilish jarayonlarini rivojlantirishda turli didaktik vositalardan foydalanish natijasida hozirjavoblik ko'nikmalari tarkib topadi. Ayniqsa, 4-sinf o'quvchilarining 5- sinfga o'tish davrida ularda birmuncha ko'nikmalar shakllangan bo'ladi, jumladan:

— matnni bemalol tuzish;
— o'quv ma'lumotlarini aynan o'zgarishsiz eslab qolish;
— o'qituvchi talabini to'liq anglab yetish;
— ma'lum maqsad sari harakatlanishga odatlanadilar;
— ma'lum mavzuda fikrlashlari tezlashadi;
—diolog matn tuza oladilar;
— ijodkorligi o'sadi.

Boshlang'ich sinf oqituvchisi yuqoridagi kabi ko'nikmalar o'quvchilarida shakllangan bo'lishi uchun to'rt yil davomida mashaqqat chekib mehnat qiladi, tinmay izlanadi. Maktab quchog'iga kirib kelgan o'quvchi oppoq qo'g'ozga qiyoslansa, shu qog'ozga zarhal harflar bilan bitiklar muhrlash boshlang'ich sinf o'qituvchilarining vazifasidir.

Xulosa o'rnida aytishimiz mumkinki, nutq inson hayotining ajralmas qismidir. Shunday ekan nutqni shakllantirish va rivojlantirish o'qituvchi pedagoglarning asosiy vazifalaridan biri sanaladi. Shuning uchun ham pedagoglardan talab qilinadigan birgina talab u ham bo'lsa o'z ustida ko'proq ishlash va saviyasini oshirishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. K.Qosimova va boshq. Ona tili o'qitish metodikasi. T., NOSIR-2009y.
2. A.Rustanov. So'z xususida so'z. T., Yosh gvardiya-1987y.
3. Internet materiallari.

GEOGRAFIYA TA'LIMINI TAKOMILLASHTIRISHDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING AHAMIYATI

Nurullayeva Durdona Olimboyevna
Urganch shahar 1-son maktab oʻqituvchisi
Telefon: +998 (97) 452 82 57
durdonaolimboyevna_1scool@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola geografiya ta'limini takomillashтirishda innovatsion ta'lim texnologiyalarning ahamiyati va qoʻllanilish sohalari haqida.

Kalit soʻzlar: Geografiya, pedagogika, fan, ta"lim, innovatsion texnologiyalar, pedagogik texnologiyalar.

Hozirgi kundagi eng dolzarb masalalardan biri taʻlim standartlari oʻquv jarayonini rivojlantirishdan iboratdir. Geografiya taʻlimida oʻqituvchi oʻquvchilarni faollashtiradigan oʻzi va oʻrganishi uchun qulay boʻlgan usul va uslublarni, oʻqitish shakllarini, vaziyatlarni izlaydi, zamonaviy pedagogik texnologiyaga asoslanib, oʻquv jarayoni samaradorligini oshiradi. Oʻquvchilarni mustaqil fikrlashga oʻrgatib, oʻquv jarayonining yuqori sifat va samaradorligiga erishadi. Taʻlim-tarbiyaning mazmuni, maqsad va vazifalari davrlar oʻtishi bilan kengayib borishi natijasida uning shakl va usullari ham takomillashib bormoqda.

Geografiya taʻlimida pedagogik texnologiya taʻlim-tarbiya jarayoni sifatida ishtirokchilarning faoliyatlari orqali amalga oshiriladi. Bu jarayonning pirovard maqsadi barkamol insonni shakllantirish va rivojlantirish boʻlib, asosan quyidagilardan tarkib topadi: taʻlim-tarbiya berish; axborotlarni uzatish; mustaqil fikrlashni oʻrgatish; bilim-koʻnikma, malakalarni oʻrgatish va oʻzlashtirilishiga erishish; turli usul va uslublarni qoʻllash va takomillashtirish; diagnostika, monitoring olib borish; taʻlim-tarbiya jarayonida insonparvarlik, vatanparvarlik tamoyillariga asoslanish; oʻquvchilarni tayyorgarlik darajasini, psixologik, fiziologik, yosh xususiyatlarini, gigiyenik talablarini hisobga olish va hokazolar. Shu asosda geografiya texnologiyasida taʻlim tizimining metodologik, didaktik, pedagogik, psixologik, fiziologik, gigiyenik asoslarini yaratish lozimdir.

Taʻlimning metodologik asosi - dars jarayonini amalga oshirishda qanday metodlarga asoslanishini belgilaydi. Metodologik asosning ilmiy jihatdan toʻgʻri boʻlishi pedagogik texnologiya uchun zaruriy shartdir.

Taʻlim tizimining didaktik asosi – taʻlim-tarbiya qoida va tamoyillariga muvofiqligini belgilaydi. Didaktik talablar taʻlim-tarbiya vazifalarning nazariy jihatdan toʻgʻri bajarilishini taʻminlaydi. Pedagogik texnologiyaning pedagogik asosi – zamonaviy pedagogik fanining ilmiy xulosalaridan kelib chiqadi. Bunda pedagogik texnologiyaning umumiy tarkibiy tuzilishi, manzili, shakli, usullari, vositalari, pedagogik jarayonning tashkil qilinishi, olib borilishi, uning diagnostikasi, monitoringi, oʻquv-mavzu rejalar va shu kabilarning ilmiy jihatdan toʻgʻri boʻlishi taʻminlanadi.

Pedagogik texnologiyaning psixologik asosi – psixologiya fanining ilmiy xulosalari va tavsiyalari bilan belgilanadi. Taʻlimning har bir bosqichida oʻquvchilarning psixologik xususiyati hisobga olinadi. Pedagogik texnologiyaning fiziologik asosi oʻquvchilarning turli yoshdagi fiziologik xususiyatlari hisobga olinadi.

Pedagogik texnologiyaning gigiyenik asosi – taʻlim-tarbiya jarayonida salomatlikni saqlash talablariga rioya qilishdan iborat boʻlib, bunda turli zararli va ortiqcha taʻsirlarni bartaraf qilish, oʻquv-xona sharoiti: yoritganlik, harorat, havoning tozaligi, oʻqituvchi va oʻquvchining ish oʻrni, jihozlar, oʻquv mashgʻulotlarining meʻyorlari, didaktik vositalarining qulayligi ilmiy asosda belgilab boriladi. Yuqorida keltirilgan asoslar umumlashtirilsa, geografiya taʻlimida texnologiyaning nazariy va amaliy asoslari kelib chiqadi.

Munozara oʻyinlari boʻlajak mutaxassislardan fanga, ishlab chiqarishga qiziqishni tadqiqot ishlariga xolisona yondashishga tarbiyalaydi. Talabalarda muammoni va yechimi natijalarini muhokama qilish, haqiqiy munozaralar, ilmiy anjumanlar va ularda muhokama qilinadigan masalalar boʻyicha qarashlar, gʻoyalar, bilimlar va tajribalarni erkin almashtirishda oʻzini muayyan tutish koʻnikmlarini hosil qiladi.

Oʻqitishning oʻyinli texnologiyalari – bular oʻquvchilarning faoliyatini faollashtiruvchi va jadallashtiruvchi texnologiyalardir. Bu texnologiyalar asosida oʻqish maqsadi va unga mos

pedagogik natija aniq qo'yilgan, o'quvchilarning o'qish faoliyatini rag'batlantiruvchi o'yinli usullar va vaziyatlarni o'z ichiga olgan pedagogik o'yin yotadi. Pedagogik o'yin quyidagicha tuziladi: didaktik maksad o'yinli masala shaklida qo'yiladi; o'quv faoliyati o'yin qoidalariga bo'ysunadi; o'yin faoliyatiga musobaqa elementi kiritiladi. Bu musobaqa elementi didaktik masalani o'yinli masalaga o'tkazadi; didaktik topshiriqni muvaffaqiyatli bajarish o'yin natijasi bilan bog'lanadi. Oliy o'quv yurtlarida ishbilarmonlik o'yinlaridan keng ko'lamda foydalaniladi. Bunday o'yinlar insonning shaxsiy sifatlarini shakllantiruvchi ta'sirchan vosita hisoblanadi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, pedagogik texnologiyadan foydalanish – hozirgi zamon didaktikasi va pedagogikasi taraqqiyotining mahsuli bo'lib, uni geografiya ta'limi tizimida qo'llash va amalga oshirish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. N.Saidaxmedov. "Yangi pedagogik texnologiyalar". T. Moliya. 2003.

2. R.Ishmuhameddov, A.Abduqodirov, A.Pardayev. "Ta'limda innovatsion Texnologiyalar". T. Iste'dod. 2008.

BOSHLANG’ICH SINF ONA TILI VA BOSHQA FAN DARSLARIDA ESTETIK DID-GO’ZALLIK OLAMI XISSIYOTLARINI TARBIYALAB BORISH

Ollaberganova Dilfuza Sabur qizi,
Raxmatullayeva Zuhra Boltaboyevna
Xorazm viloyati Urganch shahar
19-sonli IDUMning Boshlang’ich ta’lim o’qituvchilari
Abduraxmanova Dilnoza Ramanovna
Xorazm viloyati Xiva shahar 6-son
IDUMning Boshlang’ich sinf o’qituvchisi

Annottatsiya: Ushbu maqolada o’quvchilarni estitik tarbiya orqali fanga bo’lgan qiziqishlarini mukammalashfirish haqida so’z boradi.
Kalit so’zlar: husnixat,estitika,o’quvchi,doska,ona tili,maktab,tarbiya,mahorat.

O’qituvchi tarbiyalab, bilim beradi vaholanki,bilim berish borasida tarbiyalab boradi ham. Avvalo o’quvchilarga dars- saboq berayotgan o’qituvchi o’ta ma’suliyat bilan o’z ishiga yondashishi,hamisha o’z ustida tinimsiz ishlashi,izlanishi,o’qishi,darslikkagina tayanib qolmasdan yangiliklar yaratish,dars jarayonini ijodiy yondashuv asosida tashkillantirish maqsadga muvofiqdir.

Ilm berishning oz’iga yarasha qiyinchiliklari bo’ladi.Bu holatlar oson va yengil kechmaydi.O’quvchini ayniqsa,boshlang’ich sinf o’quvchilarini zeriktirib,toliqtirib qo’yishi ham mumkin.O’quvchilarni bunday vaziyatdan chiqarish o’qituvchi mahoratiga bog’liqdir. Ayniqsa,ona tili,o’qish,tabiat,rasm,musiqa darslarida bunday holatga duch kelinmaydi.Chunki bu fan saboqlarida qandaydir sirli sehr mujassamdek,nazarimda.

Har bir darsda tushinilishi qiyin so’zlar ma’nosini izohlab,lug’at daftariga “So’zlar muzeyi”sifatida yozdirib borish shu so’zlar ishtirokida gaplar tuzdirish,ona tili darsida bir minutli qisqa rang tasvirli gap tuzdirish,chizma chizish,o’qish soatlarida o’qilishi qiyin so’zlarni iloji boricha o’quvchi kuchi bilan ma’nosini izohlash va tushuntirishi orqali o’quvchilarning nutqiy madaniyatini bosqichma –bosqich oshirib borishga erishish mumkin.Masalan,lug’at daftariga quyidagi so’zlarni yozdirib boriladi.Volida-ona; voha-sahro bilan o’ralgan obod,suvli o’lka; yalov-bayroq, tug’; zamin-yer;zimin-osmon,falak; ummon-dengiz,bahr;saboh-tong,ertalab; muolaja-davolanish; me’mor-binokor,arxitektor va hakazo.

Yuqoridagi so’zlar ma’nosini ifodalash uchun uyga vazifa topshiriladi.1-sinfdan 4-sinfga qadar so’z boyligini oshirib borilsa,o’quvchilar ijodiy ravishda nasriy va she’riy bayon ya’ni matnlar yaratib,kuyga solib ashula aytadilar.Yana bolalarni tabiat qo’ynida sayr qildirish,atrof-muxitni tomosha qilishi orqali ularning ma’naviy ,ijodiy qarashlari rivojlanib,ilm ummonidan ozuqa oladi,deb o’ylayman.

Xusnixat, chiroyli xat mavzusiga doir har bir o’quvchi bilganicha ijodiy yondashib ,chiroyli yozuv darsida uy topshirig’i beriladi.Ekranda o’quvchiga yordam tariqasida so’z birikmasi ko’rinishidagi qisqa yozuvni ko’chirib olib hohlagan o’quvchi she’riy misralar tuzishi,yana birlari qisqa matn yaratish,boshqasi esa,rasm chizishi kabi topshiriqni bajarishi aytiladi.

Ekranda   Husnixat

1.Husnixat-chiroyli xat
2.Bastakor-xat
3.Bejirim-xat
4.Ko’rkam-xat
5.Xush-xat
6.Nafis-xat
7.Shirali-xat

O’quvchilar bilan kelgusi ona tili darsida topshiriqni turli xil ko’rinishdagi so’rovnomasi quyidagicha o’tkaziladi.

3-4-sinf o’quvchilari shunday javob beradilar: Birinchi qatorda berilgan Husnixat-chiroyli xat.Bu gapdir.Fikr bildirayapti.Husnixat-ega,ot so’z turkumi,chiroyli so’zi sifat,2-darajali bo’lak;aniqlovchi.Xat so’zi ot so’z turkumi bo’lib,gapda ot bilan ifodalangan kesim bo’lib kelganini aytadilar.Yana bir o’quvchi so’zlar lug’aviy ma’nosini izohlab beradilar.

1.Bastakor xat degani yagona takrorlanmas xat degani.
2.Bejirim-ko’rganda jirkanmay,ko’z quvonadigan,chiroyli xat degani.
3.Ko’rkam xat-salobatli,ko’klikkina,ko’rsa ko’rgulik degani.
4.Xush xat-ko’ngilga o’tiradigan,yoqadigan xatdir.
5.Nafis-ipakdey mayin,mayin-yoqimlidir.
6.Shirali xat-badiiy so’z san’ati bo’lib,ko’chma ma’nodagi shirin so’zdir.

Yana boshqa o’quvchi she’riy tizimini shunday to’g’rilab o’qidik.Yuqoridagi berilgan so’zlardan foydalanib o’z ijodiy namunasini quyidagicha yaratgan.Ijod qilgan.

Xusnixat chiroyli xat.
Betakroru bejirim.
Atalur ko’rkam,nafis,
Yozuvda bordir shira,
Yana-chi,ajib manzara.

Yana bir o’quvchi shunday ijodiy yondashgan:

Ko’rkam,bejirim satrin
Betakror,nafis derlar.
Yoqimli xush kalomdek
Chiroyli xusnixat derlar.

Umumlashtirib, o’quvchilar ko’z o’ngida,birgalikda satrlar tizimini tuzatib she’riy tizimlar yaratib,o’quvchilarni rag’batlantirib,qolganlar ishini ona tili to’garagida ko’rib chiqish kerakligini bildiriladi. Estetik tarbiya barcha yoshdagi insonlar hayotida muhim ahamiyatga ega.Hayot go’zalligini ko’ra bilish uni tushunish va yarata olish har bir katta va kichik o’quvchining hayotini boyitadi,qiziqarli qiladi.Ularga eng yuksak ma’naviy zavq olish imkonini beradi.Bola hayotidagi xulq-atvori ko’p jihatdan go’zallik va xunuklikni,oliyjanoblik va tubanlikni qanday tushunishni ,his qilishni, ko’nglidan kechirishiga bog’liq.U keksami yoshmi doimo go’zallik sari intilib ishonadi. Xunuklikka qarshi kurashadi. Bu-go’zallik san’ati kichik yoshdan boshlanib, ko’z o’ngida yuz berayotgan xilma-xil hodisalar, o’zaro munosabatlar,turli san’at asarlari,badiiy kitoblar o’qish,mushohada qila olish ta’sirida komol topib boradi. Yoshlarni go’zallik olamiga ijodiy yondashtirish,undan zavqlanish,o’zgalar yaratgan boyliklarni qadrlash va to’g’ri baholash oliyjanob fazilatlarni kamol toptirib borish ahamiyatli bo’lib,bu tarbiyani tinmay singdirib borish yo’li orqali ko’zlangan,to’la qonli barkamol avlodlar yetishishiga erishishimiz mumkin. Badiiy did va go’zallikni his etish masalalarini shakllantirish,asosan,quyidagi omillar yordam beradi:

1.Ona tili darslari hamda o’quv qo’llanmalarning sifati va saviyasi.
2.Barcha darslarni o’tishda o’qituvchining namunali og’zaki nutqi va o’quvchilar nutqini o’stirish tadbirlari.
3.O’quvchilarning kitob,daftar tutishi va yozuvlarga qo’yiladigan talablarning izchilligi.
4.Ona tili mashg’ulotlariada foydalanadigan ko’rsatmalarning saviyasi va sifati.

O’quvchilar estetik tarbiyasini amalga oshirishda ona tili darslari hamda o’quv qo’llanmalarining sifat va saviyasi haqida to’xtalganimizda darsliklar shu bugungi qisqargan holatiga to’g’ri kelmasligi aniq. Yana darslik yangilanadi, o’zgaradi. Hech bo’lmasa, 4-sinf darsligini qisqartirmaslik kerak edi. Qaytanga darslikni o’z holicha qoldirib, bolalarni bo’lib dars o’tishini ta’lab qilgan bo’lardim. Darsliklar namunali va rang-barangligi beixtiyor o’quvchini o’ziga tortadi. Ona tili va o’qish faniga qiziqish uyg’onadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Inson kamolotining omili.M.Aripova.Boshlang’ich ta’lim 1.01.2005
2.www.ziyonet.uz

BOSHLANG‘ICH SINF O‘QISH DARSLARIDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH USULLARI

Omonova Umida Hayitovna
Navoiy viloyati Uchquduq tumani
3- IDUM boshlang’ich sinf o’qituvchisi
Usmonova Gulzoda Hoshimovna
Navoiy viloyati Uchquduq tumani
3- IDUM boshlang’ich sinf o’qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang’ich sinf o’qish darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanish usullari va uning afzalliklari to’g’risida malumot berilgan.
Kalit so’zlar: boshlang’ich, o’qish, komil inson, pedagogik texnologiya, metod, didaktik o’yin, o’qish motivlari, qobiliyat, ta’lim.

Komil insonni voyaga yetkazishda boshlang’ich ta’lim shubhasiz mustahkam poydevor yo’lini o’taydi. Boshlang’ich ta’lim standartida o’quvchilarning o’qish malakalarining sifatlari va ijodiy fikrlay olishlari, o’z-o’zini nazorat qila bilishlari, nutq madaniyatini o’zlashtirishlari, husnixat bilan savodli yozish ko’nikmalarini egallashlari alohida qayd etilgan.

Yurtimizda ta’lim mazmuniga alohida e’tibor qaratib, DTS o’quv dasturlarining yangi tahrirdagi variantlari tajriba sinovdan o’tkazilmoqda, pedagogik texnologiyalar asosida o’quv jarayonining samaradorligini oshirish maqsadida pedagogik texnologiyalardan, axborot kommunikatsiya vositalaridan foydalanilmoqda. Boshlang’ich sinfda “o’qish” fani o’quvchilarning tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirish, erkin fikrlay olish, o’zgalar fikrini anglash, o’z fikrlarini yozma ravishda ravon bayon qila olish, jamiyat a’zolari bilan erkin muloqotda bo’la olish ko’nikmasi va malakalarga xizmat qiladi.

Boshlang’ich sinflarda o’qish darslarining mazmuni.

1. Ta’lim metodlarini to’g’ri tanlash va ulardan o’rinli foydalanish- ta’lim samarasini ta’minlashga yordam beradi.
2. Pedagogik texnologiya usullaridan foydalanish o’qituvchi va o’quvchi faoliyati doirasini aniq belgilab beradi.
3. O’qitish metodi deganda ta’lim jarayonida o’qituvchi va o’quvchilarning kutilgan maqsadga erishishga qaratilgan birgalikdagi faoliyati tushuniladi. O’qitish usullari ta’lim jarayonidagi o’qituvchi va o’quvchi faoliyatini qanday bo’lishini, o’qitish jarayonini qanday tashkil etish va olib borish kerakligini belgilab beradi. O’qitish usullari har ikkala faoliyatning:

a) o’qituvchi tomonidan o’quvchilarni bilim, ko’nikma va malakalar bilan qurollantirish;

b) o’qituvchilar tomonidan berilayotgan ilmiy bilim, ko’nikma va malakalarni o’zlashtirish faoliyatida qo’llanadigan yo’llarni o’z ichiga oladi.

Boshlang’ich sinf o’quvchilarini oson o’zlashtirish maqsadida pedagogik texnologiyalarning usul, vosita va shakllarini to’g’ri tanlab, ulardan foydalanish muhim sanaladi. O’qish darslarini tashkil etishda pedagogik texnologiyalarning ko’pgina metodlaridan foydalaniladi. Bola hayotida bog’chadan so’ng maktabning dastlabki davrlari muhim o’rin tutadi. Shu bois, boshlang’ich ta’lim davri ta’lim jarayonidagi eng ma’suliyatli davrdir. Bu paytda bolaning savodi chiqishi bilan birga, uning dunyoqarashi shakllanadi, tafakkur qilish malakasi rivojlanadi. Bu davrda bolaning zehnini o’stirishga qaratilgan har bir mashg’ulot bola aqlining tarkib topishi va rivojlanishiga katta ta’sir ko’rsatadi. Shuning uchun bu davrda, avvalo, ta’lim jarayonini qiziqarli, ta’sirli qilib tashkil etishga, motiv hosil qilish va uni rivojlantirishga e’tibor qaratish lozim. Chunki bu muddat bolaning o’yin faoliyatidan aqliy faoliyatga, ya’ni o’quv faoliyatiga o’tganligi bilan xarakterlanadi. Bolaning o’quv faoliyatini rivojlantirishda turli o’yinlardan foydalanish katta ahamiyat kasb etadi. Bolalar o’yin orqali o’z bilimlarini mukammallashtiradilar va uni chuqur o’zlashtiradilar. Shu jihatdan qaraganda, ta’lim jarayonida qo’llanadigan didaktik o’yinlarning roli beqiyosdir. Didaktik o’yinlar ta’lim jarayoni samaradorligini oshiradi, ta’lim jarayonida o’quvchilar faolligini, o’qish motivlarini rivojlantiradi. O’qish motivlari ta’lim jarayonini pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etishda ham muhim o’rin tutadi.

Boshlang’ich sinf o’quvchilarining pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan o’qish darslari jarayonida erkin va mustaqil qobiliyati shakllanadi. Mustaqil fikrlash qobiliyatining

shakllanishi natijasida, o’quvchilar atrof olamdagi, jamiyatdagi qonunlarni, shuningdek, asardagi ijobiy va salbiy qahramonlar orqali insoniy fazilatlarni anglash, bilimlarni chuqur o’rganish, keng fikrlash, tegishli qarorlar qabul qilish ko’nikmalari shakllanadi.

Pedagogik texnologiyalardan foydalanishda ta’limning mazmunini belgilash, ta’lim - tarbiyaning shakllari va vositalarini tayyorlash, o’quvchilarning bilimlarni keng egallashi va ma’naviy fazilatlarni o’zlashtirishga yo’naltirilgan topshiriqlar tizimini ishlab chiqish, ta’limning natijasi va o’zlashtirish darajasini aniqlash, ularni obektiv baholash uchun test vazifalarini tayyorlash kabilar tashkil qiladi.

Boshlang’ich sinf o’quvchilarini o’qitishni samarali tashkil etish, pedagogik texnologiyalarning mazmuni, shakl va vositalari, ta’lim berishda pedagogik texnologiyalardan to’g’ri va unumli foydalanish uslublari, kafolatlangan natijaga erishish uchun olib borilayotgan ta’lim sohasidagi yangiliklarni o’rganish, amaliyotda foydalanish ishning amaliy ahamiyatini belgilaydi. Ta’lim jarayoni nihoyatda murakkab jarayon bo’lganligi uchun ta’lim samaradorligi pedagog va o’quvchi faolliligiga, ta’lim vositalarining mavjudligiga, ta’lim jarayonining tashkiliy, ilmiy, metodik mukammalligiga bog’liq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ishmuhamedov R.J. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta’lim samaradorligini oshirish yo’llari.
2. Sayidaxmedov N. Pedagogik amaliyotga yangi texnologiyalarni qo’llash namunalari.
3. Azizxo’jayeva N. N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. 2006- y
4. Avliyoqulov N. X. Musaeva N. Pedagogik texnologiyalar. Toshkent -2008-y

O’QUVCHILARNING IMLOVIY MALAKALARINI RIVOJLANTIRISH

Otakulova Ikboloy Muminovna,
Yusupova Madina Shavkatovna,
Nazarova Nodira Kushnazarovna
Xorazm viloyati Urganch shahar
19-IDUM ning Boshlang’ich ta’lim fani o’qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu *maqolada boshlang’ich sinflarda o’quvchilarning imloviy malakalarini rivojlantirishi haqida fikr yuritilgan.*
Kalt so’zlar: *grammatika,boshlang’ich,imloviy,lug’at ,bo’g’in ,chiroyli yozuv .*

Boshlang’ich sinfda o’qituvchining muhim vazifalaridan biri kichik yoshdagi o’quvchilarning o’gzaki va yozma nutqini o’stirishdir.Shubhasiz ,hamma fanlar o’quvchilarning lug’at boyligini o’stirishga ,imlodan savodxonligini oshirish va nutq malaklarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ona tilini muvaffaqiyatli o’qitishning muhim sharti ta’limni o’quvchilarning hayotiy tajribasi bilan ,ularning bevosita ko’rganlari,kitoblardan o’qib bilganlari bilan bog’lash hisoblanadi Ma’lumki ,o’qish darsliklaridagi matnlar turli manbalardan olinganligi aniq.Ona tili darsini o’qish bilan bog’lansa ,o’quvchilarning o’qish darsida o’qiganlari asosida olgan haqiqiy bilimlaridan foydalanishga imkon yaratiladi.Buning uchun o’quvchilarga mamlakatimizda,maktabda ,oilada sodir bo’lgan qiziq voqea-hodisalar haqida ,tabiatdagi o’zgarishlar haqida o’qiganlaridan foydalanib gap tuzish ,ayrim parchalarni kitobdan ko’chirib yozish, Grammatik tahlil kabi topshiriqlarni bajartirish maqsadga muvofqdir .Shuni ham aytib o’tish lozimki ,ona tili darsida o’qishdan beriladigan topshiriq o’ylanmasdan,moslamay berilsa, yaxshi natijaga erishib bo’lmaydi Ona tilidan ko’zlangan maqsadga erishish uchun:

birinchidan ,ona tili darsida o’qishdan beriladigan topshiriq oldindan tayyorgarlik ko’rib,puxta o’ylab ,so’ng berilishi:

ikkinchidan, ona tili darsida o’tilgan mavzuni mustahkamlashga imkon berishi hisobga olinishi:

uchinchidan , topshiriq (misol qaysi asardan olingan bo’lsa)berilgan asar g’oyasini yana ham mustahkamlashga yorlashishini hisobga olish kerak.

Ma’lumki ,grammatik bilim tilni ongli egallashni va savodli yozish malakasini shakllantirishning asosi hisoblanadi..Shuning uchun ham o’quvchilarning grammatikadan olgan bilimlari to’g’ri yozuv malakalarini shakllantirish bilan olib boriladi. To’g’ri yozuv malakasini rivojlantirishda imloviy mashq turlari :grammatik imloviy tahlil,matnni ko’chirib yozish ,ta’limiy diktant va bayondan mashq sifatida foydalanish masqadida muvofiqdir.Imloviy mashqlarni amalga oshirishda ona tili darsligi sahifalarida berilgan mashqlardan foydalanish bilan birga boshqa materiallardan faydalanish yaxshi natija beradi.Chunki o’quvchilar yangi materialga qiziqish bilan kirishadilar ,o’ylashga’fikrlashga harakat qiladilar.

2-sinfda ”Kishilarning ism va familyasida bosh harf”mavzusini o’tishda ”O’qish kitobi ”dan samarali foydalangan holda o’rgatish mumkin.Mavzuni mustahkamlashda mashqlardan birini ko’chirib yozish topshirig’i berilganda ,masalan ,”Inoqlikda gap katta”she’rning to’rtta :Satrni o’qib ,faqat kishilarning ismini xato qilmay ,chiroyli yozuv qoidalariga rioea qilib ko’chirib yozish topshiriladi .Topshiriq bajarilgach (ishni tekshirish uchun yig’ib olish munkin), uch-to’rt o’quvchining ishi o’qitilib,tahlil qilinadi.

3-sinfda “Bo’g’in “mavzusi takrorlanganda ,”O’qish kitobi”dan imlosi va o’qilishi (talaffuzi)Qiyin so’zlar uchraydigan gaplar tanlab olinib,ularni doskaga yozib,avval bo’g’inga bo’linmaydigan ,so’ng bo’g’inga bo’linadigan so’zlarni yozib,avval bo’g’inlab,so’ng sidirg’a o’qish mashq qilinsa ,o’qilishi va yozilishi qiyin bo’lgan so’zlarni to’g’ri o’qishni ,to’g’ri yozishni bilib oladilar. Masalan ,”Shayx Mazididdin ot choptirish ,qilich urishtirish ,zarb berish bo’yicha ko’rikdan o’tishga shoshilardi” gapi sinf yozuv taxtasiga yoziladi.So’ng yozilgan gapdan avval bo’g’inga bo’linmaydigan ,so’ng bo’g’inga bo’linadigan so’zlarni tanlab yozish topshiriladi. “Ibn Sino shogirdlari “matmdan tubandagi parcha asqotishi mumkin.“Ibn Sino qoldirib ketayotgan zo’r tabiblarning biri tozalik,ikkinchisi –parhezdir.Uchinchisi badantarbiyadir va qolgan ikkitasi mijoz bilan kayfiyatdir”.So’zini bir vaqtda hamma yozadi.O’qituvchi o’quvchining izohini kuzatib,lozim bo’lsa ,zarur tuzatishlar kiritadi,ta-bib-lar-ning,ik-kin-chi-si ,par-hezdir,kay-fi-yat,mi-joz so’zlarini bo’g’inlab aytib yozdiradi. Lug’at diktant o’tkazishda bog’lanishli matn yoki gaplar emas ,balki

o'rganishgan ayrim imlosi qiyin so'zlar aytib turib yozdiriladi va lug'atdan tekshiriladi.

4-sinfda "Otlarning kelishik qo'shimchalari bilan turlanishi "mavzusi o'rganilganda darsni mustahkamlash maqsadida saylanma diktant o'tkazilib ,"O'qish kitobi "dan olingan quydagi matn :Qanaqasiga sening iting bo'larkan ?-dedi Samad .-Bizning To'rtko'z bu ! Rasul ostonaga yaqin jayda xumday boshini ayoqlariga qo'yib yotgan itiga g'amgin tikildi.Itining holiga achindi.Lekin sir boy bermay ,chegarachilarga imo qildi."Otlarning kelishik qo'shimchalari bilan turlanishi "bo'yicha matndan qartqich ,jo'nalish va o'rin-payt kelishigi qo'shimchalari bilan turlangan otlar tanlab yoziladi va kelishik qo'shimchalariga tegishli belgi qo'ydiriladi.O'quvchilar ostonaga ,joyda ,boshini,ustiga,bermaslikka so'zlarini yozib ,qo'shimchalar ustiga tegishli belgi qo'yadilar. Agarda ,o'quvchilarda sening,bizning so'zlarini yozib qo'yish hollari uchrasa ,o'qituvchi alohida vaqt ajratib,shu o'quvchilar bilan yakkama-yakka ishlab "Olmosh "va "Ot"ning farqinitushuntiradi. "Gapning uyushiq bo'laklari "mavzusi o'tilganda mavzuni mustahkamlash maqsadida 4-sinf "O'qish kitobi"dan "Oltin fasl"matnida :"Uyushiq bo'laklar qatnashgan gap topib yozing va o'qilishini ,yozilishini tushuntirib bering",topshirig'I beriladi.O'quvchilardan quydagi misolni yozishlari kuzatiladi.-"Issiqsevar qaldirg'ochlar,uzunqanotlar ,ko'kqarg'alar birinchi bo'lib uchib ketishadi-O'quvchilar gapdagi uyushiq bo'laklar qaldirg'ochlar,uzunqanotlar ,ko'kqarg'alarni o'qiydilar ,ular sanash ohangi bilan bog'langan.Ular orasiga yozuvda vergul qo'yiladi,degan javobni beradilar Demak ,boshlang'ich sinf ona tili darslarini o'qish faniga bog'lab olib borishda yuqoridagi usullardan foydalanish ona tili darslarining samaradorligini oshiradi.O'quvchilarning so'z boyligi ortadi,ayniqsa,yozma savodxonligi rivojlanadi

Foydalanilgan adabiyotlar.

1.T.G`afforova.Sh.Nurillayeva.O`qish kitobi.O`qituvchilar uchun metodik qo`llanma.-Sharq.2012.

2.Tuzuvchi mualliflar:U.Masharipova,M.Umarova,D.Baynazarova,
M.Nabiyeva. Ona tili.Oqituvchilar uchun metodik qo`llanma.-Sharq.2017.

3.Inson kamolotining omili. M.Aripova.Boshlang`ich ta`lim.1.01.2005 .

O'QISH DARSLARIDA ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH

Otamurotova Qlara Shavkat qizi
Bog'ot tumani 15-son maktab o'qituvchisi
Telefon: +998 (99) 546 06 44
otamurotova.qlara_15@inbox.uz

Annotatsiya: Ushbu maqola o'qish darslarida zamonaviy texnologiyalarni qo'llash haqida.
Kalit so'zlar: Texnologiya, ta'lim, dars, faollik, amaliy faoliyat, innovatsiya, zamonaviy texnologiya.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayonining ta'sirchanligini oshiradi, o'quvchilarning mustaqil fikrlash jarayonini shakllantiradi, o'quvchilarda bilimga ishtiyoq va qiziqishni oshiradi, bilimlarni mustahkam o'zlashtirish, ulardan amaliyotda ekin foydalanish ko'nikma va malakalarini shakllantiradi.

Shuni unutmasligimiz kerakki, kelajagimiz poydevori bilim dargohlarida yaratiladi, boshqacha aytganda xalqimizning ertangi kuni qanday bo'lishi farzandlarimizning bugun qanday ta'lim va tarbiya olishga bog`liq. Buning uchun har qaysi ota – ona, ustoz va murabbiy har bir bola timsolida avvalo shaxsni ko'rishi zarur. Ana shu oddiy talabdan chiqqan holda farzandlarimizni mustaqil va keng fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan ongli yashaydigan komil insonlar etib voyaga yetkazish ta'lim- tarbiya sohasining asosiy maqsadi va vazifasi bo'lishi lozim, deb qabul qilishimiz kerak.

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida interfaol o'yinlar, innovatsion texnologiyalarni o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish kuchaymoqda. Bu zamonaviy texnologiyala o'quvchilarni egallamoqchi bo'lgan bilimlarini o'zlari qidirib topishga, mustaqil fikrlashga o'rgatadi, ta'lim jarayonida o'quvchi asosiy figuraga aylanadi. Har bir dars, mavzu, o'quv predmetining o'ziga xos texnologiyasi bo'lib, dars jarayonida o'qituvchi tomonidan bo'lajak dars uchun tayyorlanadigan texnologik xarita muhim ahamiyatga ega, chunki bu xaritada dars jarayoni yaxlit aks ettirilgan bo'lib, darsning maqsadi, vazifasi, usullari ko'rsatilgan bo'ladi va o'qituvchini kengaytirilgan dars ishlanmasidan xalos etadi.

O'qish darslari zamirida bolalarning aqliy, axloqiy tarbiyalariga, muomala odoblariga, nutqlarning ravon, nafis, ifodali bo'lishiga, o'quvchilar ruhiy faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. O'quvchilarning ruhan tetik, qalban jasur, jismonan sog'lom bo'lib o'sishlariga erishiladi.

Darhaqiqat, ilg'or pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayoni unumdorligini oshiradi, o'quvchilarning mustaqil fikrlash jarayonini shakllantiradi, o'quvchilarda bilimga ishtiyoq va qiziqishni oshiradi, bilimlarni mustahkam o'zlashtirish, ulardan amaliyotga erkin foydalanish ko'nikma va malakalarini shakllantiradi.

Ta'lim samaradorligini oshirish, davlat ta'lim standartlarining bajarilishini ta'minlash, ta'limning sifat ko'rsatkichini kafolatlashda zamonaviy metodalrdan unumli foydalanilmoqda.

Zamonaviy texnologiyalardan o'quv jarayonida qo'llash jahon amaliyotiga keng tarqalmoqda. O'qituvchi va o'quvchilarni faollashtiradigan, o'zi va o'rganuvchi uchun qulay bo'lgan yo'llarni, usul va uslublarni, o'qitishni izlaydi, zamonaviy pedagogik texnologiyaga suyanib, o'quv jarayonini samaradorligini oshiradi. O'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatibm o'quv jarayonining yuqori sifat va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Zamonaviy texnologiyalardan foydalanib, darslar olib borilgada an'anaviy darslardan farqi shuki, bu darsda o'quvchiga erkinlikmuhitini yaratib berib, unga o'z fikrini erkin bayon etishga imkon yaratib berishdir. O'quvchiga hech qanday tayziq o'tkazmasdan, uni shaxsiyatiga tegmasdan savollar berish orqali do'stona munosabatda o'quv muhiti yaratiladi.

O'qish inson hayotida muhim ahamiyatga ega. O'qishni bilmagan odamning ko'zi ojiz kishidan farqi yo'q. O'qish faoliyati boshlang'ich sinflarda barcha fanlarda amalga oshiriladi, lekin o'qishga o'rgatish o'qish darslarining asosiy vazifasidir. Kichik yoshdagi o'quvchini o'qishga o'rgatishda ularning umumiy rivojlanishi, psixologiyasini hisobga olish zarur.O'quv materiallarining hajmini oshirib yuborish, tinmay bir maromdagi o'qishni tashkil etish bolani o'qish mashg'ulotlaridan bezdiradi.

O'quvchilarni qiziqarli topshiriqlar didaktik o'yinlar asosida o'qishga o'yin tusini beradi. Bola o'ynab charchamaganidek, o'ylab charchaganini sezmaydi. 1-4-sinfda o'qish darslari biz qancha vazifalarni bajaradi.

Boshlang‘ich sinflarda o‘qish darslarini o‘tishda ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalanish o‘quvchilardagi qobiliyatni yanada yorqinroq ko‘rinishga, o‘stirishga va rivojlantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro‘yxati ro’yhati:

1. Qosimova K., Matjonov S., G‘ulomova X. Ona tili o‘qitish metodikasi. (Darslik) Toshkent, Noshir, 2009

2. Abdurazzoqov A. 2-sinf o‘qish darslarida muammoli vaziyat yaratish. Til va o‘qish ta’limi. 2003 №34. B. 161

KITOB – INSON ONGI VA TAFAKKURINI OSHIRUVCHI MANBAA SIFATIDA

Po'latova Ra'noxon Usmanovna
Namangan viloyati Namangan tumani
8-sonli maktabning Tarbiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada kitobning inson ong va tafakkurini oshirishda xizmat qilishi, kitobning yaratilish tarixi, hamda, kitob mutolaasi va uning foydalari haqida mulohaza qilingan.
Kalit so`zlar: kitob, tashabbus, kitobxon, tarbiya, ong, tafakkur, bilim, mutolaa.

Farzand tarbiyasidagi eng asosiy omillardan biri bu kitob mutolaasidir. " K i t o b " , "kitobxonlik", "kutubxona" so`zlarining o`zagi aslida arabchadan olingan va bir maqsadga, ya`ni inson ma`naviyatini boyitishga xizmat qiladi. Yurtimizda yoshlarning kitobxonlik madaniyatini oshirish uchun amalga oshirilayotgan islohotlar ham bejizga emas, binobarin, kelajak avlodning kamoloti ilm olish, bilimli bo'lish bilan belgilanadi. Bu borada, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoev 2017 yilning 12 yanvar kuni "Kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirishga qaratilgan" farmoyish e'lon qildi. Bu esa o'z navbatida, yurtimizda kitobxonlik saviyasi oshishiga, yangidan-yangi sermazmun kitoblar chop etilishiga omil bo'luvchi muhim odimdir. Ana shunday imkoniyatlardan oqilona foydalanib, yangidan-yangi nashrdan chiqayotgan sermazmun asarlarni o'qib borish yoshlarning ongi o'sishi, tafakkuri teranlashib, o'zining mustaqil fikriga ega bo'lishiga imkon beradi.

Yana shuni alohida e`tirof etish kerakki, prezidentimiz tomonidan ilgari surilgan 5 tashabbus bugungi kunda yoshlarni yanada qo`llab quvvatlovchi muhim omil bo`ldi. "Yoshlar ma`naviyatini yuksaltirish, ular o`rtasida kitobxonlikni keng targ`ib qilish bo`yicha tizimli ishlarni tashkil etish" muhim dasturiamal bo`lmoqda.

Kitob bilan tanishish, mutolaa qilish, insonga o`zgacha zavq beradi. Kitobxon mutolaa qilar ekan kitob bilan yaqinroq tanishadi, uning ilmiy- badiiy qimmati haqida tasavvur hosil qila boshlaydi, fikrlaydi, mutolaa madaniyati yuksaladi. Yurtboshimizni kitobxonlik madaniyatini yuksaltirishga qaratilayotgan alohida e`tibori tufayli umumta`lim maktablarida, oliy o`quv yurtlarida, barcha ta`lim maskanlaridagi o`tkazilayotgan "Yosh kitobxon","Kitobxonlar bayrami", ko`rik tanlovlari, dam olish maskanlarida ochilayotgan zamonaviy kitob do`konlari va chekka qishloqlarda ochilayotgan kutubxonalar yosh avlodni ma`naviy va intellektual ehtiyojini qondirishda, kitobga oshno bo`lishda muhim o`rin tutmoqda. Kitobning mohiyati mangudir… Bu mohiyat – tafakkurni abadiylashtiradi.

Mutolaa madaniyati kishining manbaani to`laqonli tushunishi, undan zavq olishi, muallif fikri va g`oyasini anglash hamda uni baholay olishi kabi xususiyatlarga ega bo`lishini ta`minlaydi. Kitob mutolaasi insonni bevosita amaliyotga kirishish, hayot bilan uyg`unlashish, ma`naviy foyda olishga yo`naltiradi.

"Mutolaa" so`zi arabcha o`qish degan ma`noni anglatadi, bugungi kunda esa u kitob o`qishdan ko`ra kengroq tushuncha anglatadi.

Kitoblar insoniyat fikri durdonalarini to'plab avlodlarga etkazadi. Haqiqatdan ham hech bir manbaa kitob kabi inson kamolotini yuksaltira olmaydi.

Har bir kitobxon o`z yosh toifasidan kelib chiqib badiiy asarlar yoki ilmiy asarlarni o`qishi, yoritilgan fikrlarni yanada teranroq anglab yetishiga imkon hosil bo`ladi. Buning uchun ota- ona, bog`cha, maktab hamkorligida bolaning qiziqishlari to`laqonli o`rganilishi kerak. Bir bolaga yeti mahalla ota- ona deganlaridek, farzand tarbiyasida, ularning ma`naviyatli madaniyatli bo`lib kamol topishida barcha birdek mas`ul hisoblanadi.

Kitob o'qishni odat qilmagan oila – ma'naviy qashshoq oiladir deb bejizga aytishmagan. Shunday ekan faqat ota- ona emas balki kutubxona hodimlari ham o`z kasbining yetuk mutaxasisi bo`lishi, kitobxonlarga, ularning qiziqishlarini inobatga olgan holda kitob to`g`ri kitob tanlab berishi kerak bo`ladi. Bolalar o`qishi pedagogikasida yoshiga qarab o`qishning o`sishi quyidagi bosqichlarga bo`linadi: bolalalik 6-9 yosh; bolalaikdan o`spirinlikka o`tish 10-11 yosh; o`spirinlik 12-13yosh; o`spirinlikdan o`smirlikka o`tish 14 yosh hisoblanadi. Bu toifadagilarning yosh chegarasi harakatchan bo`ladi, ya`ni kitobxonning ijtimoiy- psixologik sharoitining shakllanishiga ko`ra 10 yoshli bolaning o`ziga xos tipologik xususiyatiga qarab o`spirin kitobxon toifasiga qo`shish, 14 yoshlilarni esa o`spirinlikka o`tayotgan kitobxon toifasi tabiatidagilar qatoriga qo`shish mumkin

bo`ladi. O`qish –bolaning ma`naviy hayotiga mustaxkam kirib borishi uchun oldindan ta`sirchan-estetik tayyorgarlik ko`rish zarur.

Bizning jonajon do`stimiz bo`lgan kitobning tarixiga nazar tashlasak, kitob hozirgi shaklga kelguncha uzoq yo`lni bosib o`tgan. Bundan bir necha ming yillar ilgari qadimgi bobilliklar, ossuriyaliklar va boshqa qadimgi dunyo xalqlari kitob sifatida sopollardan foydalanganlar. Xitoyda esa dastlabki kitoblar bambuk daraxtidan qilingan plastinkalarda yozilgan. Keyinchalik Xitoyda shoyiga yozishni, eramizning I asrida esa, qog`ozga yozishni ixtiro qilishdi.

Qadimgi madaniyat beshklaridan biri bo`lgan Misrda dastlabki kitob matnlari tosh bo`laklariga o`yib yozilgan. Sharq xalqlari yuksak madiniyatining namunalaridan biri “Avesto” kitobi ham, dastlab 12 ming qoramol terisidan ishlangan pergamentga yozilgan. O`rta asrlarda pergament yoki papirus varoqlarini to`rt buklab, daftar (tetrad, yunoncha “to`rtlik”) shkliga keltirilgan. Mana shunday daftarlarning bir nechtasini birlashtirib yaratilgan kitoblar “Kodeks” deb atalgan. Kitobning hozirgi shakliga kelishida kodekslar dastlabki qadam bo`lgan. Milodiy 1-asr oxirida pergament kodlari haqida birinchi eslatmalar paydo bo’ladi - aslida sahifalardan iborat kitoblar. Yozuvlardan ustun ustunligiga qaramay, ular faqat milodiy 3-asrga kelib keng tarqaldi.

Har yili dunyoda 755,755 ta yangi kitoblar nashr etiladi. 2017-yilning o`rtalaridan boshlab hozirgacha dunyo bo`yicha 134,399,411ta kitob nashr etilgan. Bu raqamlar shunchaki raqam emas, biz yoshlarni har tomonlama yetuk inson bo`lib yetishishimiz uchun qilinayotgan say harakatlar natijasidir.

“Kitob seni hali sen ko’rmagan dunyoga olib boradi, sen eshitmagan so’zlarni aytadi” deydi Geytsen. Darhaqiqat, kitob juda ko`plab sir - sinoatlarga boydir. Uning boyliklari hech ado bo`lmaydi. Kitob insonga qanot bag’ishlaydi.

Xulosa o`rnida shuni aytish mumkinki, kitob eng yaqin do’stlardan biridir. Biz savollarga kitoblar orqali javoblar topamiz, kitoblar fikrlash uchun eng muhim ozuqadir. Kitoblar eng yaxshi intellektual dam olishga va tasavvurlar parvoziga taklif qiladi. Ernest Xemingueyning ta’biri bilan aytganda: Yaxshi kitob ayzbergga o’xshaydi, yeti-sakkiztasi suv ostida yashaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. www.natlib.uz
2. www.ziyonet.uz

MATEMATIKA DARSIDA MATNLI MASALALAR USTIDA ISHLASH

Polvonova Shoxista
Urganch tumani 19 –sonli umumiy
o’rta ta’lim maktabi

Tayanch so‘zlar: Masala, matematika o‘qitish metodikasi, masala matni, sonli faktlar, yechim.

Ta’lim jarayonida o‘qitiladigan har bir fan bugungi kun yoshlarini barkamol shaxs qilib tarbiyalashga munosib hissa qo‘shadi. Ayniqsa, matematika darslari aqliy qobiliyati yetuk, tafakkuri teran yoshlarni tarbiyalashga xizmat qiladi. Bu fan o‘quvchilarni mantiqiy fikrlashga, har bir xulosani ilmiy asoslashga o‘rgatadi. Matematika aqlni charxlash, xotirani mustahkamlash uchun keng imkoniyat beradigan fandir. Ayniqsa, qiziqarli, mantiqiy va tarkibli masalalar o‘quvchi tafakkurini o‘tkirlashtiradi. Har bir o‘qituvchi o‘quvchilarga masalalarni o‘rgatish jarayonida quyidagilarni hisobga olishi va bilishi kerak:

1. Sinflarda matematika bo‘yicha masalalarni yechishgao‘rgatishga oid dastur izohining asosiy qoidalarini;
2. Sinflarda matematika kursida o‘tiladigan oddiy va murakkab masalalarni;
3. Sinflarning matematika kursida matnli masalalar funksiyasini,
4. Masalalarni yechishga o‘rgatishga oid turli xil usullarni (yuzma - yuz suhbat, ko‘rgazmali vositalardan foydalanish);
5. Har qanday masalani o‘quvchilar bilan yuzma - yuz tahlil etishi;
6. O‘quvchilarga masalani turli yo‘llar bilan yechish mumkinligini tushuntira olishi;
7. Mashg‘ulotning turli bosqichlarida masala yechishning turli yozma shakllaridan maqsadli foydalana olishi;
8. Masala yechimini tekshirishni turli yo‘llaridan foydalana olishi;
9. Masalalar yechishni o‘rgatish mashg‘ulotini ishlab chiqa olishi;
10. Sinflar uchun matematika kursi bo‘yicha har qanday masalani yecha olishi kerak.

Umuman olganda istalgan masala ustida ishlash eng kamida 5 bosqichdan iborat bo‘lishi kerak:

1.Masalaning shartini o‘zlashtirish.
2.Masalaning qisqacha shartini tasvirlash.
3.Shartga qarab muhokama qilish.
4.Yechish rejasini tuzish va yechish.
5.Yechilgan masala ustida ishlash.

Masala bilan tanishtirishda har xil usul va uslublardan foydalanish mumkin.

1.O‘qituvchi o‘qiydi yoki gapirib beradi, o‘quvchilar esa tinglashadi.
2.O‘qituvchi o‘qiydi, bolalar esa darslik matnini ko‘zlari bilan kuzatib turadilar.
3.Bolalarning hammasi ovoz chiqarmay o‘qishadi, so‘ngra hammalari baland tovush bilan aytishadi yoki bolalardan bittasi masala mazmunini bog‘liqli hikoya qilib beradi.
4.O‘qituvchining chaqirishi bo‘yicha bir o‘quvchi shartni o‘qiydi, qolgan bolalar matnini darslikdan kuzatadi.
5.O‘qituvchining gapirishi bo‘yicha o‘quvchilar biri masalani baland ovoz bilan o‘qiydi, qolgan bolalar o‘qishni tinglab qabul qilishadi.
6. O‘quvchilar masalani tovush chiqarmay o‘qishadi, so‘ngra esa o‘qituvchining savollari bo‘yicha masaladagi berilganlarning har biri nimani bildirishini tushuntirib berishadi.Masalani yechishga kirishayotib, eng avvalo, uni yaxshi tushunish va qabul qilish kerak. Buning uchun masalada aks ettirilgan hayotiy vaziyatni tasavvur qilish zarur. O‘quvchilar matematik masalalarning hayot bilan aloqalarini anglab yetishlar i ularda o‘rganilayotgan fanga bo‘lgan qiziqishini oshiradi, o‘quvchilar tomonidan bilim, ko‘nikma va malakalarni egallash jarayonini tezlashtiradi. Masalaga doir qisqa shart tuzishda quyidagi qoidalarga amal qilish kerak. 1. Qisqa shart masala mazmuni bilan tanishilgandan keyin tuziladi va yechish yo‘llarini izlashning muhim vositasi bo‘lib xizmat qiladi, o‘quvchilar qisqa yozuvga asoslanib, o‘qituvchi boshchiligida masalani tahlil qilishadi. 2. Qisqa shart ixcham, aniq bo‘lishi va miqdorlar orasidagi bog‘lanishlarni aynan aks ettirishi kerak. U har xil shaklda, ya’ni jadval, chizma, rasm, sxema, qisqa yozuv, diagramma ko‘rinishida va hokazo tasvirlanishi mumkin. 3.

Qisqa shartning har bir yangi ko‘rinishini o‘quvchilar o‘qituvchi boshchiligida bajaradi. 4. Darsning maqsadlari va masalaning qiyinlik darajasiga qarab qisqa shartni o‘qituvchi yoki o‘qituvchi rahbarligida biror o‘quvchi doskada bajarishi mumkin. Istalgan masalada qisqacha shart masala shartidan kelib chiqqan ko‘rgazmali quroldir.Har bir masala o‘z yechimini topgandan so‘ng uni to‘g‘ri yoki noto‘g‘riligi tekshiriladi:

Tekshirishning bir necha usullari mavjud.

1-usul. O‘rniga qo‘yish usuli bilan tekshirish. (Bu usulni tenglama tuzib yechgandaginaqo‘llabbo‘ladi).

2-usul. Masalani boshqa xil usul bilan yechish orqali tekshirish.

3-usul. Yechilgan masalaga teskari masala tuzib yechish, bilan tekshirish.

Biz ayrim masalaning umumiy muhokamasi va qisqacha shartini tuzish haqida to‘xtaldik. Lekin masala yechish jarayonida ham o‘qituvchi ham o‘quvchi ba`zi bir xato va kamchiliklarga yo‘l qo‘yadi: Shulardan ayrimlarni keltirishni joiz deb bildik: 1. Masala mazmuni bilan tanishtirishga yo‘naltiruvchi savollarning noto‘g‘ri qo‘yilishi hamda savollar tizimida nomutanosiblikning bo‘lishi.Bu holatda masala matnini o‘quvchilar yaxshi tushunmay qoladi. Natijada o‘quvchi masala matnidagi sonlar ustida ongsiz holda amallar bajaradi. Amaliyotda shunday holatni kuzatish mumkin. Masala o‘qilgach, “Masala savoliga qanday javob beramiz?” degan noo‘rin savolga bolalar masala matnidagi sonlarni qo‘shib, ayrib, ko‘paytirish, bo‘lib noto‘g‘ri natijalarni aytishadi. 2.Masala qisqa shartini tuzishda masala matnini o‘zida mujassam eta olmagan shartlargina tuzilishi: masala qisqa shartida matnda berilganlarining ayrimlarini kiritmaslik,ortiqcha berilgan ma’lumotlarning kiritilishi, yozuvda xatolarga yo‘l qo‘yishlik, qisqartma so‘zlar yoki so‘zlarning bosh harflarini qo‘yishda “nuqta”ning qo‘yilmasligi, izohlovchi tinish belgilar: “tire (-)”, “vergul (,)”, “so‘roq belgisi (?)”larning qo‘yilmasligi,o‘z o‘rnida ishlatmaslik. Masala qisqa shartini tuzish talablariga rioya qilmaslik, masala turi, xususiyatlariga qarab qisqa shartning optimal variantidan foydalanmaslik kabi xatolar amaliyotda ko‘p uchraydi. 3. Ko‘p hollarda masala qisqa sharti masala yechimidan so‘ng, masala javobi topilgandan so‘ng beriladi. Zero, masala qisqa sharti masalani muhokama qilish, berilganlar bilan izlanadigan miqdorlar orasidagi bog‘lanishlarni oydinlashtirish uchun kerak. “Masala qisqa sharti nima uchun kerak?”degan savol

har bir o‘quvchining diqqat markazida bo‘lishi zarur. 4. Masala muhokamasini o‘tkazishda ham kamchiliklarga yo‘l qo‘yilishini tajriba ko‘rsatmoqda. Masala muhokamasida beriladigan savollarning o‘rinsizligi, izchil emasligi, masala yechimini izlashda o‘quvchilarning xato qilishlariga sabab bo‘ladi. Ayniqsa, masala muhokamasi oxirida masala yechish rejasini tuzishda “Masala necha usulda yechiladi?” degan savol o‘quvchini masala necha ish bilan yechilishi aniqlashga imkon bermaydi. 5. Masala yechimi yozishda ayrim tipik xatolar jumlasiga quydagilarni kiritish mumkin 6. O‘quvchilar masala javobini yozishda ham xato qilishadi. Agar masala yechimlari izohlansa, masala javobi qisqa, masala yechimlari izohlanmasa masala javobi to‘liq yozilishi kerak. O‘qituvchi doimo yurt va uning ravnaqi uchun xizmat qiladigan yoshlarni tarbiyalaydi. Shunday ekan, o‘qitiladigan va o‘rgatiladigan har bir fan va elementga alohida e`tibor berish lozim. Zero masalani to‘g‘ri va aniq ishlashga o‘rganish, mantiqiy tafakkurni rivojlantirishga xizmat qiladigan asosiy vosita sanaladi. Fikrimiz so‘ngida S. Kovalning quydagi fikrini keltirishni joiz deb bildik: “Masala – go‘yoki bir qal’a uning yechilishi g‘olib uchun mukofotdir”.

BOSHLANG`ICH SINFLARDA OG`ZAKI VA YOZMA NUTQNI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Polvonova Zamira Sharipovna
Urganch tuman 19-son umumiy o`rta ta`lim maktabi

Annotatsiya: Rivojlanib borayotgan jamiyatimizda sog`lom avlodni, komil insonlarni voyaga yetkazish masalasiga katta e`tibor berilmoqda. Komil insonning muhim sifatlaridan biri nutq madaniyatidir. Nutq inson hayoti va faoliyatining muhim shartidir. Og`zaki va yozma nutqni shakllantirishda fonetik bilimlar muhim ahamiyat kasb etadi.
**Kalit so`zlar:** fonetik bilim, grafika, tovush, so`zning leksik ma`nosi.

Ma`lumki, boshlang`ich sinf o`quvchilarining og`zaki va yozma nutqni egallashlarida fonetikadan olgan bilimlarining ahamiyati katta: fonetik bilimga asoslangan holda 1-sinf o`quvchilari savod o`rganish davrida o`qishni va yozishni bilib oladilar. Fonetik bilim - so`zni to`g`ri talaffuz qilish (tovushlarni to`g`ri talaffuz qilish, urg`uli bo`g`inni farqlash, orfoepik me’yorga rioya qilish) asosini tashkil etadi. Fonetik bilim - morfologik va so`z yasalishiga oid bilimlar bilan birga o`quvchilarda qator imloviy malakalar shak llantirishga asos bo`ladi. Fonetik bilim - gapning ohangiga ko`ra to`g`ri aytish, logik urg`u va gap qurilishidagi to`xtamlarga rioya qilish uchun zarur, so`zning tovush tomonini bilish uning ma`nosini tushunish va nutqda ongli qo`llash uchun muhimdir.

Ma`lumki, boshlang`ich sinflarda o`qitiladigan barcha fanlarga oid darslarda so`zni aniq va to`g`ri talaffuz qilish ustida doimiy ishlab boriladi, shu maqsadda ko`pincha so`zni tovush tomondan tahlil qilishdan foydalaniladi.

Maktab dasturiga ko`ra, boshlang`ich sinf o`quvchilari fonetik-grafik ko`nikmalar tizimini hosilqiladilar: tovushlar va harflar, unli va undosh tovushlar, jufti bor jarangli va jarangsiz undoshlar, jufti yo`q jarangli va jufti yo`q jarangsiz undoshlar, so`zni bo`g`inlarga bo`lish, urg`uli bo`g`inni talaffuz qilish orqali amaliy farqlash ko`nikmalariga ega bo`ladilar. 1-sinfda fonetika va grafikani o`rganishga katta o`rin beriladi, aynan shu sinfda o`quvchilar o`qish va yozish jarayonini egallaydilar. Keyingi sinflarda esa, olgan bilimlari mustahkamlanib, takomillashtiriladi. Tovush murakkab tushuncha bo`lgani uchun boshlang`ich sinflarda unga ta’rif berilmaydi. Ammo, tovush haqidagi to`g`ri ilmiy tasavvur, kichik yoshdagi o`quvchilarda amaliy mashqlar yordamida hosil qilinadi. Bunda asosiy usul so`zdagi tovushlarning talaffuzi, so`zning leksik ma’nosi, so`zdagi tovushlarning tarkibiga bog`liqligi ustida kuzatish hisoblanadi. So`zning tovush tarkibi us tida ishlash savod o`rgatish davridanoq boshlanib, o`quvchilar bu davrda eshitilgan so`zlarni tovushlardan tuzilishini bilib oladilar. Ular so`zni tovush tomonidan tahlil qilishga o`rganadilar, bunda so`zni bo`g`inlargabo`ladilar, so`zdagi tovushlarni tartibi bilan aytadilar. Bu jarayonda tovush tomondan tahlilni harf tomondan ta hlil bilanalmashtirmaslikka alohida ahamiyat beriladi. So`zdagi tovushlarni tartibini to`g`ri tasavvur etish, undagi harflarni tushirmay yoki o`rnini almashtirmay yozish malakasini shakllantirish va so`zni to`g`ri talaffuz qilish uchun katta ahamiyatga ega. Shu bois, savod o`rgatishdan so`ng ham so`zni tovush tomonidan tahlil qilish mashqlari yordamida so`zdagi tovushlar tarkibini aniqlash ko`nikmasini rivojlantirish ustida muntazam ishlash zarur. O`zbek alifbosidagi tovushlar ikki katta guruhga bo`linadi: unli tovushlar va undosh tovushlar. Tovushlarni bu xususiyatlarini tushuntirishda o`quvchilarga ularning quyidagi belgilarini o`rgatish lozim:

- unli tovushni talaffuz qilinganda, havo oqimi og`iz bo`shlig`idan erkin ravishda o`tadi, undosh tovushni talaffuz qilinganda, havo oqimi og`iz bo`shlig`ida to`siqqa uchraydi; - unli tovushlar faqat ovozdan iborat,

undosh tovushlar talaffuz qilinganda shovqin eshitiladi, ba`zan shovqin va qisman ovoz eshitiladi;

- unli tovushlar bo`g`in hosil qiladi, undosh tovushlar bo`g`in hosil qilmaydi. Kichik yoshdagi o`quvchilar bu belgilarni yodlab olishlariga yo`l qo`ymaslik, aksincha, 1-sinfdanoq bolalarda tovushni talaffuz qilganda, ovoz yoki shovqin eshitilganda nutq a’zolarining vaziyatini kuzatish ko`nikmasinio`stirib borish lozim. Tovushlarni o`zlashtirishga bunday yondashish, unli va undosh tovushlarni puxta o`zlas htirishga imkon berishi bilan birga, o`quvchilarning aqliy qobiliyatini o`stirish vazifasini ham bajaradi; xususan, bolalar kuzatilgan hodisaning bir nechta belgilarini taqqoslashga, umumlashtirishga o`rganadilar

ONA TILI DARSLARINI IJODIY TASHKIL ETISH METODIKASI

Qobilova Shohida Muhiddinovna
To'xtayeva Gulzora Norqulovna
Navoiy viloyati Uchquduq tumani
10-sonli maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf ona tili darslarini ijodiy tashkil etish metodikasi, bunda o'qituvchilar faoliyatini kuzatish orqali kelib chiqqan xulosalar va ijodiy ishlar to'g'risida mulohaza yuritilgan.

Kalit so'zlar: ona tili, boshlang'ich sinf, ta'lim, ijodiy tashkil etish, xulosa, maqsad, mazmun, kuzatish, faoliyat, qoida, tushuncha.

Ta`limni, jumladan, boshlang'ich sinflarda ona tili ta`limini ijodiy tashkil etishni samarali ekanligini hech kim inkor qilmaydi. Aksincha, ta`limni ijodiy tashkil etish yo'li bilan uning samaradorligini oshirish, o'quvchilarda hayot haqida tasavvurlari, dunyoqarashi hamda fikrlash sifatini yaxshilash mumkinligini o'qituvchilar ham, ilmiy jamoatchilik ham e`tirof etadi.

Ta'limni ijodiy tashki etish oddiy tashkil etilgan darslardan ancha ustunlikka egadir. O'qituvchi tomonidan ta'limga ijodiy yondashish natijasida tashkil etilgan darsdan ko'zlangan maqsadga ya'ni, o'quvchilarning o'zlashtirishining yuqoriligiga erishish imkoni bo'ladi. Boshlang'ich sinf ona tili ta`limini ijodiy tashkil etish amaliyotining real ahvoli va o'qituvchilarning o'z fikrlarini bir-biri bilan taqqoslab ijodiy ta`limning kuchli hamda zaif tomonlarini ajratamiz. Boshlang'ich sinflarda ona tili ta`limini ijodiy tashkil etish tajribasi. Ona tili ta`limini ijodiy tashkil etish bo'yicha mavjud tajribani o'rganish va umumlashtirish maqsadida ilg'or o'qituvchilarning darslari kuzatilib, yozib olindi. Kuzatishlar mobayida quyidagi xulosalarga kelindi, jumladan:

a) ijodiy ta`limning maqsadi bilan daxldor savollar-ta`limni ijodiy tashkil etishning maqsad, vazifalari, tanlangan o'quv topshiriqlarining ijodiy ta`lim maqsadi, vazifalariga mosligi;

b) ijodiy ta`lim mazmuni bilan daxldor savollar-ijodiy o'quv topshiriqlarining mazmuni nimalarga ko'ra aniqlanadi, ijodiy topshiriqlarning o'quv materiali mazmuniga mosligi, bolalarning real o'quv imkoniyatlariga muvofiqligi, u yoki bu ijodiy ishning o'quv topshiriqlari tizimidagi o' rni;

d) ijodiy ta`limning jarayoniy xususiyatlari bilan aloqador savollar-ijodiy topshiriqlarning dars turi, bosqichlariga mosligi;

e) ijodiy ta`limda bolalarning real o'quv imkoniyatlari, ishlash tempi bilan bog'liqligi;

f) ijodiy ishlarni bajarishda foydalaniladigan usullar, ijodiy topshiriqlarni bajarishdan oldin o'rganilgan bilim va faoliyat usullarini qo'llash, yangi bilim va faoliyat usullarini qayd qilish vositalari;

g) ijodiy ishning natijasi bilan daxldor savollar - u yoki bu ijodiy ishning o'quvchilar uchun ahamiyati, o'quv topshiriqlarining o'quv materiali mazmunini to'liq o'zlashtirish talablariga yetarliligi;

h) ijodiy ishlarning bolalarda mustaqil faoliyatni shakllantirishdagi roli va h.k.

Kuzatishlar natijasiga ko'ra olimlar tomonidan yozilgan metodik adabiyotlarda o'tilganlarni takrorlash va malaka hosil qilish darslarini uchta asosiy guruhga bo'lishimiz mumkin:

— *O'rganilgan bilim va faoliyat usullarini faollashtirish*. Berilgan dalillarning qaysi ta`rif, qoidaga taalluqligini aniqlash, topshiriqni bajara turib, ta`rif, qoidalarni esga tushirish, qo'yilgan muammoning qaysi ta`rif, qoidaga ko'ra hal qilinishini belgilash va shu kabilar. Bunday o'quv holatlarida o'quvchilar bilim va faoliyat usullarini ongli, mustaqil faoliyat ko'rsatish yo'llari bilan esga tushirishadi. Kuzatilgan darslarda bu tipdagi ijodiy ishlar tashkil etiladi;

— *O'rganilgan bilim va faoliyat usulini turli o'quv holatlariga tatbiq qilish*. Biz kuzatgan ijodiy topshiriq darsning ikkinchi bosqichiga-bilim va faoliyat usullarini berilgan holatlariga tatbiq qilish jarayoniga mos keladi;

— *O'rganilgan ta`rif, qoidalar o'zlashtirilgan tushunchalarning yangi-yangi qirralarini aniqlash bosqichi*. O'rganilgan ta`rif, qoida bo'yicha dalillarni kuzata turib, uning yangi xususiyatlarini ajratish, bilimlarni yangi axborotlar bilan boyitish didaktik izlanishlarda kumilyatsiya deb yuritil adi.

Xulosa o'rnida shuni aytish kerakki, bolalarni yoshligidan ona tiliga qiziqtirish bolada o'z

tiliga bo’lgan hurmatni oshiradi hamda o’zbek tilining saqlanib qolishi, kelajakda bola tilga hech qanday o’zgartirishsiz sof va ravon holda so’zlay olishiga olib keladi. Bolada yoshlikdan o’z mentalitetiga bo’lgan hurmat ham shakllanib boradi, bu esa yosh avlodning kuchli shaxs sifatida kamol topishining yorqin misolidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. N.Saydaliyev. “Insho yozishda o’quvchilar fikrlash qobiliyatini faollashtirish” T.: 2014 y.
2. N.S.Sayidahmedov. Yangi pedagogik texnologiyalar. T.: Moliya, 2003.
3. K.Qosimova va boshq. Ona tili o’qitish metodikasi. T.: NOSIR. 2009 Y.
4. Umumiy o’rta ta’lim maktablarining ona tili fani darsliklari.
5. www.ziyonet.uz
6. www.uzedu.uz
7. www.tadqiqot.uz

OZON HAYOT UCHUN

Qodirova Mahfuzaxon Raxmatovna
Farg'ona viloyati Toshloq tuman
1-son Kasb hunar maktabi
Biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola bugungi kunning jiddiy muamolaridan biri bo'lmish Ozon qatlami va uning insonlar tomonidan amalga oshirilayotgan ishlar tufayli yemirilib borilayotgani va bu insoniyat va uning avlodlari uchun qanchalik qimmatga tushayotgani haqida va uni oldini olish haqida fikr mulohazalar bildiriladi.

Kalit so'zlar: Ozon qatlami, Antropogenik sabablar, (XFU yoki gidroxlorftoruglerod (GXFU), O'zbekistonda global isish salohiyati past va ozonni yemirish salohiyati bo'lmagan energiya samarador texnologiyalarni joriy etish orqali GXFUni butunlay iste'moldan chiqarish».

Bugungi jadallashib borayotgan zamonda barcha sohala rrivojlanib bormoqda. Bu albatta, quvonarli hol. Lekin tanganing ikkinchi tomoni bo'lgani kabi ehtiyojarimizni qondirish uchun qilinayotgan harakatlarimiz orqali biz tabiatimizni atrof muhitimizni zararlab nobud qilayotganimizni anglamay ham qolmoqdamiz, nazarimda. Ona tabiat bizni o'rab turgan mo'jazgina dunyo bizni o'z bag'rida voyaga yetkazib ne'matlarini in'om etayotgan bir davrda biz o'zimizning arzimagan ehtiyoj hamda nafsimizni qondirish uchun tabiatga qanday munosabatda bo'lmoqdamiz?

Ozon qatlami ancha xavfli bo'lgan qisqa to'lqinli ultrabinafsha nurlarini o'ziga singdiradi va shu orqali yer yuzasidagi barcha tirik organizmlarni zarardan himoyalaydi. Shu bilan birga ozon qatlami yemirilishi ham mumkin.

Bu tabiiy va antropogenik sabablar tufayli ro'y beradi. Tabiiy sabablarga vulqon faoliyatini kiritish mumkin. Vulqon sababli tarkibida ftor bo'lgan moddalar atmosferaga otilib chiqadi. Antropogenik sabablar – bu inson faoliyati tufayli ozon qatlamini yemirilishiga olib keladigan harakatlardir. Bunga asosan xlor va bromni o'z ichiga olgan kimyoviy moddalarni xalq hujaligida qo'llash kiradi. Bu kabi moddalar asosan qishloq hujaligida pestitsidlar sifatida (metil bromid) yoki sovutish va havoni konditsionerlashda (masalan xlorftoruglerod (XFU yoki gidroxlorftoruglerod (GXFU) qo'llaniladi. Freonlar atmosferaning yuqori qatlamlariga ko'tarilganda, ultrabinafsha nurlari ta'sirida ulardan xlor (yoki brom) atomi ajralib chiqadi va ozon molekulalarini birma-bir yo'q qiladi

Ozon qatlamini himoya qilish to'g'risidagi 1985-yilgi Vena konvensiyasiga (keyingi o'rinlarda Vena konvensiyasi deb ataladi) va Ozon qatlamini buzuvchi moddalar bo'yicha 1987-yilgi Monreal protokoliga (keyingi o'rinlarda Monreal protokoli deb ataladi)

Xususan, 2019 yil 24 iyul kuni Toshkent shahrida «Radisson Blu» mehmonxonasida tashkilotchilar, vazirliklar va idoralar vakillari hamda loyihaning hamkorlikda hamda O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi, Birlashgan Millatlar Tashkiloti Taraqqiyot Dasturi hamda Global ekologik jamg'armasining «O'zbekistonda global isish salohiyati past va ozonni yemirish salohiyati bo'lmagan energiya samarador texnologiyalarni joriy etish orqali GXFUni butunlay iste'moldan chiqarish» qo'shma loyihasining taqdimoti bo'lib o'tdi.

Endi oddiy bir misolga e'tiboringizni qaratmoqchiman. Bugun sanoat shu darajada rivojlandiki undan chiqayotgan turli chiqindilar atrof muhitni zaharli gazlar esa sayyora ozon qatlamiga jiddiy ziyon yetqizmoqda. Bir esga olayllik 1952-yil London shahrini sariq tuman qoplab butun shahar sarosimaga tushib qolganini, yoki kun ora qulog'imizga chalinayotgan global isish haqidagi nazaryalar yoki muzliklarni erishi haqidagi ma'lumotlar hamma joyda uchrab turibdi. Bugun bizni o'rab olgan barcha ekologik muammolar insonning o'zi tomonidan ijod qilinib butun tabiatga ziyon yetqizmoqda. Bularning barchasi kun kelib o'z javobini topadi.

Xulosa o'rnida shuniaytish kerakki, ozon qatlamini himoya qilish uni asrab avaylash bugun har bir insonning oldida turgan insoniylik burchi hisobllanadi. Chunki biz bugun bu havodan nafas olyapmiz yashayapmiz demak bu olayotgan nafasimiz havoyimiz kimningdir sayii harakati evaziga. Endi bo'lsa biz ham o'z insoniylik burchimizni bajarib harakat qilim ona tabiatni, undagi jamiyki narsani, asrab avaylamog'imiz darkor. Shundagina biz o'z avlodlarimizga ajdodlarimizdan o'tib kelayotgan merosni an'analarni eng muhimi ularga yangi hayotni taqdim etamiz aks holda biz

sababchi bo'lamiz juda ayanchli bir holatga yer yuzidan xuddi dinozavrlar qirilib bitgani singari o'zimizni o'zimiz qirib yuborishga. Shunday ekan bugun barchamiz qolni qo'lga berib ozon qatlamini himoya qilaylik bu bilan biz butun yer yuzini avlodlarimizni himoya qilgan bo'lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. D.Yormatova. Ekologiya. Toshkent. 2009.
2. D.Yormatova. Ekologik monitoring. Toshkent 2011:
3. D.Yormatova. Ekologiya fanidan seminar mashg'ulotiari uchun qo'llanma. Toshkent. 2011.
4. Zvyereva R.Yu., Safaev B. Agrometeorologiyadan qo'llanma. Toshkent. 1996

MATEMATIKA FANINI O’QITISHDA YANGI DIDAKTIK O’YINLAR

Qodirova Muqaddam Quvondiq qizi
Kazakova Matluba G’ulamboy qizi
Xonqa tuman 24-son maktabning
Matematika fani o`qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada o’quvchilarga yangi pedagogik texnologiyalarini qo’llashi, o’quvchilarni o’zaro faolikka olib kelishiga bog’liqligi hamda ichki siyosiy muhitda ham farovon va barqaror jamiyat qurish uchun kuchli va malakali, siyosiy va huquqiy bilimlarga ega kadrlar kerakligi haqida fikirlar keltirilgan.

Kalit so’z: “Yumaloqlangan qor o`yini”, “Matn yozish” , kasbiy, pedagog, texnologiya.

O‘quv jarayonida o‘quvchilarga shaxs sifatida qaralishi, turli pedagogik texnologiyalar hamda zamonaviy uslublarning qo‘llanilishi, o‘quvchilarni mustaqil, erkin fikrlashga, izlanishga, har bir masalaga ijodiy yondashish, mas’uliyatni his qilish, ilmiy tadqiqot ishlarini olib borish, tahlil qilish, ilmiy adabiyotlardan unumli foydalanishga, eng asosiysi, o‘qishga, fanga va o‘zi tanlagan kasbiga bo‘lgan qiziqishlarini, shuningdek, pedagogga nisbatan hurmatini kuchaytiradi.

“Yumaloqlangan qor o`yini” metodi

Ushbu metod ham mavzuni muayyan qismlarga bo`lgan holda o`zlashtirish imkonini beradi hamda o`quvchilarda guruh va juftlikda ishlash ko`nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Metodni qo`llash jarayonida quyidagi harakatlar amalga oshiriladi.

tasvirli kartochkalar tayyorlanadi. Ularning orqa tomoniga mavzuni o`zlashtirishga oid o`n besh variantdan iborat topshiriqlar yoziladi;

sinf o`quvchilari ikki yoki uch guruhga bo`linib har-bir guruh a`zolari bir nechta juftliklarga biriktiriladi;

har-bir juftlik bir variantdagi topshiriqni bajaradi, jarayon yakunida umumiy xulosalar chiqaradi.

**“Yumaloqlangan qor o`yini”** metodidan muayyan bo`lim yoki boblar bo`yicha o`zlashtirilgan nazariy va amaliy bilimlarni mustahkamlash yo`lida foydalanish nihoyatda qulay.

“Matn yozish” Bunda esa berilgan so’zlardan foydalanib, 4 ta, 8 ta, 10 ta gap tuzish lozim. Matn mazmunini o’qitilib, ilmiy aniq faktlar keltirilishiga e’tibor qaratiladi. Masalan :

Bu so’zlardan foydalanib 5 ta gap yozing deb topshiriq berish mumkin. O’quvchilar bilan yakka tartibda yoki guruh bo’lib ishlashga imkon beradi. Bunday usullardan uyga vazifa so’rashda va yangi mavzuni o’tib bo’lgandan so’ng ham foydalanish mumkin.

“Kubiklar o’yini”. Oddiy kubiklar bo’lib yon tomonlariga formulalarning, matematik tushunchalarning o’lchov birliklari va boshqalarning bo’laklari bo’ladi. Ularning soni 6 ta bo’lishi mumkin. Ular to’g’ri birlashtirilsa, aniq formula va hodisa tasvirlangan rasm hosil bo’ladi. Kubikni uyga vazifa sifatida ham berish mumkin. Bunda kubikning bir tomonida rasm qo’yiladi, har bir tomoni uchun topshiriqlar beriladi.

1- tasvirlang – massa, miqdor.
2- Taqqoslang – nimaga o’xshaydi ?
3- O’xshating – sizga nimani eslatdi ?Qayerda ko’rgansiz ?
4- Tashkil qiling – qanday va nimadan qilingan? Nimalardan tashkil topgan?
5- Ishlating – qayerda va qanday ishlatish mumkin ?
6- Foydali va zararli tomonlari qanday ?

Darslarda didaktik o’yinlardan foydalanish, o’quvchilarni ahillik, birdamlikka va sinfda do’stona muhitni shakllantirishga yordam beradi. Bir so’z bilan aytganda ta’lim jarayoniga yangicha yondashib, ijodkorlik, bunyodkorlik tadbiq etilsagina, ta’lim samarasi yangi bosqichga ko’tariladi .

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Mirziyoyev SH.M. Erkin va faravon demokratik O’zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.-Toshkent. “O’zbekiston” NMIY,2017.
2. Safo O. Mustaqillik ma’naviyati va tarbiya asoslari. T.: O’qituvchi. 1997.

QOZOQ TILI DARSLARIDA SO‘Z TURKUMLARINI O‘QITISH USLUBIYOTI

Mirzayeva Bag‘ila Kuantayevna
Navoiy viloyati Zarafshon shahar
5-maktab qozoq tili va adabiyoti fani o‘qituvchisi
Kenjebekova Gulshat Janibekovna
Navoiy viloyati Tomdi tumani
16-maktab qozoq tili va adabiyoti fani o‘qituvchisi
Qizilbayeva Liza Kulistanovna
Navoiy viloyati Tomdi tumani
1-maktab qozoq tili va adabiyoti fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu uslubiy tavsiyada ta’lim qozoq tilida olib boriladigan maktablarda qozoq tili darslarida so‘z turkumlarini o‘qitish uslubiyoti haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: qozoq tili, grammatika, so‘z turkumlari, ot, sifat, tarmoqlash…

Xalqni buyuk kelajak va ulug‘vor maqsadlar sari birlashtirish, mamlakatimizda yashaydigan, millati, tili va dinidan qat’i nazar, har bir fuqaroning yagona Vatan baxt-saodati uchun doimo mas’uliyat sezib yashashiga chorlash, ajdodlarimizning bebaho merosi, milliy qadriyat va an’analarimizga munosib bo‘lishiga erishish, yuksak fazilatli va komil insonlarni tarbiyalash, ularni yaratuvchilik ishlariga da’vat qilish, shu muqaddas zamin uchun fidoiylikni hayot mezoniga aylantirish - milliy istiqlol mafkurasining bosh maqsadidir.

Ushbu metodik tavsiya qozoq tili darslarda qo‘llaniladigan usul hamda ma’lumotlar o‘quvchilarning qozoq tili faniga bilimlarni mustahkamlashda va ularni mukammal o‘rganishga, o‘quvchilarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashga yordam beradi.

Barchamizga ma’lumki, qozoq boshqa tilida olib boriladigan o‘quvchilar uchun qozoq tili darsliklarida lug‘atlar asosan berilgan bo‘lib, ularning o‘z ona tilini o‘qitish jarayonida biroz qiyinchilik tug‘diradi. Shunday paytlarda grammatika va ona tilini o‘rganish bizga mavzuni o‘quvchilar ongiga tezroq yetkazishda va ularda bilim, ko‘nikma va malakani shakllanishida ko‘mak beradi. Shu bilan bir qatorda, avvalgi bilimlar va yangi axborotlar o‘rtasida bog‘lanish hosil qilib, berilgan materialni to‘la tushunishga zamin yaratadi.

Grammatika o‘quv jarayonida yakka tartibda, juft bo‘lib ishlash, guruhlarda ishlash, ijodiy ishlash kabi metodlardan foydalanish mumkin. Bu ayniqsa, o‘quvchilarning qirralarini yaxshiroq ochishga, mavzuni qiziqarli va oson o‘zlashtirishga imkon beradi.

Ma’lumki, qozoq tilining dialektik bo‘linishi haqida aniq bir fikr yo‘q: ba’zi manbalarda 2 ta, ba’zilarida esa 3 ta (shimoli-sharqiy, janubiy va g‘arbiy) lahjaga bo‘linishi haqida fikrlar mavjud. Lahjalar leksik tarkibi va fonetik xususiyatlari jihatdan o‘zaro farq qiladi.

Qozoq tilining fonetik xususiyatlari**: 9 unli fonemaga** ega, unlilar ohangdoshligi (lab singarmonizmi) va undoshlar assimilyatsiyasi mavjud, o‘zbek tilida esa, **unlilar soni 6ta ekanligi** bilan qozoq tilidan farqlanadi.

So‘z urg‘usi, asosan, dinamik xususiyatga ega. Bo‘g‘inlar 3 turga ajraladi: ochiq, yarim yopiq va yopiq.

Morfologik xususiyatlari: otlar kelishiklar bilan turlanadi, ot yasalishida affiksatsiya va kompozitsiya usullari mavjud bo‘lsa, sifatlar leksik-semantik, morfologik va sintaktik usullar bilan yasaladi; **son va olmosh turkumlari farqli belgilarga ega emas.** Fe’llar morfologik tuzilishiga ko‘ra, tub va yasama fe‘llarga bo‘linadi, fe’l turkumida 4 mayl (aniqlik, buyruq, istak va shart), 3 zamon (o‘tgan, hozirgi, kelasi) farqlanadi. ravishlar asliy va nisbiy turlarga bo‘linsa, yordamchi so‘z turkumlari **umumturkiy xususiyatlarga** ega.

Sintaktik xususiyatlari: 4 xil sintaktik aloqa turi (moslashuv, munosabatlashuv, boshqaruv, bitishuv), **qozoq tili darsliklarida** esa, 5 ga bo‘lib o‘rganiladi. 4 xil gap turi (darak, so‘roq, buyruq va undov) farklanadi. Gap bo‘laklari tasnifi va tavsifi, gapda so‘zlar tartibi umumturkiy qonuniyatlarga asoslanadi. Qo‘shma gaplar bog‘lovchisiz va bog‘lovchili turlarga bo‘linadi. leksik xususiyatlari: Qozoq tili leksikasining o‘z qatlamini qadimiy turkiy tillardan semantik va struktur-morfologik o‘zgarishlarga uchrab o‘tgan umumturkiy qatlam tashkil etadi, shuningdek, unda arab, fors, mo‘g‘ul, o‘zbek, tatar, rus va xitoy tillaridan o‘zlashgan so‘zlar qatlami ham mavjud.

Qozoq tili grammatikasida ot so‘z turkumi зат есім deyiladi. Quyida **"Tarmoqlash"** usuli orqali ko‘rsatilgan jadvalda uning so‘roqlarini ko‘rishimiz mumkin.

Qozoq tilida sifat so‘z turkumi **сын есім** deb yuritiladi. Sifat so‘z turkumini ham o‘quvchilarga o‘rgatishda yuqoridagi kabi tushuntirilsa, o‘quvchilarda nafaqat ona tilini o‘rganishga qiziqish, balki, bilim, ko‘nikma va malaka ham tushunarli tarzda bo‘ladi.

Xullas, grammatika o‘qituvchi va o‘quvchilarni o‘rtasidagi bilim darajasini yanada oshiradi va o‘quvchilarning nutqiy va lingvistik kompetensiyani o‘zlashtirishiga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Golish L.V., Fayzullayeva D.M. Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish. T., "Iqtisodiyot", 2012-y.

2. Internet saytlari:-ziyoNet .uz, kitob.uz, multimediya .uz

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Qudratova Dilrabo Rufatovna
Davronova Gulshan Usmonovna
Navoiy viloyati Uchquduq tumani
10-sonli maktabning boshlang’ich sinf o’qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinflarda pedagogika texnologiyalarni qo’llashning ahamiyati va bunda ta’lim sifat-samaradorligi oshishi haqida so’z boradi.

Kalit so‘zlar: pedagogik texnologiya, boshlang‘ich sinf, metod, sifat, malaka, bilim.

Pedagogik texnologiyalar ta’lim-tarbiya jarayonini ilg’or vositalari, metodlar, texnik vositalar, usullariga tayanib takomillashtirish tizimi hisoblanadi. Bu tizim o’qituvchi tomonidan yaratiladi, ta’lim-tarbiya bosqichlarini o’zaro bog’lashga xizmat qiladi. Uning mazmuni va vazifalarini, maqsadini oldindan belgilash, ta’lim tarbiyaning shakllari va vositalarini tayyorlash, o’quvchida shakllantirish ko’zda tutilgan ma’naviy sifatlarni o’zlashtirishga yo’naltirilgan darslarni rejalashtirish kabilarni o’z ichiga oladi.

Ma’lumki, ta’lim o‘qituvchi hamda o‘quvchilarning hamkorlikdagi faoliyati hisoblanadi. Darslar mobaynida o‘qituvchilar o‘z bilimi, malakasini turli usullar: mashg‘ulotlar, topshiriqlar vositasida yetkazishga harakat qiladi. Bu jarayonda nafaqat o‘qituvchidan, balki o‘quvchidan ham o‘z ustida ishlash: ma’lumotlarni qabul qilish, ularni qayta ishlash va hayotga tatbiq qilish kabi vazifalar belgilanadi.

Ta’lim-tarbiyaning maqsadi o‘qituvchi o‘z imkoniyatlaridan to‘g‘ri, aniq o‘rinli foydalana olishi, malaka va ko‘nikma hosil qilish, mantiqiy-ijodiy tafakkurni rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalar asosida bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan davr haqida ma’lumotlar yetkazish va milliy g‘oya sharqona tarbiya va ma’naviyatini boyitish hamda ularni o‘quvchi ongiga singdirish, yetkazib berish bilan belgilanadi. Bu maqsad vazifalar boshlang‘ich sinf o‘qitish davrida, ayniqsa kuchli talab qilinadi. Chunki bu davrda bola o‘zining tub mohiyati va vazifasini anglab yetmaydi, balki shunchaki hamma maktabga borishi kerak deb o‘ylaydi. Ammo ma’lum vaqt o‘tgach ya’ni vazifalar ko‘payib boravergach bu aqliy mehnat ekanligini anglab boradi va shu vaqtda uning o‘qishdan ko‘ngli soviydi hamda unda umidsizlik uyg‘onadi. O‘qituvchi esa bunday holatning oldini olish uchun o‘quvchiga ta’limning o‘yindan farqi va o‘ziga xos qiziqarliligi haqida tushunchalar berishi va uni shu faoliyatga tayyorlashi zarur. O‘qituvchi dars mobaynida o‘quvchiga shunday muhit yaratishi kerakki, o‘quvchi mustaqil topshiriq olganida, o‘zini tengdoshlari orasida lideri deb his qilsin. Bu jarayonda o‘qituvchidan o‘quvchilarga bo‘lgan munosabatidan demokratik uslubdan foydalanishini lozim ko‘ramiz. Zero, bu uslub bolalarni birlashtiradi. O‘z-o‘zini boshqarishga, o‘z xatti-harakatini o‘zi nazorat qilishga o‘rgatadi. Har bir ishga mas’uliyat bilan yondashish hissi shu yoshdagi bolalar bilan mustaqil muomala munosabati asosida shakllanadi. Bunda ilg‘or pedagogik va yangi axborot texnologiyalarini tatbiq qilish muhimdir.

Bugungi kunda ta’lim jarayonida interfaol metodlar va axborot texnologiyalarini o‘quv jarayoniga qo‘llash kundan-kunga oshmoqda. Avvalo, shuni ta’kidlash joizki, interfaol metodlar va zamonaviy axborot texnologiyalari o‘quv mashg‘ulotlarining samaradorligini oshiribgina qolmay, ilm-fan va AKT yutuqlarini amaliyotda qo‘llash orqali mustaqil va mantiqiy fikrlaydigan shaxs tarbiyalashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ya’ni shu davrgacha an’anaviy ta’limda o‘quvchilar faqat tayyor bilimlarni egallashga yo‘naltirgan bo‘lsa, endilikda bu ma’lumotlarni mustaqil tarzda qidirib topish, o‘rganish, tahlil qilish va xulosalash ko‘nikmalari shakllantiriladi. O‘qituvchi esa bu jarayonda o‘quvchining ta’lim-tarbiyasiga sharoit yaratadi va bevosita uni boshqaradi, yo‘naltiradi.

Hozirgi vaqtda ta’limda “Aqliy hujum”, “Tarmoqlar” metodlari, “Sinkveyn”, “Beshinchisi ortiqcha”, “Bumerang”, “Bahs-munozara”, “Kichik guruhlarda ishlash”, “Venn” diagrammasi kabi zamonaviy texnologiyalar keng qo‘llanmoqda. Bundan tashqari, axborotlashtirilgan multimediali ta’lim texnologiyalarini boshlang‘ich ta’limga joriy etish orqali o‘tiladigan fanlar mazmunini o‘quvchilar ongiga to‘liq singdirib borish, innovatsion vositalar bilan tanishtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Multimedia darslar o‘quv jarayonini ko‘rgazmali olib borishda ko‘maklashadi. Zero, ta’limda ko‘rgazmalilik asosiy o‘rinlardandir. Bundan tashqari, o‘quvchi faoliyatining ijobiy

motivini hosil qiladi, mashg‘ulotlarni jonli va muloqot tarzida olib borishga imkon beradi. Bu esa o‘quvchida o‘ziga bo‘lgan ishonchni, tezkor fikrlashni va ijodkorlikni shakllantiradi. Shuningdek, ta’lim mazmuniga tegishli materiallarni kompyuter xotirasida saqlab, ularni o‘quvchilarga xohlagan vaqtda yetkazish imkoniyati bo‘ladi. Shu bilan bir qatorda multimedia usulida axborotning xilma-xilligi: matn, lavha, bezak, nutq, musiqa, videofilmlardan parchalar, telekadrlar, animatsiyalar ta’lim samaradorligini oshiradi. Bundan kelib chiqib dars mashg‘ulotlarida interfaol metodlarni qo‘llash orqali ta’lim berishga oid fikrlarni bayon qilamiz.

«Videotopishmoq» metodi. Videotopishmoq metodidan foydalanishda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi: o‘quvchilar e’tiboriga o‘rganilayotgan mavzu mohiyatini tasviriy yoritishga yordam beruvchi izohlarsiz bir nechta videolavha namoyish etiladi. O‘quvchilar har bir lavhada qanday jarayon aks ettirilganini izohlashadi; jarayonlarning mohiyatini daftarlariga qayd etishadi; o‘qituvchi tomonidan berilgan savollarga javob qaytarishadi. Mazkur metod asosida mavzuga doir kompyuter orqali videolavha namoyish etiladi. O‘quvchilar videolavha mavzusi, unda ifodalangan mavzu haqida o‘z fikr mulohazalarini bildirishadi

Yuqorida aytilganidek, boshlang‘ich sinflarda interfaol metodlar va ta’limiy o‘yinlardan, zamonaviy AKT dan foydalanish o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga o‘rgatish bilan birga ularni darslarda o‘rganganlarini hayot bilan bog‘lashga, qiziqishlarini oshirishga yordam beradi va ta’lim-tarbiya sifatini kafolatlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. M.X.G‘ulomova, N.K.Sobirova. Yangi innovatsion texnologiya yordamida ta’lim samaradorligini oshirish usullari. T.:2009

2. N. Sayidaxmedov. Pedagogik amaliyotga yangi texnologiyalarni qo‘llash namunalari .-T.:RTM,2000.

3. www.tadqiqot.uz

BIOLOGIYA DARSLARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH YO’LLARI

Quronboyeva Maqsuda Masharipovna.
Xorazm viloyati Bog’ot tumani
26-son maktab biologiya fani o’qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada biologik ta’lim jarayonida ilg’or pedagogic texnologiyalardan faol qo’llash va uning samaradorligi haqida bayon etilgan.

Tayanch iboralar: an’anaviy dars, domino usuli, amyoba, askarida, pochta qutisi, venn diogrammasi.

Ta’lim samaradorligini oshirish, o’quvchilarni bilim salohiyatinig rivojlanishida interfaol usullardan foydalanish katta ahamiyatga egadir. Dars jarayonida o’quvchilarni diqqatini jalb qilish, darslikdan to’g’ri va maqsadli foydalanish, har bir o’tilayotgan yangi mavzu yuzasidan berilgan tushuncha va ta’riflarni o’zlashtirish maqsadida pedagogik texnologiyalardan keng foydalanish zarur. Metodlar asosida o’tilgan dars an’anaviy darslardan ko’ra yaxshi samara beradi. O’quvchilar ongida saqlanib qoladi, hamda ularning musatqil fikrlashga undaydi. Bugungi kunda yoshlarga nisbatan davlat siyosati ham, asosan yosh avlodni keng fikrli, jamiyat ravnaqi uchun munosib hissasini qo’sha oladigan, har tomonlama kuchli, bilimli qilib tarbiyalashdan iboratdir

”Domino” usuli. Bu usulni biror bob yoki bo’lim yuzasidan o’tkazish mumkin.Bunda o’quvchilar atama yoki biologiya faniga oid so’zning oxirgi harfiga keyingi so’zni bog’laydi. Masalan: Amyoba-askarida-ayiq-qo’ng’iz-zigota va hokoza.

”Pochta qutisi”usuli. Bu usulni guruhlarda ham, kichik juftliklarda ham qo’llash mumkin. Bunda o’quvchilarga turli mavzular yuzasidan aralash atama va tushunchalar aralash holatda beriladi. Pochta qutisi berilgandan so’ng o’quvchilarga quti ichidagi so’z yoki atamalarni mos tarzda ajratishi aytiladi. Masalan:Tobulg’i, archa, vergin, savr, maymunjon, itsigak, bo’ritaroq, afsonak, yeryong’oq, talg’ir lola, qarag’ay, sarvi archa. Bunda ochiq urug’li va yopiq urug’li o’simliklarni ajtaring deb topshriq beriladi. Topshiriqni bajarish uchun so’zlar soniga qarab vaqt beriladi.Bundan tashqari ikki oila o’rtasida(6-sinflarda), ikki sinfni , turkumni(7-sinflarda), ichki, tashqi, aralsh bezlarni, odam organizmidagi organlarni(8-sinflarda) bir biridan ajratib olishida ham qo’llash mumkin.

”Matn+test” usuli. Bunda o’quvchilarga matn o’qib beriladi yoki ovozli moslama yordamida matn eshittiriladi. O’quvchilar diqqat bilan tinglaydi va quyida beriladigan testlarning yechimini topishadi.Bu usul orqali o’quvchilarning diqqat va xotirasi mustahkamlanadi.Bu usul butun sinf bilan ishlaganda qo’llanadi. Masalan: Bir tup o’simlik ildizining tukchalari bir-biriga ulab chiqilsa, uzunligi 20 kmga yetishi mumkin.Ildiz tukchalarining faoliyati 10-20 kun davom etadi.Ildizning po’st hujayralari tirik, yumaloq va yupqa qobiqli bo’ladi.Makkajo’xorining 1 mm2 so’rish qismida 700 ta ildiz tukchalari bo’ladi.G’o’za nihollarining ildizi bir kecha kunduzda 2-3 sm o’sadi.

Test

1.Bir tup o’simlik ildizining tukchalari bir-biriga ulab chiqilsa uzunligi qancha bo’ladi? a)10 km b)20 sm d)20 km

2.Ildiz tukchalarining faoliyati necha kun davom etadi.a)10-20 kun b)20-31 kun d)18-48 kun

3.Ildizning po’st hujayralari qanday tuzilgan?

a)o’lik, yumaloq, yupqa qobiqli

b)tirik, yumaloq, yupqa qobiqli

d)tirik, cho’ziq, qalin qobiqli

4.Makkajo’xorining 1mm2 so’rish qismida qancha ildiz tukchalari bor?

a)700 ta b)500 ta d)300 ta

5.Go’za nihollarining ildizi bir kecha kunduzda qancha o’sadi?

a)5 sm b)10-20 sm d) 2-3 sm

”Topib ko’rchi”usuli. Bunda o’quvchilardan bir nafari doskaga chiqadi.Fanga oid rasmlardan birini doskadagi o’quvchi orqasidan o’tirganlarga ko’rsatadi.O’tirgan o’quvchilar shu rasmga tegishli tushunchalarni ayta boshlaydi.Doskadagi o’quvchi rasmda nima tasvirlanganligini topadi.

“Venn diagrammasi” usuli. Bu usuldan biologiya darslari o’tiladigan barcha sinflarda foydalanish mumkin. Bu metod o’rganilgan materialni yodda saqlash, so’zlab berish, fikrni erkin

holda bayon etish hamda, dars mobaynida o’qituvchi tomonidan barcha o’quvchilarni baholay olishga qaratilgan metodlardan biridir.

Biologiya dars jarayonlarida pedagogik texnologiyalardan foydalanishning mohiyati shundaki, o’quv jarayonida barcha o’quvchilar bilim olish jarayoniga jalb qilinadi. Qisqa vaqt ichida ular ro’y berayotgan hamma narsani tushunib olishlari, tegishli qaror qabul qilishlari, murakkab muammolarni yechish, muqobil fikrlarni solishtirish, o’ylagan qarorlarini qabul qilish hamda ularningmuloqot madaniyatlari shakllanadi. Noan’anaviy darslar va ta’limning interfaol metodlarni qo’llashning muhim tarbiyaviy ahamiyati shundaki, o’quvchida yashirinib turgan qoiliyat va iste’dodlarini ro’yobga chiqaradi, hamda ularda o’z imkoniyatlariga ishonch bilan yondoshishni tarbiyalaydi. Bu metodlar bilan o`quvchilarning bilim, ko`nikma va malakasi osib boradi. Dars jarayonida o`quvchilarning hamkorlikda faoliyat ko`rsatishi muhimdir. Mavzuni turli xil yangi pedagogik texnologiyalar yordamdia tushuntirish o`quvchilarni dars jarayonida faol bo`lishga undaydi. O`quvchining anglash qobilyati va o`qitishning samaradorligini oshirish uchun biologiya darslarini didaktik uslublar bilan boyitish mumkin. Ta’lim samaradorligini oshirishda yuqorida ko’rsatilgan pedagogik texnologiyalarning ahamiyati shundaki, ta’limning markazida o’quvchi turadi, o’qituvchi esa tashkilotchi va mazmunni to’ldiruvchi vazifasini bajaradi.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion texnologiyalardan foydalanib o’tilgan darsda o’quvchilar o’z qobiliyatlari va imkoniyatlarini namoyish qilishga erishadilar, jamoa bilan ishlash malakasiga ega bo’ladilar, o’zgalar fikrini hurmat qilishni o’rganadilar. Bu esa, darsning samaradorligini oshirib, ta’lim sifatini kafolatlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Uzviylashtirilgan Davlat ta’lim standarti va oquv dasturi; Biologiya,-Toshkent-2010.
2. Tolipova J.O. Biologiyani o`qitishda pedagogik texnologiyalar. O`quv qo`llanma. Toshkent 2004

O'QITUVCHI NUTQ TEXNIKASI VA MADANIYATINING TA'LIM SAMARADORLIGIGA TA'SIRINI O'RGANISH

Abrorova Ra'no
Toshkent shahar Olmazor tumani
16-umumta'lim maktabi o'qituvchisi

Annotatsiya. Bugungi kunda ta'lm jarayoni alohida e'tibor qaratish lozim bo'lgan soha sanaladi. Shuningdek, ta'limning samaradorligini oshirish usullari ham o'rganilmoqda. Ayni damda ta'limnining sifatini yaxshilash faqatgina o'qituvchining bilimi va malakasiga emas, balki uning madaniyati, ma'naviyati va nutqiga ham bog'liq bo'lib qolmoqda. Shunday ekan, o'qituvchi o'zining nutqi, madaniyati bilan maqtana olish darajasida madaniyatli va ravon nutq egasi bo'lishi lozim. Buning uchun o'qituvchidan tinimsiz mehnat va o'z ustida ko'proq ishlash talab etiladi.

Kalit so'zlar: notiqlik san'ati, ideal notiq, ovoz ritorikasi, til va nutq, nutq odobi, nutqning ta'sirchanligi, monologik nutq, dialogik nutq, diksiya, artikulyatsiya, ritmika.

KIRISH. O'qituvchining pedagogik mahoratida uning nutqi, notiqlik qobiliyati muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, ushbu muammoga mustaqillikdan keyin e'tibor qaratildi. Yosh avlodni vatanoparvarlik ruhida tarbiyalashda , avvalo, milliy istiqlol mafkurasi muhim ahamiyatga ega. Mafkuramizning yksak ustunlaridan biri – millat tilidir. Respublikamizning "Davlat tili haqida"gi, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunlari, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" va boshqa hujjatlarda barkamol avlod tarbiyasida o'z ona tiliga nisbatan mehr-muhabbat tuyg'ularini shakllantirish e'tirof etilgan. Yosh avlodning ma'naviy-ma'rifiy tarbiyasida o'qituvchining nutqi, uning notiqlik san'ati alohida e'tibor kasb etadi. Shu o'rinda nutq tushunchasiga to'xtalib o'tsak. Nutq – odamlar til orqali bir-biri bilan muomala va aloqa qilishning alohida usulidir. Odam o'z nutqi orqali o'zining bilimlari, fikrlari, hislari va istaklarini boshqa kishilarga aytib bera oladi va boshqa kishilarning fikrlarini o'zlashtirib oladi, boshqa kishilarning hislari va istaklarini bilib oladi. Odamlar o'zlarining faoliyatlari va kundalik hayotlarida bir-birlari bilan shu tarzda aloqa qilib turadilar.

ASOSIY QISM. Pedagogik faoliyatda muloqot o'quvchi-talabalarga zamon talablari asosida ta'lim berish vazifalarini hal qilish vositasi, tarbiyaviy jarayonlarni ijtimoiy pedagogik jihatdan ta'minlash tizimi sifatida namoyon bo'ladi.[1]

O'qituvchi va tarbiyachi so'z orqali ta'sir ko'li bilan oquvchilarda muayyan intizom va xatti-harakat vujudga keltiradi. Nutq madaniyati – ijtimoiy madaniayatni, kishilik jamiyati madaniyatini aks ettiruvchi bir ko'zgudir. Nutq madaniyati adabiy tilning har ikki shakli – yozma va og'zaki shakli uchun zarurdir.

O'qituvchi pedagogik mahoratida nutq madaniyati, uning nafaqat ma'naviy va axloqiy jihatdan boyligini, balki bilimini, tafakkurini, ilmiy dunyoqarashini, fikr va mushohada yuritishini belgilovchi me'yordir. O'qituvchining nutq madaniyati birdaniga shakllanib maromiga yetadigan jarayon emas, u pedagogik mahorat bilan kasb faoliyati davomida, tajribali ustozlar o'giti natijasida yillar davomida takomillashib, sayqallanib boraveradi. O'qituvchining nutqiy faoliyati madaniy, kasbiy, pedagogik talablar asosida shakllanib boradi. Uni rivojlantirish faqat o'qituvchining shijoatiga bog'liq. Shu qobiliyat tufayli o'qituvchining nutq faoliyati ham shakllanib boradi. Quyidagi o'qituvchining nutq madaniayatiga xos bo'lgan vositalarni unutmaslik kerak:

1. Nutq madaniyati o'qituvchining ma'naviy-axloqiy kamoloti tarkibiy qismidir. Zero, nutq millatimiz erishgan madaniyat darajasini ko'rsatuvchi, o'z ona tilimizga e'tiqdni namoyish etuvchi yorqin va ishonchli dalildir.
2. Nutq madaniyati o'qituvchilarning manaviy va madaniy saviyasi bilan hamda adabiy tilni mukammal bilishi bilan boshqa kasb egalaridan ma'lum ma'noda ajralib turadi.
3. Nutq madaniyatining pirovard maqsadi erkin fikr egasi bo'lgan barkamol avlodni qanday kasb egasi bo'lib yetishishidan qat'iy nazar ma'naviy jihatdan tarbiyalash.
4. Nutq madaniyati – bu, avvalo, o'qituvchilarda nutqiy ko'nikma va nutqiy malakalarni hosil qiladi. Bu ko'nikma pedagogic faoliyatda takomillashib boradi, maxsus mehnat va mashqlar evaziga malaka oshiriladi hamda erishilgan muvaffaqiyatlar tufayli qobiliyat va mahorat shakllanadi.
5. Nuta madaniyatiga o'zbek adabiy tilini mukammal egallash asosida erishiladi. Buning

1 N. Atayeva, M. Salayeva, S. Hasanov. Umumiy pedagogika. II kitob. – T.: "Fan va texnologiya", 2015.

uchun o'qituvchi adabiy til qonuniyatlarini bilishi, badiiy adabiyot asarlarini doimiy o'qib borishi, she'rlar yod olishi va uni deklamatsiya bialn o'qiy olishi, radio va televideniye eshittirishlarini kuzatib borishi lozim.

6. Nutq madaniyatini egallashning yana bir ko'rinishi nutqiy taqlid bo'lib, yosh o'qituvchilar o'zidan yaxshiroq, chiroyliroq, ma'noli va ta'sirchan nutq so'zlaydigan ustoz murabbiylarning nutqiy san'atiga havas bialn qarashi va taqlid asosida o'rganishi mumkin.

Nutqning o'tkirligi, yorqinligi va originalligi tinglovchi va o'quvchilarda his-tuyg'u va qiziqish uyg'otishi, uning e'tiborini qaratishi, aytilayotgan narsaning mazmunini yaxshilab yetkazish uchun zarurdir.[1]

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, notiq-o'qituvchidan vaziyatga qarab ish tutish talab qilinadi va ifodalamoqchi bo'lgan har qanday fikrini to'laligicha o'quvchilarga yetkazish vazifa qilib qo'yiladi. Demak, nutq ravon bo'lishi, Grammatik jihatdan to'g'ri tuzilgan bo'lishi, adabiy talaffuz qoidalariga bo'ysunishi, boshlanishidan oxirigacha izchil bayon qilinishi lozim. Ana shunday nutq asosida o'rganilayotgan bilim o'quvchi xotirasida uzoq vaqt saqlanib qoladi. Shumday nutq madaniy nutq talablariga javob beradi. Buning uchun o'quvchilardan tinimsiz izlanish va o'z ustida ishlash, filologik bilim va muttasil nutqiy mashq qilish talab qilinadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. N. Atayeva, M. Salayeva, S. Hasanov. Umumiy pedagogika. II kitob. – T.: "Fan va texnologiya", 2015.
2. B. S. Abdullayeva, A. A. Xoliqov, H. M. Sodiqov, Sh. Q. Primov, Sh. R. Zarmasov. Umumiy pedagogika. Darslik. – T.: " Innovatsiya-ziyo", 2021.
3. P. I. Ivanov, M. E. Zufarova. Umumiy psixologiya. – T.: "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati", 2008.

1 B. S. Abdullayeva, A. A. Xoliqov, H. M. Sodiqov, Sh. Q. Primov, Sh. R. Zarmasov. Umumiy pedagogika. Darslik. – T.: " Innovatsiya-ziyo", 2021.

BOSHLANG‘ICH SINF DARSLARIDA TUSHUNCHALAR TAHLILI METODIDAN FOYDALANISH USULLARI

Rahimova Mubarak Jumaboyevna
Xorazm viloyat Qo’shko’pir tumani
XTB ga qarashli 31- son maktabning
boshlang’ich sinf o’qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf darslarida zamonaviy metodlarni qo’llashning ahamiyati, tabiiy fanlarda “tushunchalar tahlili” metodini qo’llash bo’yicha tavsiyalar va bu metodlarning afzalliklari haqida so’z boradi.

Kalit so`zlar. dars, boshlang‘ich ta’lim, metod, pedagogik texnologiya, tushunchalar tahlili, usul, ta’lim, tabiiy fan, fikr, malaka.

Boshlang’ich ta’lim uchun zarur va ustuvor yo’nalishlardan biri ta’lim mazmuning yangilanishi, darsni ilg’or tajriba va g’oyalarga tayanib, zamonaviy, takomillashgan hamda ilmiy pedagogik texnologiyalar asosida o’tish zaruriyatini keltirib chiqardi. Chunki dars ta’lim-tarbiya berishning asosiy o’zagidir. O’quvchining o’quv fanlarini chuqur o’rganib borishi davomida uning bilimi mustahkamlanadi, savodxonligi oshib boradi.

Ta`lim jarayonida interfaol metodlar va pedagogik va axborot texnologiyalarini o’quv jarayonida qo’llashga bo’lgan qiziqish, etibor kundan-kunga kuchayib bormoqda, bunday bo’lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha ananaviy talimda o’quvchilarni faqat tayyor bilimlarni egallashga o’rgatilgan bo’lsa, zamonaviy texnologiyalar ularni egallayotgan bilimlarini o’zlari qidirib topishlariga, mustaqil o’rganib, tahlil qilishlariga, xatto xulosalarni ham o’zlari keltirib chiqarishlariga o’rgatadi. O’qituvchi bu jarayonda shaxsning rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo’naltiruvchilik funksiyasini bajaradi. Ta’lim jarayonida o’quvchi asosiy figuraga aylanadi. Pedagogik texnologiya va pedagog mahoratiga oid bilim, tajriba va interaktiv metodlar o’quvchilarni bilimli, yetuk malakaga ega bo’lishlarini taminlaydi.

Zamonaviy ta`lim nazariyasi o`qituvchini o`quv-biluv jarayonining rahbari sifatida baholaydi. Boshlang`ich sinf o`qituvchisi o`quv jarayoniga to`g`ri rahbarlik qilishi uchun birinchi navbatda chuqur bilim va yuksak kasbiy mahoratga ega bo`lishi kerak. Shu jihatdan ham o`qituvchi o`quvchi uchun o`rnakdir. Uning muhim vazifalaridan biri-bolani o`ziga jalb eta olishdir.

Interfaol usulda – o’quvchilarga dars jarayonini yaxshi tashkil etishga qulay muhit yaratiladi. O’quvchilarning o’zaro fikr almashishlariga imkon beriladi. O’zaro axborot olish va berish uchun sharoit tug’diriladi. Yechimini kutayogan masalalarni hamjihatlikda muhokama etadilar va yechadilar. Vaziyatdan chiqishda hamkorlikda yechim topadilar. Olgan axborotlari asosida bilimlarini bir-birlariga namoyish etadilar. Bunday natijaga erishish o`quv jarayonida interfaol metodlarni qo`llashni taqozo etadi.

Metodlar juda xilma-xildir. Biz ulardan ba’zilarini tashkil etish va ularni o`tkazish tartibi haqida to`xtalamiz. Har bir metodning o`ziga xos tomonlari va maqsad, vazifalari bor, dars jarayonida turli xil metodlardan faoydalanib darslarni samaradorligini oshirishga harakat qilish kerak. Bu jarayonda foydalanadigan ayrim metodlarga to`xtalib o`tamiz.

“Tushunchlar tahlili” metodi. «Tushunchalar tahlili» metodidan bir darsning o`zida dars boshlanishida o`tgan mavzuni takrorlash, mustahkamlash yoki yangi mavzu bo`yicha o`quvchilarning dastlabki bilimlari, qanday tushunchalarni egallaganliklari va shu darsning oxirida bugungi mavzudan nimalarni bilib olganliklarini aniqlash uchun ham foydalanish mumkin, yoki mavzuda qiyin uchragan so`zlarni o`rganish jarayonida ya’ni lug`at ishi jarayonida ham foydalansak bo`ladi. Quyida sizlarga “tabiiy fan” darslarida foydalanish mumkin bo`lgan joylaridan namunalar keltiramiz. “Foydali qazilmalar” bo`limini o`tish jarayonida quydagicha tartibda foydalansak bo`ladi.

№	Tushunchalar	Tahlili
	Ko‘mir	Ko‘mir ikki xil bo‘ladi: toshko‘mir va qo‘ng‘ir ko‘mir. Tosh kabi qattiq bo‘lgan ko‘mir toshko‘mir deb ataladi. Qo‘ng‘ir ko‘mir toshko‘mirga nisbatan yumshoqroq bo‘lib, oson maydalanadi
	Neft	Neft suyuq holatdagi yonilg‘I hisoblanadi. Neftdan olingan yoqil- g‘ilardan samolyot, avtomobil va boshqa transport vositalari uchun yonilg‘i sifatida foydalaniladi.
	Tabiiy gaz	Tabiiy gaz neft bor joyda bo‘ladi. Tabiiy gaz deb gaz holatdagi yoqilg‘iga aytiladi. Tabiiy gaz rangsiz bo‘lib, zangori alanga berib yonadi.
	Metallar	Temir, oltin, kumush, mis, aluminiy, volfram kabilar metallardir. Metallardan eng ko‘p ishlatiladigani temirdir. U qora metall hisoblanadi. Biz turmushda foydalanadigan pichoq, qaychi, bolta, tesha, ombir, belkurak kabi buyumlar temirdan yasaladi

Bu metodddan bo`lim yuzasidan yoki mavzuni mustahkamlash jarayonida foydalansak o`tilgan darsni yanada mustahkamlab borgan bo`lamiz.

Xulosa qilib aytganda, dars jarayonida o`quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olib, interfaol metodlardan foydalanish samarali natijalarini qo`lga kiritishga yordam beradi. Boshlang`ich sinfdanoq o`quvchilarni mustaqil fikrlashga o`rgatish, ularda ijodkorlikni o`stirish bugungi kunda har bir o`qituvchi oldida turgan muhim vazifalardan biridir. O`quvchining ijodiy faoliyati o`sishida o`qituvchi tomonidan tanlangan o`quv topshiriqlarining dolzarbligi alohida o`rin egallaydi. Bu topshiriqlarni tayyorlashda o’quvchilarning yoshiga va qobiliyatiga ham qarash kerak bo’ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. R.Ishmuhamedov, A.Abduqodirov. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. T.: 2008.
2. R.Ishmuhamedov, M.Yuldashev. Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. T., 2013.
3.T.G`affarova. Boshlang`ich sinflar uchun didaktik materiallar
4. www.tadqiqot.uz
5. www.ziyonet.uz
6. Internet materiallari.

OLIY TA’LIM MUASSASALARINI BOSHQARISHDA BOSHQARUV TAMOYILLARINING AHAMIYATI

Rajabova Nargiza Ahmadovna
Bosh ilmiy metodik markaz mustaqil izlanuvchisi
Telefon:+998(93)3976663
nrajabova000@gmail.com

Annotatsiya: Oliy ta’lim sifati sohasidagi milliy muammolarni hal etish, umumiy sifat menejmenti konsepsiyasining g’oyalari va tamoyillariga asoslangan universitetlarda sifat menejmentining zamonaviy samarali usullarini keng joriy etishni talab qiladi. Shuningdek, oliy ta’lim muassasalarni boshqarishda boshqaruv tamoyillarining oʻrni muhim ahamiyatga ega.

Kalit soʻzlar: *Sifat, strategiya, tamoyil, boshqaruv, pedagogika, tizim.*

Oliy ta’lim muassasalarida boshqaruvni tashkil etishning o’ziga xos mas’uliyati mavjud. Rahbar kadrlar oʻz faoliyatini tashkillashtirishida boshqaruv tamoyillarining oʻrni alohida ahamiyat kasb etadi. Muassasada band boʻlgan barcha xodimlar uch toifadan iborat: boshqaruvchilar, pedagog kadrlar va texnik xodimlar. Xodimlarni, ya’ni inson omilini boshqarish quyidagi jihatlarni boshqarishni oʻz ichiga oladi. Ta’lim sifatini boshqarish, ta’lim tizimida mehnat resurslarini boshqarish juda ham murakkab jarayondir. Chunki oʻqitish va boshqarish masalalarining markazida odamlar – oʻquvchilar, pedagoglar va rahbarlar turadi. Muassasa maqsadiga erishish va rejalarning bajarilishi faqat shular ishtirokida boʻladi. Inson omilini hisobga olmaslik, insonga bee’tiborlik ta’limda sifat samaradorligining pasayishiga olib keladi. Oliy ta’lim muassasalarida ta’lim sifati va samaradorligini oshirishda xodimlarni boshqarish tamoyillari muhim hisoblanadi.

Ta’lim tizimini boshqarish tamoyillari boshqaruv jarayonida subyekt (rahbar, menejer, oʻqituvchi) tomonidan boshqariladigan asosiy koʻrsatmalar sifatida tushuniladi. Boshqaruv tamoyillari ushbu jarayonning mazmuniga, tuzilishiga, tashkil etilishiga qoʻyiladigan talablarni belgilaydi. Ular menejment nazariyasi va amaliyotining mafkuraviy asosini tashkil etadi va fundamental aksiomalar sifatida ishlatiladi. Koʻpgina mualliflar ta’lim tizimlarini boshqarish tamoyillarini tasniflash muammolari ustida ishladilar (G. G. Gabdullin, Yu. A. Konarjevskiy, V. S. Lazarev, M. Potashnik, V. P. Simonov, P. I. Tretyakov, T. I. Shamova va boshqalar).

Ta’lim tizimlarini boshqarishning asosiy tamoyillari. Pedagogik ishni tashkil qilishning umumiy tamoyillari quyidagilarni oʻz ichiga oladi:

a) ilmiy – tavsiyanomalar, nazariyalar, tushunchalar va boshqalar koʻrinishida taqdim etilgan ilmiy tadqiqotlar natijalariga asoslangan tamoyil. Bundan tashqari, boshqaruv faoliyatining mazmuni zamonaviy menejment nazariyasi darajasiga mos kelishi va boshqaruv jarayonining eng muhim qonunlari va tamoyillarini ochib berishga asoslanishi kerak.

b) mustahkamlik va yaxlitlik. Menejmentda ushbu tamoyil ta’lim muassasasi rahbarining professor-oʻqituvchilar bilan oʻzaro hamkorligida amalga oshiriladigan va barcha funksiyalarning izchilligi, ekvivalenti kabi talablarga javob beradigan boshqaruv funksiyalaridan ustunligini istisno qiladi;

c) huquqlar, majburiyatlar va majburiyatlarning oqilona uygʻunligi. Boshqaruvda ushbu tamoyilni amalga oshirish, boʻysunish sohalarini puxta aniqlash, oʻquv muassasasi xodimlarining har bir a’zosining huquq va majburiyatlari doirasini va uning funksional vazifalarini bajarmaganligi yoki sifatli (oʻz vaqtida) bajarmaganligi uchun javobgarlik chegaralarini aniq belgilab beradigan lavozim tavsiflarini puxta ishlab chiqish orqali amalga oshiriladi;

d) pedagogik tizimlarni boshqarishda ma’lumotlarning xolisligi va toʻliqligi. Boshqaruv ma’lumotlari – bu tashkilot ichida va uning muhitida sodir boʻlayotgan narsalar toʻgʻrisida ma’lumotni oʻz ichiga olgan xabar.

Yuqoridagilarni inobatga olib, umumiy boshqaruv tamoyillariga quyidagilarni kiritish muimkin:

- mas’uliyat;
- ierarxiya;
- intizom;
- malaka;
- ragʻbatlantirish;
- maqsadlilik;

• boshqaruvni markazlashtirish va markazsizlashtirish.

Rahbar kadrlarning ishga yondashuvi, etikasi, psixologik holati, bo'ysunuvchanligi va bo'ysundirish qobiliyati, motivlashtirish darajasi va qobiliyati, nutqiy salohiyati, adolatliligi, jasurligi, kereativligi va kogmitivligi, adaptatsiyasi boshqaruvni sifatli tashkillashtirishi uchun muhim hisoblanadi. Aynan shu xislatlar boshqaruv tamoyillarida o'z aksini topishi kerak.

Har bir rahbar o'z faoliyatida bitta bo'lsada boshqaruv tamoyiliga to'laqonli amal qilsa, faoliyatida qo'llay olsa, albatta, natijaga erishadi. Boshqaruv tamoyillarini faoliyatga qo'llay olish ta'lim muassasasining sifat ko'rsatkichlariga sezilarli darajada ta'sir eta oladi. Rahbarning menejerlik faoliyatini baholashdagi mezonlarning aksariyati boshqaruv tamoyillari bilan hamohangdir. Rahbarlar faoliyatini o'rganish davomida aniqlangan holat yuzasidan shuni aytish lozimki, rahbarlar xodimlarni boshqarishda, ta'lim sifatini boshqarishda, nazorat qilishda va baholashda uning boshqaruv tamoyillariga boysunuvchanligi, amalda qo'llash qobiliyati yaqqol namoyon bo'ladi. Zamonaviy rahbarning asosiy qobiliyati va ko'nikmalaridan biri bo'lishi kerak bo'lgan boshqaruv tamoyillari ijtimoiy hayotda insonlarning yaxshi yashashi, taraqqiyoti uchun xizmat qilishini ta'minlab beradi.

Inson omili tomonidan boshqarilayotgan har bir faoliyatning maqsadi jamiyatga foyda keltirishdir. Bu maqsadga erishish uchun esa jamiyatga foyda keltira oladigan, kasbiy ko'nikmalariga ega bo'lgan, ijtimoiy hayotda o'z o'rniga, mustaqil fikriga ega bo'lgan, atrof muhitda sodir bo'layotgan voqea-hodisalarga o'z munosabatini bildira oladigan, sog'lom fikrli kadrlarni tayyorlash zarur hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Po'latov Sh. Ta'lim menejmenti, yoxud ta'lim muassasasini ilmiy-metodik boshqarish strategiyasi. – Toshkent: Yosh kuch, 2019

2.Qosimova D. Menejment nazariyasi "TAFAKKUR -BO'STONI" T.:2011

3. Rajabova N. "Oliy ta'limda innovatsion faoliyatning eng muhim masalalari" Pedagogik mahorat ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2-son Buxoro-2020 yil, aprel.

PEDAGOGIKADA INNOVATSION JARAYONLAR

Raximova Oydin Axmad qizi
Aminova Nodira Shakirjon qizi
Xorazm viloyati Xonqa tumani 3-son umumiy o‘rta ta’lim
maktabining boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari
Yusupova Quvonchoy Atanozorovna
Xorazm viloyati Xonqa tumani 3-son umumiy o‘rta ta’lim
maktabining informatika fani o‘qituvchisi
Abdullayeva Oftob Rustamovna
Xorazm viloyati Xonqa tumani 3-son umumiy o‘rta ta’lim
maktabining tarix fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada innovatsiya tushunchasi, pedagogika sohasida yangi zamonaviy texnologiyalarni, innovatsiyalarni qo’llashning ahamiyatli jihatlari haqida mulohaza yuritilgan.
Kalit so’zlar: pedagogika, innovatsiya, ta’lim, pedagog, faoliyat, yangilik, fan.

Zamonaviy dunyoda ta’lim-tarbiya va ilm-fan har qanday mamlakat taraqqiyotining birlamchi omillaridan biri sanaladi. Biz bugun XXI asrga qadam qo’ydik, hamma tizimda yangilik va o’zgarishlar, jadal rivojlanishlar davom etmoqda. Shunga mos ravishda ta’lim-tarbiya tizimiga ham munosabat mutlaqo o’zgarmoqda. Yangi avlodni yangicha ruhda tarbiyalash, yangicha yashashga, fikr yuritishga o’rgatish zarurligini birinchi prezidentimiz I.Karimov asoslab berdi. Bu natijaga erishish uchun esa, ta’lim-tarbiya va ilm-fan mazmunini yangilash, yangicha boshqarish, yangicha qurish va islox etish zarur edi. Shu munosabat bilan fanlarni o’tilishidagi an’anaviy usullardan noan’anaviy usullarga, ta’limning innovatsion usullariga o’tish orqali bunga erishish mumkinligi ko’rinib qoldi.

Xozirgi zamon fan va texnikasining rivojlanishi borgan sari sifat jixatidan yangi masalalarni xal etish; ijtimoiy amaliyotga tub yangiliklarni tatbiq qilishning, ularni amalga oshirish jarayonlarini tubdan o’zgartirishga yo’naltirilgan. Chunki, ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarda yangiliklardan foydalanish jamiyatning yashovchanligini ko’p jixatdan belgilab beradi. Shu sababli XXI asr boshlarida barcha rivojlangan mamlakatlarning ilmiy siyosati fanning o’z potensialini mustaxkamlashgagina qaratilmasdan, balki uning yutuqlarini samarali amalga oshirishni ta’min etadigan jarayonlarga ham qaratildi. Jumladan, innovatsiyalarni yaratish va tarqatishning yagona, puxta ishlab chiqilgan mexanizmi hozirgi vaqtda jamiyatni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning majburiy quroli bo’lib qolmoqda.

Ilgor pedagogik texnologiyalar - pedagogik tajriba va hozirgi zamon psixo-pedagogik nazariyasi ham umumta’lim, ham kasbiy ta’limning butun tizimini oziqlantiradigan ikki manbadir. Ayni shular orqali yaxlit ta’lim tizimini qayta qurish talablariga javob beradigan sifat o’zgarishlari ro’y beradi. Nazariyaning amaliyotdan orqada qolayotganligi sababli innovatsion o’qitishning to’gri yo’lga qo’yilishida juda ko’p to’siqlarga duch kelinmoqda.

Pedagogik tizimning hozirgi va ertangi kun talablariga to’la javob beradigan yangi sifatga o’tishini tezlashtirish uchun innovatsion ta’limni, undan kelib chiqadigan bilishning ilmiy vositalarini ishlab chiqish, ilgor pedagogik tajribani taxlil etish va yoyishni jadallashtirish zarur.

Hozirgi vaqtda o’qitish va tarbiyalashning yangi texnologiyalariga sifat jixatdan tez o’tish uchun ob’ektiv asos yuzaga keldi, chunki iqtisodiy va ijtimoiy hayotdagi innovatsion jarayonlar o’z-o’zidan ta’limda ham tub o’zgartirishlarni taqozo etmoqda. Xech bir o’qituvchi ertami-kechmi bu jarayondan chetda qolishi mumkin emas. O’qituvchining an’anaviy ish usullari fan, ta’lim va ishlab chiqarish integratsiyasi yoki o’qitishni kompyuterlashtirish sifatlarini o’zlashtirish zaruriyati, ilmiy-metodik asoslash ehtiyojining tug’ilishida ob’ektiv omil bo’lib qolmoqda.

Innovatsiya (inglizcha “innovation”) - yangilik kiritish, yangilik degan ma’noni bildiradi. A.I.Prigojin innovatsiya deganda muayyan ijtimoiy birlikka - tashkilot, aholi, jamiyat, guruhga yangi, nisbatan turg‘un unsurlarni kiritib boruvchi maqsadga muvofiq o‘zgarishlarni tushunadi. Bu innovator faoliyatidir.

Tadqiqotchilar innovatsion jarayonlar tarkibiy qismlarini o‘rganishning ikki yondashuvini ajratadilar: yangilikning individual mikrosathi va alohida-alohida kiritilgan yangiliklarni o‘zaro ta’siri mikrosathi. Birinchi yondashuvda hayotga joriy etilgan qandaydir yangi g‘oya yoritiladi.

Ikkinchi yondashuvda alohida-alohida kiritilgan yangiliklarning oʻzaro ta'siri, ularning birligi, raqobati va oqibat natijada birining oʻrnini ikkinchisi egallashidir.

Olimlar innovatsion jarayon mikrotuzilmasini tahlil qilishda hayotning davriyligi konsepsiyasini farqlaydilar. Bu konsepsiya yangilik kiritishga nisbatan oʻlchanadigan jarayon ekanligidan kelib chiqadi. Pedagogikaga oid adabiyotlarda innovatsiya jarayoni sxemasi beriladi. U quyidagi bosqichlarni qamrab oladi:

1. Yangi gʻoya tugʻilishi yoki yangilik konsepsiyasini paydo qilish bosqichi, u kashfiyot bosqichi deb ham yuritiladi.
2. Ixtiro qilish, ya'ni yangilik yaratish bosqichi.
3. Yaratilgan yangilikni amalda qoʻllay bilish bosqichi.
4. Yangilikni yoyish, uni keng tadbiq etish bosqichi.
5. Muayyan sohada yangilikning hukmronlik qilish bosqichi. Bu bosqichda yangilik oʻzining yangiligini yoʻqotadi, uning samara beradigan muqobili paydo boʻladi.
6. Yangi muqobillik asosida, almashtirish orqali yangilikning qoʻllanish doirasini qisqartirish bosqichi.

Innovatsion faoliyat quyidagi asosiy funksiyalar bilan izohlanadi:

- kasbiy faoliyatning ongli tahlili;
- me'yorlarga nisbatan tanqidiy yondashuv;
- kasbiy yangiliklarga nisbatan shaylik;
- dunyoga ijodiy yaratuvchilik munosabatida boʻlish;
- oʻz imkoniyatlarini roʻyobga chiqarish, oʻz turmush tarzi va intilishlarini kasbiy faoliyatida mujassam qilish.

Demak, oʻqituvchi yangi pedagogik texnologiyalar, nazariyalar, konsepsiyalarning muallifi, ishlab chiqaruvchisi, tadqiqotchisi, foydalanuvchisi va targʻibotchisi sifatida namoyon boʻladi. Bugungi rivojlanish zamonida ta'limga yangi innovatsiyalarni kiritish eng to'g'ri yo'l hisoblanadi. Bu yo'lni tanlashni ta'lim tizimida faoliyat yuritayotgan har pedagogga tavsiya qilgan bo'lardim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Oʻzbekiston Respublikasining «Ta'lim toʻgʻrisida» gi Qonuni.
2. Karimov I.A. «Oʻzbekiston XXI asrga intilmoqda.
3. Yoʻldoshev J. Yangi pedagogik texnologiya: yunalishlari, muammolari, yechimlari.
4. Mahmudov M. Ta'lim natijasini loyihalash.

TASVIRIY SAN’AT DARSLARIDA SINF TAXTASIGA BO’R BILAN CHIZISHNING USULLARI

Rahmatillayeva Dildora Otanazar qizi,
Masharipova Oygul Sadullayevna
Xorazm viloyati Urganch shahar 19-son
IDUMning Tasviriy san’at va chizmachilik fani o’qituvchilari

Annotatsiya : *Maqolada sinf taxtasida bo’r bilan rasm chizishning usullari va ahamiyati haqida so’z boradi.*
Kalit so’zlar: *Sinf taxtasi, bo’r, tasvir, idrok, tasavvur, o’quvchi, o’qituvchi*

Bugungi kunda yurtimiz milliy mustaqilligining yangi bosqichiga o‘tildi. Bu, albatta, barcha sohalarda erishayotgan turli islohotlar kabi uzluksiz ta’lim tizimi mazmunini sifat jihatidan yangilash, ta’lim muassasalarida jahon ta’lim standartlari asosida o‘qitish, savodxonlikni oshirish yuzasidan keng ko‘lamli ishlar amalga oshirildi. Asosiy maqsad-ta’lim oluvchilarni shunchaki o’qitish emas, ularni mustaqil bilim va malaka egallashga yo’llash. O‘quvchilarni barkamol avlod bo‘lib voyaga yetishishi, o‘z iqtidorini to‘la namoyon etishi, barcha qobiliyatlarini yuzaga chiqarib, jamiyatda o‘z o‘rnini topishida barcha fanlar qatori Tasviriy san’at fani ham muhim o‘rin egallaydi. Chunki o‘quvchilar umumta’lim fanlaridan olgan nazariy va amaliy bilimlarini amaliy ko‘nikmalarga aylantirishida tasviriy san’at fani asosiy vazifani bajaradi.

Ma’lumki, har qanday rasm ishlash malakalarini puxta o’zlashtirgan shaxs, sinf taxtasida talablar darajasida rasm ishlay olmasligi mumkin. Sinf taxtasiga rasm ishlash orqali ma’lum malaka va ko’nikmalar hosil qilishi kerak bo’ladi. Sinf taxtasiga ishlangan rasm avvalo o’qituvchining fikrini o’quvchiga tez va obrazli tarzda yetkazish imkonini beradi.

Bo’rda chizishning texnik usullari asosan o’quv masalalari va taxtadagi shu tasvirning vazifasini shuningdek o’qituvchida hosil bo’lgan jixozlarni imkoniyatlaridan aniqlanadi. Pedgogning asosiy vazifasi –bu to’liqroq, tushunarliroq qilib u eshituvchiga o’qitish materialini yetkazib berish. Bu rasm ishlashga bir necha asosiy talablar taqdim qiladi.

Birinchidan, taxtadagi rasm xajmli sinfdagi hamma o’tirganlarga yaxshi ko’rinishi uchun, yetarli darajada kata bo’lishi kerak. Shuningdek u imkon boricha oddiy, tushunarli, lo’nda bo’lishi kerak, negaki o’qituvchi rasmdagi eng asosiysini ajratib O’quvchilarni etiborini qaratishi kerak.

Shuni esda tutish kerakki, ko’pincha taxtadagi rasmlar o’quvchilarga xajmga ega bo’lgan tasvirlarni ko’rish masalalarini mustaqil yechish, to’g’ri yo’naltirish uchun ishlanadi. Shuning uchun bolalarni diqqatini taxtaga tortib ko’p vaqt chizish qulay emas.

Bo’r rasm chizish materiali sifatida o’z qulay tomonlariga ega. Bu rassom qo’lida bo’ysunadigan material. U turli enga ega konturlar beradi, o’ng’ay o’chiriladi. Lekin to’q taxtadagi och, oppoq bo’rlarda qilingan tasvir predmetlar xajmini tuslar turini va tuzilishini o’z negativligi tufayli yetarli darajada uzata berolmaydi. Bundan tashqari bo’rning ishlatilishi bolalar qo’lidagi materialdan qilganligi uchun ishning texnik usullarini to’liq ravishda ko’rsatib bera ololmaydi. Lekin hamma hollarda ham bu o’z salbiy tomonlariga ega emas, negaki bolalar taxtadagi oq chiziqlarni o’z daftarlaridagi qora chiziqlar deb qabul qiladilar va bu notushunmasliklarga etibor bermaydilar.

Ba’zi bir dastlabki lahzalarni hajm tasvirlashda kata shitrixlar bilan ko’rsatish mumkin, lekin ularni ishlatilish meyorini aniqlash zarur. Qalin gravyuralik shtrixlarda yuzalarni yo’nalishlarini ishonarli ko’rsatish mumkin, bo’r yordamida yaxlit bo’yashni keragi yo’q.

Ish boshlanishidan avval o’qituvchi suhbatini taxtada chizib vazifani tushuntiradi. Shu tarzda rasm chizishga qiziqib ketib, tushuntirish haqida unutib yuborish kerak emas. Agar chizuvchi odam kata hajmdagi taxtaga juda yaqin turgan bo’lsa shuni esda tutish kerakki bu hol parallel to’g’ri chiziqlar va taxta chetiga parallel chiziqlarni chizishda qiyinchiliklar sodir qiladi. Shunung uchun ish jarayonida tasvir qilingan narsani tekshirish uchun bir necha masofa taxta oldidan uzoqlashib tekshirish kerak. Bu vaqt bo’shliqlarni tushuntirish bilan, ishning keying bosqichi masalalari haqida to’ldirish zarur.

O’qituvchi aniq va bosqichma so’zlik tushuntirishga va ifodali rasm bajarishga o’rganishi kerak. O’qituvchi taxtada qilgan va tuzatilmagan xato ko’pincha o’quvchilar hayolida qolib ketadi. Bundan tashqari shuni hisobga olish kerakki, taxtadagi xatolarni tuzatishga vaqt ham yetmaydi. Maktabda ishlashni endi boshlagan paytida, sinf taxtasiga qo’shimcha mashqlar qilish kerak.

Dars mavzusi bo’yicha taxtadagi rasmlar turli va ularning texnik usullari turlicha bo’ladi. Masalan chiziqli rasmlar bo’lishi mumkin. Ko’pincha Bezak rasm ishlayotgan jarayonida qora oq yoki rangli bo’rlar ishlatilishi zarur. Chiziqli rasmlar odatda qo’lda chiziladi. Ba’zi hollardagina taxtada bor bilan ishlayotgan paytda chizg’ich sirkul qo’llash mumkin. Shtrixovka ishlanilgan hajmli ko’rilishini ko’rsatadigan chiziqli rasmlar keng qo’llaniladi. Chiziq va shtrixovka birga qo’llanilgan negative va pozitiv, odam va hayvonlarni xomaki rasmlari bo’lishi mumkin. Buning hammasi tushuntirayotgan material masalalari shu hududdagi tasvirni spetsifikatsiyasini hisobga olgan holda o’qituvchining ijodiy malakalarini kengaytiradi.

Texnik usullarni tanlanilishi har qaysi rasm jarayonida rasmning vazifasidan aniqlanadi. Rasm borliqni ijro etish va o’rganish uslubi sifatida o’z xususiyatlari, maqsadi va masalasiga ega. Ko’pincha u yordamchi rolini ijro etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. F. Jabborova; O. Umrzoqova. Tasviriy san’at o’qitish metodikasi. T-2012
2. R.Hasanov . Tasviriy san’at asoslari.

BOSHLANG’ICH SINFLARDA GEOMETRIK MATERIALGA DOIR MASALALAR YECHISH USULLARI

Ro’zimova Charos Marks qizi
Davlatova Guloy Alijon qizi
Xorazm viloyati Yangibozor tumani
8 – maktab boshlang’ich sinf o’qituvchilari

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang’ich sinflarda geometrik materialga doir masalalar yechish usullari haqida yoritilgan.
Kalit so’zlar: geometric shakllar, uchburchak, kvadrat, to’g’ri chiziq

Matematika o‘qitish metodikasi umumiy matematika metodikasiga bog‘liq. Umumiy matematika metodikasi tomonidan belgilangan qonuniyatlar kichik yoshdagi o‘quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda boshlang‘ich matematika o‘qitish metodikasi tomonidan ishlatiladi.

Boshlang‘ich matematika o‘qitish metodikasi pedagogika fani bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, uning qonuniyatlariga tayanadi. Matematika o‘qitish metodikasi bilan pedagogika orasida ikki tomonlama bog‘lanish mavjud.

Bir tomondan matematika metodikasi pedagogikasining umumiy nazariyasiga tayanadi va shu asosda shakllanadi, bu hol matematika o‘qitish masalalarini xal qilishda metodik va nazariy yaqinlashishning bir butunligini ta‘minlaydi.

Ikkinchi tomondan pedagogika umumiy qonuniyatlarni shakllantirishda xususiy metodikalar tomonidan erishilgan ma‘lumotlarga tayanadi, bu uning hayotiyligi va aniqligini ta‘minlaydi.

Boshlang‘ich matematika metodikasi ta‘limning boshqa metodikalari ona tili, tabiatshunoslik, rasm, mehnat va boshqa fanlar metodikasi bilan bog‘liq. Predmetlar aro bog‘lanishi to‘g‘ri amalga oshirish uchun o‘qituvchi buni hisobga olishi muhimdir.

Yuqori sinflarda predmetlar aro bog‘lanishni amalga oshirish ancha qiyin, chunki har qaysi predmetni ma‘lum bir o‘qituvchi olib boradi. Boshlang‘ich sinflarda bunday emas. Hamma fanlarni bir o‘qituvchi olib boradi va shu sababli uning oldida predmetlar aro bog‘lanishni amalga oshirish imkoniyati ochiladi.

Boshlang‘ich ta‘limining turli o‘quv predmetlariga oid darslarda o‘quvchilar tevarak-atrofdagi voqea va hodisalar, ularning xossalariga oid konkret tasavvurlar oladilar. Matematikaning farqlantiruvchi xususiyati shundan iboratki, matematika ob‘ektiv borliqni o‘rganish bilan bir vaqtda o‘rganilayotgan voqea va predmetlarning aniq mazmunidan moddiy dunyoning eng umumiy tomonlariga tegishli bo‘lmagan uning miqdoriy tomonlariga hamda fazoviy shakl va munosabatlariga tegishli bo‘lmagan hamma narsaga nisbatan abstarksiyalanadi. Matematikaning buyuk kuchi shundadir, ya‘ni tushunchalarning abstraktligi va umumiyligidir, boshqa o‘quv fanlari bilan har tomonlama ko‘plab bog‘lanishlar, munosabatlar o‘rnatish imkoniyatlari ana shundadir.

Bu fanlarga oid ma‘lumotlar arifmetik masala va misollar tuzish uchun material bo‘lib xizmat qilish mumkin. Masalan tarixiy voqealar haqida bilim berish, Vatanimiz va boshqa mamlakatlar chegaralarining uzunligi, mamlakatlar egallagan maydonlarining yuzlari, daryolarning uzunligi, tog‘larning balandligi, dengiz ko‘llarning uzunligi va chuqurligi. Matematika darslarida arifmetik masala va misollar tuzishda, sonlarni taqqoslash va taxlil qilishda asosiy material bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Ikkinchi tomondan matematik bilim boshqa darslarda keng ko‘llanilishi lozim.

Masalan, qo’l mehnati darsida o’quvchilar matematika darslari uchun qog’ozdan gul solib kesadilar, plastilindan didaktik materiallar yasaydilar. Bundan tashqari geometrik shakllarni kvadratlar, uchburchaklar, to’g’ri to’rtburchaklar, aylanalarni qalamda aylantirib chiqadilar va qirqadilar, ularni farqlash va nomini aytishni o’rganadilar.

Matematika darslarida o‘quvchilar narsalarning quyidagi belgilarni, uzun-qisqa, keng-tor, yug‘on-ingichka va boshqalar bilan tanishadilar. Qo‘l mehnati darsida esa turli buyumlar tayyorlashda, masalan o‘yinchoqlarni yasashda o‘quvchilar ularni mustahkamlaydilar.

Matematika ta‘lim boshlang‘ich bosqichidagi yana bir muhim hususiyat shuki, bu asosan an‘anaviy kurslarga taaluqli bo‘lib bu yerda faqat geometriya elementlari o‘rganiladi. Birinchi qarashda bu bilan geometrik tushunchalar orasida hech qanday aloqa va munosabat

boʻlmaydigandek koʻrinadi. Haqiqatda esa bunday emas ―I-IV sinflarda matematik ta'lim metodikasi‖ oʻquv qoʻllanmasida koʻrsatiladiki, geometrik materialning darsliklarda amalga oshirilgan dasturga kiritilgan asosiy mazmuni ―geometrik bilim-tasavvurlarning yetarlicha toʻliq sistemasini shakllantirishga yoʻnaltirilgan boʻlib, bu (mazmunga) geometrik figuralar obrazlari, ularning elementlari, figuralar orasidagi munosabatlar kiritilgan‖.

Bu narsa oʻqitish amaliyotida albatta hisobga olinishi kerak. Bilimlarning sistematik ravishda shakllantirish tomonga boʻlgan yoʻnalish bu aloqa va munosabatlar oʻqituvchi tomonidan his qilib turiladi. Shu bilan birga kuzatishlarimiz shini koʻrsatadiki, (oʻqituvchilarning) koʻpchiligida boshlangʻich maktab matematika kursida shakllantiriladigan aloqalar va munosabatlar haqida va ularning oʻrta maktabda keyinchalik rivojlantirilishi haqida aniq tasavvurlar yoʻq.

Metodik adabiyotni va boshlangʻich maktabda geometrik materialning oʻrganishning amaliyotini taxlil qilar ekanmiz, shuni ta'kidlaymizki, barcha kichik sinflar oʻqituvchilari asosiy geometrik tushunchalarga I-IV sinflarda oʻrganiladigan ixtiyoriy geometrik ob'yektlarni tushunadilar, buning oʻrniga ular eng sodda geometrik figuralar haqida gapirishlari kerak. Bu bilan ular tomonidan nazariyani qurishning aksoimatik metodini bilmasliklari sabab boʻladi, bu esa geometrik materialni bayon etishda ketma-ketlilik va sistemalilikning buzulishiga olib keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. L.Sh.Levenberg va boshqlar. ―Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi‖ Toshkent ―O'qituvchi‖

2. N.U.Bikbaeva va boshqalar. ―Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi‖ Toshkent ―O'qituvchi‖ 1996 yil

MAKTABDA CHET TILLARINI O`QITISHDA - “TAQDIMOT” USULI.

Rózmetova Sohiba Rustamboy qizi
nemis tili
Sobirova Shodmonoy Akbar qizi
ingliz tili
Xonqa tuman 24-son maktab

Annotatsiya: Ushbu maqolada o`rta ta`lim muassasalarida tahsil olayotgan o`quvchilar bilimlarini mustahkamlashda qo'llaniladigan innovatsion texnologiyalarning qo'llash uslublari tahlil qilinib, ulardan o`quvchilar kompetentligini rivojlantirishda samarali foydalanish maqsad qilib qo'yilgan.
***Kalit so`z:*** “Taqdimot” usuli, zamonaviy, o`quv, pedagogik, o`quvchi.

O'zbekiston Respublikasining 2020 yilda qabul qilingan yangi “Ta'lim to'g'risida”gi Qonunga asosan oliy o'quv yurtlarini boshqarish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishidir. SHuningdek, innovatsion ta'lim texnologiyalari va ularning pedagogik asoslari o'rganilib, o'quv jarayonida zamonaviy-interfaol o'qitish usullaridan samarali foydalanish yo'llarini tadqiq etish shu kunning dolzarb muommolaridan hisoblanadi.

Pedagogik texnologiya asosida o`tkazilgan mashg`ulotlar yoshlarning muhim hayotiy yutuq va muammolariga o`z munosabatlarini bildirishlariga intilishlarini qondirib, ularni fikrlashga, o`z nuqtai nazarlarini asoslashga imkoniyat yaratadi. Pedagogik texnologiya va ularning ta`limda qo`llanishiga oid bilimlar, tajriba o`quvchilarni bilimli va yetuk malakaga ega bo`lishlarini ta`minlaydi. Innovasiya (inglizcha-“ innovation”) yangilik kiritish, yangilik demakldir. Innovasion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o`qituvchi va o`quvchi faoluyatiga yangilik, o`zgarishlar kiritish bo`lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol uslublardan foydalaniladi.

“Taqdimot” usuli.

Ushbu usulda ma'lum bir mavzu yoki bo'limlar yakunida o'tkaziladigan takrorlash darslarini tashkil qilish mumkin. Bunda o'quvchilar yakka tartibda, juftlikda yoki guruhlarda ishlab, berilgan mavzu bo'yicha mustaqil izlanib, materiallar to'playdi, ularni saralaydi, asosiylarini tanlab olib taqdimot qiladi. Masalan bitta yozuvchi “Hayoti va ijodi” mavzusida taqdimot darsi o'tkazilganda o'quvchilarni avvaldan guruhlarga bo'lib, quyidagi yo'nalishlar bo'yicha taqdimot qilish topshiriladi:

1-guruh. Bitta yozuvchi hayoti va faoliyatini xronologik jadval asosida tushuntiring.

2-guruh. Bitta yozuvchi ijodini “Klaster” usuli asosida tushuntiring.

3-guruh. Bitta yozuvchi lirikasini “Kungaboqar” usuli asosida tushuntiring.

4-guruh. Bitta yozuvchi asarini konseptual jadval asosida tushuntiring.

Har bir guruh berilgan yo'nalishlar bo'yicha darslik va qo'shimcha adabiyotlardan foydalanib ma'lumot to'playdilar va slayd yoki chizmalar orqali taqdimot qiladilar.

“Taqdimot” darslari orqali o'quvchilarda quyidagi ko'nikmalarni shakllantirishga erishish mumkin:

- o'z fikrini og'zaki va yozma tarzda aniq va tushunarli bayon qilish;
- axborot manbalaridan foydalana olish, zarur ma'lumotlarni izlab topish, tahlil qilish, saralash orqali ma'lumotlar bazasini yarata olish;
- o'qib o'rganish, bilimini mustaqil ravishda oshirib borish, o'qib o'rganganlarini o'rtoqlari bilan muhokama qilish, o'zini nazorat qila bilish kabi sifatlarga ega bo'lish;
- sinfda va jamiyatda o'z o'rnini anglay olish va boshqalar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Golish L. V. , Fayzullayeva D. M. Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish. T. , “Iqtisodiyot”, 2012

2.Abbasova, N. K. (2019). The importance of techniques in developing critical abilities of the learners in teaching English proverbs and sayings. Мировая наука, (9), 3-6.

3. Kabilovna, A. N. (2020). Methodology of teaching proverbs and sayings of English in general education schools. Проблемы современной науки и образования, (2 (147)), 67-69.

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIGA ILK MATEMATIKA KURSINI O'RGATISH METODIKASI

Ruziyeva Zebiniso Nuritdinovna
Barnoyeva Zilola Baxriddinovna
Navoiy viloyati Uchquduq tumani
10-sonli maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang`ich sinf o`quvchilariga ilk matematika kursini o`rgatish metodikasi va bunda qilinishi lozim bo'lgan ishlar haqida mulohaza yuritilgan.

**Kalit so`zlar**: boshlang'ich sinf, matematika, metodika, kurs, sinf, pedagogika, matematik o`yin, aqliy faoliyat, yo'l, fikrlash.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning aqliy qobiliyatlarini rivojlanishiga asos solinishi sababli boshlang'ich sinf o'qituvchisi uchun o'quvchilarning aqliy faoliyati darajasi va imkoniyatini bilish hamda hisobga olish, muhimdir. Kelgusidagi amaliy faoliyat uchun xususiy, amaliy, o'quvchilar mustaqil ish natijasida, xususan, seminar, amaliy va laboratoriya ishlarida matematika o'qitish metodikasida bajariladigan ishlar orqali egallanadi.

I-IV sinflarda matematika o'qitishning asosiy vazifasi bo'lgan talim - tarbiyaviy vazifalarni hal qilishda ulardagi matematika kursini qanday darajada tayyorgarligi borligiga, maktabgacha ta`lim muassasalarining tayyorlov guruhlari dasturi orqali hamda uylarda matematik tushunchalarni o'rganib qanday bilimlarga ega bo'lganligiga bog'liq. Shuning uchun 1-sinfga kelganlarning bilimlarini aniqlash, sinf o'quvchilarining bilimlarini tenglashtirish, ya'ni past bilimga ega bo'lgan o'quvchilarning bilimlarini yaxshi biladigan o'quvchilarga yetkazib olish vazifasi turadi. O'qituvchi quyidagi sistema bilan o'quvchilar bilimini maxsus daftarga hisobga olib boradi:

Nechagacha sanashni biladi?

Nechagacha sonlarni qo'shishni biladi?

Nechagacha sonlarni ayirishni biladi?

>, <, = belgilarini ishlata oladimi?

Noma'lumlar bilan berilgan qo'shish va ayirishda bu noma'lumlarni topa oladimi?

Qaysi figuralarning nomlarini biladi va chiza oladi?

Nechagacha sonlarni yoza oladi?

O'ng, chap, kam, ko'p, og'ir, yengil, teng kabilarni farqlay oladimi?

Pul, narx, soat, minut, uzunlik, massa o'lchov birliklari bilan muomala qila oladimi?

Bolalarni tayyorlashda asosiy ish metodi tahlil, sintez, taqqoslash, umumlashtirish, tabaqalash kabi aqliy operatsiyalarni bajarish malakalarini shakllantirishga qaratilgan bo'lishi kerak. Bunday ishlar o'quvchilarnig og'zaki va yozma nutqlarini rivojlantirishga katta yordam beradi, matematik bilimlarni o'zlashtirishga qiziqishi kuchaya boradi.

O'quvchilarni 6-7 yoshdan o'qitishda o'ziga xos muammolar yuzaga keladi. Sanoqni o'rganish, qo'shish va ko'paytirishni birinchi bosqichda o'rgatish (yigirma ichida), boshlang'ich ta'limning asosiy vazifasi bo'lib kelgan. Biroq bu vazifa yagona bo'lmasdan, balki o'quvchilarni matematikani o'rganishga yanada kengroq va har tomonlama tayyorlash ishining tarkibiy qismi bo'ladi. Ushbu ikki asosiy yo'l bilan belgilanadi: pedagogik yo'l, ya'ni o'quvchilar fikrlashini qo'llaniladigan matematik mulohazalarga tayyorlash va matematika yo'li, ya'ni o'quvchilarni eng muhim matematik tushunchalarni, eng avvalo, natural son va geometrik shakl tushunchalarini o'rganishga tayyorlash.

Hozirgi zamon matematikasi natural son tushunchasini asoslashda to'plamlar nazariyasiga tayanadi. Boshlang'ich sinf uchun mo'ljallangan hozirgi zamon matematika darsligining birinchi sahifalarida o'quvchilar uchun berilgan topshiriqlarga duch kelamiz: "Rasmda nechta yuk mashinasi bo'lsa, bir qatorda shuncha katakni bo'ya, rasmda nechta avtobus bo'lsa, 2-qatorda shuncha katakni bo'ya". Bunday topshiriqlarni bajarish bolalarni ko'rsatilgan to'plamlar elementlari orasida o'zaro bir qiymatli moslik o'rnatishga undaydi, bu esa natural son tushunchasini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Boshlang'ich matematika kursi, bir tomondan, o'quvchilarning bilimlaridan turli sohalarda foydalanishga yordam beradi. Shu bilan boshlang'ich bilimlar yagona majmuyini yaratadi, ikkinchi tomondan zaruriy metodologik tasavvurlar va fikrlashning mantiqiy tuzilishlarini shakllantirishga

yoʻnaltirilgan. Oʻquvchilarning 6-10 yoshli davri eng muhim fikrlash tuzilmalarining shakllanishida mas’uliyatli palla ekanligini psixologlar isbot qilishgan. Mana shu paytda shakllantirilmagan qobiliyatini keyinchalik tiklash juda qiyin.

Matematikadan boshlangʻich ta’lim-tarbiyaviy vazifalar nazariy bilimlar tizimi asosidagina hal etilishi mumkin. Bu ilmiy dunyoqarash, psixologiya, didaktika, matematika va matematika faning xususiyatlarini oʻz ichiga oluvchi metodologik oʻqitish nazariyasi (matematika didaktikasi) dan iborat. Biroq birgina nazariy bilimlarning oʻzi, har qanday boshqa tayyorlanish kabi yetarli emas. Oʻqitishning ma’lum mazmuni va oʻqituvchilarning aqliy faoliyati saviyasi bilan ta’sirlanadigan eng oqilona usullarini tiklash va qoʻllanishini bilish, darsga tayyorlanishda yoki darsning oʻzida yuzaga keladigan aniq uslubiy vazifalarni hal etishda zarurdir.

Oʻquvchilarni matematikani oʻrganishga tayyorlashda ishni nimadan boshlash yangicha yechim topishni taqozo etadi. Matematikani “jiddiy” oʻrganish uchun oʻquvchilarni partaga oʻtqazishdan oldin, balki ular bilan “matematik oʻyin” oʻtkazish lozimdir. Maktab tayyorgarligida didaktik oʻyinlardan foydalaniladi, biroq bu oʻyinlar, birinchidan mantiqiy va matematik mazmun bilan boyitilgan boʻlmogʻi, ikkinchidan ular mashgʻulotning oʻzida emas, balki undan oldin yoki keyin oʻtkaziladi.

Ta’limning maqsadi jamiyat ehtiyojiga mos ravishda shakllanadi. Shunday ekan, ta’lim – tarbiya maqsadi mos va munosib bo’lishi kerak. Bunda maktabga kelgan o`quvchilarni nafaqat matematika, balki boshqa barcha fanlardan yuksak darajada bilim berib, ularni yurtimizga kerakli komil inson qilib ta’lim berishimiz tarbiya qilishimiz zarurdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. N.U.Begboyeva va boshqalar. Boshlang`ich sinflarda matematika o`qitish metodikasi.
2. M.E.Jumayev, Z.G`.Tadjiyeva. Boshlang`ich sinflarda matematika o`qitish metodikasi.
3. www.tadqiqot.uz

BOSHLANG`ICH SINF O`QUVCHILARNI O`QITISHDA - G’OYALARNI ISHLAB CHIQISH USULI “AQLIY HUJUM”

Ruzmetova Sohiba Artiqovna
Kenjayeva Gulxonim Abbosovna
Xonqa tumani 24- maktabning
boshlang‘ich sinf o`qituvchilari

Annatotsiya: Ushbu maqolada maktabda o’quvchilarning geografiya faniga bo’lgan qiziqishini oshirishda interfaol metodlardan foydalanishda o`qituvchilar uchun amaliy va metodik tavsiyalar haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so’z: pedagog, o’qish, bilim, malaka, ko’nikma, fikr, ta’lim, ijtimoiy.

Yangi pedagogik texnologiyalar bilan o’tkazilgan darslar o’quvchini mustaqil fikrlashga, nutqi rivojlanishiga, o’zaro bir-biri bilan muloqatga va xatto o’zi xulosa chiqarishga o’rgatadi. Qo’llanmada keltirilgan interfaol dars usullar ona tili darslarini yanada qiziqarli o’kazishga va barcha o’quvchilarni dars davomida faol qatnashishiga undaydi. Bu usullar bilan dars olib borgan o’qituvchi sinflarda yuqori sifat ko’rsatgichiga erishadi. Bundan tashqari ona tili darslarida nafaqat didaktik materiallardan, balki axborot kommunikatsion texnologiya(AKT)laridan foydalanilsa maqsadga muvofiq bo’lar edi.

Ona tili fanini o’rganishda o’quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish uchun darsning o’quvchilarning o’tgan mavzu yuzasidan o’zlashtirgan bilim, ko’nikma va malakalarini aniqlash, ulami tizimlashtirish, yangi mavzu yuzasidan o’zlashtirilgan bilim, ko’nikma va malakalami nazorat qilish va baholash, shuningdek, yangi mavzuni o’rganish jarayonida lokal texnologiyalardan foydalanish maqsadga muvofiq.

Qatnashchilar birlashgan holda qiyin muammoni yechishga harakat qiladilar: uni yechish uchun shaxsiy g’oyalarini ilgari suradilar. “Aqliy hujum” quyidagi qoidalar bo’yicha o’tkaziladi:

-fikr hech qanday cheklanmagan holda, iloji boricha balandroq ovozda aytilishi lozim;

-har qanday fikrni aytish mumkin, u qabul qilinadi;

-g’oyalarga tushuntirish berilmaydi, ular vazifalarga bevosita bog’liq holda aytiladi;

-takliflar berish to’xtatilmaguncha, aytilgan g’oyalarni tanqid yoki muhokama qilishga yo’l qo’yilmaydi. Samarali aqliy hujum uchun bosqichlar:

1. Ishtirokchilarni majburiy bo’lmagan holda o’tkazing.

2.Fikrlarni bayon qilish uchun qog’oz va doskani tayyorlang.

3.Aqliy hujum ishtirokchilariga muammoni yetkazish kerak.

4. Ish tartibini aniqlang:

a) fikrlar tashlanganda ularni baholamang

b) doimiy fikrlash ozodligi

v) qancha aqlli fikr ko’p bo’lsa, shuncha yaxshi

g) “ushlang”, “tuting” boshqalarning fikrlarini rivojlantiring

5. Fikrlar to’g’risida surishtiring va tezda ularni yozing.

6.Qog’oz varag’i to’ldirilganda, uni muhokama uchun qo’ying.

7.O’z g’oyalaringizni qo’shib yangi g’oyani rag’batlantiring.

8.Boshqalar fikrini tanqid qilish yoki ustidan kulish kerak emas, kulgiga yo’l qo’ymang. Aqliy hujumning asosiy ko’rinishlaridan biri juftlikdagi aqliy hujumdir. Agar ish daliliy axborotga bog’liq bo’lsa, unda ta’lim oluvchilarga dalillar ro’yxatini tuzish taklifi beriladi. Ikki daqiqadan so’ng individual ishdan keyin ular bir-birlari bilan muloqotda bo’lib muhokama qiladilar va o’zlarining ro’yxatlarini birlashtiradilar.

Ta’lim-tarbiya jarayonida pedagogik texnologiyalarni muvaffaqiyatli qo‘llash uchun biologiya o’qituvchilari maxsus metodik bilim va ko’nikmalarni egallashlari, pedagogik amaliyotda zarur bo’ladigan metodik tayyorgarlikka ega bo’lishlari lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Azizov A.A , Akinshina N.G, Nishonov B.E “Barqaror taraqqiyot ta’limi” o`quv-uslubiy qo`llanma T- YUNESKO.2007 y
2. Yo’ldashev J. G, Usmonov S .A. “Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy kilish.” T., “Fan va texnologiya”. 2008 – 132 b.
3. Nishonov I., Teshaboyev S “Anorgonik kimyo”. 7-sinf.uchun darslik .T- “Oqituvchi” 2007 y.

АНАЛИЗ ИЛЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРИАЛА НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Рузметова Дилфуза Купаловна
учительница русского языка и литературы
средней общеобразовательной школы
N 6 города Ургенча Хорезмской области.

АННОТАЦИЯ: В данной статье анализируется наглядный материал на уроках русского языка, особенности познавательной деятельности, комплекс учебно-методических задач, общие задачи обучения и воспитания учащихся.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: иллюстративный материал, познавательная деятельность, комплексное обучение, прогрессивные изменения, концепция, интеллектуальное поле, компетенция.

Неотъемлемыми чертами познавательной деятельности являются специфика сферы мышления, умение находить решения нестандартных проблем. По мнению С.Л. Рубинштейна, познавательные способности школьников могут быть улучшены, если ученик приобретает знания самостоятельно и не преподается в готовом виде.

Важные направления в формировании познавательной активности младших школьников Это нашло свое место в концепциях и теории 60-х и 80-х годов XX века. Только когда психологические теории познавательной деятельности будут разработаны в каждом возрасте, сложная образовательная и педагогическая деятельность будет успешной.

Это неразрывно связано с формированием познавательной деятельности, которая является основой развития всех других качеств личности ученика.Познавательная деятельность на уроках русского языка является неотъемлемой частью всей учебно-воспитательной деятельности и опирается на общий труд студентов. обучение и воспитание студентов.

В последнее время значительно активизировалось использование средств познавательной деятельности и их значения на уроках обучения русскому языку. Потому что с каждым годом учителя все больше понимают важность русского языка в самостоятельном изучении знаний. Изучение русского языка помогает овладеть всеми предметами.

С другой стороны, развиваются стремление к слову, интерес к изучению слова и растущее число студентов, а также базовые навыки, такие как информация и общение. На уроках русского языка и литературы развиты такие базовые компетенции, как общекультурные, информационные и коммуникативные. Отсюда следует, что проблема реализации системно-активного подхода в обучении русскому языку и литературе является актуальной.

Русский язык - один из самых сложных предметов в школьном образовании. Интерес к преподаванию русского языка всегда вызывал необходимость в ряде проблем, которые можно было преодолеть за счет четкого системного подхода к уроку, сосредоточения внимания на активной учебной деятельности, поощрения студентов к изучению русского языка. Создает условия для совершенствования и полностью обеспечивает эффективность обучения .

Важная идея системно-деятельностного подхода состоит в том, что новые знания не всегда доступны студентам. Студенты «открывают» их самостоятельно в ходе бесплатных исследований. Преподаватель должен координировать деятельность учеников, направлять их на свободный поиск информации, анализировать искомую информацию, находить пути решения задачи урока.

Уроки русского языка имеют свой смысл познавательной деятельности, особенности организации и проведения, специфические формы и методы и преследуют следующие цели: пробудить любовь к великому русскому языку, общему языку. Литература на эту тему вызывает много вопросов у учителей русского языка. Познавательная деятельность на уроках русского языка не только интересна, но и интересна.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1.Абрамова С.В. Проектно-педагогическая работа по русскому языку школьников // Русский язык в школе. - 2011.

2.Алексеева О.В. Современное занятие по морфологии (к проблеме внедрения приоритетных подходов в обучении) // Русский язык в школе. - 2010.

3.Дейкина А.Д., Янченко В.Д. Тенденции в методике обучения русскому языку // Русский язык в школе. - 2011.

ONA TILI DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH METODIKASI

Sabirova Maqsuda Zaripbay qizi
Xiva shahar 16-son maktab o'qituvchisi
Telefon: +998 (99) 217 91 13
sabirovamaqsuda_16@inbox.uz
Abdullayeva Nozira Atabayevna
Xiva shahar 16-son maktab o'qituvchisi
Telefon: + 998 (99) 217 91 13
nozira.atabayevna_26@inbox.uz

Anotatsiya: Ushbu maqolada ona tili darslarida didaktik o'yinlardan foydalanish metodikasi.

Kalit so'zlar: tinch o'yinlar, aralash turdagi o'yinlar, harakatli o'yinlar, "Hikoya", "U kim bu nima?", "Davom ettir", "So'z o'yini", "Qarmoq" kabi o'yinlar.

Maktab ostonasiga ilk qadam qo'yib boshlang'ich sinfga qabul qilingan bolaning faoliyatida o'yin asosiy o'rinni egallaydi. O'yin ularning eng sevimli mashg'uloti bo'lib, ular har qanday mashg'ulotni o'yin bilan uyg'unlashtirishga harakat qiladilar. Ayniqsa, qiyin o'zlashtiruvchi o'quvchilarning bilish imkoniyatlarini oshirishga bunday o'yinlar samarali ta'sir ko'rsatadi. Ular o'yin orqali bilimlarni egallashda qiynalmaydilar. Quyida maktab darslarida foydalaniladigan o'yinlarga misollar keltiramiz.

"Hikoya" o'yinida o'qituvchi doskaga bir nechta so'z yozib qo'yadi. O'quvchilar mustaqil ravishda shu so'zlar ishtirokida hikoya tuzadilar. Hikoya tuzish jarayonida o'quvchilarning lug'at boyligi ortishi bilan birgalikda, gaplarni to'g'ri tuzish, tovushlarni to'g'ri tashkil qilish va mustaqil fikrlash malakasi shakllanadi.

"U kim, bu nima?" o'yinida stol ustiga bir qancha predmetlar terib qo'yiladi. O'qituvchi shu predmetlardan birortasini ta'riflaydi. O'quvchilar shu belgilar asosida gap nima haqida borayotganligini topadilar. Bu o'yinning afzallik tomoni shundaki, undan dars davomida o'quvchilar diqqatini jamlash,qo'llarga dam berish maqsadida yoki yangi tovushlar bilan tanishtirish, ona tili darslarida yangi mavzuni bayon qilish jarayonida ham foydalanish mumkin. 1-variant. U shar shaklida. Uni katta-katta sportchilarimiz ham stadionlarda o'ynaydilar. Yosh bolalar ham uni sevib o'ynaydilar. (Javob:"Koptok")

"Davom ettir" o'yinida o'qituvchi hikoyani boshlab beradi. O'quvchilar uni davom ettiradilar. Bunda o'quvchilarda ijodkorlik qobiliyati rivojlanib, bayon yoki insho kabi ijodiy ishlar yozish malakasi rivojlanadi va so'z boyligi ortadi. Bundan tashqari, ularda mustaqillik, o'z kuchiga ishonish hissi rivojlanadi. "Davom ettir" o'yinidan ona tili, o'qish darslarida yoki darsdan tashqari mashg'ulotlarda foydalanish mumkin.

1-variant. "Umida barvaqt maktabga ketayotganida yo'lda...".

2-variant. "Biz sinfimizdagi barcha o'quvchilar hayvonot bog'iga bordik...". Aralash tipdagi o'yinlarga quyidagilar kiradi: "Nima yo'qolib qoldi", "Kun va tun", "Qarmoq", "Meni tushun", "Iztopar", "So'z o'yini", "Xat kimniki?".

"Qarmoq" o'yini. Bu o'yindan barcha darslarda qo'shimcha savollar berish yoki turli ertaklarda foydalanish mumkin. Baliqchalar shaklidagi qog'ozchalarga savollar yoziladi va bir chetiga temir qistirg'ichlar qistiriladi. Qarmoq shaklidagi tayoqchalarning uchiga ip va ipning uchiga magnit bo'lakchasi bog'lab qo'yiladi. O'quvchilar bu "qarmoqlar" vositasida "baliqchalar"dan birini tutib olishlari va undagi savolga javob berishlari lozim bo'ladi.

"So'z o'yini". O'quvchilar guruhlarga yoki qatorlarga ajratiladi. Har bir guruh boshidagi o'quvchiga har xil harf yozilgan qog'oz tarqatiladi. O'yin boshlangunga qadar guruh ishtirokchilari qog'ozga qanday harf yozilganligini ko'rmasliklari lozim. O'qituvchi buyruq berishi bilanoq, boshlovchi o'quvchilar qog'ozni o'nglab qarab, unda yozilgan harfni ko'radilar va shu harf bilan boshlanadigan so'z topib turgan o'quvchiga uzatadilar. Guruh yoki qator oxiridagi o'quvchi oxiri tugagach, qog'ozni o'qituvchiga keltirib topshiradi. O'yinni birinchi bo'lib tugatgan va so'zlarni to'g'ri yozgan o'quvchilar guruhi g'olib sanaladi.

Xulosa qilib aytganda, didaktik o'yinlar boshlang'ich sinflar va yuqori sinflarda ta'limning samarali bo'lishiga o'quvchilarning o'quv bilish faoliyatini muvaffaqiyatli boshqarishga ham katta

yordam beradi, ya’ni didaktik o’yinlar vositasida nazariy bilimlar oson egallanadi, o’quvchilarning qiziqishlari ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1.N.Azizxo’jayeva. pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – Toshkent. 2003.
2.Sh.Bo’ronova. Ona tili darslarida interfaol metodlardan foydalanish. – Toshkent. 2004.
3.R.Mavlonova va boshq. Pedagogika. – Toshkent. 2011.

QOZOQ TILI DARSLARIDA O‘QUVCHILAR NUTQINI O‘STIRUVCHI INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR

Sa’dullayeva Rauza Mirzakulovna
Qalibayeva Janar Sherbayevna
Orinbayeva Guljanat Ong’arbayevna
Navoiy viloyati, Tomdi tumani
3-maktab qozoq tili fani o’qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada qozoq tili fanini o‘qitishda zamonaviy ta’lim muammolari yoritilgan bo‘lib, unda matnlar bilan ishlash so‘z boradi.
Kalit so‘zlar: ta’sirchan nutq, teran fikr, matn, sarlavha, samaradorlik, kitobxonlik..

Hozirda ta’lim jarayoni sifati va samaradorligini oshirishda turli zamonaviy interfaol usullardan foydalanilmoqda. Mana shu usullar asosida darsni qiziqarli va samarali tashkil qilish bilan birga o‘quvchining bilim saviyasini oshirish, dunyoqarashini kengaytirish va, albatta, notiqlik mahoratini shakllantishi mumkin. O‘qituvchi mavzuni o‘quvchi tafakkurida uzoq muddat saqlab qolishi uchun ko’rgazmali qurollardan, slayd va multimedialardan foydalanishi yaxshi samara beradi. Biroq hech narsa o‘sib kelayotgan yosh avlod ongiga Vatanga muhabbatni, yuksak ma’naviyatni, insonparvarlikni, mehnatsevarlikni **jozibador** va **ta’sirchan nutqchalik** singdira olmaydi.

O‘quvchining nutqini o‘stirishga yordam beradigan mashqlarni quyidagicha tasnif etish mumkin:

1.Matnga mos sarlavha topishni talab etadigan mashqlar. Bunday mashqlar o`quvchilarda matnni his qilish,matn bilan o‘zi topgan sarlavha o‘rtasidagi mantiqiy bog‘lanishni tushunish ko‘nikmasini shakllantiradi.

2.Tushirib qoldirilgan so‘zlardan mosini qo‘yishni talab etuvchi mashqlar . Bunday mashqlar o‘quvchini fikrlashga o‘rgatadi.

3.Berilgan so‘roqlarga mos so‘zlarni topishni talab qiluvchi mashqlar. Bunday mashqlar o‘quvchilarga so‘z tanlashni o‘rgatadi.

4.Berilgan tayanch so‘zlarni qatnashtirib gap va matn tuzishga undovchi mashqlar. Ular o`quvchini fikrrlashga va fikrini yozma nutq vositasida ifodalashga o`rgatadi.

5.Berilgan sarlavha asosida hikoya,insho va bayon yozishni talab etuvchi mashqlar . Bunday mashqlar o`quvchilarni ijodkorlikka yetaklaydi. Ijodiy fikrlashga, o‘ylab topishga undovchi bunday mashqlarni o`quvchilar qiziqib bajaradilar.

Yuqorida sanab o‘tilgan omillar quyidagi usullar yordamida tushuntirib beriladi .

1.Matnga mos sarlavha topishni **“Pochtachi”** usuli orqali amalga oshirish mumkun. Ushbu kasb egasi maktublarni o`z egalariga topshirishini bilamiz. Sinf uch guruhga bo`linadi.Har bir guruhga pochtachilar tayinlanib, matnlar yozilgan jo`natmalarni o`qituvchidan qabul qilib oladi, guruh a`zolari birgalikda maktubda berilgan matnga sarlavha topadi.

1-Matn.

Tongda uyg`onib, tashqariga chiqdim . Havo sovuq , lekin manzaradan ko`zingiz yayraydi. Hammayoq oppoq qor , go`yo yerga oq momiq gilam to`shab qo`ygandek.

2-Matn

Kitob –oftob degan gap bor.Kitob kirmagan xonadonga jaholat qadam qo`yadi.Kitob bizga ilm-ma`rifat eshiklarini ochib beradi.Umr yo`llarimizdagi eng yaxshi hamrohimiz bu kitobdir.

3-Matn

Odob –bu qalbni yomon so`zlardan va nojo`ya xulqdan saqlay olishdir .O`zini va o`zgalarni hurmat qilish,obro`sini tushirmaslik ham odobdir.Odobli bola elga manzur ,deydi dono xalqimiz .Shuning uchun odob –axloq qoidalariga rioya qiling.

2. Tushirib qoldirilgan so'zlardan mosini talab qiluvchi mashqlar.

Жылдам ойыны.

Бел	бота
ала	беу
саңырау	бақан
жол	құлақ
алты	барыс
ақ	қарақшы
жеті	көз
сары	сүйек
сегіз	арқа

Тесттің жауабы

Бел	беу
ала	бота
саңырау	құлақ
жол	барыс
алты	бақан
ақ	сүйек
жеті	қарақшы
сары	арқа
сегіз	көз

"Imkoniyat" usulida chorak yakunida o'zlashtirishi yuqori bo'lgan o'quvchilarga o'rganilgan mavzular bo'yicha javobi tanlanadigan va javobi yoziladigan testlar tuzib kelish topshiriladi. Bu vazifani a'lo darajada bajargan o'quvchilar yakuniy nazorat ishlarini topshirishdan ozod qilinadi. Test tuzgan o'quvchilarda test yechgan o'quvchiga nisbatan quyidagi ko'nikmalar shakllanadi.

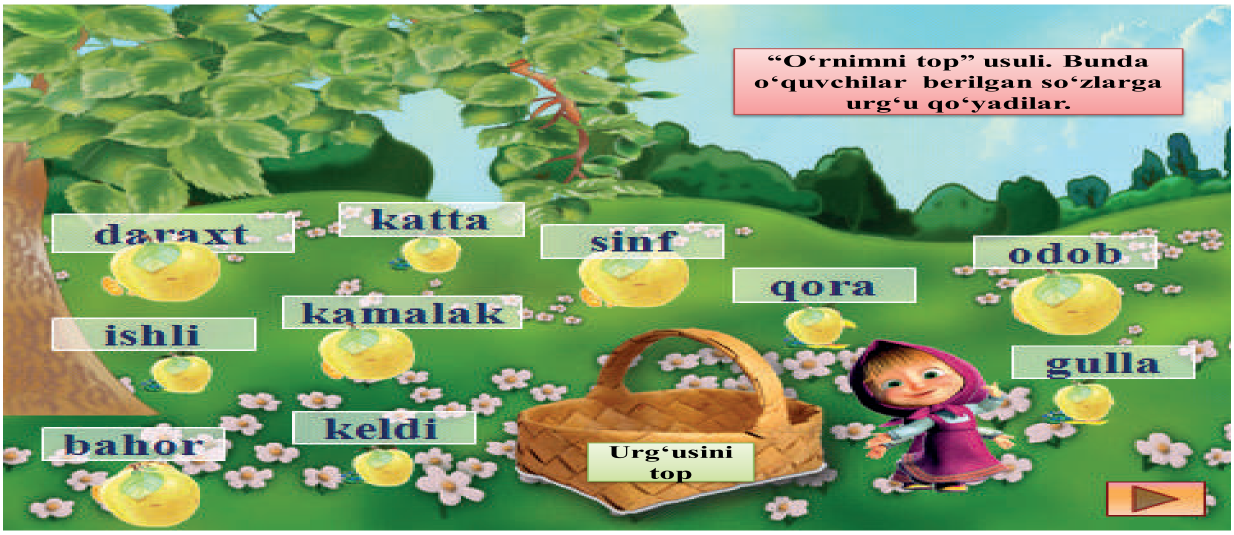

Biz o'z taqdirimizni o'z qo'limizga olib, azaliy qadriyatlarimizga suyanib taraqqiy topgan davlatlar tajribasini hisobga olgan holda mana shunday intilishlar bilan yashayotganimiz, ilm-fan, texnika, san' at, adabiyot sohasida erishayotgan yutuqlarimizni xalqaro hamjamiyat tan olgan-bunday imkoniyatlarni barchasini aynan mustaqillik berganini hammamiz chuqur anglaymiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. "Umumta'lim fanlari metodikasi" jurnali, 1-, 2-, 3-, 4-sonlar, 2018.
2. "Til va adabiyot ta'limi" jurnali, 1-12 sonlar, 2018-y

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ZAMONAVIY VA SAMARALI DARS MASHG'ULOTLARINI TASHKIL ETISH

Atadjanova Aybibi Beknazarovna
Abdullayeva Saida Sa'dullayevna
Urganch shahar 18-son maktabning
boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari
Telefon:+998 88 600 59 55

Annotatsiya. Ushbu maqolada hozirgi davrda boshlang'ich ta'limda samarali dars soatlarini tashkillashtirishning pedagogik asoslari haqida fikr yuritilgan. Bu borada ta'lim tizimiga joriy etilgan yangiliklar xususida, ularning qo'llanish mezonlari haqida tanqidiy-qiyosiy qarashlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich ta'lim, pedagogik mahorat, pedagogik texnologiya, zamonaviy pedagogik metod.

Har qanday hayotiy jarayonning tub negizi, asosi mustahkam bo'lmas ekan, uzoq davrlar xizmat qiladigan, insoniyatga ko'p manfaatlar keltiradigan natijalarga erishib bo'lmaydi. Xususan, ta'lim tizimida boshlang'ich sinf darslar haqida ham shunday desak bo'ladi. Chunki o'quvchining maktabga qadam qo'ygan ilk kunlaridan boshlab o'qishga, yozishga, umuman ilmga muhabbat qo'ydira olmasak, undan keyingi urunishlarimizning barchasi besamar ketadi. Bu esa o'z navbatida boshlang'ich ta'lim o'qituvchilaridan fidoiylik bilan birga yuqori darajadagi pedagogik mahoratni talab etadi. Xo'sh, pedagogik mahorat nima? U qaysi mezonlarga asoslanadi? Pedagogik mahorat - o'qituvchilarning shaxsiy (bolajonligi, xayrixohligi, insonparvarligi, mehribonligi va h.k.) va kasbiy (bilimdonligi, zukkoligi, fidoyiligi, ijodkorligi, qobiliyati va hokazo.) fazilatlarini belgilovchi xususiyat bo'lib, o'qituvchilarning ta'lim-tarbiyaviy faoliyatida yuqori darajaga erishishini, kasbiy mahoratini doimiy takomillashtirib borish imkoniyatini ta'minlovchi faoliyatdir. U o'z fanini mukammal bilgan, pedagogik-psixologik va metodik tayyorgarlikka ega bo'lgan, o'quvchilarni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirishning optimal yo'llarini izlab topish uchun, amaliy faoliyat olib boradigan har bir o'qituvchining kasbiy faoliyatida namoyon bo'ladi. I.P.Rachenko pedagogik mahoratni pedagogik san'atning bir qismi sifatida ta'riflab, shunday yozadi: "pedagogik mahorat deganda o'qituvchining pedagogik-psixologik bilimlarni, kasbi) malaka va ko'nikmalarni mukammal egallashi, o'z kasbiga qiziqishi rivojlangan pedagogik fikrlashi va intuitsiyasi, hayotga axloqiy-estetik munosabatda bo'lishi, o'z fikr-mulohazasiga ishonchi va qat'iy irodasi tushuniladi".

Hozirgi zamon ta'limining yana bir asosiy talablaridan bu – zamonaviy pedagogik texnologiyalar. XXI asr texnologiyalar asridir. Deyarli har bir uyda kompyuter, smart texnik vositalar bo'lgan bir paytda ta'lim tizimiga bu kabi texnologiyalarni joriy etmaslikning iloji yo'q. Yurtimizdagi maktablarga ham asta-sekinlik bilan bu kabi vositalar kirib kelmoqda. Texnik vositalar o'quvchining diqqati va qiziqishini oshiradi, bu esa o'z navbatida dars sifatini ham ortishiga sabab bo'ladi. Rossiyalik olimlaridan biri — V.M. Monaxov "Pedagogik texnologiya — avvaldan rejalashtirilgan natijalarga olib boruvchi va bajarilishi shart bo'lgan tartibli amallar tizimidir",-degan qisqacha ta'rifni bera turib, uning asosiy xususiyatlariga e'tiborni qaratadi. "Pedagogik texnologiya-o'quv jarayonini texnologiyalashtirib, uning qayta tiklanuvchanligini hamda pedagogik jarayon turg'unligini oshirib, bu jarayon ijrochisining subyektiv xususiyatlaridan uni ozod qiladi", - deydi u.

O'zbekistonlik metodist B.L. Farberman pedagogik texnologiyaga quyidagicha ta'rif beradi: "Pedagogik texnologiya-ta'lim jarayoniga yangicha yondashuv bo'lib, pedagogikada ijtimoiy-muhandislik ongi ifodasidir. U pedagogik jarayonni texnika imkoniyatlari va insonning texnikaviy tafakkuri asosida standart holga soladigan, uning optimal loyihasini tuzib chiqish bilan bog'liq ijtimoiy hodisadir. Shunday qilib, pedagogik texnologiyada didaktik masalalarning o'z yechimlarini topishi-milliy dasturni ro'yobga chiqarishning muhim bosqichidir. Demak, yuqoridagilardan kelib chiqqan holda shu aytish mumkinki, ta'limda pedagogik tenologiyalarning o'rni katta. Jamiyatimiz taraqqiyotiga shiddat bilan kirib kelayotgan hodisalar o'z navbatida ta'lim tizimiga ham jadal sur'atlarda tas'ir qilmoqda. Bu esa o'quvchilarning dunyoqarashlariga, hayotiy tushunchalariga ham tas'ir qilmoqda. Aytmoqchimizki, ta'limda hamma shart-sharoitlarni o'rniga qo'yadigan unsurlardan biri bu zamonaviy pedagogik metoddir. Boshlang'ich sinfda o'qituvchi o'zining kasbiy,

ijodiy, ijtimoiy xususiyatlarini birlashtirgan holda o‘quvchining samarali bilim olishiga imkon beradigan metodlardan foydalanishi lozim. Jumladan, “Qora quti” metodi. Ta’lim jarayonida mazkur metodni qo‘llashdan maqsad o‘quvchilar tomonidan mavzuni puxta o‘zlashtirishga erishish bilan birga ularni faollikka undash, ularda hamkorlikda ishlash. Metoddan foydalanishda quyidagi harakatlar tashkil etiladi:

— o‘quvchilar juftlikka biriktiriladi;

— juftliklarga mavzu mohiyatini yorituvchi asosiy tushunchalarni kartochkalarga qayd etish vazifasi yuklanadi;

— o‘qituvchi o‘quvchilar bilan hamkorlikda guruhlar tomonidan topshiriqning bajarilishini tekshiradilar;

— topshiriqni to‘g‘ri bajargan guruhning bir a’zosi o‘qituvchi rolini bajaradi va topshiriqning yechimini yozuv taxtasiga yozadi;

— sinf o‘quvchilari yozuv taxtasida qayd etilgan fikrni sharhlaydilar

— to‘g‘ri javob bergan o‘quvchi o‘qituvchi rolini bajarib, juftliklarga mavzu mohiyatini yorituvchi sxema, jadval yoki tasvir yaratishni topshiradi va o‘qituvchi yordamida topshiriqning bajarilishini tekshiradi.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, ta’lim sifatini oshirish uchun, o‘quvchilarning dars mashg‘ulotlarini samarali tashkil etish uchun pedagogik mahorat, pedagogik texnologiya va zamonaviy pedagogik metodlarni uzviy bog‘lgan ravishda dars soatlarini olib borish lozim. Zero, yoshlar ertamiz kelajagi, har bir sa’y-harakatimiz ularning kamoloti uchun qaratilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. A. Xoliqov. Pedagogik mahorat. Toshkent “Iqtisod-moliya” 2011

2. S.Pirnafasova. Interfaol metodlar.

3. Раченко И.П. Диагностика развития педагогического творчества учителя. - Пятагорск, 1992 -196 с

BOSHLANG’ICH SINFLARDA INTERFAOL TA’LIMNING XUSUSIYATLARI

Samandarova Zarina Qodirberdi qizi,
Xorazm viloyati Bog`ot tumani
21-maktab o`qituvchisi
husanboy.fotimajon@mail.ru
Telefon: +998977919926
Ro’zimova Gulora Alimbayevna,
Xorazm viloyati Bog`ot tumani
21-maktab o`qituvchisi

Annotatsiya. Maqola boshlang’ich maktab yoshidagi bolalarni interfaol o’qitish masalalariga bag’ishlangan, hamda boshlang’ich sinf yoshidagi psixologik-pedagogik xarakteristikasini hisobga olgan holda boshlang’ich sinf darslarida foydalanish uchun interfaol usul va texnologiyalarni taklif etadilar.

Kalit so‘zlar: interaktiv ta’lim, interaktiv texnologiyalar, boshlang’ich maktab yoshi, interafaol metod, boshlang’ich umumta’lim

Boshlang’ich maktab yoshida bolaning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishmenti davom etadi. Ushbu yosh davri atrofdagi odamlar, o’zi haqidagi ijtimoiy va shaxslararo munosabatlar, axloqiy va axloqiy me’yorlar to’g’risida juda ongli g’oyalar tizimining paydo bo’lishi bilan tavsiflanadi, buning asosidatengdoshlari va kattalar, qarindoshlar va begonalar bilan munosabatlar quriladi. Bolaning o’zini o’zi qadrlashi, juda optimistik va yuqori bo’lib, tobora ob’ektiv va o’ziga xos bo’lib qoladi.

Umuminsoniy o’quv faoliyatining to’liq shakllanish darajasi o’quv faoliyati va hamkorligini tashkil etish yo’llariga, o’quvchining bilish, ijodiy, badiiy, estetik va kommunikativ faoliyatiga bog’liq.

Boshlang’ich sinf o’quvchilari interfaol o’qitish usullaridan foydalanish uchun hali juda yosh degan fikr noto’g’ri. Bizning nuqtai nazarimizni isbotlash uchun biz yosh stu dentlarining psixologik xususiyatlarini ko’rib chiqishni taklif qilamiz.

Yosh o’quvchilarning asosiy xususiyati ixtiyoriy diqqatning zaifligi, shuning uchun yaqin motivatsiya talab etiladi. Bola kelajakda kutilgan natija uchun uzoq vaqt davomida qiziq bo’lmagan yoki qiyin ishlarga diqqatni jamlay olmaydi.Boshlang’ich maktab yoshida yaxshi beixtiyor e’tibor ishlab. O’quv materiali ko’rgazmaliligida, ayniqsa, jamlangan va barqaror bo’ladi, o’quvchida hissiy munosabat uyg’otadi.

Interfaol usullar “o’ttiz uch”, “matematik karusel” kabi turli xil interaktiv o’yinlardan foydalanishni o’z ichiga oladi. O’qitishning interfaol usullari umumlashtirishni yuqori darajaga olib chiqishga yordam beradi. Ko’zgu, miniloyihalar kabi usul bolalarga o’z kashfiyotlarini qilishga, o’rganilayotgan material va hayot o’rtasidagi munosabatlarni ko’rishga va o’rnatishga, ba’zi faktlarni umumlashtirishga va ajratishga va xulosalar chiqarishga yordam beradi.

Shunday qilib, biz yosh o’quvchilar bir qator psixologik xarakterga ega istiklarga ega ekanligini ko’rib chiqamiz, ularni hisobga olish o’quv jarayonini tashkil etishda muhim ahamiyatga ega.

Boshlang’ich sinf darslarida interfaol usullar quyidagilarga qaratilgan:

1. Maktab o’quvchilarining fikrlashini rivojlantirish, fikrning ma’lum mustaqilligi: ular talabalarni o’z fikrlarini bildirishga undaydi, har qanday xulosalar, qoidalar va boshqalarga ijodiy munosabatni rivojlantirishni rag’batlantiradi. (“juftlikda ishlash”, “guruhlarda ishlash”, “karusel” va boshqalar.); materialning selfcomprehension, o’ylashga yordam, faktlarni kashf, analyze qaror algoritm, ularning mohiyatini tushunish, o’zingiz va do’stingiz, ham tekshirish, xato topish.
2. Fikrlar taklifiga, xulq-atvor namunalariga, boshqalarning talablariga qarshilik ko’rsatishni rivojlantirish: ular talabalarni o’z fikrlarini himoya qilishga, munozara vaziyatini, fikrlar to’qnashuvini yaratishga undaydi. “Vaziyatni tahlil qilish”, “muammoni hal qilish” usullaridan foydalanish bolalarni ko’pchilikning bosimiga qarshi turishga, o’z fikrini himoya qilishga o’rgatadi. Qarashlar to’qnashuvi tufayli o’quvchilar harakatlar, harakatlarning mohiyati, sabablarini ehend kompr.
3. O’ziga nisbatan tanqidiy munosabatni rivojlantirish, o’z xatolarini ko’rish va ularga etarlicha munosabatda bo’lish qobiliyati; nafaqat o’rtoqlarning, balki o’zlarining ham ijobiy va

salbiy tomonlarini ko’rish kabi ko’nikmalarni rivojlantirishga hissa qo’shish;o’zingizni boshqalar bilan taqqoslang va o’zingizni diqqat bilan baholang.

4. Ta’lim muammolarini hal qilishning eng yaxshi variantlarini topish istagining rivojlanishi bolalarni haqiqiy qidiruv holatiga keltiradigan usullarni ta’minlaydi. “Brainstorming”, “g’oyalar doirasi”, “tugallanmagan jumlalar” interfaol usullaridan foydalanish jarayonida bolalarning haqiqiy va xayoliy barcha fikrlari qabul qilinadi.

5. Sinfdoshlar bilan qo’shma yechimlarni topish qobiliyatini rivojlantirish, maktab o’quvchilarining o’rganilgan materialga qiziqishini oshirish.

Boshlang’ich sinf darslarida interfaol o’qitish usullaridan foydalanish o’quvchilarning materialni muvaffaqiyatli o’zlashtirishiga va ta’lim sifatini oshirishga yordam beradi. O’quvchilar kommunikatsiyaga, vazifalar bo’yicha ijodiy bellashuvga, o’z fikrlarini bildirishga, bayonotlarni isbotlashga va hokazolarga ishtiyoqmand bo’ladilar.

Shunday qilib, boshlang’ich maktabda interfaol ta’lim o’quvchilarni bilish jarayoniga jalb qilishga yordam beradi, bilimlar, g’oyalar va faoliyat usullari almashinuvi orqali ular bilgan va o’ylagan narsalarini tushunishga va qayta ko’rib chiqishga imkon beradi. Bunday mashg’ulotlar maktab o’quvchilariga nafaqat yangi bilimlarni egallashga imkon beradi, balki bilim faoliyatini o’zi rivojlantiradi,uni kooperatsiya va hamkorlikning yuqori shakllariga o’tkazadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Adxamjonova, Q. M. (2021). Boshlang’ich sinf matematika darslarida fikrlashga urgatish. ACADEMICIA: xalqaro ko’p tarmoqli tadqiqot jurnali, 11(5), 952954.

2. Farxodov, T. D. (2022). Bo’lajak o’qituvchilarda shaxslararo tolerantlikni shakllantirish muammosi.Internatsionaljurnalofinnovativeanalyses vaemergingtexnologiya, 2(4), 12-15.

O’QUVCHILARGA O’ZBEKISTON VA FRANSIYA O’RTASIDAGI MADANIY-MA’NAVIY ALOQALARNI O’RGATISH

Sapayeva Qunduz Bekmuxammadovna,
Xorazm viloyati Shovot tumanidagi
23-maktabning fransuz tili fani o’qituvchisi,
sapayevaqunduz@gmail.com/91-916-12-10,

Annotatsiya: Ushbu maqolada O’zbekiston va Fransiya o’rtasidagi madaniy hamda ilmiy aloqalar haqida so’z yuritiladi.
Kalit so’zlar:”Victor-Hugo”,frankofon,TASIS dasturi,”LOTOKSON” tashkiloti.

O’zbekistonda turli chet tillarni mukammal o’rgatishni maqsad qilgan ko’plab til va madaniyat markazlari faoliyat ko’rsatmoqda. Mana shunday madaniyat o’choqlaridan biri«Victor-Hugo» nomli Fransuz Madaniyat Markazi hisoblanadi. «Victor-Hugo» nomli Fransuz Madaniyat Markazi bir vaqtning o’zida ham fransuz tilini o’qitish hamda uchrashuv va madaniy aloqalar o’rnatish maskani hisoblanadi. Mazkur markaz fransuz ma’muriy idoralari va talabalar o’rtasidagi bog’lovchi vositadir, xususan Fransiyada ta’lim olish masalalarida maslahat, ma’lumotlarga ega bo’lish hamda Fransiyada o’qishni istaganlarni baholash joyi hamdir. Fransiyada o’qishni istovchilar uchun va fransuz tilidagi bilimlarini mustahkamlamoqchi bo’lgan talabalarga Fransuz Madaniyat Markazi fransuz tili mashg’ulotlarini taklif qiladi. Mazkur til o’rganish mashg’ulotlarini zamonaviy maxsus metodika sohiblari bo’lgan o’zbekistonlik o’qituvchilar olib borishadi.Bundan tashqari, markazning fransuz tilidagi adabiyotlarga boy bo’lgan kutubxonasi mavjud.Mazkur kutubxona fransuz va rus tilidagi 10000dan ortiq romanlar va ilmiy-ommabop asarlar, 60ga yaqin fransuz gazeta va jurnallarga obuna bo’lib, 200tacha komikslar hamda 100dan ortiq CD, CD-Rom o’lchamdagi fransuzcha qo’shiqlar va qiziqarli dasturlar, 300dan ortiq VHS o’lchamidagi badiiy filmlar va 800tacha hujjatli filmlar, 100dan ortiq DVD o’lchamidagi badiiy filmlardan foydalanish imkonini beradi. Bu markaz o’zbekistonliklar fransuzlar hamda Shveysariya, Jazoir, Belgiyadan bo’lgan frankofonlar bilan muloqot qilish imkonini beradigan yagona joydir. O’zbekistonliklar tomonidan esa fransuz tilida so’zlashuvni ravonlashtirishga xizmat qiladigan muloqotlarga talab kattaligini e’tirof etish joiz. Markazda oyda ikki marta, shanba kunlari davra stoli tashkil qilingan. Bunda fransuz yoki frankofon o’z faoliyati yoki qiziqishlari haqida so’zlab berishadi. Aynan shu erda haqiqiy fransuz nutqini tinglashingiz va xorijliklarning Toshkentdagi faoliyati haqida tanishishingiz yoki frankofon mamlakatlar borasida ma’lumotlar olishingiz mumkin. Juma kunlari esa, fransuz tilida ravon so’zlashadigan talabalar bir piyola choy va shirinlik atrofida frankofonlar maskani bo’lgan « Gyugo kafesi »ga taklif qilinadilar. Bu yerga yo’l-yo’lakay Toshkentga qo’nib o’tgan fransuz sayyohlari ham tarixiy O’zbekistonga qo’shimcha zamonaviy o’zbekistonliklar madaniyati bilan yaqindan tanishish maqsadida tashrif buyuradilar.O‘zbekiston va Fransiya o‘rtasidagi ilmiy-texnikaviy aloqalar ham rivojlanmoqda. Bu aloqalar 1993-yil oktabrda imzolangan madaniy, ilmiy va texnikaviy hamkorlik to‘g‘risidagi bitim asosida olib borilmoqda. Har yili yuzdan ortiq O‘zbekiston fuqarosi Fransiyaning turli o‘quv yurtlarida malaka oshirib kelmoqda. Ikki mamlakat oliy o‘quv yurtlari o‘rtasida talaba va professor o‘qituvchilar almashish, stajirovka, o‘qituvchilar malakasini oshirish kurslari, birgalikdagi seminarlar tashkil etish rivojlangan. O‘z navbatida, Parij, Tuluza, Lion, Eks/Marsel, “Parijsyud” va “Parij IV” universitetlari bilan Toshkent, Samarqand, Buxoro universitetlari, Toshkent iqtisodiyot universiteti, “Bretansyud” universiteti bilan O‘zbekiston jahon tillari universiteti o‘rtasidagi hamkorlik yo‘lga qo‘yilgan. Fransiya O‘zbekistonga Yevropa Ittifoqining TASIS dasturi doirasida ham kadrlar tayyorlash sohasida texnikaviy yordam ko‘rsatyapti. Fransiya Bosh vaziri huzuridagi Davlat boshqaruvi xalqaro instituti (DBXI) O‘zR Prezidenti huzuridagi Davlat va jamiyat qurilishi akademiyasiga texnikaviy yordam ko‘rsatish bo‘yicha 1 mln. 400 ming ekyu qiymatidagi dastur muvaffaqiyat bilan amalga oshirildi, Fransuz mutaxassislari akademiya tinglovchilariga ma’ruzalar o‘qishdi. Shuningdek, O‘zR vazirliklarining xodimlari har yili DBXI ning qisqa muddatli malaka oshirish kurslarida o‘qib kelayotir.O‘zbek va fransuz olimlari o‘rtasidagi ilmiy hamkorlik ham muvaffaqiyat bilan davom etmoqda. Bunda O‘zR Fanlar akademiyasi va Fransiya ilmiy tadqiqotlar milliy markazi o‘rtasidagi samarali hamkorlik yo‘lga qo‘yilgan. Ayniqsa, arxeol.,

astronomiya, oʻsimliklarni himoya qilish sohalaridagi hamkorlik yaxshi natija bermoqda. OʻzR Fanlar akademiyasi bilan Fransiyaning ilmiy tadqiqotlar ilmiy markazi oʻrtasida tuzilgan shartnoma doirasida arxeol. sohasida samarali hamkorlik olib borilmoqda. 1995 y. yanvarda OʻzR Fanlar akademiyasining geologiya va geofizika instituti bilan J. Furye hamda Grenobl universitetlari oʻrtasida seysmologiya sohasida shartnoma tuzilgan. OʻzR Fanlar akademiyasi Kimyo va oʻsimlik moddalari instituti Fransiyaning "Lotoksan" tashkiloti bilan birgalikda uzoq muddatli shartnomalar asosida kosmetika mahsulotlari ishlab chiqarmoqda.1994 y. Mirzo Ulugʻbekning 600 yillik yubileyini nishonlash doirasida olimning ilmiy merosiga bagʻishlangan ilmiy anjuman, Oʻzbekiston san'at ustalarining konserti o'tkazildi. "Temuriylar san'ati va tarixini o'rganish hamda uzbek-fransuz madaniy aloqalari" assosotsiatsiyasining "Temurid" jurnalining maxsus soni Mirzo Ulugʻbekka bagʻishlab chiqarildi. 1996 yil Parijda Amir Temur tavalludining 660 yilligi, 1997 yil esa YUNESKO rahbarligida Buxoro va Xiva shaharlarining 2500 yilligi munosabati bilan bayram tadbirlari o'tkazildi. Buxoro va Xiva shaharlari yubileyi tantanalariga "Oʻzbekiston madaniyati kunlari" ulanib ketdi. Shuningdek, Fransiyada oʻzbek yozuvchilarining, Oʻzbekistonda fransuz yozuvchilari asarlarining tarjimalari amalga oshirilib kitoblari nashr etilmoqda. Bu ishlarni amalga oshirish uchun FransiyaTashqi ishlar vazirligi Alisher Navoiy nomidagi dasturni ishlab chiqdi. 2003 y. fransuz yozuvchisi F. Bressanning Fransiyada fransuz tilida nashr etilgan "Maftunkor Samarqand" kitobining taqdimoti bo'lib o'tdi. Oʻzbek va fransuz olimlari oʻrtasidagi ilmiy hamkorlik ham muvaffaqiyat bilan davom etmokda. Bunda OʻzR Fanlar akademiyasi va Fransiya ilmiy tadqiqotlar milliy markazi oʻrtasidagi samarali hamkorlik yoʻlga qoʻyilgan. Ayniqsa, arxeologiya, astronomiya, oʻsimliklarni himoya qilish sohalaridagi hamkorlik yaxshi natija bermoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.Bekberganov Islombekning "Fransiya iqtisodiy geografiyasi"nomli kurs ishi,Urganch-2015 yil.

2.Ziyonet.uz ,eduportal.uz

THE ORIGINS OF GLOBALIZATION OF THE ENGLISH LANGUAGE IN THE MODERN WORLD

Satimova Charos G’ayratovna
Bog’ot tumani 15-son maktab o‘qituvchisi
Telefon: +998 (91) 275 70 96
satimovacharos_15@inbox.uz

Annotation: In this article highlights of the serve as suggestions for the study of the processes and features of intercultural communication.

Key words: universal, culture, intercultural communication, socio-cultural approach, history, status, foreign languages.

In this paper we will study the following problems as: the origins and causes of the spread of the English language;the reasons for the increasing role of the English language in the modern world; whether there is a relationship between the well-being of the population and their knowledge of English. This issue can be solved only in two dimensions: historical-geographical and socio-cultural.

First of all, taking into account the historical and geographical facts, it happened due to the active life position of the English seafarers. Their first expeditions were sent to such countries as Asia, Australia, America, Africa, New Zealand, India, etc. Such expeditions had a specific purpose — colonization of peoples and territories, enrichment. With the rights to the native language of the local population, no one was considered.

So the English language spread to England in the fifth century and came there from Northern Europe, then it spread to the territory of the modern British Isles. In the xI century was the Norman conquest of England, and many members of the nobility were forced to migrate North to Scotland, for this reason, the English language began to spread in this country.

In XII century English began to spread in Ireland due to the numerous military campaigns of the Anglo-Norman knights. By the end of the xII century Ireland finally fell and fell under

English domination. Since the end of XV and the end of XVI centuries began active conquest of America. Due to the natural process of assimilation of immigrant families who came to America from Europe, English has become much more widely used as a mother tongue. In other words, more than 90 % of the population speaks English in modern America.

At the same time, the spread of English in canada. For the first time speech in English sounded at the end of the xV century. At the beginning of the XVI century, African slaves were brought to America to work on sugar plantations. America’s population grew rapidly through the forced migration of black slaves. The children of these slaves also began to learn English, and therefore it became perceived as their mother tongue. Meanwhile, the prestige of the English language grew in the world. In the XVIII century, English sailors began to actively explore the southern hemisphere of our planet, for example, Australia and New Zealand.

Australia was inhabited by British prisoners, as the authorities of England sought to release the country’s prisons. colonization of New Zealand was not so fast, however, and here there was an inevitable spread of the English language among the local population due to a decent influx of immigrants from England. Our work is devoted to the analysis of political and cultural events of the British Empire.The study of the geopolitical situation in England indicates its powerful colonial policy. For example, I. Pitman in 1873 wrote that this Empire occupies about a third part, and its subjects make up a quarter of the entire population of the planet.

Analysis of colonial policy in England showed that the appetite and aggression of this country has no boundaries, and the spread of the English language occurred and occurred for historical and geographical reasons. W.Shakespeare allowed England to become famous for centuries, and forever go down in history, in terms of literature and drama. Some discoveries in the scientific field and technological progress were made by well-known English scientists. Skillful public policy and a strong economy provided access to knowledge and education, thus turning England into a leading cultural, military, industrial and economic country.

Over time, English language only strengthened, and at the beginning of the xx century English became the language of world politics and economy. The cultural heritage andachievements of

the technical revolution of England attracted more scientists, researchers, etc. Support of the government to maintain and expand the scope of the English language is not in vain, strengthening its position, raising it to prestigious and popular.The density and intensity of long-term contacts between representatives of different cultures have increased significantly and continue to increase. The globalization process has brought intercultural communication to a new level. Research in the field of intercultural communication is becoming increasingly important. The main goal is to acquire and improve the skills of intercultural communication between representatives of different cultures.

References:

1. Ilyin A.N. Subject in mass culture of modern consumer society: Monograph. - Omsk: Amphora, 2010. - 376 p.

2. carmine A.S., Bernatsky G.G. Philosophy. - SPb.: The publisher DNA 2001-536

TARIX DARSLARIDA PEDOGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Sharipova Ra'no Zarif qizi
Navoiy viloyati Konimex tumani
16-umumiy o'rta ta'lim maktabi
tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada tarix fanini qiziqarli va mazmunli oʻtishda, pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish, oʻquvchilarni fanga boʻlgan qiziqishlarni oshirish mavzusi yoritib oʻtilgan

Kalit soʻzlar: ta'lim, tarix, pedagogik texnologiya, Aqliy hujum, oʻquv keyslari, xona, oʻquvchilar.

Zamonaviy ta'limni tashkil etishda pedagogik texnologiyalardan foydalanishda bir qator psixologik xususiyatlar ham namoyon bo`ladiki, buning oqibatida har bir oʻquvchi o`zining shaxsiy imkoniyatlarini namoyish eta oladi, ijtimoiy hayotda o`zi egallagan o`rinni barqarorlashtiradi, o`z-o`zini boshqarish ko`nikmalarini hosil qiladi. Pedagogik texnologiyalar nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlash, ularning amaliy ko`nikma va malakalarga aylanishini ta'minlabgina qolmay, balki oʻquvchilarda muayyan axloqiy, irodaviy sifatlarni ham tarbiyalashga yordam beradi.

Pedagogik texnologiyalardan tarix darslarida samarali foydalanish, oʻquvchilarni Vatanimiz tarixiga oid ma'lumotlarni uzoq vaqt eslab qolishga va darsga boʻlgan qiziqishini orttirishga yordam beradi. Quyida tarix darslarida foydalanish mumkin boʻlgan texnologiyalarni keltirib oʻtamiz:

Aqliy hujum usuli. Aqliy hujum – g`oyalarni generasiya qilish usuli. Qatnashchilar birlashgan holda qiyin muammoni yechishga harakat qiladilar: uni yechish uchun shaxsiy g`oyalarini ilgari suradilar. U ishtirokchilarni o`z tasavvurlari va ijodlaridan foydalanishga rag`batlantiradi.

"Aqliy hujum"ning vazifasi kichik guruhlar yordamida yangi-yangi g`oyalarni yaratishdan iborat. Bu usul muammoni hal qilayotgan talabalarning ko`proq aqlbovar qilmaydigan va hatto fantastik g`oyalarni yaratishga undaydi. G`oyalar qancha ko`p bo`lsa, shunchalik yaxshi hisoblanadi. Ularning hech bo`lmaganda bittasi ayni maqsadga muvofiq bo`lishi mumkin. Bu usul bilan 6-sinf darsligidagi "Qadimgi tarixni oʻrganish" mavzusidan foydalanish tavsiya etiladi.

O'zbekiston tarixini o'rganish o'quvchilarni avlodlarimizning ko'p ming yillik madaniy va ma'naviy merosi, ularni jahon ilmiy tafakkuri va madaniyati taraqqiyotiga qo'shgan ulkan hissasi bilan tanishtirish, madaniyatimizgning benazir allomalari nomlarini hurmat bilan tilga olish, ular bilan fahrlanishga, milliy iftixor tarbiyasini amalga oshirishga yordam beradi. Shunday qilib, O'zbekiston tarixi o'qituvchilarining milliy ongini o'stirishda, o'zlikni anglashida, ular siyosiy madaniyatini oshirishda, mustaqil respublikamizning ijtimoiy faol va ma'naviy barkamol kishilarni haqiqiy inson, vatanparvar qilib tarbiyalashda juda katta imkoniyatlarga egadir.

Maktablarda O'zbekiston tarixini o'qitishning bu imkoniyatlaridan samarali foydalanish o'qituvchiga, uning mazkur tarixning yangilangan mazmunini, uni o'qitish uslubiyatini mukammal bilishiga, ta'lim va tarbiya ishlarini ilmiy asosda uyushtira olishiga bog'liqdir.

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida tarix fanining asosiy maqsadi eng qadimgi davrdan hozirgi kungacha bo'lgan Vatanimiz va jahon tarixiga oid eng muhim voqealar bilan o'quvchilarni tanishtirish, ularni O'zbekiston va jahon xalqlarining madaniy va ma'naviy merosiga, ilg'or an'analariga, milliy va umumbashariy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash, buyuk merosimizning davomchilari hamda uni boyituvchilari bo'lmish munosib vorislarni tarbiyalashdan iborat. Tarix o'qitish metodikasi ilmiy pedagogik fan bo'lib, u o'quvchilarga tarixdan puxta bilim berish, ularni milliy istiqlol g'oyasi ruhida tarbiyalash va kamol toptirishda o'rta ta'lim tizimida o'qitiladigan tarix fanining maqsadini, ta'lim-tarbiya vazifalari, mazmuni, metod va usullarini hamda tarix o'qitishning eng muhim vositalarini belgilab beradi. Tarix fani o'zining mustaqil tekshirish predmetiga ega. O'rta ta'lim tizimida tarix fanining o'qitilishi va o'qitish jarayonining o'rganilishi tarix o'qitish metodikasining predmetini tashkil etadi. O'qitish jarayonining ob'ektiv suratda amal qiladigan o'z qonuniyatlari bor. Ularni bilib olish va ta'lim-tarbiya jarayonida bu qonuniyatlarga amal qilish, ulardan oqilona foydalanish o'rta ta'lim tizimida tarix o'qitishni ilmiy asosda olib borishning muhim shartidir.

Tarix o’qitish jarayonining tarkibiy qismlari va ular o’rtasidagi aloqalar tarix o’qitish jarayonining tarkibiy qismlari (maqsadi, mazmuni, o’qitishning metod va usullari, natijalari) o’rtasidagi qonuniyatli aloqalar quyidagicha namoyon bo’ladi:ta’lim-tarbiya vazifalarining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi o’qitishning mazmuniga, g’oyaviy-siyosiy va nazariy jihatdan pishiq bo’lishiga bog’liq bo’lganidek, o’quvchilarning tarix fanini o’zlashtirish darajasi ham o’z navbatida o’qitishning o’rganiladigan mavzuning maqsadi, ta’lim-tarbiya vazifalari va mazmuniga mos keladigan ta’lim shakllari, o’qitish metod va usullari hamda vositalaridan qay darajada maqsadga muvofiq foydalana bilishiga bog’liqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pedagogika o‘qitish metodikasi
2. 6-sinf tarix darsligi 2017-yil

ONA TILI VA ADABIYOT FANINING O’QUVCHILAR TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHDAGI AHAMIYATI

Sharipova Gulchiroy Zaripovna
Buxoro viloyati G‘ijduvon tumani
45-ixtisoslashgan davlat umumta’lim
maktabi ona tili va adabiyot fani o‘qituvchisi.

Annotatsiya: ushbu maqolada ona tili va adabiyot fanining o’quvcgilar fikrlashidagi o’rni haqida bayon etilgan.

Kalit so’zlar: tafakkur, ona tili, adabiyot, badiiy asar, savodxonlik

Ona tili va adabiyot ta’limi bolalarning tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirishga, erkin fikrlay olishi, o’zgalar fikrini aniqlashi, o’z fikrlarini og’zaki va yozma ravishda ravon bayon qila olishi, jamiyat a’zolari bilan erkin muloqatda bo’la olishi ko’nikma va malakalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu o’rinda ona tili va adabiyot ta’limiga o’quv fani emas, balki, butun ta’lim tizimini uyushtiruvchi ta’lim jarayoni sifatida qaraladi. Ona tili ta’limi standarti ko’rsatgichlari bolani fikrlay olish, ifodalangan fikrni aniqlash va o’z fikrini savodli, mantiqiy izchillikga rioya qilgan holda bayon eta olishga o’rgatish nuqtai nazaridan belgilanadi.

Fikrni yozma shaklda bayon etish malakasi murakkab jarayon bo’lib, ona tili va adabiyot fanining maqsadi shu parametrda mujassamlashadi va o’quvchi tomonidan yaratilgan matnda aks etadi. Bu parametr bo’yicha ta’lim sifatini natijasi baholashda o’quvchi tomonidan quyidagi ko’nikmalarning darajasi aniqlanadi:

Fikrning mantiqiy izchillikda ifodalanganligi

Mavzuni murakkablik darajasi

Tavsifning mavzuga muvofiqligi va mukammalligi

Tavsifda tilning vositalaridan foydalanish darajasi

Yozma savodxonlik

Mazkur standart mavzularning o’zaro uzviy bog’liqligi (integratsiyasi) ni nazarda tutib, o’qish ona tili ta’limida belgilangan vazifalarning amalga oshirishda asosiy omil hisoblanadi. Ona tili ta’limini mazmunining negizi quyidagilarni o’z ichiga oladi: Gap va nutq, nutq tovushlari, ona tilining fonetik tizimi (fonetik taxlil-unli va undosh tovushlar, jarangli va jarangsiz undoshlar), tovushlar va harflar,alifbo, bosh va kichik hariflar, tutuq belgisi; Bo’g’in va bo’g’in tuzilishi, so’zlarni bog’lab ko’chirish; So’z va so’z ma’nolari (Lug’aviy tahlil-bir ma’noli so’zlar, qarama qarshi ma’noli so’zlar,ko’p ma’noli so’zlar) So’z tarkibi: o’zak va qo’shimcha (turlovchi va yasovchi),o’zaklarda tovush o’zgarishi, bir necha shakldagi qo’shimchalar (og’zaki qo’shimchalar imlosi); So’z nomlari mazmuniga ko’ra guruhlash: predmetlar nomini bildiruvchi so’zlar, predmetlarning harakatini, belgisini, sanog’ini bildiruvchi so’zlar predmetga ishorani ifodalovchi so’zlar (shaxsga nisbatan-kishilik olmoshi); Gap, gapning fikr bildirish maqsadiga ko’ra turlari (darak, so’roq, buyruq va xis-hayajon gaplar), gapda tinish belgilarning ishlatilishi(nuqta, so’roq, undov va hokozo) yozma nutqda ishlatiladigan belgilar: vergul, qavs, ikki nuqta, ko’p nuqta Gapni tuzilishi: gapning asosiy mazmunini bildiruvchi bo’laklar (ega va kesim); Gapda so’zlarning o’zaro bog’lanishi, so’zlar birikmasi (ega va kesim munosabatidan mustasno),gapning uyushiq bo’laklari (ohang, bog’lovchi so’z yordamida); Asar syujeti voqealari o’rtasidagi bog’lanishni qahramonlarini fel-atvorlarini aniqlash, qiyosiy tavsiflash; So’z boyligini oshira borish va nutqida faol qo’llash O’qigan asari yuzasidan mustaqil reja tuzish; Badiiy asarni estetik tahlil qilish, o’qigan asarlari yuzasidan savol-topshiriqlar tuzish Nasriy asar mazmunini to’liq, qisqartirib, shaxsni o’zgartirib hikoyalash; Badiiy asarlarni o’zaro qiyoslab tegishli xulosa chiqarish.

Ona tili fani bolalarning tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirishga, erkin fikrlay olishi, o’zgalar fikrini aniqlashi, o’z fikrlarini og’zaki va yozma ravishda ravon bayon qila olishi, jamiyat a’zolari bilan erkin muloqatda bo’la olishi ko’nikma va malakalarni rivojlantirishga yordam berishi uchun dars davomida har bir darsni mazmunidan kelib chiqqan holda davlat ta’limi standartida ko’zda tutilgan holda va o’tilayotgan mavzularni bir biriga bog’lagan holda o’qish ona tili fanida belgilangan vazifalarni amalga oshirish kerak bo’ladi.

O’quvchilarning ma’naviy olamini boyitish, ularni yaxshi niyatli, insoniy fazilatlar egasi qilib tarbiyalashda adabiyot fani bilan ona tili mashg’ulotlari o’rtasidagi uyg’unlikni tashkil etishning ahamiyati kattadir. Ona tili va adabiyot fanlarining uyg’unligi o’quvchilarning qalbi, his-tuyg’ulariga ta’sir etib, yaxshi-yomonni farqlashga, voqea hodisalarga o’z shaxsiy nuqtai nazaridan yondashishga, og’zaki va yozma nutqini o’stirishga xizmat qiladi.

Xulosa o’rnida shuni aytish mumkinki, o’quvchilarning ma’naviy olamini boyitishda, ularni yaxshi niyatli, insoniy fazilatlar egasi qilib tarbiyalashda ona tili va adabiyot fanlarini bog’lab o’rganishning ahamiyati kattadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ona tili o’qitish metodikasi.
2. Til va adabiyot jurnali.

TA’LIM JARAYONIDA HAMKORLIKDA O’QITISHNING AHAMIYATI

Sherjonova Sohiba Qurbonazarovna
Xorazm viloyati Shovot tumani
23-maktabning geografiya fani o’qituvchisi
sherjonovasohiba@gmail.com//91-221-44-27
Yusubova To’xtajon Rajabovna
Xorazm viloyati Shovot tumani
23-maktabning texnologiya fani o’qituvchisi
yusupovatuxtajon@gmail.com//91-434-13-04

Bugungi kunda mustaqil Respublikamizda ta‘lim sohasida tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Ma’lumki, talim jarayoni ikki tomonlama xarakterga ega bo’lib, o’qituvchi va o’quvchilarning teng munosabatlaridan tashkil topadi. Hozirgi davr talabI-o’qituvchi va o’quvchilarning o’zaro hamkorlik munosabati yordamida ijobiy natijaga erishishdir. O’qituvchi bilan o’quvchilarning hamkorligi o’qituvchining o’quvchilarga ko’rsatadigan yordamidan boshlanadi. U asta-sekin faollashib, o’qituvchi bilan o’quvchilarning o’zaro hamkorlik pozitsiyasiga o’sib o’tadi. Ta’lim jarayonida o’qituvchining o’quvchilar bilan hamkorlik qilishi katta ahamiyatga ega. O’quvchilarning ta’limga qay darajada ixlos qo’yishi o’qituvchining mana shu hamkorlikni yarata bilish mahoratiga bog’liq. O’qituvchi bilan o’quvchilarning o’quv faoliyatidagi muhitning to’g’ri uyushtirilishi o’quvchilarning fanga bo’lgan qiziqishlarini oshiradi, ularni butun kuch va g’ayratini sarflashga undaydi. Ijodiy topshiriqlar hamkorlikda bajarilgandagina bilimlarni o’zlashtirish samarali bo’ladi. O’qituvchining o’rganilayotgan fan bo’yicha qaysidir bir ma’lumotga aniqlik kiritish paytida o’quvchilarga yordam so’rayotganday murojaat qilishi hamkorlik faoliyatini yanada chuqurlashtiradi. Ta’lim jarayonida o’quvchi bilan hamkorlik munosabatini o’rnatishda ijodkorlikning o’rni juda muhim. Ijodkorlik va o’zaro hamkorlik bir-biri bilan mustahkam bog’liq. Zero,faqat ijodkorlik asnosidagina hamkorlik vujudga keladi va mana shu hamkorlikda ijodkorlik o’z ifodasini topadi. Pedagogik ijodkorlikni faqatgina yangilikka,tajribalar o’tkazishga intilish deb tushunmaslik kerak. O’qituvchi hamkorlik jarayonida o’quvchilarning nutqini o’stirish bilan birga diagnostik vazifani ham bajaradi, ya’ni o’quvchilarning so’z boyligi, qiziqish doirasini aniqlaydi, iqtidorini chamalaydi. Muloqotga kirishishi qiyin bo’lgan o’quvchilar bilan muloqotga kirishilsa, hamkorlik to’laqonli amalga oshadi.

Hamkorlikka asoslangan ta’limda o’quvchilar o’zaro fikr almashadilar, muomala qilish malakalari oshadi, har bir o’quvchi o’zi uchun, guruhi uchun javob berishga harakat qiladi, guruh uchun mas’uliyatni his qiladi,har bir o’quvchi rahbarlik rolini bajarishi uchun imkon beriladi hamda o’zaro do’stona munosabat shakllana boradi. Buyuk alloma Abu Ali ibn Sino ta’lim-tarbiya masalalariga doir asarlarida o’qituvchi-o’quvchi munosabatlariga katta e’tibor qaratgan. Buyuk olim o’qituvchini tanlash masalasiga alohida ahamiyat beradi.Ibn Sino yosh avlod va uning tarbiyachisi o’rtasidagi munosabatlarni to’g’ri yo’lga qo’yish uchun o’qituvchi quyidagi bir qancha talablarga rioya qilishi lozimligini ko’rsatgan edi:

- bolalar bilan muomala qilishda bosiq bo’lish;
- ta‟lim jarayonida turli metod va usullardan foydalanish;
- bayon qilinadigan masalaning mohiyatini chuqur tushunishi, o’z fikrlarini adabiy tilda qisqa va aniq ifodalash;- ta’lim jarayonida o’quvchilarning yoshi va aqliy darajasiga mos so’zlarni tanlash;- har bir so’z harakat va mimika bilan tasdiqlanishi, bolalarda hissiyot uyg’otadigan bo’lishi zarur. Hamkorlikda ishlashda, avvalambor, ishtirokchilarning joylashuviga alohida e‟tibor qaratish lozim.Ishtirokchilarga “Yuzma-yuz o’tirish imkoni”ni berish maqsadga muvofiq. Juft bo’lib yoki guruh bo’lib ishlaganda o’quvchilar yuzma-yuz, ya’ni bir-birlariga qarab o’tirishlari kerak. Shu holatda o’zaro fikrlashib, bahslashib, qarorlar qabul qilishlari osonlashadi, bir-birini eshitish, tinglash malakalari shakllanadi. Masalan, – “Men o’yindaman” deb nomlanadigan joylashuv, doira shaklidagi stol atrofida joylashgan ishtirokchilar muammo yuzasidan erkin fikr almashadilar va munozaraga kirishadilar hamda teng munosabat o’rnatiladi. Bunday holat o’yin tarzida amalga oshadigan munozara uchun ham juda qulay.–“Men munozaradaman” deb ataluvchi holat to’rtburchak stol atrofida uyushtiriladigan bahs-munozara uchun qulay. Unda ishtirokchilar o’z fikrini erkin atash imkoniyatiga ega. Odatda bunday bahslar sinf xonasida o’quvchilarning bunday joylashuvi bahs-munozara o’tkazishda, -“Mehmonspiker” metodidan

foydalanishda hamda – O'qib ko'r-chi", "Davom ettir", "Sirli so„z","O'yin-topishmoq", "Pantamimo" o'yinlarini o'tkazish jarayonida barcha o'quvchilarni faol ishtirok etishga undaydi. "Men hamkorlikdaman" deb nomlangan holat ko'p sonli guruhlarda qo'llash uchun qulaydir. Munozara ishtirokchilari to'rt-besh kishidan bo'lib, alohida stollar atrofida o'tiradilar va har bir guruh o'z qarorini chiqaradi. Bu holat o'quvchilarni kichik guruhlarga ajratib, alohida topshiriq beriladigan o'yinlar (- So'z o'yini","Jonli hikoya", "Krossvord", "Rebus" yoki "Klaster", "Sindikat") metodlarini qo'llash uchun qulay hisoblanadi. Ta'lim jarayonining muvaffaqiyati uning shakligagina emas,balki qo'llanilayotgan metodlar samaradorligiga ham bog'liqdir. Interfaol mashg'ulotda ishtirok etish uchun o'quvchilarning tayyorliklariga o'ziga xos talablar qo'yiladi, bular mashg'ulotda faol ishtirok etish uchun zarur bilimlarni o'zlashtirganlik, muloqotga tayyorlik, o'zaro hamkorlikda ishlash, mustaqil fikrlash, o'z fikrini erkin bayon qilish va himoya qila olish,ko'nikmalari va boshqalardan iborat. Mashg'ulotda vaqtdan unumli foydalanish zarur shart hisoblanadi. Buning uchun zarur vositalarni to'g'ri tanlash,tayyorlash hamda mashg'ulot o'tkazuvchilar va ularning vazifalari aniq belgilangan bo'lishi lozim. Interfaol metodlar bilan an'anaviy ta'lim usullari orasida o'ziga xos farqlar mavjud bo'lib,har bir o'qituvchi bu farqlarni qiyoslashi, ularning bir-biriga nisbatan afzalliklari va kamchiliklarini darsni rejalashtirish va uni o'tkazish usullarini tanlashda to'g'ri hisobga olishi zarur. Bunda yangi bilimlarni berish, ko'nikmalarni shakllantirish, rivojlantirish mustahkamlash, bilimlarni takrorlash, amalda qo'llash mashg'ulotlarida hamda o'quv fanining xususiyatlarini hisobga olgan holda har bir mavzu bo'yicha mashg'ulot uchun eng maqsadga muvofiq bo'lgan interfaol yoki boshqa metodlarni to'g'ri tanlash nazarda tutiladi. Interfaol usullar orqali ta'lim samaradorligi oshadi, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasida o'zaro hamkorlik, o'quvchilarda erkin ijodiy fikrlash ko'nikmalari rivojlanadi va shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Eshmuhammedov R.O'quv jarayonida interfaol usullar va pedagogik texnologiyalarni qo'llash uslubiyati,Toshkent-2008-yil.

2.Haydarov B. va b.q. Ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari.Toshkent- 2002-yil.

ISTIQLOL YILLARIDA BOSHLANG'ICH TA'LIMGA E'TIBOR

Shirinqulova Maqpal Quanishovna
Akparova Jazira Pernebayevna
Navoiy viloyati Tomdi tumani
3-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchilari
Yergeshova Zilixa Turdibayevna
Navoiy viloyati Konimex tumani
36-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada istiqlol yillarida boshlang'ich ta'limga e'tibor xususida so'z boradi.
Kalit so'zlar: zinama-zina, bilim, istiqlol, mohiyat, lug'at, ortiqcha so'z, tarbiya.

Istiqlolimizning birinchi yillaridanoq buyuk ma'naviyatimizni tiklash va yanada yuksaltirish, milliy ta'lim-tarbiya tizimini takomillashtirish, uning milliy zaminini mustahkamlashga katta ahamiyat berib kelinmoqda. Ta'lim tizimini zamon talablari bilan uyg'unlashtirish, jahon andozalari va ko'nikmalari darajasiga olib chiqish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bunda poydevor vazifasini bajaradi.

Quyida boshlang'ich ta'limda qo'llash yaxshi samara beradigan usullar haqida to'xtalib o'tishni joiz topdik.

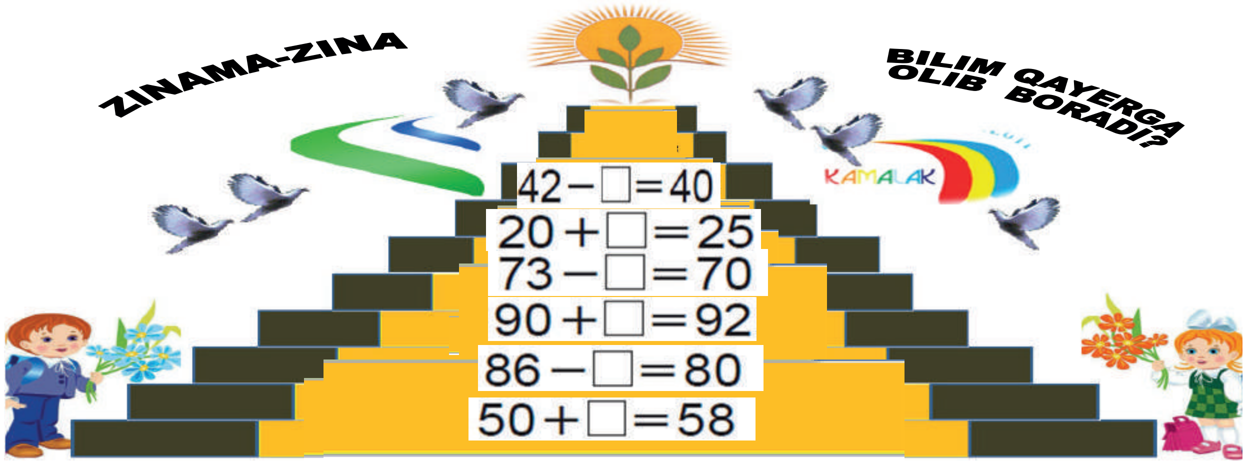

Dars mashg'ulotlarida o'yin-topshiriqlarni takrorlash yoki mustahkamlash darslarida foydalanilsa ijobiy natija beradi. O'yin-topshiriqning qaysi bir turini tanlash darsning turiga, sinf o'quvchilarining o'yin-topshiriqlarni bajarishga o'rgatilganlik darajasi, ularning bilim saviyasi, mustaqil ijodiy ishlash imkoniyatlari, o'rganilganlarni xotirada tez tiklay olishi, ijodkorlikning qay darajada shakllanganiga ham bog'liq bo'lishi kerak.

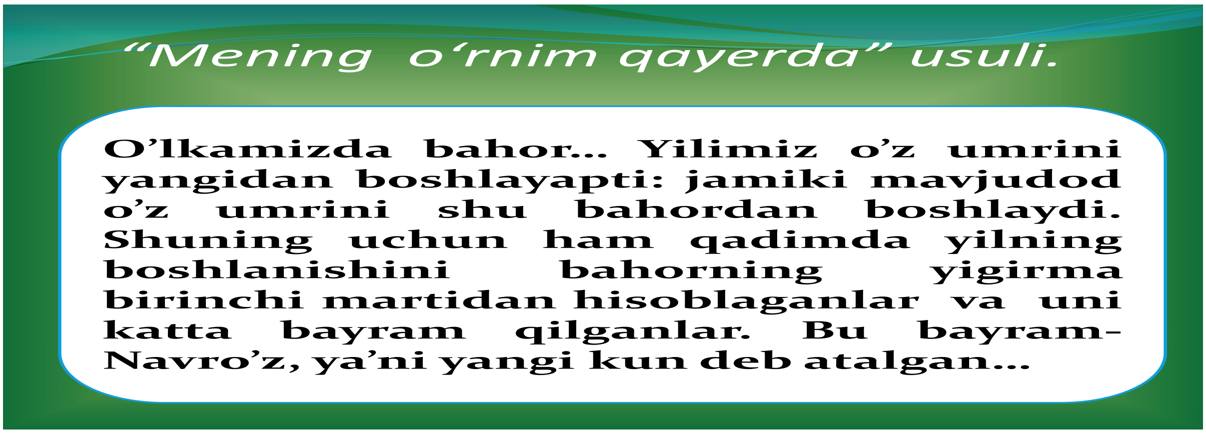

Beshinchisi (oltinchisi, yettinchisi ...) ortiqcha» metodi.

O‘quvchilar mantiqiy tafakkur yuritish ko‘nikmalariga ega bo‘lishlarida ushbu metod alohida ahamiyatga ega. Uni qo‘llashda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi:

-O‘rganilayotgan mavzu mohiyatini ochib berishga xizmat qiluvchi tushunchalar tizimini shakllantirish;

-hosil bo‘lgan tizimdan mavzuga taalluqli bo‘lgan to‘rtta (beshta, oltita, ...) va taalluqli bo‘lmagan bitta tushunchaning o‘rin olishiga erishish;

-o‘quvchilarga mavzuga taalluqli bo‘lmagan tushunchani aniqlash va uni tizimdan chiqarish vazifasini topshirish;

-o‘quvchilarni o‘z harakatlari mohiyatini sharhlashga undash (mavzuni mustahkamlash maqsadida o‘quvchilardan tizimda saqlanib qolgan tushunchalarga ham izoh berib o‘tishlari hamda ular o‘rtasidagi mantiqiy bog‘liqlikni asoslashlarini talab etish lozim).

Mazkur metod o‘quvchilardan o‘rganilayotgan mavzu (yoki bo‘lim, bob) yuzasidan tahliliy mulohaza yuritish, shuningdek, eng muhim tayanch tushunchalarni ifodalay olishni talab etadi.

Metodni qo‘llashda quyidagi harakatlar tashkil etiladi:

-o‘qituvchi o‘zaro teng nisbatda mavzuga (bo‘lim, bob) oid va oid bo‘lmagan asosiy tushunchalar tizimini yaratadi;

-o‘quvchilar mavzuga (bo‘lim, bob) oid va oid bo‘lmagan asosiy tushunchalarn aniqlaydilar va daxldor bo‘lmagan asosiy tushunchalarni tizimdan chiqaradilar;

Metoddan individual, guruhli va ommaviy shaklda o‘quvchilar tomonidan mavzuning puxta o‘zlashtirilishini ta’minlash hamda ularning bilimlarini aniqlash maqsadida foydalanish mumkin. 1-sinf darsligidagi «Oshxona jihozlari», «Qushlar», «Uy hayvonlari va parrandalar» kabi mavzularini o‘rganishda yangi mavzuni mustahkamlash uchun mazkur metodni qo‘llash ijobiy natija beradi. Bunda mavzuga oid to‘rtta va taalluqli bo‘lmagan (ortiqcha) bitta so‘z (tushuncha, fikr) beriladi.

O‘quvchilar ana shu so‘zni (tushuncha, fikr) aniqlaydilar.

Masalan, 1-sinf darsligidagi 1-mashqda berilgan topshiriqni bajarishda quyidagicha qo‘llash mumkin. Yozuv ekranda ko‘rsatiladi. O‘quvchilar ortiqcha so‘zni aniqlashadi. So‘ng bu so‘zlar ishtirokida gap tuzish topshirig‘i beriladi va tuzilgan gaplar asosida axloqiy tarbiya beriladi.

Namuna: *Ot - insonning eng ishonchli do‘sti.* O‘quvchilar tomonidan tuzilgan gaplar asosida o‘quvchilar qalbida ona tabiatga muhabbat uyg‘otiladi, uy hayvonlariga nisbatan ijobiy munosabatda bo‘lishga o‘rgatiladi.

Xulosa qilib aytganda, hozirgi zamon pedagog-mutaxassislari innovatsion usullardan foydalana bilish va ularni amalga oshira olish malakasiga ega bo‘lsalargina ta’limni rivojlantirishga, uning samaradorligini oshirishga erisha oladilar.

Foydalanadigan adabiyotlar:

1.Zamonaviy dars. J.G’.Yo’ldoshev va boshqalar. Toshkent 2007-yil.

2. Internet saytlari: www.Ziyonet.uz ,www.edu.uz

DASTUR VA DASTURLASH HAQIDA UMUMIY TUSHUNCHA

Sotvoldiyeva Zulfiyaxon Usmonovna
Farg`ona viloyati O`zbekiston tumani
37-umumiy o`rta ta`lim maktabi
informatika fani o`qituvchisi

Annotatsiya: Dasturlash-kompyuterlar va boshqa mikroprotsessori elektron mashinalar uchun dasturlar tuzish, sinash va o`zgartirish jarayonidan iborat.

Bugungi kunda ijtimoiy hayotning qaysi jabhasiga qaramaylik hamma joyda kompyuterlashtirish jarayoni jadal sur`atlarda amalga oshayotganini ko`rish mumkin. Kompyuter dasturi– biror masalani yechish uchun kompyuter tomonidan ijro etilishi lozim bo‘lgan buyruqlarning izchil to‘plami. Dasturlash– kompyuter uchun dastur tuzish jarayoni.

Dasturchi– dastur tuzuvchi shaxs. Dasturlash tili– inson va kompyuter o‘rtasidagi rasmiy aloqa tili. U ma’lum oidalar asosida ma’lumotlarni qayta ishlash dasturlarini yaratish uchun qo‘llaniladi.

KALIT SO`ZLAR: JAVA, JAVASCRIPT, C, PHP, SCRATCH, PYTHON, IDE(Integrated Development Environment, interpretator dasturlash, kompilyator va interpretator.

DASTUR VA DASTURLASH HAQIDA UMUMIY TUSHUNCHA.

Bugungi kunda ijtimoiy hayotning qaysi jabhasiga ko‘z tashlamaylik, hamma joydak ompyuterlashtirish jarayoni jadal sur’atlarda amalga oshayotganini ko‘rish mumkin. Endi telefon nafaqat so‘zlashish qurilmasi, u orqali matnli, audio, videoxabarlarni yuborishdan tashqari, ijtimoiy tarmoqlar orqali muloqot qilish ham mumkin. Zamon talabi o‘quvchilarimiz oldiga bu qurilma va texnologiyalardan foydalanishni bilishnigina emas, shuningdek, dasturlash yordamida ularni rivojlantirish, raqamlashtirish vazifalarini ham qo‘ymoqda.

Ma’lumki, kompyuter – foydalanuvchi uchun turli masalalarni yechishda eng yaqin yordamchi. Xususan, insonga qulaylik yaratish uchun matn, grafik muharrirlar, taqdimot yaratuvchi dasturlar, elektron jadvallar singari ko‘plab amaliy dasturlar ishlab chiqilgan. Shuningdek ta’lim, bank ishi, soliq, huquq, tibbiyot sohalari uchun maxsus yozilgan kompyuter dasturlari ham mavjud.

Xo‘sh, dastur o‘zi nima?

Kompyuterda biror masalani hal qilish uchun, eng avvalo, uning modeli va algoritmi tuziladi, so‘ngra bu algoritm ma’lum bir qonun-qoidalar negizida kompyuter tushunadigan ko‘rsatma va buyruqlarga aylantiriladi va o‘ziga xos alifbo yordamida yoziladi. Yaratilgan matn kompyuter tilidayozilgan dasturdeb ataladi.Kompyuter dasturi – har qanday masalani yechish uchun kompyuter bajarishi lozim bo‘lgan ko‘rsatmalarning izchil tartibi. Kompyuter uchun yozilgan dastur chet tiliga o‘xshaydi,istagan odam uni tez vaqtda o‘rganib olishi mumkin.

Faraz qiling, atrofingizdagi deyarli barcha uskuna-yu qurilmalar kompyuter dasturlari orqali boshqariladi, ya’ni bu qurilmalar dasturchi tomonidan ketma-ketlikda yozilgan ko‘rsatmalarga amal qiladi. Masalan, kompyuter ilovalari – hujjat yaratish, qo‘shiq tinglash, video ko‘rish, internetga bog‘lanish kabilar – aslida dasturchilar tomonidan yozilgan va kompyuter amal qiladigan dasturlardir.

Kompyuter dasturi– biror masalani yechish uchun kompyuter tomonidan ijro etilishi lozim bo‘lgan buyruqlarning izchil to‘plami. Dasturlash– kompyuter uchun dastur tuzish jarayoni. Dasturchi– dastur tuzuvchi shaxs.

Inson kabi kompyuter ham o‘ziga xos tilda muloqot qiladi. Bu til faqat kompyuter tushunadigan til bo‘lib, u cheklangan lug‘at va qat’iy yozish qoidalaridan iboratdir. Kompyuter tushunadigan va muloqot olib boradigan “til” dasturlash tilideb ataladi. Istalgan dasturlash tilini bilgan shaxs o‘z dasturini bemalol tuza oladi.

Dasturlash tili– inson va kompyuter o‘rtasidagi rasmiy aloqa tili. U ma’lum oidalar asosida ma’lumotlarni qayta ishlash dasturlarini yaratish uchun qo‘llaniladi.

IDE(Integrated Development Environment – integrallashgan dasturlash muhiti) – dasturchilar uchun qo‘shimcha funksiyalarga ega bo‘lgan maxsus matn muharriri.

Protsessor dasturlash tilida yozilgan dasturni to‘g‘ridan-to‘g‘ri tushunmaydi. Buning uchun dasturni protsessor tiliga tarjima qiladigan (raqamli ko‘rinishga o‘tkazib beruvchi) tarjimon tili – translyatordan foydalaniladi.

Tarjimon tilining ikkita turi mavjud:

kompilyator va interpretator.

Kompilyator dasturlash tilida yozilgan dastur kodlarini to‘laligicha o‘qib, mashina kodiga tarjima qiladi va tarjima natijalarini bajariladigan yaxlit bitta faylga yig‘adi.

Interpretator dasturlash tilida yozilgan kodni bosqichma-bosqich mashina kodiga aylantirib, tahlil qiladi va berilgan buyruqlarni ketma-ketlikda bajaradi. Agar xatolik sodir bo‘lsa, o‘sha zahoti xabar beradi.

Dasturlash tillari juda ko‘p bo‘lib, ularning har biridan o‘ziga xos masalalarni yechishda foydalanish mumkin. Quyida ularning eng mashhurlari haqidagi ma’lumotlar bilan tanishamiz.

C - kompyuter operatsion tizimlarini yozish uchun mo‘ljallangan til.

JAVA - kompyuter, mobil telefon va planshetlar uchun dastur yozuvchi til.

JAVASCRIPT - interfaol websaytlarni yozish uchun mo‘ljallangan til.

PHP - dinamik web-saytlar yaratish uchun mo‘ljallangan til.

SCRATCH - dasturlarni o‘rganish uchun eng mos vizuallashgan dasturlash tili.

PYTHON - turli masalalarni yechish, sun’iy intellekt tizimlari uchun mo‘ljallangan dasturlash tili.

Aksariyat dasturlash tillari, xususan, C++, Pascal, Java, Python va boshqalar integrallashgan dasturlash muhiti (IDE)ga ega.

IDE (Integrated Development Environment – integrallashgan dasturlash muhiti) – dasturiy ta’minot yaratish uchun dasturiy vositalar majmui.

Tizimli va amaliy dasturlarni yaratish uchun dasturlash tillaridan foydalaniladi. Dastur yaratish jarayoni katta hajmga ega bo‘lib, dasturlash tillarida dastur yozish shu jarayonning bir qismi sanaladi. Avvalgi mavzularimizda kompyuterda masalani yechish bosqichlarini ko‘rib chiqqan edik. Kompyuter dasturlarini yaratish jarayoniham kompyuterda masalani yechish jarayoniga o‘xshash bo‘lib, bir necha bosqichni o‘z ichiga oladi.

Birinchi bosqichda dastur uchun talab aniqlanadi. Ushbu jarayonda dasturning qanday maqsadda qo‘llanilishi, kirish va chiqish ma’lumotlari aniqlanadi. Dastur va resurslarni ishlab chiqish, uni joriy etishning narxi baholanadi.

Ikkinchi bosqichda dastur loyihasi ishlab chiqiladi.Dasturchilar uchun texnik

topshiriq va vazifalar shakllantiriladi. Ishchi hujjatlar hamda ish rejasining grafigi

tuziladi.

Uchinchi bosqichda dastur kodi yoziladi. Bu kodlash (dasturlash) jarayoni bo‘lib, tuzilgan algoritm dasturlash tilida yoziladi.

To‘rtinchi bosqichda kodlash jarayoni tugab, dasturdagi xatoliklarni aniqlash va testlash boshlanadi. Bu jarayonda dasturning to‘g‘ri tuzilganligi, ishlash samaradorligi va boshqa parametrlariga aniqlik kiritiladi.

Beshinchi bosqichda dastur amaliyotga joriy etiladi. Agar dastur aniq buyurtmachi talabiga muvofiq yaratilgan bo‘lsa, u holda bu bosqich eng muhim bosqich sanaladi. Bunda avvalgi dasturda foydalanilgan qurilma va ma’lumotlar yangi dasturga moslanadi. Ushbu dastur bilan ishlovchi mutaxassislar o‘qitiladi.

Oltinchi so‘nggi bosqichda qo‘llab-quvvatlash amalga oshiriladi. Bu bosqichda foydalanuvchilarga tavsiyalar beriladi. Shuningdek, foydalanuvchi xohishini inobatga olgan holda, ish jarayonida yuzaga kelgan kamchilik va takliflar asosida dasturga o‘zgartirishlar kiritiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yhati:

1. T.X.Xolmatov, N.I.Taylaqov, U.A.Nazarov «Informatika va hisoblash texnikasi» T. – «O’zb.M.E.» – 2001 yil.
2. A.A.Abduqodirov, A.G’.Hayitov, R.R.Shodiev «Axborot texnologiyalari» T. – “O’qituvchi” – 2002 yil.
3. N.Taylaqov, A.Axmedov «IBM–PC kompyuteri» T.:«O’zbekiston», 2001 y.
4. S.P.Allayorov, S.T.Raxmonov, S.I.Qulmamatov, D.E.Toshtemirov «Informatika va axborot texnologiyalarifanidan laboratoriya ishlari», Guliston – 2003 y.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Tajibaeva Dinara Qunduzbaevna
Qoraqalpog'iston Respublikasi Taxtako'pir tuman
13-maktab boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada maktabdagi ta'lim jarayonida elektron taqdimot-darsda slaydlardan ko'rgazmali material sifatida foydalanish to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan. Boshlang'ich ta'lim tizimida yangi pedagogik texnologiyalar, shu jumladan, axborot texnologiyalari yordamida bilim olishni rivojlantirishi haqida qisqacha yoritilgan.

Tayanch so'zlar: ta'lim jarayoni, axborot kommunikasion texnologiyalari, multimedia, elekton darslik, elektron taqdimot.

Boshlang'ich sinfda ta'lim va tarbiya samaradorligiga erishishda, birinchi navbatda, o'quvchilarning zamonaviy axborot texnologiyalarini o'zlashtirishiga tayyorgarligi va keyinchalik mustaqil ta'lim olishlarida ular yordamida qo'lga kiritgan axborotlardan foydalanishga qodirligi nazarda tutiladi. Bu maqsadlarni amalga oshirishda boshlang'ich sinf o'qituvchilari kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni bilim berish amaliyotida turli xil maqsadli chora - tadbirlarni ishlab chiqishi, birinchi navbatda o'quv - tarbiyaviy jarayonda axborot – kommunikasiya texnologiyalaridan foydalanishi juda muhimdir.

Boshlang'ich ta'lim jarayonida multimediadan foydalanish o'qituvchiga:

-darsni zamonaviy tarzda modellashtirish;

-bilimlarini chuqurlashtirish uchun qo'shimcha ma'lumot va axborotlarga ega bo'lish;

-nazariy va mustaqil ishlashni tayyorlash imkonini beradi.

Boshlang'ich ta'lim jarayonida multimediadan foydalanish o'quvchilarga:

-fanga qiziqish uyg'otish, o'z bilimlarini nazorat qilish va mustahkamlash;

-ensiklopedik ko'rinishdagi axborotlarni tezkor olish;

-mavzuni o'rganishda o'zi uchun qulay bo'lgan tezlik va o'zlashtirish darajasini tanlash;

-zamonaviy axborot - kommunikatsion texnologiyalarga jalb qilish, uni egallash va unga doimiy ishlashga bo'lgan ehtiyojni shakllantirish imkoniyatlarini beradi. Ayniqsa, 1-4- sinf o'quvchilari ko'rgazmali - obrazli tasavvurga muhtoj bo'ladi. Shuning uchun ta'lim berishda imkon boricha ko'proq sifatli illyustrativ materiallardan foydalanish maqsadga muvofiq.Ularga yangi bilim berish jarayonida nafaqat ko'z orqali ko'rish mumkin bo'lgan, balki eshitish, hissiyot, tasavvur qilishga yordam beradigan vositalardan keng foydalanish lozim.

O'quv ma'lumotini qabul qilishda o'quvchilarning qanchalik ko'p his-tuyg'ulari qatnashsa, shunchalik o'zlashtirishi tezlashadi. Bu imkoniyatni multimediali ko'rgazmali ta'lim amalga oshiradi.

Multimediali darslar quyidagi didaktik masalalarni hal qilishga yordam beradi:

-fan bo'yicha asosiy bilimlarni o'zlashtirish;

-o'zlashtirilgan bilimlar izchilligini ta'minlash;

-o'z - o'zini nazorat ko'nikmasini shakllantirish;

-bilim olishga bo'lgan ehtiyojini rivojlantirish;

-o‘quvchilarni o‘quv materiali ustida mustaqil ish olib borishlarida o‘quv-metodik yordam ko‘rsatish.

O‘quv topshiriqlarini multimediali vositalar yordamida o‘quvchilarga taqdim etish bir qadar qulayliklar tug‘diradi. Chunki multimediali vositalar o‘quvchilarning mustaqil faoliyat ko‘rsatishlarini ta’minlashga xizmat qiladi. Har bir o‘quvchini o‘qituvchi hamda sinfdoshlari bilan muloqotga kirishish, hamkorlik qilishga undaydi.

Ilmiy tadqiqotlarda shu narsa ta’kidlanmoqdaki, axborot kommunikasiya texnologiyalari o‘quvchilarning nazariy, ijodiy va refleksiya tafakkuri rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatadi. O‘quvchining xotirasida u yoki bu hodisa, jarayonning obrazli tarzda saqlanishi o‘quv materialini boyitib, uning o‘zlashtirilishiga yaqindan yordam beradi.

Boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning barcha xususiyatlarini shakllantirishda axborot - kommunikasion texnologiyalarining o‘z o‘rni bor.

Axborot - kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanish va ular yordamida o‘quvchilarni har tomonlama bilimini oshirish, jamiyat uchun yetuk insonlar qilib tarbiyalash eng dolzarb mavzulardan biri bo‘lib kelmoqda. Buning uchun har bir sohani o‘rganish, izlanish va tajriba orttirish, turli usul va yangi zamoanviy texnologiyalardan foydalanish kerak bo‘ladi. Shuning uchun ham maktabgacha ta’lim muassasalaridan tortib oily ta’lim tizimigacha yoshlarga bilim berish, tarbiyalash, ularning ijtimoiy, huquqiy savodxonligi va madaniyatini shakllantirishda yangi axborot - kommunikasion texnologiyalaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Xulosa qilib shuni aytish joyizki, ta’lim-tarbiya jarayonini tubdan isloh qilishdan ko‘zlangan bosh maqsadimiz- barkamol insonni shakllantirish orqali o‘z kelajagimizni ta’minlashdan iboratdir. Boshlang‘ich sinflarni o‘qitishda axborot - kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilarni kerakli axborotni tanlashni, uni saqlab qolish va taqdimotlar tuzish yoki turli xildagi loyihalarni ishlab chiqish va bajarishda keying ishlarida foydalanishni bilib oladilar. Boshlang’ich sinfdanoq o‘quvchilar faqat daftardagina emas, balki bevosita kompyuterda ham topshiriqlarni bajara oladilar. O‘quvchilar kompyuter bilan ishlashda birinchi ko‘nikmalarni oladilar, o‘zlarining nazariy bilimlarini doimiy chuqurlashtirib va amaliy ko‘nikmalarini takomillashtirib boradilar. Darhaqiqat, kelajagimiz egalari bo‘lmish yosh avlodni tarbiyalash, biz o’qituvchilardan ma’suliyat talab qiladi. Ayniqsa, kelajak avlodda mustaqil fikrlash, mantiqiy fikr yuritish kabi ko‘nikmalarni hosil qilish bugungi kun o‘qituvchisining asosiy vazifasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.Azizho’jayev N. O’qituvchi tayyorlashning pedagogic texnologiyasi. Toshkent. TDPU. 2000

2.M.Allamova. Boshlang’ich ta’lim o’quv fanlarining nazaryasi va o’qitish metodikasi bo’yicha ma’ruza matnlari va amaliy mashg’ulotlar majmuasi.

3.Internet ma’lumotlar. WWW. “Ziyonet”.uz tarmog’idagi ma’lumotlar.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INNOVATSION TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Tazabekova Roza Kurbanbayevna
Urganch tumani 46-son maktab oʻqituvchisi
Telefon: +998 (94) 344 88 87
rozakurbanbayevna_46@umail.uz

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlangʻich ta'limda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish orqali dars samaradorligini oshirish yo'llari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsion texnologiyalar, pedagogik texnologiyalar, axborot texnologiyalar, "Tushunchalar tahlili", "Charxpalak", "Zinama-zina" "O'zim tekshiraman", "Boʻlishi mumkin emas", "Ortiqchasini top", "Juftini top" metodlari.

Insoniyat jamiyatining hozirgi zamon rivojlanish darajasi mustaqil respublikamiz ijtimoiy hayotining barcha sohalarida amalga oshirilayotgan tub oʻzgarishlarda oʻz aksini topmoqda.

Mamlakatimizda ta'lim oluvchi-yoshlarning ijodiy gʻoyalarini har tomonlama qoʻllab-quvvatlash hamda ragʻbatlantirish maqsadida keng koʻlamli islohotlar olib borilmoqda. Xususan, yoshlarning ilmiy-tadqiqot va innovatsiya faoliyatini rivojlantirish maqsadida Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 8 dekabrdagi "Xalq ta'limi tizimida ta'lim sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari toʻgʻrisida"gi 997-sonli qarori qabul qilindi. Mazkur qaror ijrosini ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi, Xalq ta'limi vazirligi, Tashqi ishlar vazirligi hamda Moliya vazirligining xalqaro baholash dasturlari boʻyicha xalqaro tadqiqotlarni tashkil etishi belgilandi.

Darhaqiqat, boshlangʻich ta'limda bola shaxsining aqli, dunyoqarashi, savodxonligi, mantiqiy tafakkuri, ogʻzaki va yozma nutq koʻnikmalari rivojlanadi. Ayniqsa, oʻqish darslarida bola borliq, atrof-muhit bilan tanishadi, yaxshini yomondan ajratishni anglaydi, vatan tuygʻusini his qiladi. Koʻrganini va oʻqiganini qayta hikoyalash koʻnikmasi shakllanadi.

Boshlangʻich sinf oʻquvchilarining qiziquvchanligi va bilishga boʻlgan ehtiyojini hisobga olgan holda pedagogik va axborot texnologiyalaridan darslarda samarali foydalanish bugungi kun pedagoglaridan zamon bilan hamnafas boʻlishni talab qiladi.

Boshlangʻich sinflarda innovatsion texnologiyalardan foydalanish orqali oʻquvchilarni darsdagi faolligiga erishilinadi, dars mazmuni oʻquvchilarga tushunarli tilda bayon etiladi.

Bu borada "Tushunchalar tahlili", "Charxpalak", "Zinama-zina" singari metodlar bilan bir qatorda "O'zim tekshiraman", "Boʻlishi mumkin emas", "Ortiqchasini top", "Juftini top" singari didaktik oʻyinlardan foydalanish maqsadga muvofiq.

"Tushunchalar tahlili", "Charxpalak", "Zinama-zina" metodlarida boshlangʻich sinflarda oʻtiladigan barcha oʻquv fanlarida foydalanish mumkin. Ushbu metodlardan dars jarayonida foydalanilganida juftlikda yoki kichik guruhlarda ishlash mumkin.

Savod oʻrgatish darslarida "Ortiqchasini top" didaktik oʻyinini qoʻllash orqali sinf oʻquvchilarining eslab qolish qobiliyatini rivojlantirish mumkin. Ushbu didaktik oʻyinni tayyorgarlik davrida rasmlar yoki tayyor predmet va oʻyinchoqlar asosida tashkil qilinganida ham yaxshi natijalar qoʻlga kiritiladi.

Boshlangʻich sinf oʻqituvchisi oʻqitish tamoyillaridan biri sanalmish ta'lim-tarbiyaning koʻrgazmalilik tamoyili asosida darslarni tashkil qilishga harakat qiladi. Bunda talab asosida koʻrgazmalilik aniq predmet va narsalarni kuzatish va koʻrsatish orqali;

Mavjud predmetlar va narsalarning modeli va nusxasidan foydalanish orqali;

Hodisaning tasviri, rasm, jadval yoki xaritalarni koʻrsatish orqali amalga oshiriladi.O'qituvchi ushbu tamoyilni amalga oshishida multimediya vositalaridan foydalanishi mumkin. O'tilayotgan mavzuni bola tasavvurida yaqqol hosil qilish va ta'lim sifatini oshirishda multimediya vositalari orqali namoyish qilishning ahamiyati beqiyosdir.

Hozirgi kunda ta'lim sohasida o'qitishni avtomatlashtirishga katta e'tibor berilmoqda. Chunki zamonaviy o'qitish texnologiyalaridan dars jarayonida foydalanish katta ijobiy natijalar beradi.

Boshlang'ich ta'limda axborot kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanish orqali ta'lim samaradorligini oshirish bugungi kun ta'lim jarayoninig muhim vazifasi hisoblanadi.

Ayniqsa tabiatshunoslik darslarida televideniya orqali berib boriladigan ilmiy-ommabob

filmlar, audio-video texnikasi vositalari orqali beriladigan o'quv materiallari, kompyuter va internet materillaridan foydalanish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Omonov N.T. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat / – T.: "Iqtisod–moliya". 2009.
2. Pirmuxamedova M. Pedagogik mahorat asoslari . - T.: 2008.

MATEMATIKA VA FIZIKA FANINI O'QITISHDA AXBOROT TEXNALOGIYALARI MAHSULOTLARIDAN FOYDALANISH

To'xtaboyeva Charos Shonazar qizi
Fizika fani o`qituvchisi
Sobirova Azzatjon Madirimovna
Matematika fani o`qituvchisi
Xonqa tumani 24- maktab

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'quvchilarga fizika va matematika fanidan ta'lim–tarbiya berishda pedagogik texnologiyalarini qo'llashi, o'quvchilarni o'zaro faolikka olib kelishiga bog'liqligi hamda ichki siyosiy muhitda ham farovon va barqaror jamiyat qurish uchun kuchli va malakali, siyosiy va huquqiy bilimlarga ega kadrlar kerakligi haqida fikirlar keltirilgan.

Kalit so'z: axborot, ta'lim, kasbiy, pedagog, texnologiya, o'quvchi, til.

O'qituvchi ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilish faoliyatini tashkil etadi, boshqaradi, nazorat qiladi, baholaydi va o'qitishdan ko'zda tutilgan ta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlami amalga oshirish orqali shaxsning har tomonlama rivojlanishiga zamin yaratadi. O'qituvchi uchun ta'lim jarayoni o'quvchilarning faoliyati bilan uzviy bog'langan va mazkur jarayonni tahlil qiladigan, umumlashtirib, tegishli hollarda o'zgartirishlar kiritadigan ish jarayoni, kasbiy pedagogik faoliyati sanaladi.

O'quvchilarning bilish faoliyati individual tarzda tashkil etilganda o'quvchilar o'quv materialini mustaqil o'zlashtiradilar, ulaming aqliy rivojlanishi, qiziqishi, ehtiyoji, iqtidori, bilimlarni o'zlashtirish darajasi hisobga olingan holda tuzilgan o'quv topshiriqlarini mustaqil bajaradi va o'z bilish faoliyatining subyektiga aylanadi.

1. mavzuga doir taqdimot tayyorlash;
2. qiyinchilik darajasi turlicha bo`lgan topshiriqlar tayyorlash;
3. test savollari tuzish;
4. krossvord tayyorlash;

Bugungi kundagi eng dolzarb muommolardan biri maktablarda axborot texnologiyalarini yetishmovchiligida, laboratoriya jihozlari, kimyoviy moddalarinig yetishmovchiligidir. Hozirgi muammolardan biri darslarni tashkil etishda o'qituvchi didaktikadan ishlab chiqilgan ta'lim mazmunini o'qitish metodlari va vositalarning uzviyligik prinsipiga amal qilish mavzulari rejada pedagogik texnologiyalarning qaysi turlarini foydalanishi o'quv yili boshida belgilash kerakligidadir. Axborot texnologiyalarining eng qulay tarafi hozir O'zbekistonda ham onlayn ta'lim rivojlanib bormoqda.Bu ta'lim tizimida axborot texnalogiyalarning o'rni juda katta bo'lib bunda o'quvchi uydan chiqmagan holda darsni o'zlashtirishi lozim. O'qituvchi dars o'tishida ham o'quvchi darsni tushunishida ham yangi zamonaviy texnologiyalarning mavjudligi juda muhimdir. O'qituvchilar axborot texnologiyalari orqali taqdimot, video, jadval, tarqatma materiallar, multimedia tayyorlashlari va prezentatsiya vositalari yordamida o'quvchilarga yetkaza olishlari ularning pedagogik mahorati nechog„li yuqoriligidan dalolat beradi .

Xulosa qilib aytganda biologiya fanlarini o'qitishda yangi zamonaviy texnologiyalardan foydalanishda muammolar mavzusida shunday fikrlar kelib chiqadiki, biologiya fanlarini o'qitishda pedagogik texnologiyalar va zamonaviy axborot texnologiyalarini birga olib borish o'quvchilarni o'zlashtirish salohiyatini yanada oshiradi. Fizika tabiiy fanlar qatoriga kirgani sababli fizika fanini yaxshi o'zlashtirishda tabiiy narsalardan foydalanish mumkin. Bundan ko'rinib turibdiki o'quvchi kitobda o'qigan malumotni, slaydda ko'rgan malumotni, ishlagan testlarda ega bo'lgan tushuncha tabiiy o'z ko'zi bilan ko'rsa o'quvchida o'zlashtirish qobilyati ikki hissa ortadi. Matematika fanlarida ham shunga yaqin ko`rgazmalardan foydalanish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov.I.A "O`zbekiston XXI asr bo`sag`asida": xavfsizlikka taxdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari. T – "O`zbekiston." 1997-326 b.

2.Abduqodirov I.R, .Pardoev.A.A "Ta'limda innovatsion texnologiyalar" T-. iste'dod 2008-180.

3. Jo'rayev R.H., Raximov B.X., Xolmatov Sh.F. Yangi pedagogik texnologiyalar. –Toshkent, 2005. -49 b.

FIZIKA O‘QITISHDA IQTIDORLI O‘QUVCHILAR BILAN ISHLASH VA ULARNI TURLI TANLOVLARGA TAYYORLASH

To’rayeva Muqaddas Otaxonovna
Xorazm viloyati, Shovot tumani
23-maktab fizika fani o’qituvchisi
Telefon :+998997751642
torayevamuqaddas1@gmail.com
Polvonova Yulduz Shavkat qizi
Xorazm viloyati, Shovot tumani
23-maktab fizika fani o’qituvchisi
Telefon :+998990385118
hosilavladimirova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada fizika o‘qitishda iqtidorli o‘quvchilar bilan ishlash va ularni turli tanlovlarga tayyorlash haqida fikr mulohazalar bayon qilinadi.

***Kalit so`zlar:*** iqtisodiy, ta`lim, interfaol, bilim, eksperimental, tadqiqot metodlari, to`garaklar.

Bugungi tez o‘zgaruvchan iqtisodiy, ijtimoiy va ma’naviy hayot bolalar va yoshlar dunyoqarashini shakllantirish yangi pedagogik interfaol metodlardan keng foydalanishni taqozo qiladi. An’anaviy mashg‘ulotlar olib borish asta sekin o‘z o‘rnini intensiv va interfaol metodlarga, noan’anaviy mashg‘ulot o‘tish ishlariga bo‘shatib bermoqda. Bilim qanchalik mustahkam bo‘lsa, bola dunyoqarashi, intellektual salohiyati shunchalik rivojlanadi va kamol topadi. Hozirgi kunda bolalar uchun informatsion savodxonlik ta’lim samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi. Uzluksiz ta’lim tizimining birinchi bo‘g‘ini bo‘lgan maktabgacha ta’lim oldiga qo‘yilgan davlat talablariga muvofiq, maktabgacha ta’lim muassasalari ta’lim – tarbiya jarayonining samardorligini oshirish, ilm – fanning so‘ngi yutuqlarini amaliyotga joriy etish orqali ijodkor, ijtimoiy faol, yuksak ma’naviyatli, kasb – hunarli, Ona Vatanga sadoqatli, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni ardoqlaydigan, ijodiy va mustaqil fikr yurita oladigan, davlat, jamiyat va oila oldida o‘z burchi va javobgarligini his etadigan barkamol bolani kamolga yetkazish, ularning ongi va qalbiga milliy istiqlol g‘oyasini singdirish kabi muhim vazifalarni amalga oshirish nazarda tutiladi. Ta’lim tizimini modernizatsiyalashda ta’limning barcha bo‘g‘inlarida tobora faol qo‘llanilayotgan ilg‘or pedagogik texnologiyalarning turli yo‘nalishi bolalarning ma’naviy kuchi, qobiliyatlarini ochish uchun maqbul sharoit yaratib bermoqda. Ta’lim tizimida yil sayin rivojlanib borayotgan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ta’lim jarayonini sifat va mazmun jihatdan yanada yuqori bosqichga ko‘tarishga xizmat qilayotganligi barchamizga ma’lum. Ayniqsa, ta’lim jarayonini mazmunli tashkil etish uchun zamonaviy texnik vositalardan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Jumladan, texnologiya, axborot, kompyuter, multimedia, internet, masofali o‘qitish, yagona axborot muhiti va shunga o‘xshash axborot-kommunikatsion texnologiyalarning zamonaviy vositalaridan foydalanish o‘zining samarasini bermoqda. Hozirgi kunda ishlab chiqarish texnologiyalari tezlik bilan rivojlanayotgan bir davrda ta’lim sohasi ham boshqa ishlab chiqarish muassasalari kabi ilmiy, asoslangan yangi pedagogik texnologiyalar, informatsion ma’lumotlarni qo‘llagan holda malakali mutaxassislar faoliyat yuritadigan raqobatbardosh, ilmli, bilimli kishilarni Vatan ravnaqi uchun tayyorlab beradigan soha sifatida rivojlanib bormoqda. Xar bir pedagogik texnologiyaning asosiy maqsadi pirovard natijaga erishish yo‘llarini bandma-band aniqlash va unga so‘zsiz erishishdan iborat.

O`quvchilarning fan asoslarini organishga bolgan qiziqishlarini oshirish va ularning mustaqil bilim olishlari uchun zarur boladigan ko’nikmalar bilan qurollantirishdan iborat.

O`quvchilarning qiziqishini vujudga keltirishda va ijobiy tashabbuskorligini rivojlantirishda qiziqarli tajribalar, eksperimental masalalar ishlash, yangi mavzuni hayotga bog’lab o’tish, multimedialar, elektron darsliklardan foydalanish, kinofilmlarni namoyish qilish, qiziqarli kechalar uyushtirish, mustaqil o’qish uchun ilmiy va fantastik adabiyotlar tavsiya etish, tabiatga, ilmiy tadqiqot institutlariga va imkoni bo’lsa GESlarga sayohat tashkil etish hamda o’zbek fizik olimlari bilan uchrashuvlar tashkil etish nihoyatda muhim ahamiyatga ega.

O`quvchilarni ilmiy tadqiqot metodlari bilan tanishtirish. Odatda, o`quvchilar fizik asboblar bilan tanishadi va u bilan muomalada bo`ladi. Bu va kuzatishlar fizik hodisalarni, qonuniyatlarni,

labaratoriya mashg'ulotida hisob-kitobni to'g'ri talqin etishga yordam beradi.

To`garaklar o`quvchilarni milliy qadriyatlarimizni saqlash ruhida tarbiyalash har bir o`qituvchining diqqat markazida turishi kerak. Aqliy tarbiya, politexnik tarbiya, mehnat tarbiyasi, estetik tarbiya, jismoniy va axloqiy tarbiya maktabda beriladigan tarbiyaning tarkibiy qismidir, shunday ekan: o`quvchilarni mehnat qilishga qiziqtirish, ularda mehnatga havas va hurmat hisini uygotish fizikadan sinfdan tashqari mashgulotlarning asosiy vazifasi hisoblanadi. Fizika to`garaklarining mazmuni o`qituvchi rahbarligida o`quvchilar tomonidan olib boriladigan mustaqil ishlar, tajribalar, masala ishlash, kechalar, kuzatishlar, ilmiy va ilmiy ommabop adabiyotlarni o`qish, o`quv filmlari namoyish qilish, xalq xojaligini turli sohalariga oid ijtimoiy foydali mehnatni tashkil qilish, tabiatni muhofaza qilish,fizik bilimlarini keng jamoatchilik o'rtasida tar'gib etish, ko'rgazmali qurollar tayyorlash, turli maketlar yasashdan iborat.

Fizika o`quv predmeti bo`yicha sinfdan tashqari mashgulotlar VII-IX sinf o`quvchilarini qamrab olgan bolib, ularda tabiat hodisalarining xilma-xilligi, inson va uning texnikadagi rolini o'rganish, fizika asboblari ustida ishlash va tajribalarni kuzatish, qiziqarli tajribalar, eksperimental masalalar ishlash, fizik asboblar yasash, "Fazogirlar kuni", "O`zbekistonni elektrlashtirish", "Radio kuni" ni otkazish, adabiyotlar bilan ishlash, ko'rgazmali qurollar, stend va jadvallar yasash kabi ishlar bajariladi.

Bola iqtidorini rivojlantirish , shakllantirish va uni iqtidorli shaxsga aylantira olish o'qituvchining iqtidorli bola bilan ishlay olish xususiyatlariga bogliq. Bular- o'qituvchining motivatsion tayyorgarligi , qiziquvchanligi, o'z ishiga sodiqligi, faol izlanuvchanligi, mehnatsevarligi, inson faoliyatining barcha sohalarini bilishi, iqtidorli bola psixologiyasini tushunishidir. Yangiliklarga intilish, borliqning sir-sinoatlarini ochish, o'rganishga intilish maktab partasidayoq tug'iladi. Shuning uchun aynan maktabdan fan va texnikaning turli sohalari bilan qiziquvchi bolalarni aniqlash, ularning orzu va rejalarini amalga oshirishiga, o'quvchilarning imkoniyatlarini to'laroq yoyishlariga, ularning fan va hayotdagi izlanishlar yo'liga chiqishiga yordam berish juda muhimdir.

Bolaga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyasi o'z ichiga quyidagi texnologiyalarni ham qamrab oladi:

- Bolaga insonparvarlik yondashuvi;
- hamkorlik texnologiyasi;
- o'yin texnologiyasi;
- kommunikativ ta'lim texnologiyasi;
- erkin tarbiya texnologiyasi;
- bolani qo'llab-quvvatlash texnologiyasi.

Bolaga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyasiga qo'yiladigan talablar:

- dialog (o'zaro suhbat);
- faollik va ijodkorlik;
- bolaning individual rivojlanishini qo'llab-quvvatlash;
- bolaga mustaqil ijod qilishi, qaror qabul qilishi, ta'lim olish turi va uslublarini tanlashi uchun keng imkoniyat yaratib berish;

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida»gi qonuni

2. O'zbekiston Respublikasining «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori.– .: Sharq nashriyot matbaa konserni, 1997. – 31 – 64 b.

3. Mirzaxmedov B., G'ofurov N. va boshqalar. Fizika o'qitish nazariyasi va metodikasi Toshkent-2010

4. Turdiev N.Sh., Asadov Yu.M., Akbarova S.N., Temirov D.Sh. Umumiy fizika

BOSHLANG‘ICH TA’LIM O‘QUVCHILARINI KASBGA YO‘NALTIRISHDA QO‘LLANADIGAN USULLAR

Tosheva Nargiza Abdumajitovna,
Turdiyeva Bashorat Buronovna
Navoiy viloyati Navoiy shahar
5-IDUM boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarni kasbga yo‘naltirish, kasblar mohiyati haqidagi bilimlarni o‘rgatish usullari haqida fikrlar aks etgan.
Kalit so‘zlar: kasb tanlash, mehnatsevarlik, kasblar burchagini tashkil etish …..

Ta’lim va tarbiya masalasi barcha davrlardagidek bugungi kunda ham dolzarb xususiyat kasb etayotgan ekan, ongi yuksak, tafakkuri teran, zamonaviy dunyoqarashga ega, erkin fikrlay oladigan, savodxonligi yuqori har tomonlama yetuk va barkamol shaxsni tarbiyalash masalasi ham muhim ahamiyatga molik bo`lib qolaveradi. Zero, yurtimiz taraqqiyoti va ravnaqi vatanimiz kelajagi bo‘lgan yoshlar qo‘lidadir.Shunday yoshlarni tarbiyalash, ularga nafaqat qalam ushlashni o‘rgatish, balki kelajagi yorqin bo‘lishi uchun kasbga yo‘naltirish bugun boshlang‘ich ta’lim o‘qituvchisi oldidagi muhim vazifa hisoblanadi.

O‘quvchi bolaligidan biror bir kasbga mehr qo‘yadi, uni orzu qiladi, o‘sha kasb egasi sifatida o‘zini tasavvur qiladi. Mazkur tasavvurning realligini ta’minlashda o‘qituvchining o‘rni beqiyos. Negaki, o‘qituvchi hali mukammal shakllanmagan bola tasavvurida go‘yoki bir “sehrgar”, tengsiz murabbiydir. Boshlang‘ich ta’lim o‘quvchilarini kasbga yo‘naltirish bo‘yicha olib boriladigan ishlarning barcha shakl va metodlari o‘quvchilarning maqsadli ravishda kasb tanlashlariga xizmat qilishi lozimdir. Maktabda kasb-hunarga yo‘naltirish ishlarini yo‘lga qo‘yishda an’anaviy amaliy mashg‘ulot, suhbat, dialogli munozaralar bilan birga pedagogik o‘yin, mustaqil fikrlar kabi yangi pedagogik texnologiya elementlaridan unumli foydalanish lozim. Boshlang‘ich ta’lim o‘quvchilari kasb tanlashdan hali uzoq turadilar. Biroq ular o‘rtasida to‘g‘ri yo‘lga qo‘yilgan kasb tanlash ishi shunday bir negiz bo‘lishi kerakki, yuqori sinflardagi o‘quvchilarning kasbga bo‘lgan qiziqishlari, o‘y va niyatlari keyinchalik shu negiz asosida rivojlanadigan bo‘lsin. O‘quvchiga avvalo, barcha kasblar uchun zarur va muhim bo‘lgan shaxs xislatlarini tushuntirish, shakllantirib borish zarur. Bular:

– mehnatsevarlik;
– hamma kasb va mutaxassislikdagi mehnat ahliga nisbatan hurmat-ehtirom; – mehnat qilish zarurligini tushunish va anglash;
– o‘z ishini rejelashtira va nazorat qila bilish;
– ish joyini to‘g‘ri tashkil qilish, ish batartib va intizomli bo‘lish;
– toqatlik, sabotlilik, topshiriqni bajarishning eng oqilona usulini tanlab ola bilish; – materiallar hamda vaqtni tejash.

Ana shu xislatlar va fazilatlarning hammasini o‘quvchilarda birinchi sinfdan boshlab shakllantirish lozim. Bolalarni kasblar olamiga asta-sekin olib kirish, ularni shu olamda mo‘ljal olishga o‘rgatish zarur. O‘qituvchi o‘quvchini darslarda kuzatish, u bilan suhbatlashish, bola faoliyati mahsulini tahlil qilish jarayonida uning ba’zi bir xususiyatlarini, mayllarini payqab oladi, bu xislatlarni rivojlantirish yuzasidan tegishli ishlarni ado etgandan keyin bular keyinchalik kasbni belgilashda asosiy omil bo‘lishi mumkin. Kasb tanlash uchun o‘quvchi o‘z imkoniyatlarini baholay olish ko‘nikmasiga, ya’ni aqli, qiziqishi, har xil kasblar bo‘yicha bilimli, bu kasblarning imkoniyatlari, kelajagi haqida axborotga ega bo‘lishi kerak.

Boshlang‘ich ta’lim o‘quvchilarini kasbga yo‘naltirish jarayonini yanada takomillashtirish yuzasidan quyidagi takliflar tavsiya etiladi:

– kasbga yo‘naltirishda yakka tartibda ishlashga e’tibor qaratish;
– mavzu yuzasidan davra suhbatlarini tashkil etish;
– turli kasblarga oid audio-video materiallar bilan tanishtirish;
– sinfdan tashqari ishlarni kasb tanlashga yo‘naltirish;
– turli soha mutaxassislari bilan uchrashuvlar tashkil etish;
– madaniy tadbirlar tashkil etish;
– kasblar burchagini tashkil etish va shu mavzuda ko‘chma ko‘rgazmalar tashkil etish.

Darslar jarayonida biz quyidagi usullardan foydalanib o'quvchilarni kasblar haqidagi bilimlarini boyitib bormoqdamiz.**"Aytish mendan, tanlash sizdan"** usuli. Bu usulda o'qituvchi tomonidan kasblar ta'rifi o'qib eshittiriladi va o'quvchilarga kasblar aks etgan rasmlar tarqatiladi. Har bir ta'rif o'qilgach, ushbu ta'rif qaysi kasbga oid ekanligini aniqlash va rasmni qo'llariga ko'tarib tasdiqlashlari kerak bo'ladi. Mashg'ulot so'ngida o'quvchilar o`zlari tanlagan kasb ta'rifini eslab qolib aytib berishlari lozim bo'ladi.

Bilim olib chinakam
O'rganamiz harf raqam. Kim bizga bilim o'rgatadi?
Mashinada poezda,
Tramvayda-temir izda
Tashir yuk va yo'lovchi. Bu qaysi kasb egasi?

Shuningdek, o'quvchilarga kasblar haqida tushuncha berish va ijodiy salohiyatini rivojlantirish uchun **"O'z so`zim bor"** usuli juda samarali usul hisoblanib, bu usul orqali o'quvchilarda kasb-hunar haqidagi fikrlar mustaqil bayon etishi shakllantiriladi. Bunda o'quvchilar 2 guruhga bo'linib, o'qituvchi tomonidan aytilgan biror kasb, yoki hunar haqida ma'lumotlar yozish bo'yicha bahslashadilar.

"Men kichik aktyorman"usulidan ham foydalanish maqsadga muvofiq usul. Har bir kasbni rol ijro etish orqali ko'rsatib berishni ham samarali usul sifatida tavsiya etamiz.

Ba'zi bolalarda kasbga moyillik yaxshi namoyon bo'ladi, ko'pchilik bolalarda bu narsa birdaniga aniqlanmaydi. O'qituvchining boladagi iste'dod nishonalarini aniqlashi, bularni qobiliyatini rivojlantirish va shakllantirishga ko'maklashish muhimdir. Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, kasbga yo'naltirish ishi - o'quv jarayonining uzviy tarkibiy qismi aylanishi lozim degan fikrdamiz. Shuni unutmagan holda har bir darsni fanlararo bog'liqlik asosida, kasb-hunar haqidagi tushunchalarni shakllantirgan holda tashkil etish barchamizning asosiy vazifamizga aylanishi lozim. Xulosa sifatida qayd etish mumkinki, o'quvchilarni o'z vaqtida to'g'ri kasbga yo'naltirish mamlakat taraqqiyotining kafolatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. D.Mardonov "Maktabda kasbga yo'naltirish ishlari" Nukus-2013
2. Ermatova "Boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini kasbga yo'naltirishda dastlabki pedagogik jarayonlar" Toshkent -2019

TASVIRIY SAN’AT FANINI O‘QITISH JARAYONIDA O‘QUV AXBOROTINING AUDIOVIZUAL VOSITALARI

Toshpulatova Maqsuda Abdulaxad qizi
Marg‘ilon shahar 1-IDUM o‘qituvchisi
Tel: 90-561-97-91
G‘aniyeva Fotimaxon Ulug‘bek qizi
Marg‘ilon shahar 1-IDUM o‘qituvchisi
Tel: 97-214-32-74

Annotatsiya: tezisda tasviriy san’at fanini o‘qitish jarayonida o‘quv axborotining audiovizual vositalari, ularning turlari, hozirgi kundagi ahamiyati hamda ularni qo‘llash qanchalik foydali ekanligi tushuntirib berilgan.

Kalit so‘zlar: innovatsiya, yangi pedagogik texnologiya, vizual, audiovizual, fonogramma, videomahsulot, chizma.

Zamonaviy jamiyat taraqqiyotining obyektiv ehtiyojlari ta’lim tizimida turli xil o‘quv qurollarini yaratish va ulardan foydalanishga olib keldi. Audiovizual o‘qitish vositalari (boshqacha qilib aytganda, lotincha audire so‘zidan eshitish va visualis vizual) - o‘quv jarayonida eng keng tarqalgan texnik o‘qitish vositalarining maxsus guruhi bo‘lib, shu jumladan vizual va eshitish qobiliyatini namoyish qilish uchun mo‘ljallangan ekran va ovozli vositalar hisoblanadi.

Audiovizual o‘qitish vositalarining yana bir tasnifiga ekranli, tovushli va ekranli-tovushli vositalar ham kiradi.

Audiovizual o‘qitish vositalari quyidagilar bo‘lishi mumkin:

- tasviriy san’at uchun maxsus ishlab chiqilgan va uslubiy qayta ishlangan o‘quv materiallarini (ko‘rgazmali qurollarni) o‘z ichiga olgan o‘quv vositalari;
- o‘quv, boshqa fanlar bo‘yicha darslar uchun yaratilgan, lekin tasviriy san’at (ko‘rgazmali qurollar) bo‘yicha o‘quv materiallari sifatida jalb qilingan vositalar;
- ta’lim jarayoniga kiritilgan tabiiy ommaviy aloqa vositalari.

Audiovizual o‘qitish vositalari boshqa o‘quv qo‘llanmalari orasida alohida o‘rin tutadi va eng kuchli tarbiyaviy ta’sirga ega, chunki ular o‘rganilayotgan materialni obrazli idrok etish va yodlash uchun eng qulay shaklda vizual konkretlashtirishni ta’minlaydi; faktlar, hodisalar, hodisalarni san’at elementlari, hayot hodisalarini namoyish qilish badiiy vositalar (kino va fotografiya, badiiy o‘qish, rasm, musiqa va boshqalar) orqali amalga oshiriladi.

O‘qitishning audiovizual vositalarining didaktik xususiyatlari quyidagilardir:

- axborotning yuqori to‘yinganligi;
- o‘quv ma’lumotlarini taqdim etishni ratsionalizatsiya qilish;
- o‘rganilayotgan hodisalarni rivojlanishda, dinamikada ko‘rsatish;
- voqelikni aks ettirish haqiqati.

O‘qitishning audiovizual vositalaridan foydalanish quyidagi didaktik tamoyillarni amalga oshirishga yordam beradi:

- maqsadlilik tamoyili;
- hayot bilan bog‘lanish tamoyili;
- ko‘rinish prinsipi;
- pedagogik jarayonning ijobiy hissiy fonini yaratish tamoyili.

Kommunikativ vaziyatlarni va atrofdagi voqelikni qayta tiklaydigan vizual va eshitish tasvirlarining yorqinligi, ifodaliligi va informatsion ahamiyati tufayli audiovizual o‘quv qurollari ta’lim sifatini oshirishning samarali manbai hisoblanadi.

Masalan, ovozli filmlardan foydalanganda, televidenie dasturlari, video yozuvlar, tasvir, ovozli va yozma so‘z, musiqa, shovqin va ko‘pincha rang ovozli-vizual tasvirni yaratishda ishtirok etadi. Ushbu ekspressiv imkoniyatlarning sintezi ularni ta’lim va tarbiyaning ayniqsa kuchli vositasiga aylantiradi. Shu bilan birga, ko‘rinishning didaktik printsipi, mashg‘ulotlarni individuallashtirish va shu bilan birga o‘quvchilarni ommaviy qamrab olish imkoniyati sinfda muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda va mashg‘ulotlarning motivatsion tomoni kuchaytiriladi.

Zamonaviy metodologiyada audiovizual o‘qitish vositalari (o‘quv qo‘llanmalari) va texnik o‘qitish vositalari (ko‘rgazmali qurollar uchun texnik qurilmalar) o‘rtasida farqlash odatiy holdir.

Hozirgi bosqichda ta’limning audiovizual vositalariga quyidagilar kiradi:

- fonogrammalar: fono mashqlarning barcha turlari, fono testlar, matnlarning fonogrammalari, hikoyalar, audio darslar va audioma’ruzalar;
- videomahsulotlar: videokliplar, video darsliklar, videoroliklar, videoma’ruzalar, tematik slaydlar va bannerlar;
- kompyuter o‘qitish vositalari: elektron darsliklar, o‘quv qo‘llanmalar, qo‘llanmalar, ma’lumotnomalar, lug‘atlar, amaliy mashg‘ulotlar, nazorat dasturlari, testlar va o‘quv o‘yinlari;
- Internet: tarmoq ma’lumotlar bazalari, videokonferentsiyalar, video eshittirishlar, virtual seminarlar, maxsus tematik forumlardagi telekonferensiyalar, telekommunikatsiya loyihalari.

Ta’kidlash joizki, audiovizual o‘quv qurollaridan foydalanish butun o‘quv jarayonini tashkil etishga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi, uni yanada aniq va yo‘naltirilgan qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Программы для общеобразовательных учреждений. Изобразительное искусство. 1 – 4 классы./ В.С.Кузин, С.П.Ломов, Е.В.Шорохов. – М.: Дрофа, 2010.
2. Программы для общеобразовательных учреждений. Изобразительное искусство. 5 – 9 классы./ В.С.Кузин, С.П. Ломов, Е.В. Шорохов и др. – М.: Дрофа, 2010.
3. Программы общеобразовательных учреждений. Изобразительное искусство и художественный труд. 1 – 9 классы./ Под рук. Б.М. Неменского. – М.: Просвещение, 2011.
4. Рылова Л.Б. Теория и методика обучения изобразительному искусству: Учебно-методический комплекс (инновационная тьютерская модель) – 2-е доп. изд. – Ижевск: ERGO, 2010.

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIGA MORFOLOGIYA BO'LIMINI O'RGATISHNING INTERFAOL USULLARI

Tashkulova Dilrabo Abdurazokova,
Tursunova Nilufar Shodiyorovna
Navoiy viloyati Navoiy shahar
5-IDUM boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda o'rganiladigan so'z turkumlari bilan bog'liq mavzularni interfaol usullar orqali o'rganish ahamiyati, noan'anaviy dars metodlarining nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik mahorat, kreativlik, komil inson, multimediya, "Tarmoq", "Sinkveyn", "Klassik juftliklar", "Didaktik o'yin"....

Ona tili darslarini to'g'ri tashkil etish, ajratilgan vaqtdan unumli foydalanish dars samaradorligini oshirishdagi muhim omillardandir. Dars – ijodiy jarayon. Unda o'quvchilarning ijodiy faoliyati qancha taraqqiy ettirilsa, ular o'z oldiga qo'ygan aqliy vazifalarni shuncha qiynalmasdan bajaradilar. Topshiriq bajarish sirlarini o'rganish ijodiy fikr yuritish qobiliyatini shakllantira boradi. O'qituvchi, avvalo, fanga doir nazariy bilimlardan yaxshi xabardor bo'lishi kerak. Aks holda o'z oldiga qo'ygan maqsadiga erisha olmaydi. Darsda maqsadga erishish uchun ilg'or pedagogik texnologiyalarni amaliyotga keng joriy etish yuqori samara beradi. Yangi usullardan foydalanib, noan'anaviy darslar tashkil etish, avvalo, o'quvchilarni mustaqil fikr yuritishga o'rgatadi. Natijada o'quvchi fikri bir nuqtaga jamlanadi, bilim olishga qiziqishi, intilishi ortadi.

Boshlang'ich sinflarda morfologiya bo'limi haqidagi dastlablabki ma'lumotlar beriladi. Asosan mustaqil so'z turkumlari haqida tushunchalar shakllanadi. So'z turkumlarini o'rganishga tayyorgarlik 2-sinfdan boshlanadi. O'quvchilar shaxs-narsa nomini, harakatini, belgisini, sanog'ini bildirgan so'zlar haqida bilib oladilar. 3-sinfda esa bu so'zlarni ot, sifat, son, fe'l kabi turkumlarga ajratishni o'rganadilar. Shu so'z turkumlari haqida ma'lumot olib, ular ustida amaliy mashq bajaradilar. So'z turkumlari mavzusini o'tib bo'lgach, DTS talablariga ko'ra 2 soatlik mustahkamlash darsi o'tiladi. Bu jarayonlarni o'rgatishda "Tarmoq" usulidan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

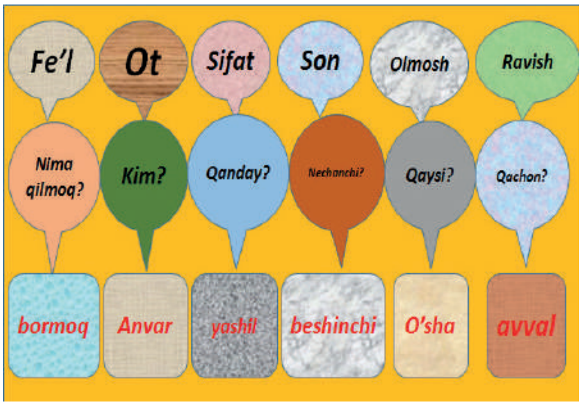

Shuningdek, bo'limni o'rganishda **„Tanlashda adashmang" usuli**dan foydalanamiz. Unda ot, sifat, son, fe'l so'z turkumlarining nomi yozilgan qog'ozlar savatchaga teskari qilib solinadi. O'quvchilar ularni tanlab olib, shu so'z turkumiga izoh beradi. Bunda, ot mazmunini, sifat xususiyatini, fe'l va sonning o'ziga xos jihatini bayon etish bilan hamrohlarini topadilar.

Bo'limni o'rganish jarayonida **„Siz nimani bilasiz?"** deb nomlangan **„Insert" usuli**ni qo'llab, o`quvchilarni baholash yaxshi samara beradi. O'quvchilar daftarlariga so'z turkumlariga oid so'zlarni yozib, o'qib berishadi, keyingi bosqichda to'pni bir-birlariga ma'lum so`z turkumidagi so'zlarni aytib uzatishadi, adashmagan, yoki to'xtab qolmagan faol o'quvchilar baholanadi .

Darsni mustahkamlashda „Grafik test"usuli ham yaxshi samara beradi. Har bir ishtirokchiga maxsus jadvalli qog'ozlar tarqatiladi. O`qituvchi oldindan tayyorlangan savollarni o'qiydi. O`quvchilar mos katakni bo'yaydilar.

1- Nechta?, nechanchi? so‘rog‘iga javob bo‘lgan so‘z.
2- Ko`rkam, chiroyli, qizil.
3- Toshloq, bug‘doyzor, o‘tloq.
4- Shaxs va narsaning harakatini bildirgan so‘z.
5- Sanoq va tartib bildirgan so‘z.
6- Men, sen, u, biz, siz, ular.
7- Kuyladi, o‘ynadi, tinglayapti.
8- Shaxs va narsaning belgisini bildirgan so‘z.

Grafik test

	Ot	Sifat	Son	Fe`l	Kishilik olmoshlari
1					
2					
3					
4					
5					
6					
7					
8					

Morfologiyani boshqa bo‘limlar bilan integratsiyalab o‘rgatishda esa, ,,Aksini aytish” o‘yini samarali o‘in hisoblanadi. Bunda sifat so‘z turkumini o‘rganish bilan birga qarama-qarshi ma’noli so‘zlar qatorini shakllanirishga han erishiladi. Biror predmetning sifati yoki belgisini aytgan o‘qituvchi qo‘lidagi to‘pni o‘quvchilardan biriga uzatadi. O‘quvchi so‘zning aksini aytib, to‘pni o‘qituvchiga qaytaradi. Masalan, shirin-nordon, katta-kichik. Sifat so‘z turkumini mustahkamlash uchun yana rasmda aks etgan shaxs va narsalarga xos bo‘lgan xususiyatlarni aytish topshirig‘i berish, masalan, ota, ona, bola, gul, anor rasmlari ko‘rsatish, o‘quvchilar berilgan qizil, mehribon, tadbirkor, a’lochi, muloyim, chiroyli, rostgo‘y, xushbo‘y, nordon, g‘amxo‘r kabi so‘zlarning mosini tanlab rasm ostiga yozishlari topshiriladi.

So‘zlarni turkumlarga ajratishni o‘rgatishda turli interfaol usullardan foydalansak, ko‘zlangan maqsadga erishamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Tal’at G’afforova “Boshlang’ich ta’limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar” Toshkent 2011
2.Internet sahifalaridagi ma’lumotlar

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA O'QISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA MATN USTIDA ISHLASH TURLARI

Toyirova Dildora Shaxretdinovna
Nosirova Dilfuza Erkinovna
Navoiy viloyati Uchquduq tumani
10-sonli maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang`ich sinf o'quvchilariga o`qish darslarida o`qish ko`nikmalarini shakllantirishda matn ustida ishlash turlari keltirib o'tilgan.
**Kalit so`zlar:** matn, o`qish, boshlang'ich sinf, asar, tahlil, savol, reja, tasvirlash.

Boshlang`ich ta'limda asar matnini tahlil qilishning metodik shartlaridan biri asar mazmunini uning tasviriy-ifodaviy vositalari bilan bog`liq holda qarashdir. Yana bir asosiy qoida asar ustida ishlash jarayonida ta'lim-tarbiyaviy vazifalarni umumiy ravishda amalga oshirish hisoblanadi. Bu qoidalar asar ustida ishlashning asosiy yo`nalishini belgilaydi, shuningdek, matnni tahlil qilish jarayonida o`quvchilar bajaradigan topshiriqlarni va muhokama qilish uchun ularga beriladigan savollarning xarakterini aniqlab olishga yordam beradi. Asar tahlili jarayonida mustaqil o`qish ko`nikmalarini shakllantirishda matn ustida ishlashning quyidagi turlaridan foydalaniladi:

**1. Tanlab o`qish.** Bunda o`quvchi matnning berilgan vazifaga mos qismini o`qiydi. Vazifa asarning mazmunini oydinlashtirish, sabab-natija bog`lanishini belgilash, badiiy xususiyatini ochish, o`qilgan matnga o`z shaxsiy munosabatini ifodalashdan iborat bo`lishi mumkin. Masalan, 4-sinfda «Oltin kuz» matnidan «Tabiatdagi o`zgarishlar berilgan qismlarni topib o`qing», «Baqa va taqa» masalidagi «Taqachining nasihati berilgan joyni topish o`qing» kabi topshiriqlar berilishi mumkin. Tanlab o`qish matn ustida ishlashning eng samarali usulidir.

**2. O`quvchilarning berilgan savol va topshiriqlarga o`z so`zlari bilan javob berishi.** Mashqning bu turi o`quvchilarda o`qilganlar yuzasidan mustaqil muhokama yuritish ko`nikmasini o`stirishga, asarda qatnashuvchi qahramonlarni baholashga, muallif tasvirlagan hayotiy lavhalar bilan asar g`oyasi o`rtasidagi bog`lanishni aniqlashga imkon beradi. Ishning bu turida beriladigan savollar ma'lum maqsadga yo`naltirilgan va muayyan izchillikda bo`lishi, o`quvchilarni mustaqil fikrlashga undashi lozim. Boshlang`ich sinf o`qish darslarida savol va topshiriqlar qaysi maqsadga yo`naltirilganiga ko`ra quyidagicha tasnif qilinadi:

1. Asar mazmunini o`zlashtirish va qayta hikoyalashga doir savol-topshiriqlar.
2. Asar tilini o`rganish va o`zlashtirishga doir savol-topshiriqlar.

Sabab-natija tarzidagi savollardan ham foydalaniladi. Agar o`qituvchi asar g`oyasini tushunishda o`quvchilarga yordam berishni ko`zda tutsa, savol sabab-natija tarzida bo`ladi. Qambar O`tayevning "Non qayerdan keladi?" (4-sinf) she'ri asosida esa *"Non nima? Uni ta'riflang", "Non qayerdan kelar ekan?", "Nonni nima uchun qadrlash kerak?"* kabi savol-topshiriqlardan foydalanish katta ahamiyat kasb etadi.

3. O`quvchilarni savol berishga o`rgatish. O`quvchilarni savol berishga o`rgatish matn ustida ishlashda yaxshi natija beradi. Metodist olimlarning fikricha, to`g`ri berilgan savolda yarim javob tayyor bo`ladi. O`quvchilar matnni ongli o`zlashtira olsalargina, matn yuzasidan savol bera oladilar. O`quvchilarga savol berishni o`rgatishni 2-sinfdan boshlash maqsadga muvofiqdir. O`quvchilarni ongli ravishda savol tuzishga o`rgatish uchun o`qituvchi matnga o`zi tuzgan yoki «O`qish kitobi»da berilgan savollarni tahlil qiladi. Tahlil uchun *"Nega u yoki bu savol qo`yilgan?", "Unda kim yoki nima haqida gap boradi?", "Savol ko`proq qaysi so`zlar bilan boshlanadi?"* kabi savollarni ishlatadi va matndan foydalangan holda bu savollarga javob berishni o`rgatadi. Ikkinchidan, o`qituvchi o`quvchilar e'tiborini matnga savol tuzish yo`liga qaratadi va savol tuzishdan oldin matnni diqqat bilan o`qish, qatnashuvchi shaxslarni ko`rsatish, savol tuziladigan qismni ajratish kerakligini tushuntiradi. Savol tuzishga o`rgatishning boshlang`ich bosqichida bu mashq jamoa bo`lib bajariladi va ta'limiy xarakterda bo`ladi; buning uchun qulayroq savol ajratilib, nima uchun u qiziqarli ekani yoki, aksincha, noqulay bo`lsa nima uchun noqulayligi tushuntiriladi.

4-sinfda "Qovun sayli" (Sh.Sa'dulla) hikoyasi yuzasidan savol tuzish topshirig`i quyidagicha beriladi:

− Hikoyadagi birinchi xat boshini o`qing va shu qism yuzasidan savol tuzing.
− Hikoyadagi birinchi xat boshida qo`llangan so`zlarning ma'nosini izohlash

bo`yicha savol-topshiriqlar tuzing. (*Bejirim, serto`r* so`zlarining ma’nosini izohlang)
− Hikoya qahramonlari yuzasidan savollar tuzing va shu kabilar. Keyinchalik o`quvchilar muhokama va ijodiy savollar berishni ham o`zlashtirib oladilar.

4. Matnni tasvirlash. Matnni tasvirlash matn ustida ishlashda katta ahamiyatga ega bo`lib, o`quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi, undan to`g`ri foydalanish esa asarda yozuvchi tasvirlagan hayotiy manzaralarni o`quvchilar aniq tasavvur qilishlari uchun qulay imkoniyat yaratadi. Matnni ikki xil tasvirlash mumkin:

1) so`z bilan tasvirlash;

2) grafik tasvirlash.

5. Asar rejasini tuzish. Reja matn mazmunini ongli va chuqur tushunishda, asosiy fikrni ajratishda, voqealarning izchilligini belgilashda, matn qismlarining o`zaro bog`lanishini tushunishda o`quvchilarga yordam beradi. Reja ustida ishlash o`quvchilar nutqi va tafakkurini o`stiradi. Ular matnni mazmunan tugallangan qismlarga bo`lishga va har bir qismning asosini topishga, ularga qisqa va aniq sarlavha topishga, uni reja qismi sifatida shakllantirishga o`rganadilar.

Xulosa shuki, o`qish ko`nikmalarini shakllantirishda yuqorida berilgan asosiy ish turlarini uzviylikda amalga oshirish orqali erishamiz va bu jarayonda albatta o’qituvchi-o’quvchi hamkorligi asosiy rol o’ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. K.Qosimova va boshq. “Ona tili o`qitish metodikasi”. T.: NOSIR, -2009y.
2. Boshlang’ich sinflarning o’qish fani darsliklari.
3. Boshlang’ich sinflarning ona tili fani darsliklari.
4. Internet materiallari.

TARIXIY VA TASVIRIY INTEGRATSIYA - FANLARARO UYG’UNLIK

Turdiyeva Gulniso Amonovna,
Navoiy viloyat Navoiy shahar
5-IDUM tasviriy san’at fani o’qituvchisi
Raxmonova San’atoy Abdisalomovna
tarix fani oʻqituvchisi

Annotatsiya: tarix va tasviriy san’at fanlari o’rtasidagi uyg’unlik, bu fanlarni aloqadorlikda o’rganish usullari ushbu uslubiy tavsiyada oʻz aksini topgan.

Kalit so`zlar: ko’rgazmalilik, umumlashtiruvchi dars, integratsiyalashgan dars, tafakkur sinovi.

Har qanday davlatning tarixiy taraqqiyot yo’lidan ma’lumki, yurtning jadal rivojlanishi, muayyan yutuqlarga erishishi, xalqning farovon bo’lishi o’sha davlatda yoshlari ta’lim-tarbiyasi va kelajagiga beriladigan e’tibor darajasiga bog’liq. Shu ma’noda, O’zbekistonda yoshlar masalasi davlat siyosatining eng ustuvor yo’nalishlaridan biri hisoblanadi.

Ta’lim amaliyoti ko’rsatishicha, maktab ta’limida fanlararo uygʻunlashuvni yo’lga qo’yish fan va jamiyat hayotida bugungi kunda sodir bo’layotgan integratsion jarayonlarning yorqin ifodasidir. Ushbu aloqadorlik o’quvchilarning bilimlarni ongli o’zlashtirishi, dunyo haqidagi yaxlit tasavvurlarini rivojlantirish va amaliy va ilmiy metodik tayyorgarligini oshirishda muhim o’rinni egallaydi. Bunday tayyorgarlik umumiy o’rta ta’lim bitiruvchilarini darsda va darsdan tashqari mashg’ulotlarda, ishlab chiqarishda va umuman har qanday faoliyatda o’zlashtirgan bilim, ko’nikma va malakalarini erkin qo’llash imkoniyatini beradi. O’quv fanlariaro uygʻunliknini ta’minlash bo’yicha o’qituvchilar tajribalarini umumlashtirib, fanlararo aloqadorlikda tashkil etiladigan darslarni uch guruhga bo’lish mumkin:

1.**Ko’rgazmalilik asosida tashkil etiladigan darslar**. Bunday darslarda o’rganilayotgan mavzu yuzasidan alohida topshiriqlarni bajarish uchun qo’llaniladigan o’quv fanlari aloqador elementlarning turli jadval va modellarda ifodalanadi. Chunonchi, tarix darslarida O’zbekiston tarixi va Jahon tarixi va tasviriy san’at fanini mazmunan o’xshash bo’lgan “Osiyo mamlakatlari madaniyati”, “Yevropada o’rta asr shaharlari”, “Osiyo mamlakatlarining o’rta asr shaharlari” kabi mavzularni o’rganishda uygʻunlashuviga guvoh boʻlamiz.

2.**Mavzularning bir-biriga o’xshashligi bo’lgan darslar**. Bunday darslarda o’quv jarayonining uzviy tarkibiy qismida o’quv fanlariaro aloqadorlikdan foydalanish asosida darsning samaradorligini oshirish yetakchilik qiladi.

3.**Umumlashtiruvchi dars** - o’quv fanlarining umumiy qonuniyatlari va tamoyillarini mukammal o’rgatish maqsadida turli o’quv fanlari bo’yicha maxsus tashkil etiladigan takrorlash - umumlashtirish darslarida o’quvchilarning egallagan bilimlarini takrorlashga imkon yaratiladi. Agarda, dars jarayonida didaktik shartlarga amal qilinsa, o’qitishga mujassam yondashishda samaradorlikka erishiladi. O’rganilayotgan o’quv fanlari bo’yicha mavzularni mazmunan uyg’unlashtirish orqali o’quv rejalariga fanlararo aloqadorlik asosida tashkil topgan dars soatlarini kiritish; o’quv fanlariaro aloqadorlik asosida tashkil etilgan darslarning ta’lim sifatini ta’minlash va uning tarbiyaviy jihatlarini kuchaytirish; darslarda mazmunan bir - biriga yaqin yoki aralash o’quv fanlari tarkibidagi tushunchalar yordamida o’quvchilarning ilmiy dunyoqarashi hamda muayyan ko’nikma va malakalarini shakllantirish; o’quv fanlariaro aloqadorlikni ta’minlashda o’quvchilar idrok etish faoliyatlarini jadallashtirishning turli vositalaridan unumli foydalanish. Tarixiy va tasviriy tushunchalarni shakllantirish mana shu dars turida to’liq namoyon bo’ladi.

Qora quti» usulida ham tarix va tasviriy san’at fani integrasiyasini amalga oshirish mumkin. Ushbu usul vositasida juftlik asosida quyidagi harakatlar tashkil etiladi, oʻquvchilar navbat bilan boshqaruvchi rolini bajaradilar. Sinf taxtasiga mashgʻulotda oʻrganilgan mavzu yuzasidan savollar yoziladi, dastlab boshqaruvchi rolini bajarayotgan oʻquvchi qayd etilgan savollarga asosiy tushunchalar kiritilganligini tekshiradi. Soʻngra oʻquvchilardan sinf taxtasida yozilgan savollarga javob soʻrash bilan birga savolni rasm orqali ko’rsatib berish ham topshiriladi. Bu usulda oʻquvchilarda boshqaruvchilik qobiliyatini oshirish va sinfda boshqaruvchi boʻlish uchun qora qutiga tushmaslik, ya’ni, savollarga toʻliq javob berishga intilish, mavzuni aks ettiruchi rasmni chiza olish, mavzuni diqqat bilan tinglash va mustaqil ishlash koʻnikmalarini shakllantirish ushun bu usul samaralidir. Tarix, tasviriy san’at va ingliz tili uyg’un holda tashkil etilgan “Tafakkur

sinovi” usulini ko‘rib chiqamiz.

Ushbu ko‘rgazmadan 5-sinf tarix darsida foydalanamiz va ushbu mashqni bajarish jarayonida o‘quvchini estetik qobiliyati va ingliz tilidan olgan bilimlarini ham sinovdan o‘tkazamiz.

«Yumaloqlangan qor o’yini» ham integratsiyalashgan darslarda qo’l keladigan usul. Bunda o‘quvchilar kichik guruhlarga bo‘linib, raqamlangan va yumaloqlangan qor shaklidagi tarqatmalardan birini tanlashadi va raqib guruhga uzatishadi. Raqib guruh a‘zolari bergan topshiriqlarni bajara olsa, ikkinchi yumaloq qor shaklidagi topshiriqni birinchi jamoaga taqdim etishadi. O‘yin shu tarzda davom ettiriladi. Topshiriqlar turli shaklda bo’lishi mumkin. Masalan: mavzuga oid so’zlar lug’atini tuzing (ona tili).Mavzuni suratlarda jonlantiring (tasviriy san’at bilan bog’lab). Tarix va tasviriy san’at darslarini erkin fikrlash mashg‘uloti sifatida tashkil etish maqsadga muvofiq . O‘quvchi nutqini shakllantirish, o‘zi uchun mavhum bo‘lgan tushunchalarni tengdoshlari va o‘qituvchi ko‘magida o‘rganib olish imkoniyatini yaratuvchi, estetik did va estetik tarbiyani shakllantiruvchi mashg’ulotlar, albatta, mustaqil fikrlaydigan, zamon bilan hamnafas yoshlarni tarbiyalashimizda bizga ko‘makchi bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ochilov M. “Yangi pedagogik texnologiyalar”. Qarshi. Nasaf. 2000
2. Ziyonet.uz va internet ma`lumotlaridan foydalanildi.

BOSHLANG’ICH SINFLARDA MATEMATIKA DARSLARIDA «JUFTLIKDA ISHLASH” USULI

Umarova Sanobar Pazilovna,
Sobirova Arzigul Kutlibayevna
Xorazm viloyati Yangibozor tumani 8-sonli
maktabning boshlang’ich ta’lim o’qituvchilari:
gayratq327@gmail.com
arzigulsobirova@gmail.com

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang’ich sinflarda matematika darslarini tashkil etishda zamonaviy ta’lim texnologiyalari, matematika darslarida “juftlikda ishlash” texnologiyasini qo’llash texnologiyalari, afzalliklari va qulayliklari haqida yoritilgan.

Kalit so’zlar: ijodkorlik, juftlikda ishlash metodi, zamonaviy ta’lim texnologiyalari, interfaol metodlar.

Hozirgikunda fanlarni kundalik hayot bilan bog’liqligini ko’rsatishdan tashqari, texnologiya o’quvchilarning ijodkorliginiham ko’rsatib berishi mumkin. Ushbu yondashuv o’quvchilarning faoliyatiga bir qancha vazifalarni taqdim etadi, o’quvchi ularni hal qilishida ijodkorligini namoyon qilishni o’rganadi. Bunday vazifalar yordamida o’quvchi g’oyalarni nafaqat o’ylab topadi, balki ularni kundalik hayotida amalga oshirishni ham o’rganadi. Shu tariqa, o’quvchi o’z faoliyatini oldiga qo’yilgan vazifalari va mavjud imkoniyatlari doirasida hal qilishga o’rganadi.

Biror mavzu bo’yicha yonma – yon o’tirgan o’quvchilarga biror topshiriq (yoki alohida – alohida topshiriqlar) yoki byerish va ularni birgalikda topshiriqda kyeltirilgan muammo (masala) yechimini topishga chorlash, yechimlarni eshitish va baholash.

Bugungi davr talabi ta’lim sifatini ko‘tarish, yangilash va yangiliklarni kiritishdan iboratdir. Bu borada davlat imiztomonidan bir qancha loyiha va ishlar amalga oshirilmoqda. Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi va uni amalga oshirish uchun yo‘l xaritasi tasdiqlandi.

Ba’zi hollarda o’quvchilar bir – birlariga navbatma – navbat savol (masala) bilan yuzlanishlari ham mumkin. Bunday holda savol javobi (masala yechimi) savol (masala) bergan o’quvchi tomonidan tinglanishi (tekshirilishi) va baholanishi lozim bo’ladi.

Juftlikda ishlash mavzusini tanlayotganda alohida ehtiyot bo’lish zarur. Bu mavzu ko’pchilik tomonidan o’zlashtirilgan bo’lishi lozim, aks holda juftlarda ish ketmasligi mumkin.

Misol. Topshiriqlardan namunalar.

A) Har biro’quvchi 1 minut davomida “O’nlikasrlarni 10, 100, 1000 va hokazo sonlarga bo’lish” mavzusiga oid 3 ta misolni tuzsin va o’z partadoshi bilan almashsin. 3 minutdan keyin misollarga

javobni qaytarib olsin va javoblarni 1 minut ichida tekshirib, baholasin.

V) Har bi ro'quvchi 1 minut davomida "O'nlikasrlarni 10, 100, 1000 va hokazo sonlarga ko'paytirish" mavzusiga oid 3 ta misolni tuzsin va o'z partadoshi bilan almashsin. 3 minutdan keyin misollarga javobni qaytarib olsin vajavoblarni 1 minut ichida tekshirib, baholasin.

S) Har bir o'quvchi 1 minut davomida "O'nlikasrlarni 0,1, 0,01, 0,001 va hokazo sonlarga ko'paytirish" mavzusiga oid 3 ta misolni tuzsin va o'z partadoshi bilan almashsin. 3 minutdan keyin misollarga javobni qaytarib olsin va javoblarni 1 minut ichida tekshirib, baholasin.

D) Har bir o'quvchi 1 daqiqa vomida "O'nli kasrlarni 0,1, 0,01, 0,001 va ho kazo sonlarga bo'lish" mavzusiga oid 3 ta misolni tuzsin va o'z partadoshi bilan almashsin. 3 minutdan keyin misollarga javobni qaytarib olsin va javoblarni 1 minut ichida tekshirib, baholasin.

Foydalanilgan adabiyotlar .

1. Sayidahmedov N. «Yangi pedagogik texnologiyalar». T. «Moliya» 2003 yil.
2. Farberman V. «Ilg'or pedagogik texnologiyalar». T. «Fan» 2000 yil
3. Ishmatov Q. «Pedagogik texnologiya». Namangan 2004 yil.

DARSLARDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING NAZARIY ASOSLARI

Vaisova Dilafuruz Egamberganovna
Xorazm viloyat Yangibozor tuman
31- son maktabning ona tili va adabiyot fani o’qituvchisi
Xudayberganova Shoira Nurimmatovna
Xorazm viloyati Yangibozor tumani
31- son maktabning biologiya fani o‘qituvchisi
Karimova Zeboxon Taxir qizi
Xorazm viloyati Yangibozor tumani
31-son maktabning ingliz tili fani o’qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada “pedagogik texnologiya” tushunchasiga ta’rif beriladi, shuningdek darslarda pedagogik texnologiyalarni qo’llash nazariy asoslari, pedagogik texnologiya haqidagi qarashlar va ularning tahlili keltirilgan.

Kalit so’zlar: dars, pedagogik texnologiya, metod, tahlil, malaka, ta’lim, ta’rif.

Hozirgi vaqtda ta’lim jarayonida o’qitishning zamonaviy metodlari keng qo’llanilmoqda. O’qitishning zamonaviy metodlarini qo’llash o’qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Bu metodlarni har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq. An’anaviy dars shaklini saqlab qolgan holda uni ta’lim oluvchilar faoliyatini faollashtiradigan turli-tuman metodlar bilan boyitish ta’lim oluvchilarning o’zlashtirish darajasi o’sishiga olib keladi. Shuningdek ta’lim jarayonida innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o’quv jarayonida qo’llashga bo’lgan qiziqish, e’tibor kundan-kunga kuchayib bormoqda, bunday bo’lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an’anaviy ta’limda o’quvchini faqat tayyor bilimlarni egallashga o’rgatilgan bo’lsa, zamonaviy texnologiyalar ularni egallayotgan bilimlarini o’zlari izlab topishlariga, mustaqil o’rganib, tahlil qilishlariga, hatto xulosalarni ham o’zlari keltirib chiqarishlariga o’rgatadi. O’qituvchi bu jarayonda shaxsni rivojlanishi, shakllanishi, bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va shu bilan bir qatorda boshqaruvchilik, yo’naltiruvchilik funktsiyasini bajaradi. Ta’lim jarayonida o’quvchi asosiy figuraga aylanadi. Pedagogik texnologiya va pedagog mahoratiga oid bilim, tajriba va interaktiv metodlar o’quvchilarni bilimli, yetuk malakaga ega bo’lishlarini ta’minlaydi.

Ta’limda ilg’or pedagogik texnologiyalarni qo’llash uchun texnologiya tushunchasining mazmunini chuqur anglash kerak. Texnologiya - yunoncha so’z bo’lib, «tehne»-mahorat, san’at, «logos»- tushuncha, ta’limot ma’nolarini anglatadi. Texnologiya tushunchasi - tayyor mahsulot olish uchun ishlab chiqarish jarayonlarida qo’llaniladigan usul va metodlar majmui, shunday usul va metodlarni ishlab chiquvchi va takomillashtiruvchi fan sifatida ta’riflanadi.

O‘zbekistonda bozor munosabatlariga asoslangan iqtisodiy tuzilmalar yaratilayotgan hozirgi kunda keng, chuqur bilimli va bilimlarni amalda qo‘llay oladigan shaxslarga talab kuchayib bormoqda. Bilimdon va tadbirkor, ijtimoiy faol shaxs jamiyat hayotida, mehnatda o‘zining o‘rnini topadi. Unda Uzluksiz ta’lim ijodkor, ijtimoiy faol, ma’naviy boy shaxs shakllanishi va yuqori malakali raqobatbardosh kadrlar ildam tayyorlanishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratiladi - deb ko’rsatilgan.

Darhaqiqat, ilg’or pedagogik texnologiyalar ta’lim jarayonini unumdorligini oshiradi, o’quvchilarning mustaqil fikrlash jarayonini shakllantiradi, o’quvchilarda bilimga ishtiyoq va qiziqishni oshiradi, bilimlarni mustahkam o’zlashtirish, ulardan amaliyotda erkin foydalanish ko’nikma va malakalarini shakllantiradi. Pedagogik texnologiyaga asoslangan ta’lim jarayonida o’qituvchi faoliyati va o’quvchi faoliyati doirasi aniq belgilanadi, ta’limni tashkil etishning aniq texnologiyasi ko’rsatiladi.

Ishlab chiqarish jarayonlarining tarkibiy qismi bo’lgan amallar - materiallarni qazib olish, tashish, tartibga solish, saqlash va boshqalar ham texnologiya deyiladi. Texnologiyaga ishlab chiqarish jarayonlarini tasvirlash, ularni bajarish bo’yicha qo’llanmalar, texnik qoidalar va talablar, grafiklar ham kiradi. Demak, texnologiya - bu ishlab chiqarishning ma’lum bir tarmog’ida, ishlab chiqarish jarayonlarining majmui, shuningdek, ishlab chiqarish usullarining ilmiy tavsiflanishi demakdir. Pedagogika fani va amaliyotida qo’llanilayotgan pedagogik texnologiya atamasi

inglizcha “an educational technology” so’zidan olingan bo’lib, aynan tarjimasi ta’lim texnologiyasi degan ma’noni bildiradi. Texnologiya tushunchasi - tayyor mahsulot olish uchun ishlab chiqarish jarayonlarida qo’llaniladigan usul va metodlar majmui; shunday usul va metodlarni ishlab chiquvchi va takomillashtiruvchi fan sifatida ta’riflanadi.

Pedagogik texnologiya-bu ta’lim shakllarini optimallashtirish maqsadida texnik vositalar, inson salohiyati, hamda ularning o’zaro ta’sirini inobatga olib, o’qitish va bilim o’zlashtirishning barcha jarayonlarini anglash, yaratish va qo’llashning tizimli metodidir. Bu ta’rifni YUNESKO tashkiloti maqullagan. Keyingi yillarda pedagogik texnologiya har xil mualliflar turli xil ta’rif bermoqdalar. Bu ta’riflar har bir muallifning pedagogik texnologiyaga turlicha yondashuvidan darak beradi. Ulardan ba’zilari: V.P.Bespalko: «*har qanday faoliyat yoki texnologiya, yoki san’at bo’lishi mumkin. San’at ichki sezgi (intuitsiya)ga, texnologiya esa fanga asoslanadi. Hammasi san’atdan boshlanadi va texnologiya bilan tugaydi va yana qaytadan boshlanadi*» - degan edi.
M.Ochilov “*Pedagogik texnologiya – tizimli, texnologik yondashuvlar asosida ta’lim shakllarini qulaylashtirish, natijasini kafolatlash va obyektiv baholash uchun inson salohiyati hamda texnik vositalarning o’zaro ta’sirini inobatga olib, ta’lim maqsadlarini oydinlashtirib, o’qitish va bilim o’zlashtirish jarayonlarida qo’llaniladigan usul va metodlar majmuidir”*, degan ta’rifni beradi.
Keltirilgan ta’riflarni ilmiy-falsafiy nuqtai nazaridan tahlil qiladigan bo’lsak, uzoq xorijda berilgan ta’riflar bilan MDH mamlakatlari olimlari bergan ta’riflari bir-biriga yaqin kelsa-da, farqi ham anchaligini ko’ramiz. Jumladan, YUNESKO ta’riflarida tizimli yondashuv tamoyillariga alohida urg’u berilgan.

Ta’lim texnologiyasi mavjud tajribalarning ilg’or, o’quvchilar uchun qulay shakllarini saqlagan va ijodiy rivojlantirgan holda o’quvchilardagi bilim va qobiliyatlarni rivojlantirish uchun juda qulay yo’llar bilan ta’lim funksiyasini amalga oshirishdagi mahorat, qobiliyat va san’at tushuniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. H. Omonov. M. Xattabov. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. -T. 2016
2. Ishmuhamedov R.J Yuldashev M.A Ta’lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar.-T., 2017.
3. Bobokalonov R, Na’matova G. Ona tili o’qitishning yangi texnalogiyasi haqida. –T. 2018.

ДАВРА СУХБАТИ МЕТОДИДАН ФОЙДАЛАНИБ МАТЕМАТИКА ДАРСЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

Вапаев Бунед, Ражаббоева Фазилат
Кўшкупир туманидаги 35- сон
мактабининг математика фани ўкитувчилари
Tel: +99899-961-40-61, 99-361-40-61
bunyodvapayev@gmail.com
fazilatxonrajabboyeva@gmail.com

Аннотация: Ўқитишнинг замонавий методларини қўллаш ўқитиш жараёнида юқори самарадорликка эришишга олиб келади. Таълим методларини танлашда ҳар бир дарснинг дидактик вазифасидан келиб чиқиб танлаш мақсадга мувофиқ саналади .

Калит сўзлар: Давра сухбати, айлана, таълим олувчи, жавоблар варакаси.

“Давра суҳбати” методи – айлана стол атрофида берилган муаммо ёки саволлар юзасидан таълим олувчилар томонидан ўз фикр-мулоҳазаларини билдириш орқали олиб бориладиган ўқитиш методидир.

“Давра суҳбати” методи қўлланилганда стол-стулларни доира шаклида жойлаштириш керак. Бу ҳар бир таълим олувчининг бир-бири билан “кўз алоқаси”ни ўрнатиб туришига ёрдам беради. Давра суҳбатининг оғзаки ва ёзма шакллари мавжуддир. Оғзаки давра суҳбатида таълим берувчи мавзуни бошлаб беради ва таълим олувчилардан ушбу савол бўйича ўз фикр-мулоҳазаларини билдиришларини сўрайди ва айлана бўйлаб ҳар бир таълим олувчи ўз фикр-мулоҳазаларини оғзаки баён этадилар. Сўзлаётган таълим олувчини барча диққат билан тинглайди, агар муҳокама қилиш лозим бўлса, барча фикр-мулоҳазалар тингланиб бўлингандан сўнг муҳокама қилинади. Бу эса таълим олувчиларнинг мустақил фикрлашига ва нутқ маданиятининг ривожланишига ёрдам беради.

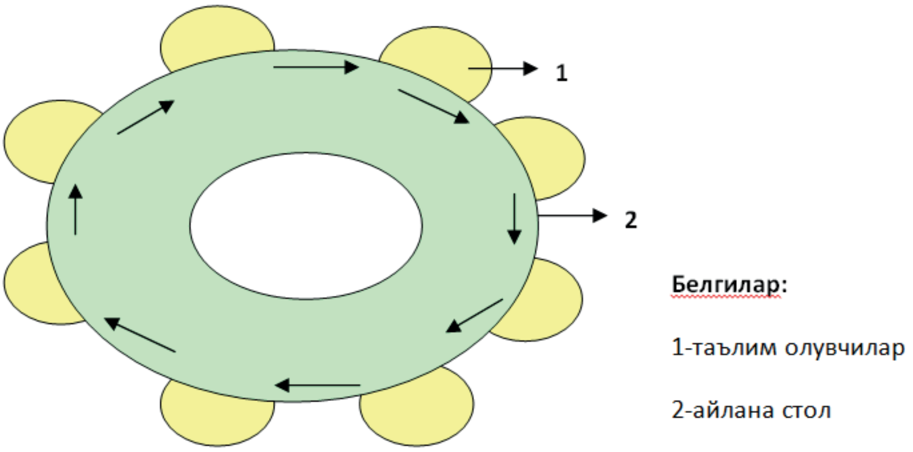

Давра столининг тузилмаси

Ёзма давра суҳбатида ҳам стол-стуллар айлана шаклида жойлаштирилиб, ҳар бир таълим олувчига конверт қоғози берилади. Ҳар бир таълим олувчи конверт устига маълум бир мавзу бўйича ўз саволини беради ва “Жавоб варақаси”нинг бирига ўз жавобини ёзиб, конверт ичига солиб қўяди. Шундан сўнг конвертни соат йўналиши бўйича ёнидаги таълим олувчига узатади. Конвертни олган таълим олувчи ўз жавобини “Жавоблар варақаси”нинг бирига ёзиб, конверт ичига солиб қўяди ва ёнидаги таълим олувчига узатади. Барча конвертлар айлана бўйлаб ҳаракатланади. Якуний қисмда барча конвертлар йиғиб олиниб, таҳлил қилинади.

“Давра суҳбати” методининг босқичлари қуйидагилардан иборат:

1. Машғулот мавзуси эълон қилинади.
2. Таълим берувчи таълим олувчиларни машғулотни ўтказиш тартиби билан таништиради.

3. Ҳар бир таълим олувчига биттадан конверт ва жавоблар ёзиш учун гуруҳда неча таълим олувчи бўлса, шунчадан “Жавоблар варақалари”ни тарқатилиб, ҳар бир жавобни ёзиш учун ажратилган вақт белгилаб қўйилади. Таълим олувчи конвертга ва “Жавоблар варақалари”га ўз исми-шарифини ёзади.

4. Таълим олувчи конверт устига мавзу бўйича ўз саволини ёзади ва “Жавоблар варақаси”га ўз жавобини ёзиб, конверт ичига солиб қўяди.

5. Конвертга савол ёзган таълим олувчи конвертни соат йўналиши бўйича ёнидаги таълим олувчига узатади.

6. Конвертни олган таълим олувчи конверт устидаги саволга “Жавоблар варақалари”дан бирига жавоб ёзади ва конверт ичига солиб қўяди ҳамда ёнидаги таълим олувчига узатади.

7. Конверт давра столи бўйлаб айланиб, яна савол ёзган таълим олувчининг ўзига қайтиб келади. Савол ёзган таълим олувчи конвертдаги “Жавоблар варақалари”ни баҳолайди.

8. Барча конвертлар йиғиб олинади ва таҳлил қилинади.

Ушбу метод орқали таълим олувчилар берилган мавзу бўйича ўзларининг билимларини қисқа ва аниқ ифода эта оладилар. Бундан ташқари ушбу метод орқали таълим олувчиларни муайян мавзу бўйича баҳолаш имконияти яратилади. Бунда таълим олувчилар ўзлари берган саволларига гуруҳдаги бошқа таълим олувчилар берган жавобларини баҳолашлари ва таълим берувчи ҳам таълим олувчиларни объектив баҳолаши мумкин.

“Давра суҳбати” методининг афзалликлари:

- ўтилган материалининг яхши эсда қолишига ёрдам беради;
- барча таълим олувчилар иштирок этадилар;
- ҳар бир таълим олувчи ўзининг баҳоланиши масъулиятини ҳис этади;
- ўз фикрини эркин ифода этиш учун имконият яратилади.

“Давра суҳбати” методининг камчиликлари:

- кўп вақт талаб этилади;
- таълим берувчининг ўзи ҳам ривожланган фикрлаш қобилиятига эга бўлиши талаб этилади;
- таълим олувчиларнинг билим даражасига мос ва қизиқарли бўлган мавзу танлаш талаб этилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ишмухаммедов. Р , Абдукодиров. А «Таълимда инновацион технологиялар», T-2008yil

2. Олимов. К , Педагогик технологиялар. Тошкент , 2011.

BOSHLANG‘ICH SINF ONA TILI TA’LIMINING MAZMUNI VA BUNDA O‘QUVCHILAR NUTQI, LUG‘AT BOYLIGINI OSHIRISH

Xalillayeva Matluba Muhammadsharifovna
Xorazm viloyati Yangibozor tumani
31-son umumiy o’rta ta’lim maktabi Boshlangich sinf o’qituvchisi
Eshimmetova Ma‘mura Ro’zimboyevna
Xorazm viloyati Yangibozor tumani
25-son umumiy o’rta ta’lim maktabi Boshlang‘ich sinf o’qituvchisi
Davletova Nodira Jumanazarovna
Xorazm viloyati Yangibozor tumani
25-son umumiy o’rta ta’lim maktabi Boshlang’ich sinf o’qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang’ich sinf ona tili ta’limining mazmun mohiyati, ona tili darslarining vazifasi haqida, bu jarayonda o’quvchilarning nutq va lug’at boyligini oshirish masalalari haqida so’z yuritilgan.

Kalit so’zlar: nutq, ona tili, lug’at, so’z, dars, tovush, harf, savod, imlo, til.

Bugungi kunda ta`lim sifatini oshirishning muhim omillaridan biri bu o`quvchilarning har tomonlama kreativligini oshirishdir. Shu o`rinda boshlang`ich sinf o`quvchilarining kreativligini oshirishda asosiy ustuvor usullardan ongli o`qitish, nutq madaniyatini o`stirish, yozma va og`zaki nutq mashqlarini uyg`un holatda olib borishdir. O`z navbatida lug`atlar bilan ishlash ham kreativlikni oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Chunki lug`atlar bilan ishlash o`quvchilarda kuzatuvchanlik qobilyatini yuzaga chiqaradi, ularning nutq madaniyatini yuksaltiradi, fikrlash va dunyoqarashini kengaytiradi, so`z boyligini orttiradi, o`quvchilarda savodli yozuv malakasini takomillashtiradi.

Mamlakatimiz kelajagi bugun maktablarda ta’lim - tarbiya olayotgan farzandlarimizga, ularning har tomonlama yetuk va barkamol insonlar bo’lib yetishishiga bog’liq. Bu mas’uliyatli vazifani bajarish hozirgi zamon o’qituvchisi, ayniqsa, boshlang’ich sinf o’qituvchilaridan o’z kasbiy mahoratlarini oshirib borish, ilg’or pedagogik texnologiyalar mohiyatini anglash va ulardan o’z darslarida unumli foydalanishni taqozo etadi. Boshlang’ich sinfda ona tili ta’limi bolalarning tafakkur qilish faoliyatlarini kengaytirish, erkin fikrlay olish, o’zgalar fikrini anglay olish, o’z fikrini og’zaki va yozma bayon eta olish, jamiyat a’zolari bilan erkin muloqotda bo’la olish kabi ko’nikma va malakalarga xizmat qiladi. Bundan tashqari to’g’ri talaffuzga, til ma’nolarini to’g’ri anglashga, husnixat bilan savodli yozishga o’rgatadi. O’quvchilarni o’ylashga, izlanishga, xulosalar chiqarishga undaydi, ona tiliga bo’lgan qiziqishlarini oshiradi.

Maktablarda ona tilini o’rgatishning mazmuni jamiyat rivojlanishining hozirgi bosqichida davlatimizning maktab oldiga qo’ygan vazifasiga moslangan. Bu vazifalar ko’p qirrali bo’lib, ularni bajarish o’quvchilar ongini o’stirishga, ularga g’oyaviy-siyosiy, axloqiy, estetik va mehnat tarbiyasini berishga yo’naltirilgan.

Boshlang’ich sinfda ona tilini o’rgatish natijasida o’quvchilarda o’z fikrini grammatik to’g’ri, uslubiy aniq, mazmunli, ohangga rioya qilib ifodalay olish va uni imloviy to’g’ri yoza olish ko’nikmalari shakllantiriladi. Bu vazifa o’quv predmeti sifatida o’zbek tilining o’ziga xos xususiyati bo’lib, o’quvchini shaxs sifatida shakllantirishga yo’naltirilgan umumta’lim vazifalari bilan bog’liq holda amalga oshiriladi.

Ona tili fanida beriladigan bilimlar mazmunini o’zbek tilining tovush tuzilishi va yozma nutqda tovushlarni ifodalash usullari haqidagi [fonetik va grafik] so’zlarning o’zgarishi va gapda so’zlarning bog’lanishi haqidagi [grammatik, ya’ni morfologik va sintaktik] so’zning morfemik tarkibi va so’z yasalishi usullari haqidagi [so’z yasalishiga doir] so’zlarning leksik-semantik guruhi haqidagi [leksikologik] o’zbek tilining to’g’ri yozuv tamoyillari va tinish belgilarining ishlatilishi haqidagi [orfografik va punktuatsion] bilimlar tashkil etadi. Bu bilimlar, birinchidan, grammatik, fonetik, so’z yasalishiga oid tushunchalarda, ikkinchidan, grafik, orfografik, punktuatsion qoidalarda namoyon bo’ladi. Bundan tashqari o’zbek tili kursi fonetik, grafik, morfologik, sintaktik va boshqa ko’nikma va malakalarni ham o’z ichiga oladi.

Boshlang’ich sinf ona tili darslarida o’quvchilarga ”Tovushlar va harflar”, ”Bo’g’in”,

’’So’zning ma’nosi’’, [’’Shaxs va narsani bildirgan so’zlar’’, ’’Belgini bildirgan so’zlar’’, ’’Harakatni bildirgan so’zlar’’, ’’Sanoq va tartibni bildirgan so’zlar’’] ’’Nutq va gap’’ kabi bo’limlar asosida tilga oid elementar bilimlar beriladi. Bundan, asosan, grammatik tushunchalarni amaliy o’rgatishga e’tibor qaratiladi. O’quvchi mashq matnini o’qish va yozish jarayonida grammatik tushuncha va qoidalarni amaliy bajarib boradi hamda keyingi sinflarda bu ish turi tushunchalarni nazariy o’rganishga zamin yaratadi.

Ona tili darslarida asosiy diqqat bolaning nutq va lug’at boyligini o’stirish, imloviy savodxoligini tarkib toptirish, ya’ni to’g’ri o’qish va yozish hamda husnixat ko’nikmalarini shakllantirishga qaratiladi. O`quvchi lug`atining boyishiga birinchi navbatda, uni o`rab olgan muhit, tabiat, kishilarning hayoti, o`qish faoliyati, kattalar va tengdoshlari bilan bo`lgan muloqotlari asosiy manba vazifasini bajaradi. Bola tabiat va insonlar bilan munosabatda bo`lishi natijasida so`z, ibora, tasviriy ifoda, maqol, hikmatli so`zlarni o`rganadi, ularni o`z so`zlariga aylantiradi.

Boshlang`ich ta`limda lug`at ustida ishlashning umumiy yo`l- yo`riqlari, yo`nalishlari, manbalari haqida metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan bo`lsa-da, ularni hali qoniqarli ahvolda deb bo`lmaydi. Lug`atlar ustida ishlash uchun maxsus darslar ajratilmaydi. O`quvchilar barcha predmetlarni o`rganishda, asosan, ona tili darslik materiallarini o`rganish bilan bog`liq holda olib boradi. Ona tili darslarida lug`at ustida ishlash o`quvchilar nutqini o`stirishga, yozma savodxonligini shakllantirishga, so`z boyligini boyitishga nutq madaniyatini yuksaltirishga qaratilganligi sababli bu ish 1-sinfdanoq boshlanadi va butun o`quv jarayonida davom ettiriladi.

Boshlang’ich sinf ona tili darslarida o’quvchilarning til materiallarini oson o’zlashtirishlari, grammatik tahlilni sodda, aniq yo’llar bilan amalga oshirishlari, nutqi va lug’at boyligini oshirishlari va ijodiy fikrlashga o’rgatish maqsadida turli jadval, rebus, boshqotirma va metodlardan foydalanish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. K.Qosimova va boshqalar. Lug`at ustida ishlash metodikasi.
2. R.G.Safarova, B.S.Abdullayeva. Boshlang’ich ta’lim konsepsiyasi. T.,2019
3. O`zbek tili fanidan lug`atlar ustida shlash orqali talabalarning so`z boyligini oshirish” metodik ko`rsatmasi. Toshkent-2005.
4. Maktablarning boshlang’ich sinf ona tili darsliklari.

BOSHLANG‘ICH SINF ONA TILI TA’LIMIDA NUTQ O‘STIRISH

Xatamova Firuza Rashitovna
Bekmurodova Muhayo Bomurodovna
Navoiy viloyati Konimex tumani
16 - son maktabning boshlang’ich sinf o’qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang’ich sinf ona tili darslarida o’quvchilarining nutqini o’stirish va shakllantirish jarayonlari haqida mulohaza yuritilgan.
Kalit so’zlar: boshlang’ich sinf, nutq, nutq o’stirish, ona tili, erkin fikrlash, til, metod, qobiliyat, ta’lim, metod.

Boshlang’ich sinf ona tili ta’limining bosh vazifasi o’quvchilar nutqini o’stirish hisoblanadi. O’quvchilarning o’z fikrlarini erkin, to’g’ri ifodalashga o’rgatish jamiyat uchun ham, psixologik va metodik jihatdan ham juda muhim bo’lib, hozirgi kunning dolzarb masalalaridan hisoblanadi. O’quvchilarning nutqini o’stirish ishlari dars jarayonida amalga oshiriladi. Darslarda o’quvchilarning ijodiy faoliyati qancha taraqqiy ettirilsa, ular o’z oldiga qo’yilgan aqliy vazifalarni shuncha qiynalmasdan bajaradi. Bola berilgan topshiriqlarni bajarib o’rgangani sari, unda ijodiy fikr yuritish qobiliyati shakllanadi. Shuning uchun ham boshlang’ich sinfning ona tili darsligida o’quvchining yozma nutqini o’stirishga alohida e’tibor qaratilgan. Shu bois ona tili darsligiga kiritilgan har bir mavzu va topshiriq, avvalo shu maqsadga qaratilgan bo’lishi lozim. Jumladan, zamonaviy ta’lim konsepsiyasiga asoslanib, davr talabiga mos dastur va darsliklar yaratildi, bilim sifatini to’g’ri nazorat etish maqsadida Davlat ta’lim standarti joriy etildi. Mazkur dasturda boshlang’ich sinf o’quvchilarining ona tili ta’limi sohasi bo’yicha tayyorgarlik darajasiga qo’yiladigan minimal talablar quyidagi uch parametrli standart o’lchovi orqali aks ettirildi: o’qish texnikasi, o’zgalar fikrini va matn mazmunini anglash hamda fikrni yozma shaklda bayon etish malakasi.

Fikrni yozma shaklda bayon etish malakasi murakkab jarayon bo’lib, ona tili ta’limining maqsadi shu parametrda mujassamlashadi va o’quvchi tomonidan yaratilgan matnda aks etadi. Bu parametr bo’yicha ta’lim sifatining natijasini baholashda o’qituvchi tomonidan quyidagi ko’nikmalarning darajasi aniqlanadi: fikrni mantiqiy izchillikda ifodalay olish; mavzuning murakkablik darajasi (sodda, murakkab, aniq va h.k.); tavsifning mavzuga muvofiq va mukammal bo’lishi; tavsifda tilning ifoda vositalaridan foydalana bilishi; imloviy (yozma) savodxon bo’lishi.

Nutq - inson faoliyatining turi, til vositalari (so’z, gap) asosida tafakkurni ishga solishdir. Nutq o’zaro aloqa va xabar, o’z fikrini his-hayajon bilan ifodalash va boshqalarga ta’sir etish vazifasini bajaradi. Yaxshi rivojlangan nutq jamiyatda kishi faoliyatining muhim vositalaridan biri sifatida xizmat qiladi. O’quvchi uchun esa nutq maktabda muvaffaqiyatli ta’lim olish qurolidir.

Nutqni o’stirishda uch yo’nalish aniq ajratiladi:

1) so’z ustida ishlash;
2) so’z birikmasi va gap ustida ishlash;
3) bog’lanishli nutq ustida ishlash.

Ko’rsatilgan uch yo’nalish parallel olib boriladi: lug’at ishi gap uchun material beradi; so’z, so’z birikmasi va gap ustida ishlash bog’lanishli nutqqa tayyorlaydi. O’quvchilarning yoshi va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ona tili o’quv dasturidagi mavzularni puxta o’zlashtirilishiga yordam beradigan, mustaqil fikr yuritish, o’z fikrini erkin ifodalash, boshqalar fikrini tinglash, mulohaza yuritish, o’z fikrini ilgari surish, umumlashtirish va xulosalashga o’rgatish, bundan tashqari o’quvchilarda til materialidan foydalanishga qiziqish uyg’otadigan, ona tili ta’limi samaradorligini oshirishning omili sifatida e’tirof etilayotgan ilg’or o’qitish usullari va mashqlar tizimini ishlab chiqish davr talabidir. Ushbu talabdan kelib chiqib, ona tili ta’limiga quyidagi vazifalar yuklatiladi:

a) ta’lim jarayonini tashkil etuvchi o’quvchi va o’qituvchi shaxsiga o’quv faoliyati subyektlari sifatida yondashuv;

b) o’qituvchi va o’quvchining ta’lim jarayoniga ijodiy yondashuvini ta’minlash;

d) o’qituvchilar ona tili fanini o’qitishda takomillashtirilgan an’anaviy va noan’anaviy shakl, metod va vositalaridan foydalanish;

e) ona tili darslari loyihasining har bir bosqichiga til birliklari ustida ishlashni singdirish;

f) o’quvchilarning tilni amaliy o’zlashtirishlari uchun leksik-grammatik mashq topshiriqlarini

va tashkil etish usullarini takomillashtirib borish;

g) o'quvchilar faoliyatini, o'zlashtirish darajasini doimiy o'rganib borish, natijalarini tahlil qilish, yuzaga kelgan muammolarni bartaraf etish choralarini belgilay olish.

Ma'lumki, fikrlash jarayoni, ya'ni o'rganilayotgan hodisaning muhim belgilarini aniqlash, ularni taqqoslash, guruhlash, umumlashtirish va xulosalash jarayoni ichki va tashqi nutq vositasida amalga oshiriladi. Umumlashma xulosalar ham nutq orqali reallashadi, ya'ni yuzaga kelgan fikr nutq vositasida tinglovchiga yetkaziladi. Bu jarayonlarning hammasida o'quvchi til birliklariga ehtiyoj sezadi. Bunda o'quvchining til materiallarini o'zlashtirishi uchun darslik materiali, o'qituvchi nutqi namuna vazifasini bajaradi. Shuning uchun darslikdagi o'quv materiallarining tili, o'qituvchining nutqi til birliklariga boy bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. K.Qosimova va boshqalar. Ona tili o'qitish metodikasi, – T.: Noshir, 2009
2. R.Ikromova va boshqalar. Ona tili (4-sinf uchun darslik). –T.: O'qituvchi, 2013.
3. www.tadqiqot.uz
4. www.uzedu.uz

ONA TILI VA ADABIYOTI FANI DARSLARIDA SMART TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Xo`jayeva Umida, Fayzullayeva Maqsuda
Xorazm viloyati Qo`shko`pir tumani 5- son IDUM
ning ona tili va adabiyoti fani o'qituvchilari
Tel + 99-899-169-20-83, 99-753-93-92
umidaxo`jayeva@gmail.com
maqsudafayzullayeva@gmail.com

Annotatsiya: Mazur maqola o'quv- tarbiyaviy jarayonlarga yangi axborot texnologiyalarini olib kirish , ulardan maqsadli va to'g'ri foydalanish, ular orqali fanga bo'lgan qiziqishlarni oshirish haqida fikr yuritadi.

Kalit so'zlar*:* AKT, smart ta'lim, motivatsiya, elektron ta'lim.

Axborot va komputer texnologiyasidan (AKT) ta'lim jarayonida foydalanish bugungi kunning asosiy talablaridan biri ekanligi hech kimga sir emas. AKTdan foydalanish o'qituvchilar uchun yangi mavzuni tushuntirishda qo'shimcha imkoniyatlar eshigini ochadi, bu esa o'quvchilarning mavzuga bo'lgan qiziqishini oshirishga yordam beradi. Ta'lim jarayonida axborot kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish - darslarning sifatini oshirish, o'qitishda samaradorlikka erishish, o'qituvchini muntazam ishlashini yengillashtirish , yangi ko'rsatilayotgan material taqdimotining aniqligi va joziadorligini oshirish uchun xizmat qiladi. O'quv jarayonida AKTdan foydalanish – bu ta'lim motivatsiyasini oshirish usullaridan biridir , shuningdek ta'limning hozirgi rivojlanish darajasi bilan belgilangan zaruratdir. Ana shu zaruratni o'z vaqtida anglagan O'zbekiston Respulikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasida ham kelgusi 5 yillikda shuningdek 2020-yilda ta'limga katta e'tibor qaratilishi haqida aytib o'tilgan. Murojaatnomada Nukus, Buxoro, Samarqand ,Guliston va Urganch shaharlarida IT parklar tashkil qilinishi va yaqin ikki yilda barcha qishloq va mahallalar tezkor internet bilan ta'minlanishi axborot kommunikatsiya texnologiyalarini rivojlantirish uchun qo'yilayotgan yangi bir qadam deyish mumkin.

Maktabgacha ta'lim mutaxassislari, maktab o'qituvchilari va oliy ta'lim pedagoglari zamon bilan hamnafas qadam tashlashni maqsad qilib olganlar va darsning har qanday qismida AKTdan foydalanib yuqori samaradorlikka erishmoqdalar. AKT rivojlanishining zamonaviy bosqichida nafaqat klassik ta'lim texnologiyalari ,balki elektron ta'lim (e-learning) ham qanoatlantira olmaydigan jihatlar ko'zga tashlanadi. Ayni vaqtda e-learning tizimidan Smart(ingl.- aqlli,mushohadali,harakatchan) e-learning va Smart Education(aqilli ta'lim) ga o'tish jarayoni boshlanmoqda. Bu jarayonda Smart ta'lim konsepsiyasi AKTdan foydalanishning muhimligi va u zamon talabi ekanligini ta'kidlaydi. Bu konsepsiya ta'lim sohasining barcha jarayonlarini ,shuningdek, bu jarayonda qo'llaniluvchi barcha usul va texnologiyalarni o'z ichiga oladi. Smart konsepsiyasi ta'lim kesimida o'zi bilan birga "aqlli taxta" , "aqlli ekran" kabi texnologiyalarni shakllantiradi. Ushbu texnologiyalarning har biri kontentni ishlab chiqish jarayonini qaytadan qurish, yetkazib berish va aktuallashtirish imkonini beradi. Natijada ta'lim olishni nafaqat sinfda balki uyda , ish joyida yoki dam olish joylarida ham amalga oshirish mumkin. Darsga tayyorlanish jarayonida boshlang`ich ta`lim fani o'qituvchisi turli xorijiy va mahalliy saytlardan foydalanish , shu bilan bir qatorda , butun dunyodagi o'qituvchilar va metodistlar bilan forumda muloqot qilish orqali turli hil muammolarni muhokama qilish imkoniyatiga egalar.

Ta'lim jarayonida Smart texnologiyalari bilan ishlashda o'qituvchining ta'lim jarayonining tashilotchisi va koordinatori sifatidagi roli ayniqsa ortadi, u o'quv jarayonini har bir o'quvchining individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda ko'proq moslashuvchan imkoniyatga ega bo'ladi. Shunday qilib, AKT ning joriy etilishi va Internet tarmog'idan foydalanish pedagog kasbiy mutaxassislik sohasida quyidagi imkoniyatlarni taqdim etadi:

- o'quvchilarni zerikib qolmasdan darsga bo'lgan qiziqishlarini oshirishga,
- o'qituvchilarning o'z kasbiga ijodiy yondashishiga,
- darslikda berilgan ma'lumotlar bilan cheklanib qolmasdan Internet tarmog'idan mavzuga oid qo'shimcha materiallar to'plashga,
- o'qituvchining mustaqil ta'lim olishi , masofaviy malaka oshirishi va masofaviy o'qitishiga,

- o'quvchilarni fanlar bo'yicha turli olimpiada, viktorina va tanlovlarga tayyorgarlik ko'rish va qatnashishga.

Ta'lim muassasalarida va uylarda keng qamrovli komputer tarmoqlarining paydo bo'lishi o'qituvchi va o'quvchilarga yer sharining istalgan qismidan turib kerakli ma'lumotlarni olishga imkon beradi va shu tarmoq orqali bir lahzaning o'zida jahon axborot manbalariga ulanish imkoniyatlariga ega bo'ldilar.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1) O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2020 yil 24-yanvardagi Oliy Majlisga murojaatnomasi https://pv.uz/
2) Solovova Svetlana Leonidovna " AKT yordamida darslarni o'tkazish usullari/GBOU SOSH# 270
3) Ayupov Ravshan "Smart-ta'lim :o'quv jarayonini tashil qilishning asosiy tamoyillari"

BOSHLANG’ICH TA’LIMDA RAQAMLI TA’LIMDAN FOYDALANISHNI YO’LGA QO’YISH

Xo’jamova Feruzaxon Kimsanaliyevna
Farg’ona viloyati O’zbekiston tumani
37-umumiy o’rta ta’lim maktabi
boshlang’ich ta’lim fani o’qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada hayotimizning barcha jabhalarini raqamlashtirish, jumladan, maktabgacha va boshlang’ich ta’lim integratsiyasida raqamli texnologiyalarning o’rni, raqamlashtirish muammolari ko‘rilgan.

Kalit so‘zlar: axborot kommunikatsion texnologiyalar, raqamli texnologiya, kognitiv faoliyat, hissiy idrok, germenevtika, maktabgacha ta’lim, boshlang’ich ta’lim, raqamlilashtirish, ta’lim, virtual dunyo, rivojlanish, globallashuv, motivatsiya, integratsiya.

Hozirgi kunda maktabgacha va boshlang’ich ta’lim integratsiyasida raqamli texnologiylarni qo’llash muammolari kelgusida rivojlanish strategiyasiniva unga yo’naltirilgan yo’nalishni tanlash bilan bog’liq izlanishlarga sababbo’ladi. Kelajakda raqobatdosh ta’lim va tadqiqot modeliga o’tish uchun raqamli transformatsiya dasturi allaqachon ishlab chiqilishi kerakligi aniq. Elektron ta’lim tizimining muammolarini ikkita sinfga bo’lish mumkin: hozirgi (o’tish davri) va immanent. Bugungi kunda ta’lim tizimining raqamli texnologiyalarga tez kirib borishi axborot makonida taqdim etilayotgan ko’p narsalarni jiddiy tahlil qilish va pedagogik asoslash uchun asos yaratmoqda. Ushbu maqolaning maqsadi ta’lim jarayonini raqamli rivojlantirishning ustuvor yo’nalishlarini, ularning afzalliklari va tahdidlariga asoslangan holda aniqlashdir, raqamli texnologiyalarni maktabgacha va boshlang’ich ta’lim tizimida ilmiy asoslangan holda amalga oshirish zarurati gipotezasi asosida tahlil qilish. Ta’lim muhitini raqamlashtirish turli shakllarda amalga oshirilishi mumkin:

-mavjud o’quv materiallarini, shu jumladan ma’ruzalar, prezentatsiyalar, darsliklar, mustaqil ish uchun topshiriqlarni va bilimlarni boshqarish vositalarini elektron muhitni tarjimaqilish;

-o’qituvchi va bola-o’quvchi o’rtasidagi o’zaro aloqalar uchun interaktiv elektron muhitni shakllantirish, shu jumladan o’qituvchilar uchun elektron sinflar yaratish, veb-seminarlar, munozarali forumlar o’tkazish va hk.;

-yangi turdagi o’quv vositalarini yaratish: elektron darsliklar, elektron muammoli kitoblar, video ma’ruzalar, elektron topshiriqlar bazasi, kompyuter o’yinlari;

-elektron muhit imkoniyatlaridan foydalangan holda ta’limning tubdan yangi shakllarini yaratish

-axborotni xayoliy uzatish spektrini kengaytirish, rolli o’yinlar jarayonida turli vaziyatlarni modellashtirish, raqobatbardosh o’yinlarga taqlid qilish va hk.;-sun’iy intellekt imkoniyatlarini o’quv jarayoniga tadbiq qilish

Bugungi kunda ta’lim tashkilotlarining aksariyatqismida ta’limni raqamlashtirish jarayoning dastlabki shakli amalga oshirilmoqda. Bu o’quvchilarning o’quv materiallariga kirishini engillashtirish, ijtimoiy ahamiyatga ega bo’lmagan o’quv yuklamasini kamaytirish, o’quv intizomi va o’quv jarayoni mazmuniustidan nazoratni osonlashtirishga imkon beradi. Bundan tashqari, ushbu jarayon masofadan boshqarish pultini sezilarli darajada kengaytirishga imkon yaratmoqda. Biroq, ushbu tendentsiya ortidan, kimdir ertami-kechmi ta’lim tizimidagi (ta’lim xizmatlari bozorida) o’z o’rnini yo’qotishi mumkin. Yoxan Vissemning elektron ta’lim «samarasiz ta’lim muassasalarini muqarrar ravishda ekranlashtiradigan buzg’unchi yangilikdir, shundan so’ng g’olib 530chiqqan ta’lim muassasalarining nisbatan kam qismi ushbu yangi texnologiyadan foyda ko’radi» degan tezisiga qo’shilmaslik mumkin emas

Yuqorida aytib o’tilganlarga asoslanib ta’kidlash joizki, raqamli texnologiyalarni joriy etish maktabgacha va boshlang’ich ta’lim tizimini rivojlantirish uchun juda muhimdir, ammo shu bilan birga ularni amalga oshirishda ilmiy asoslangan yondashuvni shakllantirish zarur. Hozirgi kunda mamlakatimizda ham ushbu soha rivoji uchun bir qancha loyihalar amalga oshirilmoqda. O’zbek tilidagi bolalar uchun bo’ljallangan rivojlantiruvchi, yangi bilim beruvchi elektron portallar yaratilmoqda. Maktablarimizning boshlang’ich sinf darsliklariga ilova tarzida elektron multimedia darslari taqdim etilgan va ulardan dars jarayonlarida samarali

foydalanilmoqda. Ta’lim makonini raqamlashtirishga o’tish zarurati bir necha omillar bilan izohlanadi. Birinchidan, bugungi kunda deyarli barcha o’quvchilar raqamlimahalliy avlodga mansub bo’lib, ular yangi texnologiyalarni kundalik hayotida qo’llashga katta moyilligini namoyish etishmoqda. Ayniqsa, bu IT va Internet texnologiyalariga, shuningdek ularni nafaqat professional sohada, balki ijtimoiylashuv va aloqa uchun ham qo’llashga tegishli. Shunday qilib, raqamlashtirilgan ta’lim tizimidan foydalanish maktabgacha va boshlang’ich ta’lim o’quvchilarining kelajakda raqamlashgan jamiyatga kirishishi uchun maqsadli auditoriya a’zosi bo’lishi uchun tayanch bo’lib xizmat qiladi. Bu, albatta, maktabgacha ta’lim tashkilotining va maktabning ta’lim bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishga, qo’shimcha qiymat yaratishga va bolalarni jalb qilishga olib keladi.Bu birinchi navbatda raqobatbardoshlikni oshiradi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bromwich D. Trapped in the Virtual Classroom // The New York Review of Books. -2015. -July 9.

2. Глазьев С.Ю. Экономика будущего. Есть ли у России шанс? / С.Ю. Глазьев. -М.: Книжный мир, 2016.

3.Виссема Й. Университет третьего поколения. Управление университетом в переходный период / Й. Виссема. -М.: Олимп-Бизнес, 2016.

ULUG‘BEK HAMDAMNING “AUDITORIYA” HIKOYASIDA GLOBALLASHUV MUAMMOSI VA QAHRAMON RUHIYATI

Xolmatova Nargiza Ne’matovna
FarDU- Maktabgacha va boshlang‘ich ta’lim
kafedrasi o‘qituvchisi
e-mail:xolmatovanargiz@mail.ru

Annotatsiya: Ma’lumki, globallashuv va uning insonlarga ta’sirida yuzaga kelayotgan muammolar haqida fikr bildirish, yuz berayotgan voqealarning haqqoniy badiiy talqinini yaratish orqali yozuvchilarimiz nafaqat o‘zbek xalqini, balki butun insoniyatni globallashuv ta’siridan ogoh etishga intilmoqda. Darhaqiqat, haqiqiy ijodkor hech qachon bu holatni bir chetda kuzatib turolmaydi, ular o‘z asarlari oqrali shu kabi muammolarni yoritib berishga urinadilar.

Kalit so‘zlar: globallashuv, globalizm, psixologiya, ta’lim, tarbiya, ruhiyat

Yozuvchimiz Ulug‘bek Hamdamning “Auditoriya” nomli hikoyasida ham globallashuv va uning oqibatlari haqida so‘z ketadi. Asarda adib o‘ziga xos uslubda globallashuv muammolarining haqqoniy badiiy manzarasini yaratadi. Voqelikning muhim komponenti qilib auditoriyani tanlab oladi. Bunda yozuvchining asosiy maqsadi asar bosh qahramoni professor va talabalar orqali shu davrning asl mohiyatini, ko‘rinishi va ahvolini ta’sirchan badiiy talqinini yaratish edi. Hikoyani o‘qir ekanmiz, undagi asosiy muammolardan biri hayot haqiqatini to‘g‘ri anglab yeta olmayotgan yoshlar, o‘z kasbining fidokori, oriyatli professor hamda jar yoqasida turgan jamiyat va kelajakning guvohi bo‘lamiz. Asarning bosh qahramoni professor hikoya davomida o‘zi yashayotgan jamiyatda ildiz otayotgan adolatsizliklarga qarshi kurashadi. Ularni ogohlikka, sergaklikka chaqiradi. Ammo allaqachon shakllanib bo‘lgan ommaviy madaniyat oldida u o‘zini ojiz ekanligini his etadi. O‘zini ham shu g‘alayonda qatnashib, uning ishtirokchisiga aylanishga majburlaydi. Lekin undagi insoniy hislar, o‘z kasbiga bo‘lgan fidoyilik, vatanga, milliy qadryatlarga bo‘lgan hurmat, muhabbat to‘sqinlik qiladi.

O‘qituvchilar haqida so‘z ketar ekan, faylasuf Solomon Ortiz “O‘qituvchilar eng buyuk davlat xizmatchilaridir. Ular butun umrini yoshlarga ta’lim-tarbiya berishga, shu orqali millat kelajagini shakllantirishga sarflaydilar”[1], – deydi. Kasbi o‘qituvchilik bo‘lgan professor ham nozik qalb egasi edi. Hayotda adabiyotni sevuvchi, har ishdan hikmat izlab, atrofdagilarga ezgulik ilinib, ziyo tarqatuvchi inson. Yozuvchining mahorati hikoyadagi auditoriga butun dunyoni joylashtiradi. Undagi talabalarning, o‘y-fikrlari, qiziqishlari, madaniyati, psixologiyasi orqali yer yuzining bugungi va ertangi taqdirini fosh etadi. Ulug‘bek Hamdam: “globalizmning fojeasi shundan iboratki, insonlar ma’naviy emas, moddiy yuksaklikka intila boshladi”[2], – deydi. Haqiqatan ham, davr, ruhiyat o‘zgarib, insonlarda ma’naviy boylikka intilish oxirgi pog‘onalarga tushib qoldi. Uning o‘rnini moddiy extiyojlarni qondirish, raqobat, kim o‘zarga kun kechirish butkul egalladi.

Yozuvchi professor tilidan shu kabi muammolarni tilga oladi. “O‘rmonga o‘t ketsa, xo‘l-u quruq baravar yonadi”[3] - deganlaridek, turli toifa, fe’l-atvor egalari bo‘lgan talabalarning bir auditoriyada jam bo‘lib, dars davomida o‘zlarini axloqsizlarcha tutishi, darsga bepisandlik bilan qarab, ma’naviy olamini unitib qo‘yayotgan yoshlar hamda o‘zlari xohlamasa-da, ular bilan hamxona bo‘lgan diyonatli, insofli talabalarning o‘y-fikrlari boshqa-yu, yashayotgan zamonlar bir ekanligi ko‘zga tashlanadi.

“Shu yerga kelganda professorning ma’ruzasi bo‘lindi. Dars avvalidayoq boshlangan visir-visir sekin-asta kuchaygandan kuchayib shovqinga aylangan ko‘yi auditoriyani tutib, sal lofi bilan aytganda, professorning og‘zidan chiqayotgan so‘zlarni uning o‘z quloqlari eshitmay qoldi”[4].

Ko‘rish mumkinki, yozuvchi auditoriyadagi talabalarni professor nigohi bilan kuzatadi. Hikoyada auditoriya va talabalar – jamiyat ramzidir. Bugungi jamiyatda fosh etilishi kerak bo‘lgan muammolar ham shundan iborat. Yoshlar uchun aslida qayerda o‘tirganliklari muhim emas. Hozirgi kunda aytish mumkinki, barcha oliy o‘quv yurt talabalarining ahvoli shunday. Chunki

1 Sharq mutaffakirlari farzand tarbiyasi haqida fikrlari. www. Savol-javob.com.
2 Ulug‘bek Hamdam. Ma’naviyat va ma’rifat kanali. Mahorat darsi. 2022
3 Xalq maqollari
4 Ulug’bek Hamdam ijodi haqida. Auditoriya.https//t,me/lekvqSdoqtY3ZDky

ular “Dars - muqaddas” tushunchasini allaqachon unitib qo‘ygan. Avvallari talabalar, tirishqoq, izlanuvchan, mehribon, samimiy va sodda bo‘lsa, hozir o‘z tuyg‘ulari, maqsadlari, qiziqishlari yo‘lida ildam qadam bosadigan, kattalarga hurmat, kichiklarga izzat kabi nasihatlarga bepisand qaraydigan bo‘lib qolgan. “ Globallashuv jarayonida insonlarning “meni” yuqoriga chiqdi va uning oqibatida insonlar birovlarning ko‘ngli bilan qiziqmay qo‘ydi”[1], – deydi yozuvchimiz Ulug‘bek Hamdam. Chindan ham, insonlarga o‘z istaklari muhim bo‘lib qoldi. Hikoyadagi talabalarga uzoq yillardan buyon o‘z o‘rniga, bilimiga ega bo‘lgan professorning ma’ruzasidan ko‘ra, qo‘llaridagi telefonning qadri balanddek ko‘rinadi. Yillar davomida umrini kasbiga, jamiyat rivojiga bag‘ishlagan o‘qituvchiga bunday muomala, eng avval, ruhiyatiga, jismiga ham salbiy ta’sir yetkazadi. Ayniqsa, ma’ruzada tilga olinayotgan adabiyot darsining ahamiyati va uning jamiyatdagi o‘rni haqidagi ma’lumotlar hech kimga qiziqmasdek, chunki yoshlar uyali aloqa vositalarga berilib, adabiyotni birmuncha unutayotgani ko‘rinib turadi. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev “bugun bolalarimizni maktab, ota-ona yoki oliy ta’lim emas, aksariyat holda qo‘ldagi telefon tarbiyalayotganiga befarq qaramasligimiz kerak. Mobil telefon endi oddiy aloqa vositasi emas, ko‘pincha, yot mafkurani tarqatadigan qurolga aylanmoqda”[2], – deydi. Afsuski, bu “tarbiya vositasi”ni cheklab qo‘yishning iloji yo‘q. Yoshlarning moddiy hayotda shu qadar ilgarilab ketishi, atrofidagi borliqning qadrsizlanishiga shu uyali aloqa vositasining ta’siri katta ekanligini aytish mumkin.

Professor xayolida bir muncha vaqt o‘zining talabalik damlari gavdalandi. Hech qanday texnikalarsiz, ustozning tilidan aytilgan ma’lumotni qiziqish, o‘zaro hurmat bilan so‘zma so‘z yozib olgan damlari yodiga tushdi. Lekin davrlar o‘zgardi, qarashlar, fikrlar, o‘y-xayollar rivojlandi. Samimiy insonlar sekin -asta yo‘qolib ketayotgandek tuyuladi.

“Endi qanday yo‘l tutsam ekan? Axir, dars tugashiga hali yarim soatcha vaqt bor. Borlikka bor-u, eshitadigan quloq qani? Aslida, yetmish juft quloq o‘tiribdi qarshimda. Har gal ulardan atigi bittasigina gaplarimni tushungandek menga boqib turadi. Qolgani-chi? Axir, men bu yerda maymun o‘ynatayotganim yo‘q-ku! Qaytaga, maymun o‘ynatsam, effekti yaxshiroq bo‘larmidi?.. – Professor chuqur uh tortdi. – Jim! – dedi auditoriyadagi shoqinnni bosib tushadigan baland va qalin ovoz bilan minbarga shapatilab, – jim!..”[3]

Professor (yozuvchi) oliy ta’lim dargohidagi insonlarning bugungi ahvoliga achinadi. Professorni esa savollar qiynayveradi. Uning nazarida ma’ruza o‘rnida maymun o‘ynatishning natijasi yaxshiroq bo‘lishini tahmin qiladi. Yozuvchining mahorati voqeaga maymun detalining olib kirishidir. Maymun ongsiz mavjudot. Lekin ba’zi holatlarda shunday insonlar borki, maymunlarga xos harakat qiladi. Odatda, darsning mazmunli va qiziqarli bo‘lishi nafaqat o‘qituvchiga, balki talabalarga ham taalluqlidir. Dars davomida talabalarning faol ishtiroki o‘qituvchiga ilhom bag‘ishlaydi va bunday qiziqarli darsning qanday o‘tib ketganligi ham bilinmay qoladi. Tashqarida havoning ham xuddi professor singari avzoyi buzilib, toqatsizlanardi. Bunday hollarda o‘qituvchi harchand o‘zini ushlab turishga urinmasin, g‘urur, vijdon deganlari haqsizlikni ko‘tarib turolmaydi.

“Turing o‘rningizdan!..

Sarvar nima bo‘layotganini dabdurustdan tushunmay, u yoq – bu yoqqa qarab o‘rnidan turdi.

– Endi chiqib keting! Chiqing, darsga xalaqit bermang!..

Auditoriya suv quygandek jim bo‘ldi.

Sarvar professorga bir muddat g‘alati-g‘alati qarab turdi-da, shoshmay sumkasini yelkasi ildi: “Marhamat, professor, sizga shu kerakmi!” dedi, so‘ng o‘qituvchining mensimasligini sollana-sollana yurishi bilan namoyish etgancha auditoriyani tark etdi”[4].

Mazkur tasvirda oila va jamiyat yoshlar tarbiyasiga yetarli e’tibor bermaganligini ko‘ramiz. Shoh va olim Mirzo Ulug‘bek bolalar tarbiyasi haqida gap ketganida: “Farzandlarni bilimli, dono, ma’naviyatli bo‘lib o‘sishida, u tarbiya topayotgan oilaviy muhitning o‘rni kattadir”[5] – deb aytadi. Mohlaroyim Nodira esa “yoshlar tarbiyasida milliy urf-odat, an’analarning ro‘li

1 Ulug‘bek Hamdam. Ma’naviyat va ma’rifat kanali. Mahorat darsi. 2022

2 Shavkat Mirziyoyev. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yanga bosqichga ko‘taramiz. Toshkent. “O‘zbekiston”. 2017.

3 Ulug’bek Hamdam ijodi haqida. Auditoriya.https//t,me/lekvqSdoqtY3ZDky

4 Ulug’bek Hamdam ijodi haqida. Auditoriya.https//t,me/lekvqSdoqtY3ZDky

5 Sharq mutaffakirlarining farzand tarbiyasi haqida fikrlari. www.savol-javob.com

beqiyos ekanligini"[1] – ta'kidlaydi. Darhaqiqat, o'zbek xonadonlarida farzand tarbiyasiga e'tibor yuksakdir. Bola go'dakligidan unga milliy ur-odatlarimiz, qadryatlarimiz singdiriladi. Tabiatga, vataniga, ota-onasiga muhabbat, hurmat kabi tuyg'ularga to'yinib ulg'ayadi. Shu bilan birga uning benuqson tarbiya topishida oilaviy muhitning o'rni kattadir . Ammo bu tarbiya globallashuv oqibatida millatlararo qorishib ketayotgan madaniyat qarshisida ojiz bo'lib qolmoqda. Kun sayin kuchsizlanib bormoqda. Yurtboshimiz aytganidek " Ma'naviyatimizga mutlaqo begona bo'lgan zararli g'oyalar chegarani buzmasdan, bildirmasdan xonadonimizga, jamiyatimizga kirib kelyapti. Bularning barchasi biz uchun ogohlik qo'ng'irog'i bo'lib, yangrashi zarurdir"[2].

Hikoyada Sarvar obrazi orqali yozuvchi oilada yaxshi tarbiya topmagan, qadryatlardan uzoqlashib ketgan, faqat "men"ini ilgari surib, globallashuvning qurboniga aylanib qolgan shaxsni ko'rsatib beradi. Tengdoshlari singari unga darsning, u orqali oladigan yetuk bilimning qadri yo'q. Darsdan madaniyatsizlik qilib haydalsa-da, bu axloqsizlikda o'zini aybdor sanamadi. Bu holat har qanday kitobxonni o'ylantirib qo'yadi. Chunki Sarvar singari insonlar dunyo auditoriyasida hozir har qadamda uchraydi.

"Sarvar kursdoshlari bilan mashinaga endi o'tirmoqchi bo'lib turgan ekan.

– Iya, propessor, o'zlarimi! O'tiri-i-i-ing, – dedi Sarvar istehzo bilan, – uyizga oborib qo'yamiz!

– Rahmat... – professor mashinaning yonidan tezgina o'tib ketmoqchi bo'ldi, ammo Sarvar ikki-uch odim otib, shartta yo'lini to'sib chiqdi. Ma'naviya-ya-yat, adabiyo-yo-yot, deysiz. Nima qilib berdi o'sha ma'naviyat-u adabiyot sizga? Yoshiz ellikni qoralabdi-yu, bitta valasapid olib minolmeysiz, propessor! – talaba bu so'zni shunaqa ohangda talaffuz qildiki, professorning ichi naq muzlab ketdi[3]".

Hikoyada yozuvchining mahorati Sarvar obrazidagi zulm va zo'ravonliklarni o'rinli detallar va vaziyatlarda ochib beradi. Xalqimizga "Ustoz otangdek ulug'"[4] degan maqol bor. Ota-onalarimiz "ustoz o'tirgan uyning tomini ham bosib o'tma" – deb ko'p ta'kidlaydi. Ammo Sarvar singari kimsalar uchun ustoz so'zining qadr- qimmati muhim emas. Sarvar professorning moddiy ahvoli ustidan kuladi. Inson qadri uning boyligi, minadigan mashinasi, yashaydigan uyi bilan belgilanadi, deb o'ylaydigan kimsalar jamiyatimizda ko'pchilikni tashkil qiladi. Ruhiy zarba jismoniy zarbadan ko'ra og'riqli bo'ladi. Professorning og'riqli nuqtasi shu edi. Umri davomida bilimlariga, yozgan kitoblariga, ilm yo'lida erishgan yutuqlariga suyanib, oddiy texnikaga mehr qo'ymagan, inson qadrini yuksakka ko'targan o'qituvchining o'g'li tengqur bola tomonidan masxara qilinishi unga og'ir botadi.

Hikoyada yozuvchining mahorati kitobxonni umidsiz qoldirmaydi. Har qanday vaziyatda ham inson tushkunlikka tushmasligi, atrof muhitdan yaxshilik qidirib, faqat ezgu o'y bilan yashashga chorlaydi. Hikoya so'ngidagi ruhan yolg'iz qolgan professorning ichki kechinmalariga e'tibor beraylik. Uning orzulari sof va samimiy. Bu kabi maqsadlarga erishish uchun inson bolasidan yetuk ong, kuchli, iroda hamda ruhan barkamollik talab etiladi. Texnika asrida, ma'naviy tahdidlar davrida barcha bir bo'lib harakat qilsagina omon qolishi mumkin. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, hikoya bugungi kun ruhi bilan yaratilgan. Unda aks etgan qahramonlar professordan tortib, talabalargacha, barchalari globallashuv davri odamlari. Lekin qarashlar, xulosalar boshqa. Har kim o'z ma'naviyati, olgan tarbiyasi, aql-farosati bilan bu muammolarni yengib o'tadi. Yer yuziga balo-qazodek yo'g'ilib, yopirilib borayotgan, afsuski, yuzlab, minglab insonlarni o'z domiga tortayotgan, milliy axloq va demokratik qadryatlarga zid g'oyalar, hamda xatti-harakatlarni o'zida mujassam etgan, g'arbona tilda aytganda "ommaviy madaniyat" ning yengib o'tishga yagona qurol bu - tarbiyadir. Birinchi prezidentimiz I.Karimov ta'kidlaganidek: "Ma'lumki, har qanday kasallikni oldini olish uchun, avvalo, kishi organizmida unga qarshi immunitet hosil qilinadi. Biz ham vatanga, ota-bobolarimizning muqaddas diniga sog'lom munosabatni qaror toptirishimiz, ta'bir joiz bo'lsa, ularning mafkuraviy immunitetini kuchaytirishimiz lozim. Ana shunda johil aqidaparastlikning, "davati" ham, axloqni rad etadigan, biz uchun mutlaqo yot bo'lgan g'oyalar o'z ta'sirini o'tkaza olmaydi"[5], – deydi. Darhaqiqat, tahdidlarga qarshi kurashda "mafkuraviy

1 Sharq mutaffakirlarining farzand tarbiyasi haqida fikrlari. www.savol-javob.com

2 Shavkat Mirziyoyev. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yanga bosqichga ko'taramiz. Toshkent. "O'zbekiston". 2017.

3 Ulug'bek Hamdam ijodi haqida. Auditoriya.https//t,me/lekvqSdoqtY3ZDky

4 Xalq maqollari

5 I.Karimov. Adabiyotga e'tibor – ma'naviyatga, kelajakka e'tibor. www.ziyouz.com.kutubxonasi

immunitet” haqida so‘z ochilganda aytib o‘tish joizki, inson bu kabi immunitetni, avvalo, oiladan, sog‘lom muhitdan va kitobdan oladi. Haqiqatan, so‘ngi yillarda kitob mutolaasiga bo‘lgan talab keskin tushib ketayotganini, globalashuv jarayonining rivoj topishiga asosiy sabablardan biri qilib ko‘rsatish mumkin. Hikoya muallifi Ulug‘bek Hamdam shunday deydi: “Ushbu hikoyani 4 yildan beri yozaman. Nihoyat, so‘ng nuqtani qo‘ydim. Men uni yoza boshlaganimda universitetda dars bermas edim. Taqdir meni hikoyani oxirigacha o‘ylab olsin dedimi, har holda, takror universitetga dars berishga yo‘lladi. Auditoriyani yana yaqindan his qildim. Men talabalar eshitmaydi, deb yozgan bo‘lsam, bu ularning botiniy quloqlari haqida edi, aslo jismoniy quloqlari nazarda tutilmagan. Zero, bugun butun dunyo auditoriyalarida jismoniy quloqlar bilan botiniy quloqlar o‘rtasida xitoy devori ko‘tarilmoqda. Chunki dunyo o‘zgarmoqda, yangi davr, hatto yangi era boshlanmoqda. Bu evrilishlar buhronida qolgan bani bashar esa, ko‘p hollarda, o‘zligini boy berib qo‘ymoqda: insonlik maqomidan tushib, xayoli sochilmoqda. Hikoya shu haqda. Umid yo‘qmi, deysizmi? Bor. U, shu holimizga bo‘lgan sizu bizning munosabatimizda, uning darajasidadir. Umidsiz bo‘lmaydi, axir!..Auditoriya nima? Hayotda hammamizning o‘z auditoriyamiz, darsxonamizu ishxonamiz bor”[1]…

Muallif bizga umid berar ekan, demak, har bir inson o‘z auditoriyasini yot g‘oyalardan tozalasa, ularga qarshi kurasha olsa, urf-odatlarimizga, milliy qadryatlarimizga xos ravishda yashasa, uning xonadoniga (auditoriyasiga) hech qanday ma’naviy tahdidlar buzib kirolmaydi. Yoshlar ongini esa, ma’naviy meroslarimizga hurmat, e’tibor g‘oyalari bilan to‘ldirib, o‘zaro muhabbat ruhida tarbiyalasak, bu to‘fonlardan talofatsiz o‘tib olishimizga ishonch ortadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sharq mutaffakirlari farzand tarbiyasi haqida fikrlari. www. Savol-javob.com.
2. Ulug‘bek Hamdam. Ma’naviyat va ma’rifat kanali. Mahorat darsi. 2022
3. Ulug’bek Hamdam ijodi haqida. Auditoriya.https//t,me/lekvqSdoqtY3ZDky
4. Shavkat Mirziyoyev. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yanga bosqichga ko‘taramiz. Toshkent. “O‘zbekiston”. 2017.
5. I.Karimov. Adabiyotga e’tibor – ma’naviyatga, kelajakka e’tibor. www.ziyouz.com. kutubxonasi.
6. Muallifdan. Auditoriya hikoyasi haqida. www.ziyouz.com. Xurshid Davron kutubxonasi

1 Muallifdan. Auditoriya hikoyasi haqida. www.ziyouz.com. Xurshid Davron kutubxonasi

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA MATEMATIKA O‘QITISH METODIKASI

Xudoyberganova Sanobar Egamberganovna
Xorazm viloyati Xiva tumani 39-son maktab
Boshlang ‘ich sinf o ‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang ‘ich sinflarda matematika o ‘qitish metodikasi, metodikada boshlang‘ich matematika kursining mazmuni va tuzilishi ochib beriladi, nazariy bilimlarini o‘zlashtirishlariga yordam beradi.

Kalit so ‘zlar: Metodika,matematik o ‘qitish, amaliy masalalar, yangi metodika, sinflarda matematik o ‘qitish,samara olish,texnika va madaniyat, didaktik maqsad.

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga matematikani muvaffaqiyat bilan o‘qitishuchun mehnat faoliyatini ilk boshlovchi o‘qituvchi matematika o‘qitishning ishlab chiqilgan tizimini, ya’ni boshlang‘ich sinflarda matematika o‘qitish metodikasini egallagan bo‘lishi, shu asosda mustaqil ravishda ijodiy ishga kirishi kerak. Matematika o‘qitish metodikasi eng avval kichik yoshdagi o‘quvchilarga ta’lim va tarbiya berishning umumiy tizimida ularga matematika o‘qitish masalalarini qarab chiqadi. Metodikada boshlang‘ich matematika kursining mazmuni va tuzilishi ochib beriladi, ya’ni matematikadan qaysi material boshlang‘ich sinflarda o‘rganishi va nima uchun aynan shu material tanlanishi, boshlang‘ich kursning har qaysi ayrim masalasi umumlashtirishning qanday darajasida o‘rganilishi, kursning mavzulari qanday tartibda qaralishi va nima uchun bu tartib eng raцional ekanligi ko‘rsatiladi. Matematikadan boshlang‘ich ta’lim berish metodikasida kursning har qaysi bo‘limi va har qaysi masalasini o‘rganishning xususiy metodlari ochib beriladi. (masalan 10 ichida sonlarni (+) va (-) ni qanday o‘rganish kerak, jumladan bu mavzuda (+) ning o‘rin almashtirish xossasini qanday ochib berish kerak). Matematika o‘qitish metodikasi o‘quvchilarni nazariy bilimlarini o‘zlashtirishlariga, egallagan bilimlarini turlituman amaliy masalalarni yechishga tadbiq qilishni uddalashlariga, o‘quvchilarda puxta malakalar shakllantirishga doir tavsiyalar beradi. Shuningdek, metodikada matematika o‘qitishda ko‘proq samara olish maqsadida bolalarning o‘qish faoliyatini qanday tashkil etish masalalari ham ochib beriladi. Ma’lumki, o‘qitish tarbiyaviy xarakterga ega, binobarin, metodikaning vazifasi - o‘qituvchini matematika o‘qitishning Shunday usullari bilan qurollantirishdan iboratki, bu uslublar yangi insonni, mustaqil jamiyat kishisin tarbiyalashga, o‘quvchilarning aqliy rivojlanishiga imkon bersin, o‘quvchilarning matematikaga qiziqishlarini shakllantirsin va rivojlantirsin. Boshlang‘ich matematik ta’limi metodiksining predmeti quyidagilardan iborat:

1. Matematika o‘qitishdan ko‘zda tutilgan maqsadlarni asoslash (nima uchunmatematika o‘qitiladi, o‘rganiladi).

2. Matematika o‘qitish mazmunini ilmiy ishlab chiqish (nimani o‘rgatish kerak? Bolalarga bilimlar qanday berilganda, bu bilimlar fan, texnika va madaniyatning hozirgi zamon rivojlanish talablariga mos keladigan bo‘ladi? Tizimlashtirilgan bilimlar doirasini o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos keladigan qilib qanday taqsimlansa, fan asoslarini o‘rganishda izchillik ta’minlanadi, o‘quvchilarga o‘quv mashg‘ulotlari beradigan yuklama bartaraf qilinadi, ta’limning mazmuni o‘quvchilarning real bilim imkoniyatlariga moskeladi?)3. O‘qitish metodlarini ilmiy ishlab chiqish (qanday o‘qitish kerak, ya’ni o‘quvchilar hozirgi kunda zarur bo‘lgan bilimlarini, malakalarni, ko‘nikmalarni va aqliy faoliyat qobiliyatlarini egallab oladigan bo‘lishlari metodikasi qanday bo‘lishi kerak? Bilimlarni egalash jarayonida o‘quvchilar shaxsining garmonik rivojlanishi va shakllanishi amalga oshishi uchun qanday o‘qitish kerak. 4. O‘qitish vositalarini darsliklar didaktik materiallar, ko‘rsatma-qurollar va texnika vositalarni ishlab chiqish (nimalar vositasida, yordamida o‘qitish). Oarsning reja yoki matnini tuzishda mavzuning didaktik rnaqsadiga javob beruvchi asosiy qismlarni tuzishdan boshlash kerak. Agar dars yangi bilimlami bayon qilishdan iborat bo’lsa, masalan: uch xonali sonlarni yozma qo’shish haqidagi mavzu bo’lsa, o’qituvchi oldin o’quvchilarga yozma qo’shish algoritmini bayon qilishni, undan keyin esa o’tgan darsdan nimalami takrorlash kerakiigini, bu asosda yangi mavzuni yaxshi o’zlashtirish mumkinligini, ya’ni, mavzudan oldin uy vazifasini tekshirish zarurmi yoki yo’qrni, yangi mavzuni o’zlashtirish uchun o’quvchilarga qaysi topshiriqni tavsiya qilishligini o’ylab ko’rishi kerak. Shundan keyin o’qituvchi qaysi o’quv materiali bilan darsning ayrim qismini to’ldirish zarurligini, o’qitishning qaysi metod va usullarini qo’llash, qanday ko’rgazmali qurollarni tayyorlash va qo’llash mumkinligini hisobga

oladi. Darsning har bir bo'limini bajarish uchun qancha vaqt talab qilishni aniqlash zarur. Tabiiyki, darsning eng katta qisrni darsning asosiy didaktik maqsadini amalda oshirishga qaratilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jumayev "Bolalarda matematik tushunchalarni rivojlantirish.
2. M.E.Jumayeva ,Z.G '.Tadjiyeva "Boshlang 'ich sinflarda matematika o 'qitish metodikasi"
3. F.Qosimov ""Boshlang 'ich sinflarda matematika o 'qitishmetodikasi fan sifatida"
4. www.ziyo.net

BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARINING OG‘ZAKI NUTQINI O‘STIRISH BO‘YICHA AYRIM FIKRLAR

Xudoyqulova Gulyora Sanoqul qizi
Hojiqurbonova Sadoqat Hojiqurbon qizi
Navoiy viloyati Uchquduq tumani
10-son umumiy o’rta ta’lim maktabning
boshlang’ich sinf o’qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang’ich sinf o’quvchilarining og’zaki nutqini o’stirish bo’yicha mulohazalar, nutqiy faoliyat haqida ayrim mutaxassislarning fikrlari keltirib o’tilgan.
Kalit so’zlar: nutq, boshlang’ich sinf, o’qish, ma’no, talaffuz, tovush, matn, so’z.

Ma’lumki, boshlang’ich sinflarda o’quvchi nutqini o‘stirish ona tili predmetining asosiy vazifasi hisoblanadi. Biroq bu vazifa boshqa o‘quv predmetlari doirasida ham amalga oshiriladi. Jumladan, o‘qish darslari jarayonida o‘quvchilar nutqini o‘stirish uchun ko‘plab imkoniyatlar mavjud. Ya’ni, o’qish kitobidagi matnlarni o‘rganish jarayonida boshlang‘ich sinf o‘quvchilari o‘zi uchun notanish bo‘lgan ko‘plab so‘zlar va ularning ma’nosini o‘rganadi, ya’ni ularning so‘z boyligi oshadi. O‘qituvchi bunday so‘zlarni izohlash bilan kifoyalanmay, o‘quvchilarga ular ishtirokida so‘z birikmasi, gap ham tuzdirsa, yanada maqsadga muvofiq bo‘ladi.

Shunday qilinsa, yangi so‘zlar o‘quvchilarning faol lug‘atiga kiradi.

Nutq o‘stirish boshlang’ich ta’lim pedagogikasining tarixi va nazariyasini ham, muomala madaniyatini o’rgatish uslubiyotini ham o’z ichiga oladi. Boshlang’ich sinf o’qituvchisi, avvalo, o’quvchilariga umumiy estetik tarbiya berish vazifalarini tushunib olishi lozim. Bu vazifalar faqatgina yaxshi muomala qilishni o’rgatishdangina iborat bo’lib qolmasligi kerak. Bunda, eng muhimi, bolaga nutq madaniyatini o’rgatish va unda har bir mashg’ulotlarga qiziqish uyg’otish, so’z, gap yordamida nutqiy faoliyatga ehtiyoj hosil qilish, shuningdek, ularda bilim, ko’nikma va malakalarni tarkib toptirishdir.

Nutq ikki ko’rinishga ega - og’zaki, va yozma nutq. Bular o’zaro uzviy bog’langan bo’lsa ham, har birining o’ziga xos xususiyati bor. Og’zaki nutqda tovushlar, so’zlar nutq orqali talaffuz qilinsa, eshitish a’zolari orqali qabul qilinadi.

Shuning uchun o’quvchilarning og’zaki nutqini o’stirishida, avvalo ularning nutqidagi kamchiliklar sabablarini aniqlash, uni bartaraf etish yo’llarini izlab topishimiz kerak.

Chiroyli so’zlashni, savodli, to’g’ri yozishni, o’z fikrini ravon va aniq bayon etishni bilmagan yoki etolmagan o’quvchi bilimlarni muvafaqqiyat bilan o’zlashtira olmaydi. Har bir insonning nutqi chiroyli, mukammal, talaffuzi aniq, ravon bo’lsa, fikrlash doirasi keng, idrok qilishi ham teran bo’ladi.

Nutq orqali odamzot o’zining ichki hissiyotlarini ham bayon qiladi. Nutq barcha insonlarda ham bir xilda-to’la rivojlangan yoki shakllangan bo’lavermaydi. Ba’zi bolalar tovushlarni noto’g’ri talaffuz qilibgina qolmay, ularni bir-biridan farqlay ham olmaydilar. Nutqdagi bunday kamchiliklar darslarni o’zlashtirishda bolalar uchun sezilarli qiyinchiliklarni tug’diradi. Bunday hollarda logoped mashg’ulotlar yordamiga muxtoj bo’ladilar.

Ma’lumki, boshlang’ich sinf o’quvchilarining nutqlaridagi nuqsonlarni bartaraf etish o’quvchilar va logopedlar zimmasiga yuklanadi. Talaffuzdagi kamchiliklarni aniqlashda bolaning nutqini tekshirib ko’rish, nutq buzulish sabablarini o’rganish lozim. Buning uchun har bir bola nutqini tekshirish varaqasi to’ldirilib, qaysi tovushlar to’g’ri yoki noto’g’ri talaffuz qilayotgani belgilab boriladi. Nutq ostirish-ongli o’qishni, so’zlash va yozishga o’rgatishni, til haqida o’quvchilarning yoshi va tushunchasiga mos bo’lgan bilim berishni, ularning lug’at boyligini oshirishni, boshqalarning nutqiga e’tibor va qiziqishni o’stirish, kitob o’qishga muhabbat uyg’otishni ko’zda tutadi.

Og’zaki nutqqa o’rgatishning ilk davrida daktiologiya (qo’l alifbosi) dan foydalaniladi. Bu narsa bolalarning tovushlarni talaffuz qilib, o’zlashtirib borganlari sari faqat yordamchi vosita bo’lib xizmat qiladi. Boshlang‘ich sinf o‘qish darslarida olib boriladigan barcha mashg’ulotlarning yetakchi o’rni nutq o’stirish bo’lib, u savod o’rgatish, chiroyli yozish ko’nikmalarini shakllantirish va fikrlash doirasini kengaytirish vazifalarini o’z ichiga oladi. Bu darslarda ko’proq amaliy maqsadlarni ko’zlash, til boyliklaridan nutqda foydalanish malakalarini shakllantirish, ijodiy

fikrlash, o’quvchilarning til sezgirligini tarbiyalash lozim. Ularning og’zaki nutqini muntazam o’stirib borish bog’lanishli nutq, matn tuzishlarida amaliy yordam beradi.

So’zlovchi va tinglovchi o’rtasidagi axborot uzatish va axborotni qabul qilish jarayoni nutqiy faoliyat sanaladi. Ferdinad de Sossyur nutqiy faoliyatning til va nutq zidlanishi asosida amalga oshishini ta’kidlab, nutq faollashgan, bevosita yuzaga chiqqan til ekanligini aytgandi. Psixologlar nutq faoliyatini odam tomonidan ijtimoiy tarixiy tajribani o’zlashtirish va avlodlarga berish yoki kommunikatsiya o’rnatish yoki o’z harakatlarini rejalashtirish maqsadida tildan foydalanish prosessi sifatida ta’riflaydilar.

Nutqiy faoliyat jarayoni ko’p bosqichli. Nutqiy faoliyatning yagona konsepsiyasini shakllantirishda rus tilshunosi, psixolingvisti A.A.Leontevning xizmatlari katta. U o’z ilmiy ishlarida nutqning psixologik, lingvistik, neyrofiziologik, falsafiy jihatlarini umumlashtirdi. Leontev nutqning vujudga kelishini murakkab bosqichli, davriy shakllanishga ega nutqiy harakat sifatida baholaydi. Olimning fikricha, nutqning vujudga kelish bosqichi quyidagicha:

a) ifodaning grammatik-sintaktik tomonlarini programmalashtirish;
b) grammatik realizatsiya va so’z tanlash;
v) ifoda (sintagma) komponentlarini programmalashtirish;
g) tovush tanlash;
d) ifoda;

Nutqning vujudga kelish jarayoni ikki bosqichdan iborat ekanligi haqida dastlab Vigotskiy shunday degan edi: “*Jonli nutqiy tafakkur dasturida harakat motivdan boshlanib, fikrdan fikr shakllanib ichki so’zga, keyin tashqi so’zga va nihoyat so’zlarga aylanad*i”.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. K.Qosimova va boshqalar. Ona tili o’qitish metodikasi.
2. Sh.Y.Kurbanov, Y.A.Seytxalilov. Ta’lim sifatini boshqarish.
3. R.A. Mavlonov va boshq. Pedagogik texnologiya.
4. Internet malumotlari.

BIOLOGIYA FANIDAN DARS O’TISH JARAYONIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH HAMDA INTERFAOL METODLARNING AHAMIYATI

Yahyoyeva Nozima Shukurovna
Buxoro tumani 8-umumiy o’rta ta’lim maktabi
kimyo-biologiya fani o’qituvchisi.

Annotatsiya:*Ushbu maqolada biologiya fanidan dars o’tish jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati to’g’risida fikr yuritilgan.*
Kalit so’zlar:*Biologiya,dars,zamnonaviy,pedagogik, foydalanish.*

Kun sayin hayotimizning har bir sohasiga axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) joriy etilib, kasbiy faoliyatimiz samaradorligini oshirmoqda. Bugungi kundalik hayotimizni nafaqat televizor, radio, balki mobil telefonlari, kompyuter, planshet kabi zamonaviy qurilmalarsiz o‘tkaza olmay qoldik, ulardan foydalanib, turmushimiz mazmunini boyitamiz, ish va ta’lim olishdagi vazifalarimizni yengillashtiramiz. Hozirgi davrda barcha boshqa sohalar qatorida ta’lim tizimida ham turli fanlarni o‘qitishda AKT imkoniyatlarini joriy etish dolzarb masala hisoblanadi.

AKT nafaqat o‘quvchilarda bilim va malakalarini shakllantirishga, balki ularning shaxsiy xususiyatlarini rivojlantirish, bilishga oid qiziqishlarini oshirishga ham xizmat qiladi. Keyingi davrlarda ko‘plab psixologik va ilg‘or pedagogik sohalarda chop etilayotgan maqolalarda, AKT o‘quvchilarning bilimi, ijodiy tafakkurini rivojlantirishi haqidagi fikrlar ta’kidlanayotganining guvohi bo‘lmoqdamiz. AKT imkoniyatlaridan foydalanish ta’lim jarayonida beriladigan axborotlar doirasini boyitish va o‘quvchilar tomonidan qiziqish bilan o‘zlashtirilishiga yordam beradi. Ta’lim jarayoniga AKTning joriy etilishi bilan zamonaviy axborot muhitiga xos bo‘lgan ta’limga yangicha yondashuv shakllana boshladi.

Zamonaviy darsning namunasi nima bo’lishi kerak? Uning tuzilishi, shakli, metodologiyasi qanday bo’lishi kerak? U qanday talablarga javob berishi kerak? O’qituvchi ishi natijalari uning o’quvchilarining mahorati, o’quvchilarning darsdagi faolligi, o’quvchilarning mavzuga, o’qituvchiga, bir-biriga bo’lgan munosabati, dars davomida paydo bo’lgan shaxsning ta’limiy va rivojlanayotgan harakatchanligi bo’yicha baholanadi. Axborot texnologiyalarini o’qitish - bu axborot bilan ishlashda maxsus usullardan, dasturiy va texnik vositalardan (kino, audio va video , kompyuterlar, telekommunikatsiya tarmoqlari) foydalanadigan pedagogik texnologiya . Barcha metodlar singari, o’qitish usullari, o’quv qo’llanmalari, didaktik funktsiyalarning uchligini bajaradi, ular asosan har qanday fanga asoslangan o’qishda o’zgarishsiz qoladi va uch funktsiyani bajaradi: raqamli ta’lim resurslaridan (RTR) foydalanishni hisobga olgan holda fan bilan bog’liq faoliyat doirasida o’qitish, rivojlantirish, ta’lim. va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT). Biologiya darslarida AKTdan foydalanish fanni o’qitish sifatini yaxshilashi mumkin; vizualizatsiya tamoyilini vizual ravishda aks ettiradigan turli xil ob’ektlarning muhim tomonlarini aks ettirish; o’rganilayotgan ob’ektlar va tabiiy hodisalarning eng muhim xususiyatlarini ajratib ko’rsatish.

Maktabda biologiya fanini o’qitishni doimiy ravishda ko’rgazmali eksperiment bilan birga olib borish kerak. Biroq, zamonaviy maktabda fan bo’yicha eksperimental mashg’ulotlar ko’pincha mashg’ulot vaqtining etishmasligi va zamonaviy moddiytexnik jihozlarning etishmasligi tufayli qiyinlashadi. Laboratoriya laboratoriyasi zarur asbob va materiallar bilan to’liq ta’minlangan bo’lsa ham, haqiqiy tajriba tayyorlash va o’tkazish uchun ham, ish natijalarini tahlil qilish uchun ham ko’proq vaqt talab etadi. Bundan tashqari, o’ziga xosligi sababli, haqiqiy tajriba ko’pincha o’zining asosiy maqsadini - bilim manbai bo’lib xizmat qilishni amalga oshirmaydi. Ko’pgina biologik jarayonlar murakkabdir.

Tasavvurli fikrlash qobiliyatiga ega bolalar mavhum umumlashtirishni o’zlashtirishda qiynaladilar, rasmsiz ular jarayonni tushunishga, hodisani o’rganishga qodir emaslar. Ularning mavhum tafakkuri rivojlanishi tasvirlar orqali sodir bo’ladi. Multimediya animatsion modellari talaba ongida biologik jarayonning ajralmas manzarasini shakllantirishga imkon beradi, interfaol modellar esa jarayonni mustaqil ravishda “qurish”, xatolarini tuzatish va mustaqil ishlashga imkon beradi.Darslarda kompyuterdan foydalanish o’quvchilarning faol va mazmunli ishlarini tashkil etishning yangi usuliga aylanib, darslarni yanada foydali va qiziqarli qiladi. Biologiya darsining

turli bosqichlarida AKT texnologiyalarini qo'llash:

I. Yangi materialni tushuntirishda (rangli rasmlar va fotosuratlar, slayd-shoular, videokliplar, 3D-rasmlar va modellar, qisqa animatsiyalar, syujet animatsiyalari, interfaol modellar, interfaol chizmalar, yordamchi materiallar) multimediya proektori yordamida namoyish etilgan interfaol rasm sifatida.

II. O'quv materiallarini mustaqil ravishda o'rganish paytida talab o'quvchilar dars davomida kompyuter tajribasini o'tkazish paytida o'qituvchi tomonidan belgilangan shartlarga muvofiq (ish varaqasi yoki kompyuter sinovi shaklida), natijada o'rganilayotgan mavzu bo'yicha xulosa;

III. Kompyuter va haqiqiy eksperiment bilan birgalikda laboratoriya ishlari shaklida ilmiy-tadqiqot ishlarini tashkil etishda. Shuni ta'kidlash kerakki, kompyuterdan foydalanganda talaba eksperimentlarni o'z-o'zini rejalashtirish, ularni amalga oshirish va natijalarni haqiqiy laboratoriya ishlari bilan taqqoslash uchun ko'proq imkoniyatlarga ega bo'ladi;

IV. Takrorlash, tuzatish paytida (javobni tanlash bilan vazifalar, klaviaturadan raqamli yoki og'zaki javobni kiritish zaruriyati bo'lgan vazifalar, tematik to'plamlar, fotosuratlar, videolar va animatsiyalardan foydalangan holda topshiriqlar, javobga reaktsiya bo'lgan vazifalar, interfaol topshiriqlar, yordamchi materiallar) va boshqarish tanib olish, tushunish va qo'llash darajasidagi bilimlar (avtomatik tekshirish, diagnostik testlar bilan test topshiriqlarining tematik to'plamlari). Darsning ushbu bosqichlarida talabalar virtual laboratoriya ishlari va eksperimentlarni amalga oshirganda, o'quvchilarning motivatsiyasi kuchayadi - ular haqiqiy hayotda olingan bilimlar qanday yordam berishini ko'rishadi; Biologiya fanini o‟qitish jarayonida quyidagi AKT dasturlari foydalanish mumkin.Tabiiy fanlar, jumladan, biologiyani o'qitishda axborot texnologiyalardan foydalanish uchun biologiya ta'limi mazmunining o'ziga xos xususiyatlarini e'tiborga olish zarur: tirik ob'ektlar bilan ishlash, ularda kechadigan hayotiy jarayonlarni kuzatish, tajriba qo'yish va b.Pedagogik jarayonlarni tashkil etish, boshqarish, sifat va samaradorligini barqaror rivojlantirishda o'qituvchilarning faoliyati samaradorligi asosan ularning pedagogik jarayonlar va ularni tashkil etish va boshqarish yo'nalishidagi tushunchalari, bilimi, ko'nikma va malakalari darajasiga hamda ularning shaxsiy xususiyatlari va kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan shaxsiy sifatlari, shuningdek, qobiliyatlari, mahorati va kasbiy tajribasiga bog'liq bo'ladi.

Pedagogik jarayonlarni ilmiy asoslarda tashkil etish va boshqarish yo'nalishidagi zamonaviy talablar ta'lim muassasasi rahbarlari va professor-o'qituvchilarining o'z bilimlari, ko'nikma malakalarini uzluksiz rivojlantirib borishini taqozo etadi. Bu o'z navbatida uzluksiz malaka oshirish jarayonining samaradorligini ta'minlashda quyidagilarni inobatga olish zarurbo'ladi:

- zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanish;
- ijodiy hamkorlikni ta'minlovchi refleksiv ta'limiy muhitni vujudga keltirish;
- axborotlarning yangiligi va ishonchliligini ta'minlash.
- barcha sohalar bo'yicha bilim berishda axborotlashtirishni rivojlantirishni loyihalash va yaratish;
- axborotlashtirish sohalarida meyoriy bazalarni yaratish (koordinatsiyalar, metodlar, ilmiy-metodik va h.k.);
- texnik ta'minotni-komhpyuterlar, axborot texnologiyalarning boshqa qurilmalari, ularga xizmat ko'rsatish uchun kerakli materiallarni yaratish.

Biologiya fanini o'qitishda axborot texnologiyalarining yuqorida qayd etilgan vazifalarini e'tiborga olgan holda, ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanish yo'llarini belgilash va amaliyotga joriy etish bugungi kunda dolzarb vazifa sanaladi.

Uzluksiz ta'lim tizimida pedagogik faoliyat ko'rsatayotgan o'qituvchilarning oldidagi muhim vazifalardan biri o'quvchilarning fan asoslarini o'zlashtirishga bo'lgan qiziqishlarini orttirish, mustaqil va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish asnosida ularning barkamolligini ta'minlash sanaladi. Ushbu muammolarni hal etishda innovasion texnologiyalari muhim ahamiyat kasb etadi. Innovasion texnologiyalaridan foydalanilgan darslar axborotlarga boy, ko'rgazmali, interfaol bo'lib, vaqtdan unumli foydalanish, har bir o'quvchining o'z tempi bo'yicha bilim olish, o'qituvchida esa, o'quvchilar bilan tabaqalashtirilgan va individuallashtirilgan ta'limni amalga oshirish imkoniyati vujudga keladi, shu bilan bir qatorda o'qitishda natijalarini nazorat qilish va baholash uchun zamin yaratadi.Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo'llanilishi o'quvchilarning hujayra, to'qima, kimyoviy elementlar, atom, molekulaning tuzilishi, modda va energiya almashinuvi, fotosintez, oqsillar biosintezi kabi jarayonlar haqida tasavvur qilishlari, abstraktsiyalash va xotirada saqlash imkonini kengaytiradi; o'quvchilarning motivlari va o'zlashtirish da-

rajasi ehtiborga olingan holda zarur hollarda takroran o’rganish va o’quvchilarning bilimidagi bo’shliqlarni to’ldirish imkonini beradi; biologik jarayonlarni animatsiyalar tarzida virtuallashtirish o’quvchilarning ko’rgazmali-obrazli fikr yuritish va o’quv materialini to’liq o’zlashtirishga zamin tayyorlaydi; biologiya darsida animatsiyalardan foydalanish darsning barcha bosqichlarida o’quvchilarning bilish-faoliyatini faollashtirishga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI:

hozir.org
fayllar.org
http://nambiolog.zn.uz/
http://uz.infocom.uz/
https://kopilkaurokov.ru/
edu-time.ru
https://uz.denemetr.com

BOSHLANG‘ICH TA’LIM- UZLUKSIZ TA’LIMNING TARKIBIY QISMI

Yeshova Irisay Gulmuratovna
Ismaylov Yertay Besenovich
Yesenbayeva Gulayim Qarabekovna
Navoiy viloyati Nurota tumani
35-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu uslubiy tavsiyada boshlang‘ich ta’lim jarayoni uzluksiz ta’limning tarkibiy qismiga aylantirish bo‘yicha uslubiy tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: uzluksiz ta’lim, tarkib, bilimdon, chaqqon, innovatsion usullar…

Barkamol shaxs tarbiyasini tashkil etish barcha davrlarda ham ijtimoiy jamiyatning muhim talabi va asosiy maqsadi bo‘lib kelgan. O‘zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishishi davlat fuqarolarini shakllantirishdek muhim vazifani qo‘ydi. Tabiiyki, hozirgi ta’lim islohotlari sharoitida ham barkamol shaxs tarbiyasi muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Bugungi kunda pedagogikada uzluksiz ta’lim tizimida shaxsning ma’naviy-ma’rifiy shakllanishi bilan bog‘liq ko‘nikma va malakalarni oshirishga amaliy yordam berish, ta’lim-tarbiya jarayonida pedagogik texnologiyalardan foydalanish uslullarini taklif etish, ular bilan trening va ochiq munozaralar o‘tkazish, shuningdek, mashg‘ulotlarni ta’limning turli shakllarida tashkillash va o‘tkazish hamda o‘quvchilarni tarbiyaviy jarayonga jalb etish masalalariga bag‘ishlangan kerakli uslubiy tavsiyalar va maslahatlarni pedagog kadrlarga etkazish hozirgi kunning dolzarb vazifalaridir.

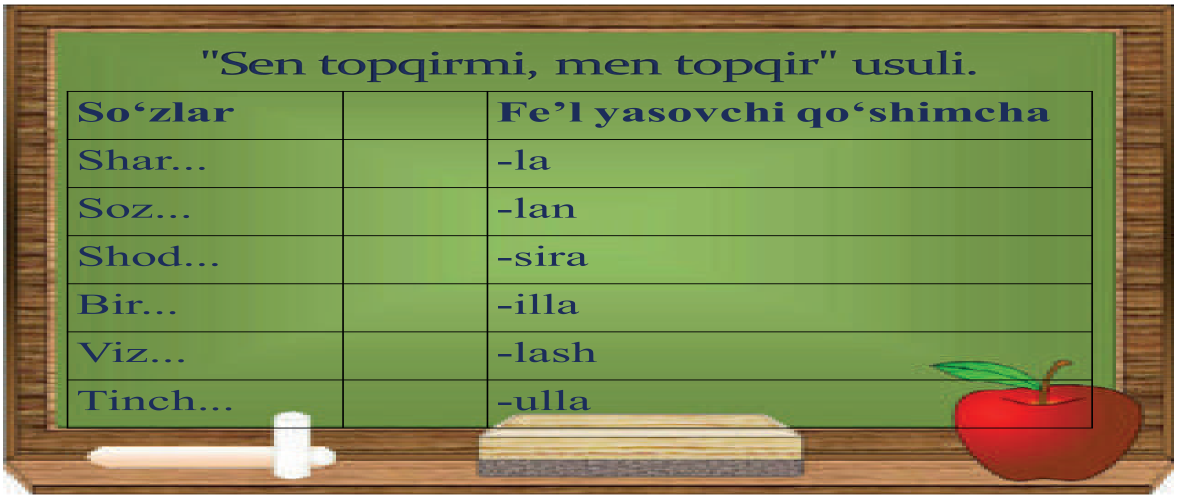

"Sen topqirmi, men topqir" usuli.

So‘zlar		Fe’l yasovchi qo‘shimcha
Shar...		-la
Soz...		-lan
Shod...		-sira
Bir...		-illa
Viz...		-lash
Tinch...		-ulla

Boshlang‘ich ta’lim jarayoni uzluksiz ta’limning tarkibiy qismi bo‘lib, uning moddiy texnik bazasini yanada mustahkamlash, ta’lim sifati va samaradorligini oshirish, o‘quv jarayoniga o‘qitishning yangi shakl va texnologiyalarini joriy etish davlat ahamiyatiga molik masalaga aylandi. Mamlakatimizda ta’lim jarayonida olib borilayotgan islohotlar jamiyat taraqqiyoti va farovonligini ta’minlovchi omil bo‘lib, undagi o‘zgarishlarning asosiy maqsadi yosh avlodni barkamol qilib tarbiyalashdir. Yurtimiz taraqqiyoti bugungi o‘quvchilarning qanday tarbiyalanayotganligi, zamonaviy bilim va kasb-hunarni egallashga layoqati bilan o‘lchanadi. Ma’lumki, boshlang‘ich ta’lim jarayoni bolaning mantiqiy tafakkur qila olish salohiyati, aqliy rivojlanishi, dunyoqarashi, kommunikativ savodxonligi va o‘z-o‘zini anglash salohiyatini shakllantirishga, jismonan sog‘lom bo‘lishga, milliy urf-odatlarni o‘zida singdirish va ardoqlash, ularga rioya qilishga o‘rgatadi. Shu bois boshlang‘ich ta’lim tizimi moddiy-texnik bazasini mustahkamlash va takomillashtirish, ta’lim jarayoniga axborot kommunikatsiya va pedagogik texnologiyani joriy etish, o‘qitish sifatini yanada mustahkamlash, yosh avlodni sog‘lomlashtirish borasida ijobiy o‘zgarishlar amalga oshirilmoqda.

Pedagogik ta’sir etish usullariga ham yangicha yondashilib, pedagog olimlarimiz tomonidan bugungi kunda samarali bo‘lgan innovatsion usullar va ulardan foydalanish tamoyillari taklif qilinmoqda. Ushbu usul va tamoyillar shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim g‘oyalariga asoslangani bilan ajralib turadi.

Shuningdek, tarbiyaga innovatsion yondashuvda tarbiya jarayonini tashkillash masalalariga alohida e’tibor berilmoqda. Bu borada mashg‘ulotlarning innovatsion shakli bo‘lgan trening mashg‘ulotlari hamda ularda qo‘llaniladigan interfaol usullarga katta ahamiyat berilmoqda. Ta’limda qo‘llanilgani kabi interfaol usullar tarbiyada ham yuqori samara berishi isbotlanmoqda. Ta’limdagidan farqli ularoq, ushbu usullarni tarbiya jarayonida qo‘llashda ularning psixologik komponentiga ko‘proq urg‘u berilishi tabiiy.

Qo‘llanilgan barcha innovatsion usullar tarbiyalanuvchilarda o‘ziga va ertangi kunga ishonch, jamoa bilan ishlash, o‘zgalar fikrini, mehnatini qadrlash, hayotga optimistik munosabatni shakllantirishini namoyon qildi.

Xulosa qilib, pedagoglar oldiga hozirgi davr tomonidan qo‘yilayotgan talablarni bajarish uchun

albatta tarbiyaga innovatsion yondashish lozim, deb ta’kidlashimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.B.Ziyomuxammedov. Komillikka eltuvchi kitob. Turon-iqbol nashriyoti. 2006 yil 350-bet.
2. Internet saytlari: -ziyoNet .uz, kitob.uz, multimediya .uz

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ, ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Ёриева Мохинур Ибодулло кизи
Навийкий область город Наваи
учитель начальных классов № 1 СШУИОП

Аннотация: Данная статья посвящена инновационным технологиям, используемым на уроках начальных классов математики, и содержит полезную информацию для учителей начальных классов.

Ключевые слова: проектной работе,

В своей проектной работе я отвечу на следующие вопросы. «Развитие речи ребенка» почему я выбрала для как проблемную именно эту тему? И на сколько она актуальна в нашем быстро развивающимся обществе? Какую методику использую для решения этой проблемы.

В первый год моей работы в школе показали, что только через развитие речи возможно становление и совершенствование мышления, воображения, эмоций. Умения учеников сравнивать, систематизировать, обобщать формируются в процессе овладения знаниями через речь и проявляются также в речевой деятельности. А также развитая речь является основным фактором успеваемости ученика по всем школьным дисциплинам.

В современных условиях функционирования и развития системы народного образования как никогда остро стоит задача повышения эффективности обучения и воспитания подрастающего поколения.

Большинство детей к моменту обучения в школе уже полностью овладевают звуковой стороной речи, имеют определенный словарный запас, умеют грамматически правильно строить предложения. Однако не у всех процесс овладения речью происходит одинаково. Ни для кого не секрет, что в школы с русским языком обучения порой поступают дети плохо владеющие русским языком. Актуальность выбранной мной проблемной темы подтверждается тем, что коммуникативному воспитанию школьников придает особое значение, так как успехи в речевом развитии определяет результативность усвоения школьных дисциплин, создает предпосылки для активного участия в школьной жизни, обеспечивает детей необходимыми навыками речевого поведения. Научить маленького школьника правильно и грамматически говорить, обладать хорошо поставленным голосом, излагать собственные мысли в свободной творческой интерпретации в устной форме, уметь выражать свои эмоции разнообразными интонационными средствами, соблюдать речевую культуру и развивать у него умение общаться – сложное и кропотливое занятие, требующее от учителя напряжѐнного труда, а главное – эффективно действующего подхода к развитию речи в самом широком понимании, его организации и корректировки.

Мой опыт показывает, что надо больше уделят внимание чтению. Первым этапом этого процесса является курс чтения в начальной школе. Я ставлю следующие задачи: развитие устной и письменной речи. Формирование эстетического и художественного вкуса формирования навыков чтения вслух и про себя. Вспоминаю слова Сухомлинского о том, что можно жить счастливым, не овладев математикой, но нельзя быть счастливым, не умея читать. Тот, кому недоступно искусство чтения – невоспитанный человек, нравственный невежа. (Имеется в виду самый широкий спектр понятия «уметь читать»). В классе силами родителей и ребят создана классная библиотечка из книг художественной литературы, энциклопедий, разнообразных детских журналов и газет. Ребята с удовольствием читают, подыскивают литературу, обмениваются мнениями.

На уроках по чтению и воспитательных часах проводятся литературные викторины (ребята их очень любят, сами подбирают материал, делают кроссворды), инсценировки по отрывкам из сказок и рассказов, по басням, конкурсы чтецов (многие из учащихся сочиняют стихи и представляют их на конкурсы различного уровня). Всё это способствует познавательной и творческой активности ребёнка, у ребят *повысился интерес к чтению, улучшилась техника чтения.*

Математика - это наука, которая является фундаментом для многих естественных

дисциплин, таки как физика и химия. Использование дидактических игр на уроках и в кружке «Знайка», способствует закреплению у детей памяти, внимания, мышления.

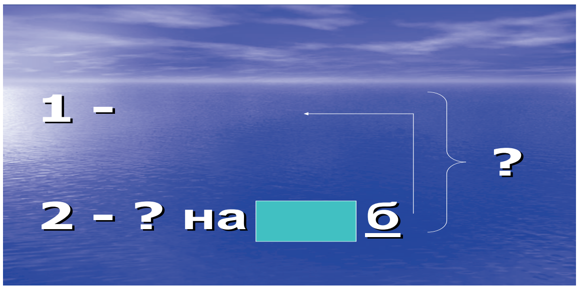

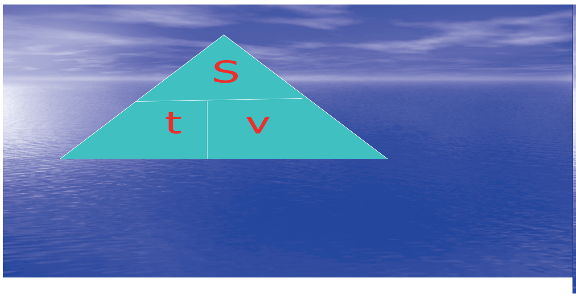

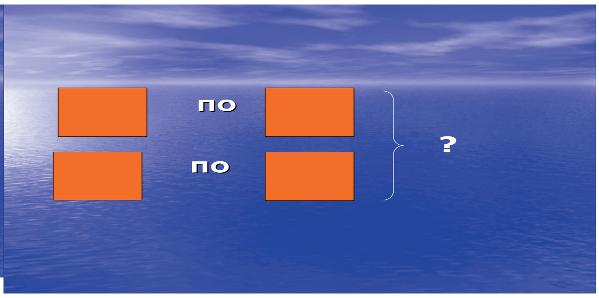

Для обеспечения развития творческого мышления учащихся в проблемном обучении необходима оптимальная последовательность ситуаций, их определенная система. Поэтому при организации проблемного обучения мною были сформулированы задачи на четырех уровнях проблемности. Уровни проблемности отличаются степенью обобщенности задачи, предложений учащимся для решения, и степенью помощи, подсказки с моей стороны. Четыре уровня проблемности: самый высокий; высокий; средний; низкий.

Используя различные дидактические игры, карточки, тесты, схемы, создание проблемных ситуаций на уроках в работе с детьми, убедилась в том, что играя, дети лучше усваивают программный материал, правильно выполняют сложные задания. Подтверждением того служит срез знаний.

Литература:

1. Методическое пособие для учителей 2015 г. Макухина И.В.
2. Максимова С.В., Камышева И.В. Развитие творческой активности учащихся.

HAYOTNING BIOSFERA DARAJASINI O’ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Yusupova Shahla Yuldashbayevna,
Malikova Xamida Kamalovna,
Baltayeva Laylo Yusupboyevna.
Xorazm viloyati Urganch shahar
19-IDUMning Biologiya fani o’qituvchilari

Annotatsiya: Ushbu maqolada ekosistemadagi organizmlar , ekologik omillar haqida ma’lumotlar keltirib o’tilgan

Kalit so’zlar: ekologik sistema, populyatsiyalar, biotik omillar; antropogen omillar

Organizmni o’rab turuvchi va u bilan doimiy munosabatda bo’ladigan tabiatning bir qismi hayot muhiti deb ataladi. Yer yuzida organizmlar to’rt hayot muhitini o’zlashtirganlar -suv, havo, tuproq, organizm. Organizmning yashashi uchun bir yoki bir nechta muhitlar zarurdir. Hayot muhitlari aloxidaa yashash muhitlariga bo’linadi. Yashash muhiti hayot muhitining geografik va ekologik xususiyatlari bilan ajraluvchi qismidir. Masalan: suv hayot muhitida chuchuk va sho’r suvli yashash muhitlari , oqar va oqmas suv yashash muhitlari ajratiladi. Yashash muhiti yashash joyi va biotoplarga bo’linadi. Tabiatdagi mavjud barcha organizmlar populyatsiyalar tarkibiga kiradi. Ekologiyada populyatsiya deb umumiy maydonda yashaydigan va o’zaro munosabatdagi bir turning zotlari guruhiga aytiladi. Tabiatda faqat populyatsiyalar o’z tarkibidagi zotlar sonini boshqara oladi.

Shuning uchun o’simlik va hayvonlarni muhofaza qilish populyatsiya darajasida amalga oshirilishi lozim.Ekologiyada asosiy tushunchalardan biri ekologik sistema tushunchasidir.Tirik organizmlur jamoasi va ularni yashash muhitini o’z ichiga oladigan funktsional sistema - ekologik sistema deyiladi. Cho’l, o’rmon , o’tloq, botqoq, ko’lni ekosistemalarga misol qilib aytish mumkin. Muhitning ekologik omillari tasnifi. Abiotik omillar; Biotik omillar; Antropogen omillar; Iqlimiy; yorug’lik, harorat, namlik, shamol, bosim. Fitogen; o”simliklar ta’siri Insonning organizmlarga bevosita va yashash muhitlariga ta’siri Edafogen; tuproq xususiyatlarining organizmlarga ta’siri Zoogen; hayvonlar ta’siri Orografik; yer yuzasi past balandliklarining ta’siri Mikrobiogen; viruslar, bakteriyalarning organizmlarga ta’siri Gidrologik; suv muhiti xususiyatlarining ta’siri Ekosistema chegarasiz tushuncha bo’lib, unga tomchidan okeangacha bo’lgan barcha obektlarni misol qilib keltirish mumkin. Shahar, akvarium, tuvakdagi gul, kosmik kema suniy ekosistemalarga misol bo’ladi.Ekosistemadagi barcha komponentlar o’zaro chambarchas bog’langan. Ekosistemadagi dinamik muvozanat holati gomeostaz deb yuritilad i. Agar tashqi tasir natijasida muvozanat buzilsa ekosistema o’z-o’zini tiklashi mumkin. Insonlarning tabiatga tasiri ekosistemalarning o’z-o’zini tiklash imkoniyatlaridan oshmasligi kerak . Ekosistemadagi organizmlarning alohida to’plami ,biotsenoz deb ataladi. Ekosistemadagi yashash sharoitlarining yig’indisi biotop deb yuritiladi. Biotsenoz va biotop birgalikda biogeotsenozni hosil qiladi Biogeotsenoz biosferaning eng kichik hududiy birligi hisoblanadi. Ekosistemadagi organizmlar oziq zanjirlari orqali o’zaro bog’langan. «O’simlik-hashorat-baqa-ilon-kalxat» oziq zanjirida birinchi bug’indan keyingilariga qarab biomassa kamayib boradi . Turli ekosistemalar oziq turlari orqali bog’langan. Hamma ekosistemalar «ochiq» bolib, modda va energiya almashinuvi jarayonida biri ikkinchisini taqozo etib turadi. Yer yuzidagi barcha organizmlar tarqalgan va ularning tasirida o’zgargan hayot qobig biosfera deb yuritiladi. Biosfera haqidagi talimotning asoschisi akademik V.I.Vernadskiy (1863-1945y) hisoblanadi. Biosfera atmosferaning quyi troposfera qismini, butun gidrosferani va litosferaning ustki qismi bo’lgan nurash qobig^ini o’z ichiga oladi. Organizmlar hosil qilgan yoki o’zgartirgan barcha jonsiz jinslarni ham hisobga olganda biosferaning «qalinligi» 40 km dan ortadi. Biogeokimyoviy jarayonlar - modda va energiya almashinuvi biosfera mavjudligining asosiy sharti hisoblanadi. Biosfera turg’un, murakkab, eng katta o’ziga xos ekosistema hisoblanadi. Insonning xo’jalik faoliyati natijasida biosferaning turgunligiga putur yetmoqda. Antropogen tasir surati o’sib boraversa, yaqin kelajakda biosferaning o’z-o’zini tiklash qobiliyati butunlay izdan chiqishi va uning oqibatida insoniyat ekologik halokat iskanjasiga tushib qolishi mumkin. Biosferadagi barcha tirik organizmlar yig’indisini 1. Vernadskiy «jonli modda» deb ataydi va uning tarkibiga insoniyatni ham kiritadi. Biosferaning o’zgarishida inson ongi butunlay yangi qudratli omil ekanligini takidlaydi .Aqlli inson o’z taraqqiyotida biosferaning inson tomonidan boshqariladigan

yangi sifat holati noosfera (aql,tafakkur qobig’i) ga o’tishi muqarrardir . V.I. Vernadskiyning fikricha noosfera (biosfera rivojining oliy bosqichi) bizning sayyoramizdagi yangi geologik hodisalardir . Inson noosferada birinchi bor yirik geologik kuchga aylanadi .U o’z aqli va mehnati bilan yashash makonini o’zgartiradi va qayta bunyod qiladi.Lekin shuni takidlash kerakki, insonning biosferani o’zgartirishi uning imkoniyatlari chidamliligi darajasidan oshib ketmasligi kerak. XX asrning ikkinchi yarmida fan-texnikaning jadal rivojlanishi, ishlab chiqarish vositalarining takomillashuvi biosferada ko^plab salbiy o’zgarishlar keltirib chiqaradi insoniyatning yaqin kelajakdagi faoliyati birinchi navbatda biosferadagi salbiy o’zgarishlar oqibatlarini bartaraf qilishga qaratilmogi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1.Akimov T.A., Xaskin V.V. Ekologiya.-M.:1998.
2. Belov S.V. I dr. Oxrana okrujayushey sredi.-M.:1993.
3. Beknazar R.U.Novikov Yu.V. Oxrana prirodi. –T.:1995.

TABIIY FANLARNI O’QITISHDA INTERFAOL METODLAR

Zaribova Gulniso Ravshanbek qizi,
Xorazm viloyati Yangibozor tumani
27-maktabning fizika fani o’qituvchisi
Normetova Dilnoza 25-maktabning
fizika fani o’qituvchisi
Tel:97-508-96-68
93-866-92-97

Annotatsiya: ushbu maqolada tabiiy fanlarni o’qitishda interfaol metodlar haqida yoritilgan.
Kalit so’zlar: interfaol metodlar, uchta to’g’ri bitta noto’g’ri metodi.

Hozirgi vaqtda ta’lim jarayonida o’qitishning zamonaviy metodlari keng qo’llanilmoqda. O’qitishning zamonaviy metodlarini qo’llash o’qitish jarayonida yuqori samaradorlikka erishishga olib keladi. Ta’lim metodlarini tanlashda har bir darsning didaktik vazifasidan kelib chiqib tanlash maqsadga muvofiq sanaladi.

An’anaviy dars shaklini saqlab qolgan holda, unga turli-tuman ta’lim oluvchilar faoliyatini faollashtiradigan metodlar bilan boyitish ta’lim oluvchilarning o’zlashtirish darajasining ko’tarilishiga olib keladi. Buning uchun dars jarayoni oqilona tashkil qilinishi, ta’lim beruvchi tomonidan ta’lim oluvchilarning qiziqishini orttirib, ularning ta’lim jarayonida faolligi muttasil rag’batlantirilib turilishi, o’quv materialini kichik-kichik bo’laklarga bo’lib, ularning mazmunini ochishda aqliy hujum, kichik guruhlarda ishlash, bahs-munozara, muammoli vaziyat, yo’naltiruvchi matn, loyiha, rolli o’yinlar kabi metodlarni qo’llash va ta’lim oluvchilarni amaliy mashqlarni mustaqil bajarishga undash talab etiladi.

Bu metodlarni interfaol yoki interaktiv metodlar deb ham atashadi. Interfaol metodlar deganda- ta’lim oluvchilarni faollashtiruvchi va mustaqil fikrlashga undovchi, ta’lim jarayonining markazida ta’lim oluvchi bo’lgan metodlar tushuniladi. Bu metodlar qo’llanilganda ta’lim beruvchi ta’lim oluvchini faol ishtirok etishga chorlaydi. Ta’lim oluvchi butun jarayon davomida ishtirok etadi.

Uchta to`g`ri va bitta noto`g`ri

Ta’rifi

Har bir ishtirokchi bir varaq qog`ozda o`rganilayotgan yoki o`rganilgan mavzu bo`yicha uchta to`g`ri fikr va bitta noto`g`ri fikrni yozadi. Ishtirokchilar juftliklarga to`planadilar, varaqlar bilan almashadilar va qaysi fikr noto`g`ri bo`lgan ekanligini aniqlaydilar.

Foydalanish doiralari

Uy ishini tekshirish vaqtida, tabiiy va aniq fanlarda mavzuni mustahkamlashda foydalanish mumkin.

Afzalliklari

Kuzatuvchanlikni rivojlantiradi, axborotni tanlab olish ko`nikmasini ishlab chiqadi, bolalarni xato topish va fikrlarni ifodalashga o`rgatadi, o`qituvchiga o`quvchilarning bilimlarini tekshirishga imkon beradi.

Qiyinchiliklari

Materialni o`zlashtirib ololmagan bolalar topshiriqni uddalay olmasliklari xavfi bor. O`qituvchiga fikrlar aniqligi va to`g`riligini kuzatish, mashqni o`tkazish uchun vaqtni mo`ljallab olish qiyin, chunki o`quvchilarda ko`pincha fikrlarni aniq ifodalash ko`nikmasi mavjud bo`lmaydi.

Yelpig’ich» texnologiyasi

Bu texnologiya murakkab, ko’ptarmoqli, mumkin qadar, muammo xarakteridagi mavzularni o’rganishga qaratilgan.

Texnologiyaning mohiyati shundan iboratki, bunda mavzuning turli tarmoqlari bo’yicha biryo’la axborot beriladi. Ayni paytda, ularning har biri alohida nuqtalardan muhokama etiladi. Masalan, ijobiy va salbiy tomonlari, afzallik, fazilat va kamchiliklari, foyda va zararlari belgilanadi.

Bu interaktiv texnologiya tanqidiy, tahliliy, aniq mantiqiy fikrlashni muvaffaqiyatli rivojlantirishga hamda o’z g’oyalari, fikrlarini yozma va og’zaki shaklda ixcham bayon etish, himoya qilishga imkoniyat yaratadi.

«Yelpig’ich» texnologiyasi umumiy mavzuning ayrim tarmoqlarini muxokama qiluvchi kichik guruhlarning, har bir qantashuvchining, guruhning faol ishlashiga qaratilgan.

«Yelpig’ich» texnologiyasi mavzuni o’rganishning turli bosqichlarida qo’llanilishi mumkin:
-boshida: o’z bilimlarini erkin faollashtirish;
-mavzuni o’rganish jarayonida: uning asoslarini chuqur fahmlash va anglab yetish;
-yakunlash bosqichida: olingan bilimlarni tartibga solish.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. V.V. Skorcheletti. Teoreticheskaya elektroximiY. XimiY. 1969 g 608 s.
2. Grilixe S.Y. Obezjirovaniye, travleniye, Ipolirovaniye metallov. L: Mashinostroyeniye, 1976 g. 208s.
3. Kadaner L.I. Spravochnik pogalvanostechii. Kiyev. Texnika. 1976 g.

НРАВСТВЕННОЕ И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ

Абдиева Матлуба Тажимуратовна,
Навоийская область,г.Навоий
СШУИОП №1, учитель воспитания и ОГП

Ключевые слова: Амир Темур, «Уложения Темура», «Доверяй, но проверяй»

Человек — это сила, руководящая государством в обеспечении благосостояния жизни общества, поэтому мыслитель утверждал необходимым девятую часть государственных дел решать путем совета. Великий полководец Амир Темур, осознав интеллект науки и образования одним из преобладающих факторов в развитие человеческого общества, дал глубокое значение интеллекту и внутренним творческим способностям человека. Его необыкновенно редкий интеллект был одним из его достоинств. Нам известно, что Ибн Арабшах, знав это, писал о нем: «Темур — нравственная, рассудительная личность, нету преград его уму». Уделять внимание умственным способностям человека — значит найти путь, ведущий к обладанию добрых качеств и лидерству в повседневной жизни и социальных событиях. Человек может преодолеть любые трудности с помощью памяти и интеллекта. Амир Темур считал, что ум и интеллект тесно связаны с умственными достижениями и являются результатом интеллекта. Напоминал о значении интеллекта в умственном развитии человека. Поэтому уделял внимание критичности решений, говоря: «Доверяй, но проверяй». Требовал всестороннего подхода и разумного решения, личного мнения, умения верного оценивания событий в жизни общества. Полководец обращал внимание не на анатомическую и физиологическую способность интеллекта, а на практические аспекты.

Исходя из своего опыта, он писал, что, анализируя все данные советы, выбирал самые добродетельные. Он ценил умение быстро решать задачи и его значение в достижении цели и для обладания такими способностями. Амир Темур: «Для правильного решения задачи нужно выслушать многих индивидов, так как интеллект — это индивидуальная способность. Узнав мнение каждого, использовать наилучшие мысли из них, имея в виду значимость анализа синтеза, сравнивая обобщения абстракции выяснения и выполнения». Полководец осознавал победу и поражение в битве как дело судьбы, которое можно предвидеть при помощи умственных способностей человека. Для доказательства своих мыслей он говорил: «Мои предвидения совпадали с судьбой. Если человек будет принимать меры, основываясь на интуицию в осуществлении своих надежд и целей, то она будет служить как средство добрых деяний». Он ставил выше одного разумного человека многочисленных, но не опытных людей: «Победа не в силе, а в уме». Здесь мы осознаем не физическую, а умственную способность, которая облегчает человеку жизнь. В «Уложениях Темура» он всегда уделял внимание интеллекту и умственной деятельности человека. Главнокомандующий, уверенный в возможности разумного и справедливого управления государством, изложил в своих трудах пути и методы облагораживания социальной жизни. Амир Тимур придавал большое значение качеству обучения. Он требовал в процессе обучения молодежи разъяснять им смысл «Корана», значение изложенных в нем мыслей и вместе с ним разъяснять слушателям законы государства, шариата и соблюдения их в жизни, а в вопросе морали изучать и соблюдать созданный Мухаммедом Ибн Абдуллахом «Хадисам», соблюдая эти требования, добиваться совершенства человека. Он в своих совещаниях при встречах с учеными обменивался мнениями о внутреннем и внешнем состоянии государства, кроме религиозных и правовых задач, о духовно-образовательных задачах в государстве, а также о поведении и морали народа. Амир Темур создавал все возможности для преподавания местных и иностранных педагогов и мударрисов, обеспечивая их жильем и хорошей зарплатой. Для более эффективной реализации этого приказывал давать работу в государственных учреждениях ученым и ремесленникам.

Литература:

1. А.Самарқандий. Матлаъи ус-саъдайн ва мажмаъи баҳрайн. Т.,1969.

ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ СЛОВАРНЫХ СЛОВ

Аликулова Хумора Махмудовна
Навоийкая область, г.Зарафшан
Учителя русского языка 13 школы

Аннотация: Русский язык, пожалуй, один из наиболее сложных предметов в курсе средней школы. Но это и один из наиболее необходимых предметов! С помощью устной или письменной речи люди общаются ежеминутно, ежесекундно.

Ключевые слова: Игровые технологии, актуальность, Поединок знатоков,

В настоящее время в учебном процессе широко используются современные методы обучения. Использование современных методов обучения приводит к высокой эффективности учебного процесса. Эти методы целесообразно выбирать исходя из дидактической задачи каждого урока. При сохранении традиционной формы урока, обогащении его различными методами, активизирующими деятельность учащихся, происходит повышение уровня обученности учащихся. Также с каждым днем растет интерес и внимание к использованию инновационных технологий, педагогических и информационных технологий в образовательном процессе, одной из причин этого является то, что до сих пор традиционное образование имеет, если ученика учат приобретать только готовые полученные знания, современные технологии учат их самостоятельно находить полученные знания, самостоятельно изучать и анализировать и даже делать собственные выводы. В этом процессе педагог создает условия для развития, формирования, обучения и воспитания личности и одновременно выполняет функцию управления и ориентации. В образовательном процессе ученик становится главной фигурой. Знания, опыт и интерактивные методы педагогических технологий и педагогических навыков обеспечивают приобретение учащимися грамотных, зрелых навыков. Ряд методов обучения обсуждается в литературе и статьях, посвященных новым педагогическим технологиям. Эти методы являются инновационными методами.

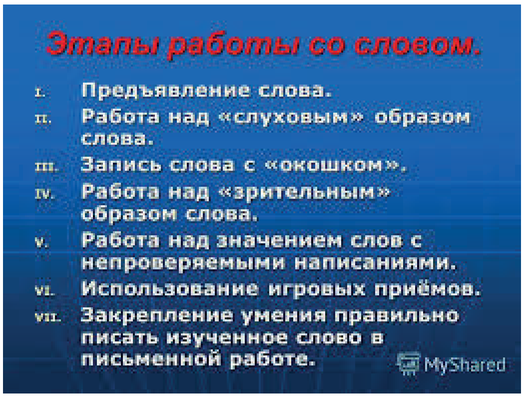

Современная школа должна воспитывать готовность человека к «инновационному поведению». На смену послушанию, повторению, подражанию приходят новые требования: умение видеть проблемы, спокойно принимать их и самостоятельно решать. Обучение должно быть личностно ориентированным.

Моя задача, как учителя, заключается в том, чтобы в организации проблемного учения добиться высокой степени самостоятельности ученика, научить ученика самостоятельно решать сложные проблемы.

Трудную тему я начинаю не в заданные программой часы, а много раньше. Для каждой темы это начало разное. Тема дается на каждом уроке малыми дозами . Тема при этом раскрывается медленно, последовательно, со всеми необходимыми логическими переходами. В обсуждение вовлекаются сначала сильные, затем средние и лишь потом слабые ученики.

Таким образом, усвоение материала происходит в три этапа:

1) предварительное введение первых порций

будущих знаний, 2) уточнение новых понятий, их обобщение, применение и 3) развитие беглости мыслительных приемов и учебных действий . Такое рассредоточенное усвоение учебного материала обеспечивает перевод знаний в долговременную память.

В начале урока проводится наиболее эффективный на данном этапе вид работы – коллективное решение кроссворда со словарными словами.

Достигнув определенного уровня развития навыков говорения и письма, младшие школьники грамотно строят высказывания по предметам, отвечают на вопросы и оформляют их как в устном, так и в письменном виде.

Применяя на уроках новые инновационные педагогические технологии, я заметила, что мои ученики с удовольствием выполняют специальные упражнения на развитие памяти, внимания, мышления, воображения.

Мои наблюдения за учащимися показывают, что грамотно построенные уроки не вызывают у детей нервных перегрузок. Наоборот, положительный настрой, интерес к познанию, к мыслям друг друга – все это сводит до минимума неизбежную усталость от работы и не вызывает негативного отношения к учебе.

Использование ИКТ на уроках русского языка, базирующихся на применении компьютера, позволяет активизировать познавательные интересы учащихся, контролировать деятельность каждого, изучать новый материал, закреплять, выполнять практическую работу, включающую разные виды упражнений, углублять знания, проводить контроль. Учащиеся работают с увлечением на любом этапе урока, и это поддерживает интерес к предмету.

Использование информационных технологий позволяет мне осуществить задуманное, сделать урок современным. Использование компьютерных технологий в процессе обучения влияет на рост профессиональной компетентности учителя, это способствует значительному повышению качества образования, что ведёт к решению главной задачи образовательной политики.

Использованная литература :

1.Методика преподавания русского языка в школе . Учебное пособие Л.З.Шакирова,Л.Г.Саяхова . Л.: Просвещение 1990-416с.

2.Энциклопедический словарь «Юного филолога» М.:Педагогика 1984 г.

ИГРОВЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ТЕХНОЛОГИИ

Аллаберганова Динора Бахадировна
Учитель Хазораспский район
средней школы No 12.
Телефон: +998 (99) 959 26 59
dinora.baxadirovna_12@mail.ru

Аннотация: В данной статье рассматриваются такие понятия, как «технология», «устная речь», «игровое обучение», «говорение» и т.д. Также изучается технология проектного обучения учащихся на уроках в начальной школе.

Ключевые слова: технология, игровые технологии

Игра - одно из замечательных явлений жизни, деятельность, как будто бесполезная ивместе с тем необходимая. Невольно чаруя и привлекая к себе как жизненное явление, игра оказалась весьма серьезной и трудной проблемой для научной мысли. Значение игры невозможно исчерпать и оценить развлекательно-рекреативными возможностями. В томи состоит ее феномен, что, являясь развлечением, отдыхом, она способна перерасти в обучение, в творчество, в терапию, в модель типа человеческих отношений и проявлений в труде. Понятие «игровые педагогические технологии» включает достаточно обширную группу методов и приемов организации педагогического процесса в форме различных педагогических игр. В отличие от игр вообще, педагогическая игра обладает существенным признаком - четко обучения и соответствующим ей педагогическим результатом, которые

могут быть обоснованы в явном виде и характеризуются учебно-познавательной направленностью. Игровая форма занятий создается на уроках при помощи игровых приемов и ситуаций, выступающих как средство побуждения, стимулирования к учебной деятельности. Реализация игровых приемов и ситуаций при урочной форме занятий происходит по следующим основным направлениям:

• дидактическая цель ставится перед учащимися в форме игровой задачи;
• учебная деятельность подчиняется правилам игры;
• учебный материал используется в. качестве ее средства;
• в учебную деятельность вводится элемент соревнования, который переводитдидактическую задачу в игровую;
• успешное выполнение дидактического задания связывается с игровым результатом.

Игра - школа профессиональной и семейной жизни, школа человеческих отношений. Но от обычной школы она отличается тем, что человек, обучаясь в ходе игры, и не подозревает о том, что чему-то учится. В обычной школе нетрудно указать источник знаний. Это - учитель

- лицо обучающее. Процесс обучения может вестись в форме монолога (учитель объясняет, ученик слушает) и в форме диалога (либо ученик задает вопрос учителю, если он чего-то не понял и в состоянии свое понимание зафиксировать, либо учитель опрашивает учеников с целью контроля). В игре нет легко опознаваемого источника знаний, нет обучаемого лица.

Процесс обучения развивается на языке действий, учатся и учат все участники игры в результате активных контактов друг с другом. Игровое обучение ненавязчиво. Игра большей частью добровольна и желанна.

Место и роль игровой технологии в учебном процессе, сочетание элементов игры и ученые во многом зависят от понимания учителем функций педагогических игр. Функция игры – ее разнообразная полезность. У каждого вида игры своя полезность. Выделим наиболее важные функции игры как педагогического феномена культуры. Игровые формы обучения, как никакая другая технология, способствуют использованию различных способов мотивации. Обезличенный процесс обучения в игре приобретает личностные значения. Учащиесяпримеряют социальные маски, погружаются в историческую обстановку и ощущают себя частью изучаемого исторического процесса. Ситуация успеха создает благоприятный эмоциональный фон для развития познавательного интереса. Неудача воспринимается не как личное поражение, а поражение в игре и стимулирует познавательную деятельность (реванш).

ДАРС БЕРИШ ТУРЛАРИ ВА ЖАРАЁНИНИ ФАОЛ ТАШКИЛ ЭТИШ

Ибадуллаева Умида Садуллаевна
Хоразм вилояти Шовот тумани 18 сон мактаб
2 тоифа бошланғич таълим ўқитувчиси

Аннотация: Ушбу мақолада дарс бериш жараёни ва ўқитиш методикалари баён этилган.
Калит сўзлар: Шахс, педагогика лаборатория.

Дарс – таълимнинг асосий шакли экан, у илмий, тизимли, тушунарли, онгли ва фаол бўлиши, билимлар мустаққам ўзлаштирилиши, ўкувчиталабанинг шахсий хусусиятлари эътиборга олинган ҳолда ташкил этилиши дарс олдига қатор дидактик талабларни кўяди. Жумладан: Хар бир дарс аник максадни кўзлаган ҳолда пухта режалаштирилмоги лозим. Бу жараёнда ўкитувчи дарснинг таълими ва тарбиявий максадини белгилайди. Дарс боскичларини, яъни кандай бошлаш, кандай тамомлаш кургазмали материаллардан фойдаланиш кабиларни олдиндан хал килиб олади. Хар бир дарс аник ғоявий, мафкуравий изланишга эга бўлиши лозим. Ўқитувчи эса улардан тарбиявий максадда фойдаланмоғи лозим. Хар бир дарс мактабнинг, ижтимоий мухитнинг имкониятини хисобга олган холда амалиёт билан боғланмоғи, кўрсатмали воситалар билан жиҳозланмоғи лозим. Ҳар бир дарс характерига мос усул, услуб ва воситалардан самарали фойдаланилган ҳолда ташкил этилиши лозим.

Дарс учун ажратилган соат ва дақиқаларни тежаш ва унумли фойдаланиш даркор. Дарс жараёнида ўкитувчи ва ўкувчи ўзаро фаол муносабатда бўлиши лозим, ўқувчи талаба пассив тингловчига айланмалиги лозим. Машғулотлар бутун синф билан ва хар бир бир ўқувчи билан, уларнинг шахсий хусусиятлари эътиборга олинган холда олиб борилиши керак.

Дарснинг мазмуни ва харктерига қараб халқимизнинг бой маънавий меросидан, маънавий кадриятларидан самарали фойдаланиш.

Ўтилаётган мавзунинг мазмунига боғлик холда мустақил юртимиздаги узгаришлардан укувчи талабларни хабардор килиш. Таълим назарияси ва амалиѐтида дарс турлари ва уларнинг тузилишига хам алохида муаммо сифатида каралади ва урганилади. Дарс билим, кўникма ва малакалр билан ўқувчиларни куроллантиришда асосий роль уйнайди. Шу сабабли ўқув машғулотларига ажратилган вақтнинг асосий қисми дарс ўтиш учун сарфланади. Ўқитиш жараѐнида кўргазмалилик методидан фойдаланишнинг муҳимлиги ўрганилаѐтган нарса ва ҳодисаларни ҳиссий идрок этишга, уларни кузатиб мушоҳада қилишга талабани ундаш, мантиқий ва назарий элементларнинг бирлигига ишонч ҳосил қилиш ниҳоят, назарий билимларни амалиѐтда қўллай олишга ўргата билишдадир. Таълимда кўргазмалилик методи намойиш этиш, иллюстрация ва экскурсия тариқасида олиб борилиши мумкин. Таълимда намойиш этиш методидан фойдаланиш асосан материалларнинг характерига-мазмуни, шакли ҳам ҳажмига боғлиқдир. Намойишнинг ўзи ҳам турлича бўлиши мумкин: а) аслича кўрсатилиши мумкин бўлган буюм ва нарсалар, ўсимликлар ва уларнинг таркиби, коллекциялар, асбоб ва машиналар, моделлар ва ҳоказо. Экскурсия методи Экскурсия методи синф шароитида дарс жараѐнида қўлланиладиган ўқитиш методидан тубдан фарқ қилади. Бу метод билан ўрганилаѐтган нарса ва ҳодисаларни табиий шароитда (завод, фабрика, табиатни кузатишга) ѐки махсус муассасаларга (музей, кўргазма ва ҳоказоларга) ташкилий равишда борилади.

Экскурсия вақтида кузатиш, зарур материалларини ѐзиб олиш, расмга тушириш, ўлчаш, ҳисоблаш ишларини олиб бориш мумкин. График жадвал, карталар чизиш ҳам тегишли кўникма ва малакаларни ҳосил қилишга ва уларни мустаҳкамлашга ѐрдам беради. Лаборатория ишлари методи. Лаборатория ишлари, практикумлар ўқитишнинг техник воситалари ва ўқув қуроллари типидаги бошқа асбоб-ускуналар билан машғулотлар тарзида ўтказилади. Лаборатория методининг бошқа ўқитиш методларидан фарқи, шундаки, бу метод билан иш қўрилганда ҳар қайси талаба ниманидир мустақил, шахсан тажриба қилиб кўради. Мустақил ишлар методи кейинги даврда талабаларнинг мустақил ишларини ташкил этишга катта эътибор берилмоқда. Чунки бу метод талабада ижодкорликни, мустакилликни ривожлантиради. Ўқув дастурларида мустақил таълим учун соатлар ажратилмоқда.

Талабаларни мустақил ишларини ташкил этишда маълум фаннинг хусусиятидан келиб чиқиб мустақил ишнинг мазмуни, шакли ва вазифалари танлаб олинади. Топширишган мустақил ишни бажариш учун педагог керакли адабиѐтлар ва йўл йўриқларни кўрсатиши, қисқача тушунтириш бериши лозим. Талаба бажариши керак бўлган мустақил иш кўп вақт эгалламаслиги ва шу билан бир қаторда талабага ривожлантирувчи сифатида таъсир кўрсатиши керак. Репродуктив методлар айниқса ўқув материалининг мазмуни асосан ахборот характерида бўлса, мураккаб ва бутунлай янги билимлар ўрганилиши лозим бўлган ҳолатда самарали натижа беради. Тафаккурнинг репродуктивлик характери педагог ѐки бошқа манба орқали хабар қилинадиган ўқув ахборотларини активроқ қилишини ва эслаб қолинишини назарда тутади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Авлиѐқулов Н. “Замонавий ўқитиш технологиялари” Тошкент. 2001 й.
2. Азизхўжаева Н.Н. “Педагогик технологиялар ва педагогик маҳорат” Тошкент. 2003 й.
3. Исмаилова З.К. Педагогика. Дарслик. – Т.: Молия-иқтисод, 2008

ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Латипова Зебохон Нарбековна,
учитель русского языка в школе №6 Хивинского района.

Аннотация: 21 век даёт заказ на выпускников, обладающих вероятностным мышлением, то есть способных ориентироваться в незнакомой ситуации. Поэтому назрела необходимость внедрения в учебный процесс инновационных методик и новых педагогических технологий, призванных обеспечить индивидуализацию обучения и воспитания, развивать самостоятельность учащихся, а также содействовать сохранению и укреплению здоровья.

Ключевые слова: метод, технологии, интерактив, мозговая атака.

Интерактивные методы сполна отвечают данным требованиям.

Интерактивный метод обучения носит инновационный характер. Понятие «интерактивные методы» («interactive» англ: «inter» означает «между», «меж»; «active» — от «act»- действовать, действие) можно перевести как методы взаимодействия участников между собой, а обучение, осуществляемое с помощью данных методов, можно считать интерактивным, то есть, построенном на взаимодействии.

Организуя уроки русского языка и литературы с использованием интерактивных методов, можно добиться перехода от формального выполнения определенных заданий при пассивной роли учеников к познавательной активности с формированием собственного мнения.

Интерактивное обучение – это сложный процесс взаимодействия учителя и учащихся, основанный на диалоге. Участие в диалоге требует умение не только слушать, но и слышать, не только говорить, но и быть понятым.

Игра «Определи пару» предлагается при изучении лексики и фразеологии. На доске записываю фразеологические обороты, затем читаю другие фразеологизмы, учащиеся находят синонимичные.

Примеры на доске: Тёртый калач – …, ни рыба ни мясо – …, дать нагоняй – …, кот наплакал – …, дать нагоняй – …, с пустыми руками – … .

Фразеологизмы, читаемые учителем: Несолоно хлебавший, приказать долго жить, с гулькин нос, ни богу свечка ни чёрту кочерга, стреляный воробей, намылить шею.

Полученные фразеологизмы : С пустыми руками – несолоно хлебавший, отдать богу душу – приказать долго жить, кот наплакал – с гулькин нос, ни рыба ни мясо – ни богу свечка ни чёрту кочерга, тёртый калач – стреляный воробей, дать нагоняй – намылить шею.

В целях активизации мышления учащихся учитель может предложить фразеологизмы не сочетающиеся с данными на доске.

Метод «мозговая атака» способствует повышению эффективности и на уроках русского языка, например, при знакомстве с темой «Словообразование» на вопрос: «Как вы считаете, какие есть способы образования новых слов?» в ответ прозвучали самые оригинальные идеи.

На уроках русского языка и литературы ученики принимают активное участие при применении **метода «Займи позицию».**

В классе вывешиваются плакаты с надписью «да» и «нет». Предварительно учитель предлагает утверждение. Ученик, который согласен с этим утверждением, занимает позицию «да», а не согласившийся учащийся встаёт противоположно, то есть занимает позицию «нет».

Каждый из них должен аргументированно отстоять свою точку зрения. Если веский довод убедил кого-то, то он может изменить свою позицию.

Интерактивные методы являются инновационными формами обучения, которые способствует активизации познавательной деятельности учащихся, самостоятельному осмыслению учебного материала.

Литература:

1. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. Москва. «Просвещение», 1991 год.

МЕТОДИЧЕСКАЯ РЕКОМЕНДАЦИЯ:ТЕХНОЛОГИЯ ПРОЕКТНОГО ОБУЧЕНИЯ

Рахмонова Шахло Юлдашевна,
Учитель начальных классов
I категории,
СОШУИОП №1,г.Навои

Аннотация: В данной статье рассматриваются такие понятия, как «технология», «устная речь», «проектное обучение», «говорение» и т.д. Также изучается технология проектного обучения учащихся на уроках в начальной школе.

Ключевые слова: технология, проектный метод

Чаще всего можно услышать не о проектном обучении, а о проектном методе. Этот метод более четко оформился в США к 1919 году. В мире он получил широкое распространение после издания брошюры В.Х. Килпатрика «Метод проектов.» Метод проектов привлек внимание русских педагогов еще в начале XX в. Идеи проектного обучения возникли в России практически параллельно с разработками американских педагогов. Под руководством педагога С.Т. Шацкого в 1905 году была организована небольшая группа сотрудников, пытавшаяся активно использовать проектные методы в практике преподавания. Вместе с тем в зарубежной школе он активно и весьма успешно развивался. В США, Великобритании, Бельгии, Израиле, Финляндии, Германии, Италии, Бразилии, Нидерландах и многих других странах идеи гуманистического подхода к образованию Дж. Дьюи, его метод проектов нашли широкое распространение и приобрели большую популярность в силу рационального сочетания теоретических знаний и их практического применения для решения конкретных проблем окружающей действительности в совместной деятельности школьников.

Под проектным методом имеется в виду система действий педагога и учащихся по разработке проекта педагоги рассматривают проектное обучение как развивающее, базирующееся на последовательном выполнении комплексных учебных проектов с информационными паузами для усвоения базовых теоретических знаний. Цель проектного обучения состоит в том, чтобы создать условия, при которых учащиеся: самостоятельно и охотно приобретают недостающие знания из разных источников; учатся пользоваться приобретенными знаниями для решения познавательных и практических задач; приобретают коммуникативные умения, работая в различных группах; развивают у себя исследовательские умения (умения выявления проблем, сбора информации, наблюдения, проведения эксперимента, анализа, построения гипотез, обобщения); развивают системное мышление.

Исходные теоретические позиции проектного обучения:

1) в центре внимания – ученик, содействие развитию его творческих способностей;

2) индивидуальный темп работы над проектом обеспечивает выход каждого ученика на свой уровень развития;

3) комплексный подход в разработке учебных проектов способствует сбалансированному развитию основных физиологических и психических функций ученика;

4) глубокое, осознанное усвоение базовых знаний обеспечивается за счет универсального их использования в разных ситуациях.

Классификация учебных проектов (по Э.У. Коллингсу):

- Проекты игр – различные игры, народные танцы, драматические постановки и т.п. Цель – участие детей в групповой деятельности.
- Повествовательные проекты – целью которых, являлось получить удовольствие от рассказов в самой разнообразной форме – устной, письменной, вокальной (песня), музыкальной (игра на рояле) и т.п.
- Конструктивные проекты – создание конкретного, полезного продукта: изготовление кроличьей ловушки, строительство сцены для школьного театра и др.

Список литературы:

1. Алтунина И. Р. Особенности развития детей // Психологическая наука и образование, № 3, 2006.

ДАРС -ИЛМЛАР ПОЙДЕВОРИ

Раҳмонова Севара Анваржоновна
Наманган вилояти Мингбулоқ тумани
45-сонли мактабнинг география фани
Ўқитувчиси 94 890-00-87
Турғунова Зарифа Деҳқоновна
Наманган вилояти Мингбулоқ тумани
45-сонли мактабнинг география фани
Ўқитувчиси 94 173-79-36

Фарзандларимизни мустақил ва кенг фикрлаш қобилиятига эга бўлган, онгли яшайдиган комил инсонлар этиб вояга етказиш, таълим-тарбия соҳасининг асосий мақсади ва вазифаси бўлиши лозим....

Ислом Каримов

Аннотатция. XX аср бошларида америкалик файласуф, психолог ва педагог Джон Дьюи дарсда ўқитувчи эмас, ўқувчи фаол бўлмоғи лозим деб чиқди. У китобдаги билимларни қуруқ ёд олиш ҳеч нарсага олиб бормайди, аксинча, ўқувчиларни ўқишдан совутиб, тафаккурини занглатади деб таъкидлаган.

Калит сўзлар: Дарс, Дарс жараёни, Тақвим-мавзу, Замонавий дарс, Дарсни мустаҳкамлаш, Уйга вазифа, Ўқувчиларни баҳолаш

Бугунги кунда илм-фан, техника ва ишлаб-чиқариш соҳаларининг тез суръатларда жадаллик билан ривожланиши таълим тизими ходимларидан таълим-тарбия сифатини мазмун жиҳатидан янги босқичга кўтаришни талаб этиб, ҳар бир тизим ходими, айниқса ўқитувчилар зиммасига янада юксак масъулият ва вазифаларни юклайди. Таълим-тарбия тизимининг бугунги кундаги асосий вазифаси ўқувчиларни Ватанимизни севадиган, ўз билими ва истеъдодига суянадиган ҳамда мустақил равишда замонавий ахборот-коммуникация технологиялардан фойдаланган ҳолда билим оладиган қилиб тарбиялашдан иборат. Мазкур вазифалар самарали дарслар орқали амалга оширилади. Дарс - давлат томонидан тасдиқланган дастур асосида, махсус тайёрланган ўқитувчининг, деярли бир хил ёшдаги болалар билан муайян шароитда олиб бориладиган педагогик жараёндир. Бугун ҳар бир ўқитувчи ўзига ишониб топширилган ҳар бир соат дарсни муқаддас деб билиши ва унга заррача хиёнат қилиб бўлмаслигини ҳис этиши лозим. Ана шу мақсадда Халқ таълими вазирлиги томонидан ишлаб чиқилиб, таълим жараёнига татбиқ этилган "Дарс — муқаддас" деб номланган, умумтаълим мактабларида ўқув-тарбия жараёнини самарали ташкил этишда ўқитувчиларга ёрдам берадиган тадбирлар мажмуи ижодкорлик билан ёндашган ҳолда, янгидан-янги тажрибалари билан бойитилди. Аммо, шунга қарамасдан, фан юзасидан ДТС лари асосида ўқувчилар эгаллаши лозим бўлган БКМларни аниқ белгилаб олмаганлик ҳолатлари, замонавий ўқитиш методларидан ўринли фойдалана олмаслиги учрамоқда Дарснинг лойиҳалашда изчилликнинг таъминланмаганлиги, жараёнга керакли бўлган воситалардан унумсиз фойдаланилиш дарснинг самарасиз бўлишига олиб келмоқда. Ўқитувчиларнинг дарсга умумий тайёргарлиги жараёнида мустақил, ижодий ёндашмаслиги, билимини ошириб бормаслиги ўз устида ишламаслиги кузатилмоқда у эса дарснинг самарадорлигига салбий таъсир кўрсатмоқда.Дарс жараёни самарадорлиги ўқитувчининг дарсга пухта тайёрланиш билан белгиланади. Эътиборсизлик билан режалаштирилган ва пухта тайёрланмаган, ўқувчилар имкониятлари билан уйғунлашмаган дарс сифатли бўлиши мумкин эмас. Шунинг учун биринчи навбатда дарсга пухта тайёргарлик кўриш лозим. Ўқитувчининг дарсга тайёргарлиги иккига бўлинади:

1.Ўқитувчининг ўз фани юзасидан умумий тайёргарлиги

2.Ўқитувчининг ҳар бир дарсга кундалик тайёргарлиги Ўқитувчининг умумий тайёргарлиги мунтазам амалга ошадиган жараён: Давлат таълим стандарти, ўқув дастури, ўқув режа ҳамда уларга берилган тушунтириш хатларини ўрганиб чиқиш; фанига оид янги илмий ва методик адабиётларнинг мазмуни билан танишиш; тегишли кўргазма материалларни, ўқув-жиҳозларини ўрганиш, уларни қўллай билиш; илғор ўқитувчиларнинг

иш тажрибаларини ўрганиш, таҳлил қилиш орқали билимини кенгайтириш; компьютер техникасидан фойдаланиш кўникмасини ошириш, электрон 168 Сентябрь 2020 10-қисм Тошкент дарсликлар, матн муҳаррирлари, “Зиёнет” ахборот таълим портали орқали маълумотларни олиш малакасини шакллантириш кабилардир. Ўқитувчининг ҳар бир дарсга кундалик тайёргарлиги: Тақвим-мавзу режадаги янги мавзу ва унга ажратилган вақт (соат) аниқлаштириб олинади; ДТС ва ўқув дастуридан ўтилаётган мавзуда қандай тушунчалар (билим, кўникма ва малакалар) шакллантирилиши лозимлиги аниқлаштириб, шу асосида дарс мақсадлари белгилаб олинади; Мавзу асосида дарсда фойдаланиладиган техник воситалар, электрон манбалар, слайдлар, кўргазмали ва дидактик материаллар, адабиётлар ўрганиб чиқилади ҳамда дарс ишланмаси (конспекти) ёзилади; Замонавий дарс деганда – ўқитувчи ўқувчининг мавжуд имкониятларидан усталик билан фойдаланиб, унинг ақлий салоҳиятини ишга солиб, ижодий имкониятларини ривожланишини таъминлайдиган дарс тушунилади. Замонавий дарслар методикаси ва техникаси, унга қўйиладиган талаблар: - ҳар бир дарс аниқ мақсадни кўзлаган ҳолда режалаштирилиши ёки лойиҳаси тузилиши лозим. Бу жараёнда ўқитувчи дарснинг таълимий, тарбиявий ва ривожлантирувчи мақсадларини белгилайди. Дарс босқичларини, яъни қандай бошлаш, янги материални қандай ўтиш, қандай тамомлаш, кўргазмали ва бошқа дидактик материаллардан қандай фойдаланиш кабиларни олдиндан ҳал қилиб олади; ҳар бир дарс аниқ ғоявий изланишга эга бўлиши лозим; - ҳар бир дарс мактабнинг ижтимоий муҳит имкониятини ҳисобга олган амалиёт билан боғланиши, кўргазмали воситалар билан жиҳозланиши шарт; - дарс учун ажратилган вақт ва унинг дақиқаларидан тежамкорлик ва унумли фойдаланиш талаб қилинади; дарс жараёнида ўқитувчи ва ўқувчи ўзаро фаол муносабатда бўлиши шарт, ўқувчи пассив тингловчига айланмаслиги керак; - машғулотлар бутун синф ва ҳар бир ўқувчи билан, уларнинг шахсий хусусиятларини эътиборга олган ҳолда олиб борилиши юқори самара беради; Дарснинг мазмуни ва характерига қараб халқимизнинг бой маънавий меросидан унумли фойдаланиш мақсадга мувофиқдир. Замонавий дарс мезонлари - дарс ўқувчи шахсига йўналтирилган бўлиб, ўқитувчи ва ўқувчининг ўзаро фаол муносабатларига асосланади; дарс жараёни табақалаштириш ва ўқувчиларнинг шахсий қобилиятларига ёндашув асосида амалга оширилади; дарс ўқувчиларнинг юқори даражадаги қизиқиши, ақлий фаоллиги ва муваффақиятига эришувига қаратилади; дарс педагогиканинг барча турдаги методологик асослардан келиб чиқиб амалга оширилади; дарсда бериладиган билим мазмунига кўра турли педагогик усул ва услублардан фойдаланилади; дарсда назария ва амалиёт ўзаро боғлиқликда талқин этилади; дарсда сифат ва самарадорликни таъминловчи назорат турларидан фойдаланилади; дарсда вақтдан унумли ва мақсадли фойдаланилади; - дарс мажмуавий ёндашув тамойили асосида амалга оширилади. Дарсни ташкил этувчи унсурлар

1. Ташкилий қисм,такрорлаш
2. Янги мавзуни тушунтириш
3. Дарсни мустаҳкамлаш
4.Ўқувчиларни баҳолаш
5.Уйга вазифа

Ҳар бир ўқитувчи унинг энг биринчи асосий вазифаси сифатли дарс ўтиб, яхши тарбия бериш эканлигини, дарснинг муқаддаслигини масъулият билан англаши лозим. Зеро дарс ўқитишнинг асосий шаклидир.

Адабиётлар.

1. I. И.А. Каримов. Баркамол авлод — Узбекистан тараккиётининг пойдевори. Т., „Шарк“, 1997..

2. „Таълим самарадорлигини ошириш йуллари“ мавзуидаги семинар тренинг материаллари. Тошкент, 2002 йил.

3. Таълимда янги педагогик технологияла: муаммолар, ечимлар. Илмий-амалий конференция материаллари. Т., Уз ПФИТИ, 1999

СИНФДАН ТАШҚАРИ МАШҒУЛОТЛАРДА ЎҚУВЧИЛАРНИНГ МАНТИҚИЙ ТАФАККУРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАЗМУНИ

Шихова Инобат Омоновна
Хоразм вилояти Педагогларни янги методикаларга ўргатиш
Миллий Маркази катта ўқитувчиси. inobatshixova@gmail.com.

Аннотация:Мазкур мақолада синфдан ташқари машғулотларда ўқувчиларнинг мантиқий тафаккурини ривожлантириш мазмуни ҳақида сўз юритилади.

Калит сўзлар: мантиқий тафаккур, аутопсихологик компетентлик, ақлий ва мантиқий билиш ,метакомпетентлик, интерактив ўқитиш методи

Ўқувчиларнинг дарс ва синфдан ташқари машғулотлар жараёнида мантиқий тафаккурини ривожлантиришга таъсир этувчи омиллардан бири мантиқий тафаккурни ривожланишига хизмат қилувчи тушунчаларнинг онгли ўзлаштирилиши ҳисобланади. Бунинг учун:мантиқий тафаккурни ривожлантирувчи тушунчаларни аниқлаш; аниқланган тушунчалар мазмунини ўқувчилар англай олиши даражаларини аниқлаш; мантиқий тафаккурни ривожлантирувчи тушунчалар манбалари билан ўқувчиларни таништириш...Шунингдек, ўқувчиларнинг мантиқий тафаккурини ривожлантиришда ўз-ўзини ривожлантириш ва ўзини такомиллаштиришни ифода этувчи аутопсихологик компетентликни қарор топтириш лозим. Айнан аутопсихологик компетентлик шахснинг ички йўналганлиги билан алоқадор бўлиб, коммуникатив, ижтимоий-перцептив, ижтимоий-психологик компетенцияларни ўзида акс эттирувчи метакомпетентлик сифатида намоён бўлади. Шунингдек, мазкур компетентлик ўқувчиларда ўз-ўзини бошқариш, ўз-ўзига рағбат уйғотиш, ўз-ўзини йўналтириш имкониятини беради.Бунда айниқса, интерактив таълим методларининг ўрни беқиёсдир. Интерактив таълим методлари таълим жараёнининг олдиндан белгиланган мақсадини деталлаштирилган бўлишини тақозо этади. Интерактив таълим методини қўллаш жараёнида ўқувчиларнинг барчаси билиш жараёнида фаол қатнашадилар, улар ўзлари билган, эсга туширган, ўйлаган маълумотларига таянишлари, улардан фойдаланишлари мумкинлигини тушунадилар ва шунга мослашадилар. Биргаликдаги ақлий ва мантиқий билиш, изланиш фаолиятида ҳар бир ўқувчи шахсан иштирок этиб ўз ҳиссасини қўшади. Билимлари, ғоялари, қарашлари, нуктаи назарлари, фаолият кўрсатиш усуллари билан ўқувчилар ўзаро фикр, тажриба алмашинадилар. Ўзаро фикрлашиш, тажриба алмашиш жараёни самимий, сидқидиллик, ўзаро қўллаб-қувватлашдек илиқ руҳий иқлимда бўлиб, бу хислат нафақат янги билим олишни таъминлайди, балки, уларнинг билиш фаолиятини оширади, фаоллаштиради, билиш жараёнидаги ҳамкорлигини мустаҳкамлайди. Мантиқий фикрлаш қобилиятларини шакллантириш таълим жараёнида ўқувчиларда танқидий фикрлаш мураккаб масалаларни, ҳолатини таҳлил килиш, маълумотларга таяниш орқали, алтернатив фикр устида мулоҳаза юритиш, ўйлаб хулоса чиқариш, мунозараларда фаол қатнашиш ва бошқалар билан мулоқотга кира олишга замин ҳозирлайди. Шунинг учун ўқувчиларга якка тартибда гуруҳларда, жуфтликда ишлаш, биргаликда изланиш режасини тузиш, ролли уйинларда иштирок этиш, ижодий ишлардан фойдаланиш кабилар уюштирилади. Интерактив ўқитиш методи аудиторияда шериклик атмосферасини яратиш учун аниқ имкониятларга эга. У яхши дарс ўтишнинг тайёр рецепти бўлмасдан, мазкур ўқитиш методига асосланган таълим технологияси ўқитувчини ижодий муаллифдоши тартибида ишлашга ўргатади. Натижада ўқувчи ҳаётнинг, ишлаб чиқаришнинг ҳар қандай ўзгаришларига кўра ўзининг стандарт бўлмаган хулоса ва қарорларини ишлаб чиқиш, қабул қилиш малакасини эгаллайди.

Амалиётда интерактив методни қўллаш мулоқотни амалга оширишнинг муғим бўғини эканлигини кўрамиз. Бундай ҳолатнинг муҳим шартларидан бири соҳасига оид шахсий тажриба тўплашдир. Хулоса қилиб айтадиган бўлсак, ўқувчиларнинг мантиқий фикрлаш қобилиятларини ривожлантириш учун уларда ақл сифатларини, умумий ақлий қобилиятларини ривожлантириш, синфдан ташқари машғулотлар ролини ошириш зарур.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1.Сафарова Р., Нуржанова Фанлар чуқурлаштириб ўқитиладиган синфларда таълимни ташкил этиш технологияси. – Т.: Сано-стандарт, 2012

ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ МАНТИҚИЙ ТАФАККУРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МАЗМУНИ

Шихова Инобат Омоновна
Хоразм вилояти Педагогларни янги методикаларга ўргатиш
Миллий Маркази катта ўқитувчиси. inobatshixova@gmail.com.

Аннотация:Мазкур мақолада ўқувчиларининг мантиқий тафаккурини ривожлантиришнинг мазмуни ҳақида сўз юритилади.

Калит сўзлар: синфдан ташқари машғулотлар, мантиқий тафаккур, ёш ва индивидуал хусусиятлар, дидактик механизм, танқидийлик, тажрибаларни таҳлил қила олиш

Ўқитувчи синфдан ташқари машғулотларни ташкил қилар экан, ўқувчиларга билим бериш, тарбиялаш мақсадида уларга тизимли таъсир кўрсатади. Бунда у дидактик тамойиллар ва ёш даврлари психологияси соҳасидаги билимларга ҳамда ижтимоий омилларга асосланади. Яъни таъсирнинг самарасини билиш учун ўқувчининг сезги, идроки, тасаввур, диққат ва тафаккур - фикрлаш жараёнининг қандай кечаётганини билишга асосланиб, таъсир кўрсатиш режасини белгилайди. Айниқса, ёш даврлари психологиясини, боланинг ёш ва индивидуал хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ўқувчи шахсига ёндашади ва унга самарали таъсир кўрсата олади. Маълумки, билишга қизиқиш мотив сифатида мантиқий фикрлашни шакллантиришга жиддий таъсир кўрсатади. Қизиқиш орқали инсонда билишга бўлган эҳтиёж пайдо бўлади. Билишга бўлган эҳтиёж ўрганилаётган мавзу доирасида фаол фикр юритишни талаб этади. Фикрлаш (айнан, мантиқий тафаккур) ўқувчи ўрганилаётган мавзу моҳиятини англаб етганидагина юзага келади. Ўқувчиларда мантиқий тафаккурини ривожлантиришнинг дидактик механизмларини такомиллаштиришда таълим жараёни иштирокчиларида онгнинг вазиятларни мустақил тарзда назорат қилиш лаёқатини ривожлантириш талаб этилади. Бунинг учун таълим жараёни иштирокчиларининг шахсий интеллектуал кўрсаткичлари, жумладан:

- **танқидийлик** - шахснинг ўзидан ташқарида ва ўз вужудида ўзгаришлар ва мантиқий ҳолатларга баҳо бериши, мавжуд билимларни эгаллаш, қайта фикрлаш жараёнларига йўналтириш ва уларга танқидий баҳо бериш, ўз ғояларини синаб кўриш ва унга зид тарзда илгари сурилган ғоялардан ҳимоя қила олиш кўникмаси;
- **тажрибаларни таҳлил қила олиш**, ўз кўламидан ташқарига чиқиш, фикрлаш, ўрганиш, таҳлил қилиш; конструкциялаш, ўзлигига содиқ қолиш, ўз-ўзига ҳаққоний муносабатда бўлиш;
- **ҳодисаларнинг яширин сабабларини аниқлай олиш**, англаш, таҳлил қилиш, уларнинг асосларини аниқлаш, ҳодисалар вужудга келишининг ташқи сабабларини аниқлаш;
- **йўналтириш** - табиат ҳодисаларини тасаввур қилишнинг шахсий йўналишларини аниқлаш, индивидуал дунёқарашга эга бўлиш;
- **мантиқийлик** - фикрларни изчилликда, кетма-кетликда асослашга ўрганиш;
- **фаолият жараёнида фикрлаш ва ижод қилиш**- шахсий фикрлар тизимини аниқлаш ва вужудга келтириш, фаолиятли муносабатлар ва мулоқот кўникмаларини таркиб топтириш ва бошқаларда намоён бўлади.

Ўқувчиларда мантиқий тафаккурни ривожлантиришда тафаккур янги билимлар билан боғлиқ тарзда, ўз фаолиятини мустақил тарзда ташкил этишга йўналтирилган педагогик жараённинг асосий тизими, унинг мақсади, мазмуни, технологик асосига эга бўлади. Математика дарсларини ташкил қилишда муҳим дидактик тамойилларидан бири - **инсонпарварлик** характерига эга бўлган шахсий билишга асосланган онглиликдир. Шунга кўра математика дарсларида ўқувчилардан янгича фикрлаш талаб этилади. Ўқитувчилар ва ўқувчилар ҳам таълим жараёнининг фаол субъектларига айланадилар. Ўзаро биргаликдаги ҳаракат, шерикчилик, шахснинг мустақиллигига асосланиб йўналиш олиш кабилар мантиқий тафаккурни ривожлантиришнинг мазмуни ташкил этади...

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1.Юсупов Э.Ю. Асосий мантиқий шаклларнинг ўзаро алоқаси ва бирлиги. Тошкент,Ўқитувчи, 1956 й

ЎҚУВЧИЛАРДА МАНТИҚИЙ ТАФАККУРНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ПСИХОЛОГИК ЖИҲАТЛАРИ

Шихова Инобат Омоновна
Хоразм вилояти Педагогларни янги методикаларга ўргатиш
Миллий Маркази катта ўқитувчиси. inobatshixova@gmail.com.

Аннотация:Мазкур мақолада ўқувчиларда мантиқий тафаккурни ривожлантиришнинг психологик жиҳатлари ҳақида сўз юритилади.

Калит сўзлар: тафаккур, психологияда тафаккур , танқидий қараш, ижодий ишлар, кўргазмали ҳаракат, кўргазмали образли, амалий, назарий, ихтиёрий, фалсафа

Тафаккур—инсон ақлий фаолиятининг юксак шакли; объектив воқеликнинг онгда акс этиш жараёни. Тафаккур атроф- муҳитни, ижтимоий ҳодисаларни, воқеликни билиш қуроли, шунингдек, инсон фаолиятини амалга оширишнинг асосий шарти саналади. У сезги, идрок, тасаввурларга қараганда воқеликни тўла ва аниқ акс эттирувчи юксак билиш жараёнидир. Тафаккур кўпгина фан соҳалари (фалсафа, мантиқ, жамиятшунослик, педагогика, физиология, кибернетика, биология)нинг тадқиқот объекти ҳисобланади. Психологияда тафаккур воқеликни умумлаштириш даражасига, муаммони ечиш воситаси хусусиятига, ҳолатларнинг инсон учун янгилиги, шахснинг фаоллик кўрсатиш даражасига кўра бир неча турларга (кўргазмали ҳаракат, кўргазмали образли, амалий, назарий, ихтиёрий, ихтиёрсиз, мавҳум, ижодий ва ҳоказо) ажратиб тадқиқ қилинади. Ижтимоий ҳаётда, таълим жараёни ва ишлаб чиқаришда одамлар ўртасидаги алоқа ва муносабатлар ҳам тафаккур ёрдамида намоён бўлади. Жамоада танқидий қараш, ўз-ўзини танқид, баҳолаш, текшириш, назорат қилиш, гуруҳий мулоҳаза юритишдан иборат тафаккур сифатлари вужудга келади. Инсоннинг инсон томонидан идрок килиниши, ижодий ишлар, кашфиётлар, ихтиролар, таклифлар тафаккурнинг маҳсули ҳисобланади. Фикр юритиш ёрдамида атроф– муҳитни чукуррок билиш, нарсалар, воқеалар ва ҳодисалар ўртасида мавжуд бўлган ўзаро ички муносабатлар, боғланишларни аниқлаш проблематик тарзда намоён бўлади. Инсон олдида проблема – муаммо вужудга келмас экан, у ҳолда тафаккур жараёни ҳосил бўлиши мумкин эмас. Шундай килиб, инсон ўзининг билиш фаолиятида вокеиликнинг мураккаб жиҳатларини ҳиссий босқич ёрдами билан акс эттира олмай қолганда тафаккурга, фикр юритишга мурожаат қилади. Тафаккур, сезги ва идрокдан фарқ килиб, бир нечта хусусиятга эгадир:

1) воқеиликни умумлашган ҳолда акс эттиришдир.

2) боғланишларни бевосита акс эттиришдир. Бу хусусият туфайли табиат ва жамиятдаги турли ҳодиса ва воқеалар ўртасидаги боғланишларни тушунтириш имкониятига эга бўламиз.

3) нарса ва ҳодисалар ўртасидаги мураккаб муносабатларни акс эттиради. Инсонннинг фикр юритиши бир ва ундан ортиқ сўзлар, тушунчалар воситасида ифодаланади. Шунинг учун одам ўйлаётганда ўз фикрини айтаётгандек, гапираётганда эса фикр юритаётгандек туйилади.Бу жараёни қуйидагича амалга оширилади:

1. Анализ ва синтез.
2. Таққослаш.
3. Абстракциялаш.
4. Умумлаштириш.
5. Конкретлаштириш.
6. Классификациялаш.
7. Системалаштириш...

Буларнинг ҳар бирининг мантиқий тафаккурни ривожлантиришда ўз ўрни беқиёсдир... Фалсафа нуктаи назаридан, тафаккур – янги ғояларни ижодий яратиш, ҳодиса ва ҳаракатларнинг прогноз қилинишида предмет ва ҳодисаларнинг мавжуд алоқалар ва муносабатлар субъектида мақсадга мувофиқ воситалар ва умумлаштиришдан иборат бўлган объектив борлиқнинг фаол акс этувчи олий шаклидир...

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1.Каримова В.М. “Ижтимоий психология” Т.: Ўқитувчи, 2012.

TARIX DARSLARIDA O‘YINLI TEXNOLOGIYALARDAN SAMARALI FOYDALANISH

Bobonazarov Tinchlik ,
Xorazm viloyati Qo`shko`pir tumani
24-maktab tarix fani o‘qituvchisi
Ollazarova Sabohat,
Xorazm viloyati Qo`shko`pir tumani
24-maktab tarix fani o‘qituvchisi
Olloberganov Umarjon,
Xorazm viloyati Bog’ot tumani
45-maktab tarix fani o’qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tarix fanining muximligi,uning qiziqarliligi va o‘yinli texnologiyalardan foydalanish yoritib o‘tilgan.
Kalit so’zlar: O‘yin,tarix, texnologiya,bilim,xona,o‘quvchi.

O‘yinli texnologiyalar ta’lim jarayonining samaradorligini ta’minlash,o‘quvchilarda muayyan faollikni yuzaga keltirish,shuningdek bilim ko‘nikma va malakalarni hosil qilishga hizmat qiluvchi vaqt oralig‘ini qisqartirish,ta’limni jadallashtirishga yordam beradi.

O‘yinli texnologiyalardan foydalanishda bir qator psixologik xususiyatlar ham namoyon bo‘ladiki uning oqibatida har bir o‘quvchi o‘zining shaxsiy imkoniyatlarini namoyish eta oladi,ijtimoiy hayotda o‘zi egallagan o‘rnini barqarorlashtiradi,o‘z-o‘zini boshqarish ko‘nikmalarini hosil qiladi. O‘yinli texnologiyalar nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlash,ularning amaliy ko‘nikma va malakalarga aylanishini ta’minlabgina qolmay,balki o‘quvchilarda muayyan ahloqiy,irodaviy sifatlarni ham tarbiyalashga yordam beradi.O‘yinlarni tashkil etishda quyidagi maqsadlar ko‘zda tutiladi: ta’limiy (didaktik) maqsad,tarbiyaviy maqsad,faoliyatni rivojlantirishga yo‘naltiruvchi maqsad, ijtimoiy maqsad.

Zakovat o‘yini.

Bu o‘yinni o‘tkazishda dastlab xonani o‘yinga moslashtirish lozim bo‘ladi.

O‘yin ishtirokchilari test yordamida saralab olinadi.Yuqori ball olgan o‘quvchilar o‘yinda ishtirok etish huquqiga ega bo‘ladi.O‘yin uchun mo‘ljallangan savollar konvertga joylashtirib qo‘yiladi.Guruh sardori savolni olib o‘qituvchiga beradi.O‘qituvchi savolni o‘qib eshittiradi. Javobni aniqlash uchun bir daqiqa vaqt ajratiladi.Bu vaqt orasida o‘yin ishtirokchikari javobni maslahatlashib topishga harakat qilishadi.Bu o‘yinni asosan yuqori sinfda o‘tkazish tavsiya qilinadi.

«To‘g‘ri top» o‘yini uchun ikkita plakat kerak bo‘ladi.O‘qituvchi birinchi navbatda biror mavzu bo‘yicha kalit so‘zlarni boshlanishini yozib qo‘yadi,o‘quvchi esa tartibni o‘zgartirgan holda kalit so‘zlarning davomini yozib qo‘yadi.O‘yinni 6-sinflarda «Qadimgi dunyo tarixini davrlashtirish» mavzusini o‘rganishda qo‘llash mumkin.

1. Poleolit bu...
2. Mezolit bu...
3. Neolit bu...

O‘yin shu tarzda davom etadi.Ushbu o‘yin o‘quvchilarda fanga yoki o‘rganilayotgan mavzuga qiziqish uyg‘otadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. 6-sinf tarix darsligi
2. Q. USMONOV, M. SODIQOV S. BURXONOVA’’O‘ZBEKISTON TARIXI’’ Toshkent «IQTISOD-MOLIYA»2016

FIKRLASH ASOSIDA YOZMA SAVODXONLIKNI OSHIRISH

Jumadurdiyeva Nilufar Odilbek qizi
Madrimova Bonuxon Begnazar qizi
Urganch tuman 19-son umumiy o`rta ta`lim maktabi

Ajdodlardan qolgan o'z ona tilini bilish, ulardan qolgan noyob durdonalarni o'qish, ulardan bahra olish har bir inson uchun bir sharafdir. Inson o'qish va yozishni bilmas ekan bu tuyg'ulardan bebahra qolaveradi. O'quvchini kitob o'qishga o'rgatish, o'qiganlari asosida fikrlash va o'z fikri aosida yozdirish ham savodxonlikni oshirishga xizmat qiladi.Darsliklardagi ilmiylikdan sal chekingan holatda mashqlarni sodda qilib berilishi, kichik matnlar bilan ishlanishi ham o'quvchini zerikishini oldini oladi. Qiziqish uyg'otgan holda matnlarni buzib qo'yish, uni tiklash vazifalarini berish, kichik matnlarni hayoliy tarzda ifodalash, so'zlab berish va so'zlagan nutqi asosida matn tuzdirish holati ham yozma nutqni o'sishiga olib keladi. O'quvchilar kitob o'qimay qo'ymoqda deb nolish holatlarini tez-tez uchratib yurishimiz tabiiy holatga aylandi. Bizga ma'lumki, o'quvchini majburlab hech narsaga erishib bo'lmaydi, ayniqsa, bugungi kun ta'limida. Chunki bir tomondan demokratik jamiyatning talablari bunga yo'l qo'ymasa, ikkinchi tomondan bugungi o'quvchining dunyoqarashi ancha teran, ularni majburlab o'qitishning iloji yo'q. Adabiyot darslarida o'quvchilar ko'proq fikrlashga erishadilar. Demak, jarayonni o'qish orqali boshlashlari lozim. Asarlarni o'qib chiqish, ular haqida fikrlar yuritish insonga ma'naviy zavq berish bilan bir qatorda, fikrlash qobilyatini ham teranlashtiradi. Biroq bugungi kun ta'limida mustaqil holatda kitoblar o'qiydigan o'quvchilar ancha oz, shularni hisobga olgan holatda kitob o'qiydigan o'quvchi tayyorlash, o'quvchilarni kitob o'qishga yo'naltirish, o'qilgan kitoblar haqidagi mulohazalarni so'rab olish va mulohazalar asosida yozma savodxonlikni shakllantirish anchagina dolzarb masala bo'lib qoldi. Adabiyotlarda berilishicha, uyga vazifani qanday tartibda berilishi bola vazifani bajarishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Vazifalarning ko'pligi yoki ozligi muhim emas, balki berilishi muhimdir. O'quvchiga berilayotgan vazifalarni albatta nazoratga olib turish lozimki, to ota – onalardan tortib, fan o'qituvchisigacha bundan xabardor bo'lsin. Agar har bir ota-ona o'z farzandi o'qishi uchun jon kuydirib harakat qilsa, uning o'quv faoliyati haqida qiziqsa, maktablarga, kollejlarga lozim bo'lsa, oliygohlargo borib ularning nima ish bilan shug'ullanayotganliklarini ko'rib, ulardan xulosa chiqarib tursa, albatta, bola shaxsini komil inson sifatida kamol topishlari uchun qo'shgan dastlabki ishlari bo'lar edi. Afsuski, ko'pgina ota – onalar farzandining o'qish joylariga borish bu yoqda tursin, hatto telefon qilib farzandining qanday muammolari va yutuqlari borligidan xabar ham olishmaydi. Bu bilan biz ota-onalarni yomonlashdan ancha yiroqmiz, biroq shuni alohida ta'kidlash joizki, har bir inson kamolotga yetishish davrida o'z ota-onalari mehri va e'tiboriga muhtoj bo'lishadi. Bu muhtojlik o'z vaqtida qondirilmasa, bo'la izdan chiqib ketishi mumkin. Shaharga o'qish uchun yuborilgan talaba dastlabki kunlarda o'qishga bo'lgan munosabati yaxshi bo'ladilar(aksariyat hollarda). Keyinchalik ota-onalari farzandlariga haddan ziyod ishonib qo'lishlari natijasida bolalar turli yo'llarga kirib qolishlari mumkin. Bunda ta'lim muassasalarini ham ayblari bor, lekin muassasada 6 soat o'qishlari mumkin. Qolgan vaqtlardagi (18 soat) u muassasadan tashqarida bo'lishadi. Shu bois bolaning asosiy vaqtlari uyda va ko'chada bo'lishi bilan belgilanadi. Bola shaxsi tarbiyasi uchun har birimiz mas'ul ekanligimizni unutmagan holda, ta'lim muassalarida berilgan bilim va tarbiya jarayonini uyda albatta mustahkamlash lozim. Aks holda, e'tiborsiz qoldirilgan o'quvchi turli bahonalar bilan dars tayyorlamaydi yoki davomadi pasayib ketadi. Bu esa borib-borib o'quvchini turli salbiy illatlar orttirib olishlariga xizmat qilsa ajabmas. Shu nuqtai-nazardan olib qaraladigan bo'lsa, bola tarbiyasi faqat ta'lim muassasalarida emas yoki faqat ota-onalarning imkoniyatlaridan emas balki ular orasidagi yoki ular o'rtasidagi tinimsiz muloqotlar natijasida yuzaga keladi. Vazifani bajarishda asardan berilgan parcha yaxshilab o'qib chiqilgach, bola bu asar haqida o'ziga xos fikr yurita boshlaydi. Fikrlagan o'quvchini yozma savodxonligi ham yaxshi bo'lishi kutiladi. Kuzatishlar natijasida aniq bo'lgani shuki, yozuvi yaxshi o'quvchining nutqiy qobilyati sust bo'ladi. Nutqi ravon o'quvchining yozma savodxonligi past bo'ladi. Biroq xulosa o'rnida aytish mumkinki, kitob o'qigan bolani yozma nutqini o'stirish mumkin. Kitob o'qigan o'quvchida fikrlash qobiliyati mavjud bo'ladi, fikrlash qobilyati mavjud o'quvchining esa yozma savodxonligi ham chiroyli bo'ladi.

BARKAMOL AVLOD – KELAJAK POYDEVORI

Mavlonov Faxriddin Ochilovich,
Navoiy viloyat Xatirchi tumani 4-umumta'lim maktab
matematika fani oʻqituvchisi
Shodiyev Toshpoʻlat Uraltosh oʻgʻli,
Navoiy viloyat Xatirchi tumani 4-umumta'lim maktab
Jismoniy tarbiya fani oʻqituvchisi

Barkamol avlod - kelajakning mevasi, ne-ne umidlar-la farzandini oʻstirayotgan bag'ri qalqon ota-yu, mehribon, duogoʻy onaning ertasi. Barkamol avlod har bir bola ham barkamol boʻlib kamol topyaptimi? Har bir bolada ham komillik sari intilish uyg'onganmi? Uning tarbiyasi barkamol boʻlib ulg'ayishiga kuchli fundament boʻlib xizmat qilyaptimi? Menimcha, bu savollar "barkamol avlod tarbiyasi" degan tushunchani insonlar ongiga singdirish orqali oʻz ifodasini topadi. Vatanning eng kichik boʻgʻini, boshlang'ich nuqtasi bu oiladir, ya'ni Vatan bu - oila, oila bu kichik Vatan. Demakki, bola tarbiyasi, avvalo, ota-onaning zimmasidadir. Atrof-muhit, maktab, kollej, litsey, oliy oʻquv yurtlari bu uning ikkinchi darajali tarbiya maskanidir. Toʻgʻri, tarbiyachi, oʻqituvchi -ustozlar ham tarbiya beruvchi ,lekin ota-ona tarbiyasi birinchi oʻrinda turadi.Bilamizki, buyuk ijodkor Abdulla Avloniyning xalqimiz orasida katta-yu kichik barchaga tanish boʻlgan quyidagi misralari chin ma'noda haqiqatdir:

"Tarbiya bizlar uchun yo hayot-yo mamot,yo najot-yo halokat, yo saodat-yo falokat masalasidir".

Bu soʻzlar orqali u kishi nima demoqchi? Aslida uning zamirida nima bor, shu haqida hech oʻylab koʻrganmisiz? Haqiqatan ham tarbiya insonga kunida emas ,kunda asqotadi. Insonning yurishturishi,uning koʻcha-koʻyda oʻzini tutishi , muomalasida qay darajada tarbiyalanganligini bilib olish mumkin.Bolaning tarbiyasiga har bir ota-ona ,pedagoglar, ayniqsa,boshlang'ich sinf oʻqituvchilari koʻproq e'tibor qaratishlari lozim. Barkamol avlod ya'ni farzandlarimiz misli bir yangi unib chiqayotgan nov-niholchadir. Toʻgʻri parvarish qilib, mehr bilan oʻstirilsa,albatta, kelajakda u ham navqiron daraxt boʻlib oʻzining shirin mevalarini beradi. Bola tarbiyasi, ayniqsa, hozirgi kunning dolzarb masalasidir. Chunki yoshlar - yurt poydevoridir. Ularning ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga koʻproq e'tibor qaratilishi zarur. Negaki, ma'nan, ruhan, aqlan ham jismonan kamollikka erishgan bolani aldab boʻlmaydi. Undagi iroda kuchli, sababi undagi ma'naviy-axloqiy tarbiya yuksak darajada. Ilm olish, kitob oʻqish oson, ammo uni uqish-chi? Har kim olgan bilimi, oʻqigan kitobidan toʻgʻri xulosa chiqaryaptimi?

Barkamol avlod tarbiyasida ilm va ta'lim yetakchi oʻrinda turadi. Zero, Hazrati Abu Homid alG'azzoliy aytganlaridek ," Ilm koʻr qalb koʻzini ochuvchi , qorong'u zulmatda nur bag'ishlovchi va zaif badanlarga kuch-quvvatdir. Ilm bilan banda abrorlar darajasiga koʻtariladi , oliy martabalarga yetishadi. Ilm ustida tafakkur qilish kunduzi roʻza tutganga, uni muzokara etish kechani ibodat bilan bedor oʻtkazganga tengdir.("Sharq donishmandlari hikmatlari "kitobi Toshkent 2006, 13-bet). Darhaqiqat, ilm shunday bir ziyoki, tushkunlikka tushib zulmat ichra qolganda insonga kuch bag'ishlaydi. U insonga Olloh tomonidan beriladigan eng oliy ne'matlardan biridir. Ilm olmoq unga amal qilmoq negizida ham tarbiya turadi. "Farzandingning tili kalimaga juftlangan kundan boshlab, uning ongiga quyidagi uch muborak jumlani quymog'ing farzdir: "Assalomu alaykum", "Bismillohir rohmanir rahiym", " Allohu Akbar" - deydi Abu Lays Samarqandiy. Garchi ilm tarbiyada boʻlsa , bolaning xulqatvor , tarbiyasi salomi-yu kalomidadir.Demak, barkamol avlod kelajak yaratuvchisi ekan ularning kamol topishi, yuksalishi, ayniqsa, tarbiyasiga e'tibor bizning eng asosiy vazifalarimizdan biridir. Zero, yurtning kelajagi biz yoshlar va unib oʻsayotgan yosh avlodning qoʻlidadir.

INTERFAOL TA’LIM, UNING SHAKLLARI VA ISHTIROKCHILARI

Shamurotov Mansurbek Umirbek o`g`li
Xorazm viloyati Bog`ot tumani 21-son
maktabning kimyo fani o`qituvchisi
Xo`jayeva Surayyo Ramanberdiyevna
Xorazm viloyati Bog`ot tumani 21-son
maktabning biologiya fani o`qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada interfaol ta’lim, uning shakllari haqida ma’lumot berilgan.
Kalit so`zlar: Interfaol metod, bilish, tushunish, qo’llash, tahlil qilish, umumlashtirish, baholash tushunchalarga ta’rif berilgan.

Interfaol metod – ta’lim jarayonida o’quvchilar hamda o’qituvchi o’rtasidagi faollikni shirish orqali o’quvchilarning bilimlarni o’zlashtirishini faollashtirish, shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Interfaol metodlarni qo’llash dars samaradorligini oshirishga yordam beradi. Interfaol ta’limning asosiy mezonlari: norasmiy bahs-munozaralar o’tkazish, o’quv materialini erkin bayon etish va ifodalash imkoniyati, ma’ruzalar soni kamligi, lekin seminarlar soni ko’pligi, o’quvchilar tashabbus ko’rsatishlariga imkoniyatlar yaratilishi, kichik guruh, katta guruh, sinf jamoasi bo’lib ishlash uchun topshiriqlar berish, yozma ishlar bajarish va boshqa metodlardan iborat bo’lib, ular ta’lim-tarbiyaviy ishlar samaradorligini oshirishda o’ziga xos ahamiyatga ega.

Interfaol mashg’ulot samaradorligi omillari

Hozirda ta’lim metodlarini takomillashtirish sohasidagi asosiy yo’nalishlardan biri interfaol ta’lim va tarbiya usullarini joriy qilishdan iborat. Barcha fan o’qituvchilari dars mashg’ulotlari jarayonida interfaol usullardan borgan sari kengroq foydalanmoqdalar.

Interfaol usullarni qo’llash natijasida o’quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, xulosalar chiqarish, o’z fikrini bayon qilish, uni asoslagan holda himoya qila bilish, sog’lom muloqot, munozara, bahs olib borish ko’nikmalari shakllanib, rivojlanib boradi.

Bu masalada amerikalik psixolog va pedagog B.Blum bilish va emotsional sohalardagi pedagogik maqsadlarning taksonomiyasini yaratgan. Uni Blum taksonomiyasi deb nomlanadi. (Taksonomiya-borliqning murakkab tuzilgan sohalarini tasniflash va sistemalashtirish nazariyasi). U tafakkurni bilish qobiliyatlari rivojlanishiga muvofiq ravishdagi oltita darajaga ajratdi.

Unga ko’ra tafakkurning rivojlanishi bilish, tushunish, qo’llash, tahlil, umumlashtirish, baholash darajalarida bo’ladi. Shu har bir daraja quyidagi belgilar hamda har bir darajaga muvofiq fe’llar namunalari bilan ham ifodalanadi, jumladan:

Bilish-dastlabki tafakkur darajasi bo’lib, bunda o’quvchi atamalarni ayta oladi, aniq qoidalar, tushunchalar, faktlar va shu kabilarni biladi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe’llar namunalari: qaytara bilish, mustahkamlay olish, axborotni etkaza olish, aytib bera olish, yozish, ifodalay olish, farqlash, taniy olish, gapirib berish, takrorlash.

Tushunish darajasidagi tafakkurga ega bo’lganda esa, o’quvchi faktlar, qoidalar, sxema, jadvallarni tushunadi. Mavjud ma’lumotlar asosida kelgusi oqibatlarni taxminiy tafsiflay oladi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe’llar namunalari: asoslash, almashtirish, yaqqollashtirish, belgilash, tushuntirish, tarjima qilish, qayta tuzish, yoritib berish, sharhlash, oydinlashtirish.

Qo’llash darajasidagi tafakkurda o’quvchi olgan bilimlaridan faqat an’anaviy emas, noa’nanaviy holatlarda ham foydalana oladi va ularni to’g’ri qo’llaydi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe’llar namunalari: joriy qilish, hisoblab chiqish, namoyish qilish, foydalanish, o’rgatish, aniqlash, amalga oshirish, hisob-kitob qilish, tatbiq qilish, hal etish.

Tahlil darajasidagi tafakkurda o’quvchi yaxlitning qismlarini va ular o’rtasidagi o’zaro bog’liqliklarni ajrata oladi, fikrlash mantiqidagi xatolarni ko’radi, faktlar va oqibatlar orasidagi farqlarni ajratadi, ma’lumotlarning ahamiyatini baholaydi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe’llar namunalari: keltirib chiqarish, ajratish, tabaqalashtirish, tasniflash, taxmin qilish, bashorat qilish, yoyish, taqsimlash, tekshirish, guruhlash.

Umumlashtirish darajasidagi tafakkurda o’quvchi ijodiy ish bajaradi, biror tajriba o’tkazish rejasini tuzadi, birnechta sohalardagi bilimlardan foydalanadi. Ma’lumotni yangilik yaratish uchun ijodiy qayta ishlaydi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe’llar namunalari: yangilik yaratish, umumlashtirish, birlashtirish, rejalashtirish, ishlab chiqish, tizimlashtirish, kombinastiyalashtirish,

yaratish, tuzish, loyihalash.

Baholash darajasidagi tafakkurda o'quvchi mezonlarni ajrata oladi, ularga rioya qila oladi, mezonlarning xilma-xilligini ko'radi, xulosalarning mavjud ma'lumotlarga mosligini baholaydi, faktlar va baholovchi fikrlar orasidagi farqlarni ajratadi. Bu tafakkur darajasiga muvofiq fe'llar namunalari: tashxislash, isbotlash, o'lchash, nazorat qilish, asoslash, ma'qullash, baholash, tekshirish, solishtirish, qiyoslash.

Interfaol usullar ko'p turli bo'lib, ularning hammasi ham har qanday progressiv usullar kabi eng avvalo, o'qituvchidan mashg'ulot oldidan katta tayyorgarlik ko'rishni talab qiladi.

Interfaol mashg'ulotning ushbu jadvalda ko'rsatilgan ayrim jihatlarini tahlil qilish asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

1. O'quv rejadagi fanlarni o'qitishda qaysi mavzular bo'yicha interfaol darslar tashkil qilish maqsadga muvofiqligini hisobga olish zarur. Bunda hap bir mavzu bo'yicha mashg'ulotning maqsadiga to'liq erishishni ta'minlaydigan interfaol yoki an'anaviy mashg'ulot turlaridan foydalanish ko'zda tutiladi.
2. Interfaol mashg'ulotning samarali bo'lishi uchun o'quvchilar yangi mashg'ulotdan oldin uning mavzusi bo'yicha asosiy tushunchalarni va dastlabki ma'lumotlarni bilishlarini ta'minlash zarur.
3. Interfaol mashg'ulotda o'quvchilarning mustaqil ishlashlari uchun an'anaviy mashg'ulotga nisbatan ko'p vaqt sarflanishini hisobga olish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Internet manbalari:
2. www.uz **sayti**
3. Ziyonet ta'lim tarmog'i

BOSHLANG’ICH SINF ONA TILI DARSLARIDA QO’LLANILADIGAN METODLAR

Maratov Yo`ldosh Qo’shayevich
Xorazm viloyati Bog`ot tumani 21-son
maktab boshlang’ich ta’lim o’qituvchisi
Durdiyeva Navbahor Otaxonovna
Xorazm viloyati Bog`ot tumani 21-son
maktab boshlang’ich ta’lim o’qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Ona tilini o’qitishda o’qituvchi bilan o’quvchining birgalikdagi faoliyatini tashkil etish shakllari, metodlari va usullari ta’lim tizimining takomillashuvi haqida ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so`zlar: Bayon qilish metodi, suhbat metodi, muammoli o’qitish mctodi, mustaqil ish metodi, analiz-sintez metodi, induksiya metodi, deduksiya metodi.

Ona tilini o’qitishda o’qituvchi bilan o’quvchining birgalikdagi faoliyatini tashkil etish shakllari, metodlari va usullari ta’lim tizimining takomillashuvi bilan bog’liq holda rivojlanib, yangilanib bormoqda.

Bayon qilish metodi ona tili darslarida qo’llangan asosiy metodlardan biri bo’lgan. Bunda o’qituvchi bayon qilishdan oldin o’quvchilarning o’rganilayotgan mavzu yuzasidan bilimlarini aniqlab olgan. Bu o’quvchilarni o’qituvchi bayonini kuzatib, tinglab borishga, faol bo’lishga undagan. O’qituvchining bayoni, ya’ni bayon qilish metodida grammatik mavzuning xususiyatidan kelib chiqib, o’qituvchi ma’lumotlarni o’z so’zlari bilan bayon qilib bergan. Bunda o’qituvchi zimmasiga o’rganilayotgan grammatik mavzuning muhim o’rinlarini aniq, lo’nda, misollar tahlili bilan izchil bayon qilib berish vazifasi yuklangan. Boshlang’ich sinflarda bayon qilish metodi o’quvchilarning yoshi va eslab qolish holatidan keiib chiqqan holda 3—5 daqiqaga mo’ljallangan, Bayon qilish metodini qo’llash holatlari hozir ham uchraydi.

Suhbat metodi boshlang’ich sinflarda ona tilini o’qitishda keng qo’llaniladigan va shu bosqich o’quvchilari tabiatiga mos metod sanaladi. Suhbat metodi ***savoljavob metodi*** deb ham yuritilgan. Suhbat metodi o’qituvchidan mavzuning xususiyatini o’zida aks ettirgan o’quv materialini topishni, grammatik mavzuning muhim belgilarini aniqlash, ularning o’xshash va farqli jihatlarini ajratish, o’xshash va farqli jihatlariga qarab guruhlash, umumlashtirishga, xulosa chiqarishga yo’naltirilgan savollar tuzishni, ularni o’quvchilarga izchil berib borishni talab etadi.

Boshlang’ich sinflarda suhbat metodining **muammoli o’qitish mctodi** sifatida qo’llanilishi ta’limda o’quvchilarni faollashtirishga katta ta’sir ko’rsatadi. **Muammoli o’qitish metodiga** amerikalik pedagog va psixolog Dyun 1894yilda asos solgan. Bu metodning maqsadi ilmiy tushunchalarni o’zlashtirishga yordam berishgina emas, balki o’quvchilarning bilish qobiliyatini ham rivojlantirish, ijodiy qobiliyatlarini o’stirish hamdir. Bunda suhbat davomida o’qituvchining topshirig’i bilan o’quvchining oldiga biror muammo qo’yiladi va darsda muammoli vaziyat yaratiladi. Bu muammoni o’quvchi oldin egallagan bilimlari asosida hal etadi. Boshlang’ich sinf o’quvchilarining hayotiy tajribalari kamligi sababli o’qituvchi muammoni hal qilishga yordamlashuvchi savollar beradi. Muammoni o’quvchi hal qila olrnasa, uni o’qituvchining hal qilishiga to’g’ri keladi. Shuning uchun boshlang’ich sinfda muammoli o’qitish metodi ***yarim izlanishli muammoli metod*** deb ham yuritiladi. Masalan, muammoli o’qitish metodini leksiksemantik va grammatik/nashqlarni tashkil etishda ham qo’llash mumkin. Bu metoddan 1smfdan boshiab foydalanish mumkin. Bu metod „Tovush va harf’ mavzusini o’rganayotganda tovushning so’z ma’nosini farqlashdagi vazifasini tushuntirishda, „So’z ma’nosi», „Nutq va gap» mavzularini o’rganishda ham qo’llanadi. Masalan, „So’z ma’nosi» mavzusini o’rganish uchun xattaxtaga turli ma’nodagi, ya’ni turli so’z turkumiga kiradigan so’zlar aralash holda yozib qo’yiladi.

Analiz-sintez metodi savod o’rgatish darslariga rustuzem maktablari va tatar o’qituvchilarining faoliyati orqali kirib kelgan. O,na tili ta’limi jarayoniga analiz — tahlil grammatik hodisaning muhim belgilarini aniqlash maqsadida, o’rganilgan grammatik tushunchaning yangi qirralarini ochish va mustahkarnlash maqsadida tatbiq etiladi. Fonetik, leksik, morfologik va sintaktik tahlil shu metodning amalda namoyon bo’lishidir. Sintez qismlarga bo’lib o’rganilgan grammatik materialni yaxshilashdir. Masalan, ot, sifat, fe’l, son kabi so’z turkumlari o’rganilayotganda

ularga oid so'zlar berilib, ular ishtirokida gap tuzish, aralash berilgan so'zlardan gap tuzish, aralash berilgan gaplarni voqealar rivoji asosida tartiblashtirib matn tuzish, mazmunan tahlil qilingan rasm asosida hikoyacha tuzish kabi ishlarda sintez metodi namoyon bo'ladi. Analizsintez metodida ham o'quvchilarni faollashtirish o'qituvchining o'quvchilarga beradigan savol va topshiriqlariga, ishni tashkil etish shakllariga bog'liq bo'ladi.

Induksiya metodida o'qwchilar o'qituvchi tavsiya etgan til dalillarini kuzatadi, tahlil qiladi va shu asosda xulosa va ta'riflar keltirib chiqaradi.

Deduksiya metodida o'quvchi tayyor qoida — ta'rif bilan tanishadi va uning mohiyatini tii dalillari asosida ochadi.

Bu metodlarning samarasi o'qituvchining savoJtopshiriqlari mazmuni grammatik hodisaning muhim tomonlariga yo'naltirilganligiga, izchilligiga, faoliyatni tashkil etish shakllariga, o'quv vositalari (darslik, turli xarakterdagi lug'atlar, rasm, jadvaMar, texnik vositalar)ga bog'liq bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda yuqoridagi barcha metodlarning muvaffaqiyati o'qituvchining beradigan savoltqpshiriqlariga bog'liq. Yo'1yo'lakay duch kelgan savollar bilan kichik yoshdagi o'quvchining anglash faoliyatini ishga solish kutilgan natijani bermaydi.

So'nggi yillar davomida ta'lim tizimiga an'anaviy metodlar bilan birga zamonaviy pedagogik texnologiya usullari kirib keldi. Ulardan ona tili ta'limi jarayonida foydalanish bo'yicha yutuqlar qo'lga kiritildi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Internet manbalar
2. Aim.uz sayti
3. Abiturtest.uz sayti

PEDAGOG FAOLIYATIDA KOMPETENTLIK DARAJASINING AHAMIYATI

Umarova Go‘zal Xayrullayevna,
Matematika-informatika fani o‘qituvchisi,
Shonazarova Oygul Tilovqobil qizi
Boshlang‘ich ta’lim fani o‘qituvchisi
Navoiy viloyat Xatirchi tuman
4-umumta’lim maktab o‘qituvchilari

***Annotatsiya**. Ushbu maqolada bugungi kun pedagog faoliyatida kompetentlik darajasining ahamiyati keng yotirilgan.*

***Kalit so‘zlari:** kasbiy kompetentlik, shaxsiy kompetentlik, kreativ kompetentlik, informatsion kompetentlik, o‘qituvchi, dars.*

***Аннотация.** В данной статье широко раскрыто значение уровня компетентности в педагогической деятельности.*

***Ключевые слова:** профессиональная компетентность, личная компетентность, творческая компетентность, информационная компетентность, учитель, урок.*

***Annotation.** This article widely reveals the importance of the level of competence in pedagogical activity.*

***Key words:** professional competence, personal competence, creative competence, information competence, teacher, lesson.*

Ta’lim jarayonida o‘qituvchi o‘zining tutgan o‘rnidan oqilona va odilona foydalanib, o‘quvchilarda uyushqoqlik, mehnatsevarlik, o‘zaro hurmat kabi axloqiy fazilatlarni, o‘qishga ongli munosabat, o‘z faoliyatini maqsadli yo‘lga qo‘yish kabi aqliy sifatlarni, shu bilan birga, o‘z diqqatini boshqarish, xulqini idora etish, o‘zini tuta bilish, qiyinchiliklarni yengish kabi irodaviy fazilatlarni shakllantirishi lozim.

O‘qituvchi darsni qanchalik ijodiy tashkil etishga urinmasin, o‘quvchilarning aqliy faolligi ta’minlamasa, o‘zaro hamkorlik yo‘lga qo‘yilmasa, ma’naviy barkamol insonni, shaxsni talab darajasida tarbiyalash ishida kamchiliklar saqlanib qolaveradi.

Davlatimiz tomonidan pedagoglar malakasini oshirishga katta e’tibor qaratilib, oliy toifali mutaxassislar safini kengaytirishga bo‘lgan talab ortib bormoqda. Bugungi kunda o‘qituvchining o‘z malakasini oshirib borishi, zamonaviy texnologiyalar bilan qurollanishi eng dolzarb muammolardan biridir. Zamonaviy maktab o‘qituvchisining xislatlari, uning ijodiy faoliyatida shakllanib, asosan, amaliy ishlarda, pedagogik tajribalarni egallash jarayonida o‘sib-rivojlana boradi.

Hozirgi jamiyatimizda o‘qituvchining mustaqil ravishda bilimlarni egallab, o‘z malakasini oshirib borishi – bir tomondan o‘qituvchilar faoliyatining borgan sari naqadar muvaffaqiyatli takomillashib borayotganligini ko‘rsatsa, ikkinchi tomondan, muhim vazifa ekanligidan dalolat beradi, chunki bu kechiktirib bo‘lmas jarayon shaxsni intellektual qashshoqlikdan qutqarib qoladi.

Pedagoglik kasbi, ma’lumki, har kimning ham qo‘lidan kelavermaydi. Pedagogik faoliyatda yutuqlarga faqat shu kasbga qiziqqan, shu faoliyat bilan shug‘ullanishga moyil, kasbiy kompetentlikka ega bo‘lgan pedagoglargina erisha oladi. Biz quyida pedagogning kompetentlik darajasi haqida fikr yuritamiz.

Kompetentlik (lot. competens) – faoliyat talablariga mos kelish, yaroqlilik, layoqatlilik. Mutaxassisning kasbiy kompetentligi – uning kasbiy tayyorgarligi va kasbiy yetukligini baholovchi mezon hisoblanadi.

Kasbiy kompetentlik tushunchasiga nisbatan ilmiy doirada turli munosabatlar ilgari suriladi. U mehnat subyektiga nisbatan aniq faoliyat talablari yoki aynan, subyekt aniq faoliyatining o‘ziga xos jihatlariga nisbatan munosabatini tavsiflovchi xususiyat sifatida qo‘llaniladi. Masalan, tadqiqotchi olim E.F.Zeer kasbiy kompetentlikning funksional taraqqiyotini tadqiq qilish, kasbiy kamolotga erishish chog‘ida kompetentlikning turli ko‘rinishlari integratsiyalashib borishini va ularning kasbiy muhim shaxs sifatlari bilan aloqasi kuchayib borishini ko‘rsatdi.

Xususan, kasbiy kompetentlikning asosiy darajalariga kasbiy tayyorgarlik va tajriba, o‘zini o‘zi anglash, o‘z kuchiga ishonish, o‘zga insonlar tomonidan ko‘rsatilgan kamchiliklarni to‘g‘ri qabul qilish va shu kabi boshqa kasbiy kamolotni belgilab beruvchi shaxs xususiyatlarini kiritadi.

Yuqorida qayd etilgan fikrlarning tahlili pedagogning kasbiy kompetentligini shaxsiy, ijtimoiy, kreativ, metodik kompetentlik kabi qator o‘ziga xos xususiyatlar majmuasi sifatida to‘liq izohlanishiga imkon beradi.

Shaxsiy kompetentlik – shaxsning ijtimoiy dunyoqarashi, ilmiy va intellektual salohiyati, kreativligi, shaxslararaaro muloqot – munosabatlariga faol kirisha olishi, muammolarni hal etishga turlicha yondashuvi, kasbiy faoliyat talablariga muvofiq shaxsiy va kasbiy sifatlarining shakllanganlik darajasi, faol hayotiy va fuqarolik pozitsiyasining qaror topganligi kabi mezonlar bilan belgilanadi.

Metodik kompetentlik – o‘quv-tarbiya va boshqaruv jarayonlarini samarali tashkil etishning shakl, metod va vositalarini bilish, o‘zlashtirish, amalda qo‘llash, kasbiy faoliyat natijalarini kvalimetrik tahlil eta olish, ilg‘or pedagogik va xalqaro tajribalarni o‘rganish, o‘quv-tarbiya jarayonini loyihalashtirish, muvaffaqiyatli amalga oshirish ko‘nikmalari bilan tavsiflanadi.

Kreativ kompetentlik (inglizcha «create» – yaratuvchanlik, ijodkorlik) – yangilik yaratish, ijodkorlik, tashkilotchilik kabi ko‘nikmalarga ega bo‘lishdir. Kreativ kompetentlik faqat yangi g‘oyalarni yaratish uchungina emas, balki shaxsning hayot tarzi yoki ichki dunyosining rivojlanishida muhim o‘rin tutadi.

Informatsion kompetentlik – zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari vositasida shaxsiy va kasbiy faoliyati bilan bog‘liq ma’lumot, axborotlarni mustaqil izlash, tahlil qilish, tanlash, qayta ishlash va zaruriy axborotlarni uzatish ko‘nikmalarining shakllanganlik darajasidir.

Mazkur jarayonlarda pedagog shaxsining kasbiy faoliyat sohasiga yo‘nalganligi, shaxsiy imkoniyatlari, kasbiy bilim, malaka, ko‘nikmalari, kasbiy sifatlar va mehnat tajribasi o‘rtasidagi uyg‘unlik va innovatsion jarayonlarning faoliyat sohasiga nisbatan integratsiyalashuvini ta’minlanishi innovatsion kompetentlikni rivojlantirishdagi yetakchi omillar sifatida baholanadi.

Yoshlarni o‘qitish va tarbiyalash kabi murakkab masalalarni muvaffaqiyatli hal qilish ko‘p jihatdan o‘qituvchining g‘oyaviy e’tiqodi, professional mahorati, bilimdonligi, madaniyati va kompetentligiga bog‘liq ekan bugungi kun o‘qituvchilari o‘z kasbiga ma’suliyat bilan yondashishlari, ota-onalar va xalq ishonchini o‘lashlari uchun o‘z ustida tinimsiz ishlab, bilimlarini boyitib, tajribalarini oshirib borishlari lozim. Zamonaviy pedagog o‘quvchiga ta’sir etish, uning istaklarini, e’tiqodini, qiziqishi va imkoniyatlarini shakllantira bilishi kerak.

Zero, zamonaviy maktabga yuksak ma’naviyatli, faol, izlanuvchan pedagog – ustoz kerak.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. Muslimov N.A. va boshqalar. Kasb ta’limi o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini shakllantirish texnologiyasi. Monografiya. – T.: «Fan va texnologiya» nashriyoti, 2013.

2. Muslimov N.A., Usmonboeva M.H., Sayfurov.D.M., To‘rayev A. B. Pedagogik kompetentlik va kreativlik asoslari – Toshkent, 2015.

BOSHLANG‘ICH SINFLARDA ONA TILI O‘QITISHDA HUSNIXATGA O‘RGATISH MUAMMOSI

Xudayberganova Sadoqat,
Xorazm viloyati Qo`shko`pir tumani
24-maktab boshlang`ich sinf o`qituvchisi
Arslonova Mehribon,
Xorazm viloyati Qo`shko`pir tumani
24-maktab boshlang`ich sinf o`qituvchisi
Abdullayeva Nafosatxon,
Xorazm viloyati Qo`shko`pir tumani
24-maktab boshlang`ich sinf o`qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilariga ona tili fanining o‘qitilishi, o‘quvchilarning fanni chuqur egallashida nimalarga e’tibor berish zarurligi, xat-savod ishlari hamda chiroyli yozuv, husnixatga o‘rgatish masalasi haqida so‘z boradi.
Kalit so‘zlar: bilish usullari, aniq tajriba, beixtiyor kuzatuv, husnixat, texnika asri.

Har bir xalq, millatning ertangi kuni o’sib kelayotgan yosh avlodning bugun qanday ta’limtarbiya olayotgani, ularning har tomonlama yetuk va barkamol insonlar bo’lib yetishishiga bog’liq. O’quvchilarni har tomonlama yetuk va barkamol bo’lib yetishishi maktabdagi ta’lim va tarbiyani birga uzviy olib borishga bog’liq bo’lib, unda o’quvchilarning tafakkur qilish faoliyati, erkin fikrlay olishi, o’zgalar fikrini anglash, o’z fikrini og’zaki va yozma ravishda ravon bayon qila olish, jamiyat a’zolari bilan erkin muloqotda bo’la olish, milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiya topish, barcha fanlarni chuqur va izchil ravishda o’rganish vazifalari amalga oshiriladi. Shu o’rinda barcha fanlarni puxta, mukammal egallashlari, keng dunyoqarashga ega bo’lish bilan birga ularning chiroyli yozuvlari ustida ham ishlash kerak.

Odatda o’quvchilarning chiroyli yozuvi haqida gap ketganda, chiroyli yozish yaxshi, lekin, savodxonlik uchun zaruriy shart emas deb, yozuvning mazmunigagina e’tibor bermaslik lozim. Ayniqsa, bu jarayonni, ya’ni chiroyli yozuv, husnixatda yozish malakalari boshlang’ich sinflarda katta e’tibor bilan, yetarlicha ahamiyat berib o’rgatib boriladi. Chunki, chiroyli yozuvga o’rgatish bilan o’quvchilarni go’zallikka va puxtalikka o’rgatgan bo’lamiz. Yana bu masalaga biz o’zbek millatining o’ziga xosligini hisobga olgan holda yondoshadigan bo’lsak, tarixga bir nazar tashlaymiz. Haqiqatdan ham, tarixda ziyoli olimlar uchun hattotlik xuddi shoirlik kabi odatiy hol hisoblangan. Navoiy asarlarida zeru-zabari joyiga keltirib yozilgan husnixatlar, maqtalgan misralarni ko’rishimiz mumkin. Shoirning ta’kidlashicha, hattotlar sultoni bo’lgan Sultonali Mashhadiy nasta’liq xatini ajoyib san’at darajasiga ko’targan. Husnixatga e’tibor millatimizga singib ketganini ko’rsatadigan holatlar juda ko’plab topiladi.

Masalan, tadbirkor odam biror bir mavqeyi baland kishiga xat yozsa, iloji boricha chiroyli yozishga va shu bilan o’zi haqida yaxshiroq taassurot qoldirishga harakat qiladi. Hozir texnika asri, hamma joyda kompyuter texnologiyalaridan foydalaniladi, xat-xabarlar ham kompyuterlar orqali amalga oshiriladi, degan fikrlar ham bo’lishi tabiiy. Lekin shunday texnika asrida ham, kompyuterlashgan davrda ham insonlarning insoniyligi, ularning qalb go’zalligi texnologiyalashmagan. Kishining qandayligini bilib olish uchun uning chiroyli og’zaki nutqi va husnixatiga qarab ham baho berish mumkin. O’zimizdan kelib chiqib masalaga qaraydigan bo’lsak, yozuv xatimizning xunukligidan o’zimiz ham uyalamiz. Nima uchun shundayligini bilasizmi?

Gap shundaki, bizning millatimiz sharqona an’analarga sodiq qolgan holda, go’zallik orqali o’zining muayyan qirralarini namoyon etishni va bunday qirralarni tushunishni biladi. Shuning uchun ham husnixat odamni komil inson bo’lib yetishishida alohida o’rin tutadi. Chiroyli yozishning ahamiyatini ta’kidlovchi yana boshqa jihatlar ham bor. Masalan, insonlar xatining yotiqligi, burchagi, dona-donaligi, o’rtadagi harflar oralig’i, harflarning hajmining katta-kichikligi va hokazolarga qarab, ularning harakter xususiyatlarini bilib olish mumkinligini ko’rsatuvchi manbalar bor.

Bundan ko’rinib turibdiki, inson xarakteri shakllanishida go’zal xatning alohida o’rni bor. Bu o’rinda faylasuflarning aytishicha, bolalikda har bir yaxshi ishni bajarishni tinmay mashq qildirib borilsa, u mashqning oxiri natijasi odatga aylanadi, odat esa xarakterni shakllantiradi, xarakter

uning kelgusidagi taqdirini belgilaydi. Shunga e’tiborni qaratib, bu naqadar to’g’ri gapligiga amin bo’lamiz. Haqiqatdan ham, o’quvchilarga chiroyli yozuvni tinmay mashq qildira olsak va odatiy holga aylantirsak, yuqoridagi maqsadga erishgan, yoshlarni komil inson bo’lib yetishishida muhim qirrani rivojlantirgan bo`lamiz

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1.G’ulomov M. “Husnixat metodikasi”, Toshkent - 2006.
2.Ikramova R. “Grammatika, imlo qoidalari va nutq o’stirish”, Toshkent
3.Mashrapova U, Umarova M, Boynazarova D. Ona tilini o’qitish metodikasi. O’qituvchilar qo’llanmasi. Toshkent - 2005.

МЕТОДЫ И ИГРЫ, ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ ДЛЯ ОРГАНИЗАЦИИ ИНТЕРЕСНЫХ УРОКОВ РУССКОГО ЯЗЫКА

Норбекова Шахноза Бойбековна
Навоийкая область, г.Зарафшан
Учитель русского языка 4 школы
Холмуродова Умида дочь Сувонкула
Сатторова Мадина Анваровна
Навоийкая область, г.Зарафшан
Учителя русского языка 13 школы

Аннотация: В данной статье рассказывается о методах и играх, используемых в интересной организации уроков русского языка.
Ключевые слова: картинки, грамотность, компьютер, исследование, интернет, ДТС...

Целью общения к игре на уроке является приобретение конкретных практических навыков, закрепление их на уровне моторики, перевод знаний в опыт. При использовании дидактических игр решаются и воспитательные задачи, например, воспитание терпения и терпимости, формирование аккуратности и умения доводить начатое дело до конца; в групповой работе — развитие умения работать сообща, прислушиваясь к мнению других учеников, терпимо относясь к критике в свой адрес, деликатно отзываясь об ошибках своих товарищей; приобретаются навыки публичных выступлений, желание и умение добиваться поставленной цели. Игра на уроке может стать очень серьезным занятием. В этом случае за внешней кажущейся легкостью использования элементов игровых технологий на уроке стоит кропотливая подготовительная работа учителя. В структуру игры как на уроках русского языка и литературы, географии и ОБЖ в среднем звене и на уроках окружающего мира, чтения в младшем звене органично входит планирование, реализация цели, а также анализ результатов, в которых личность полностью реализует себя как субъект. Мотивация игровой деятельности обеспечивается ее добровольностью, возможностью выбора и элементами соревновательности, удовлетворением потребности в самоутверждении, самореализации.

В настоящее время возрастает потребность в кадрах, в совершенстве владеющих компьютерами и Интернетом, а также в достаточной степени владеющих иностранными языками. Решения, принятые нашим правительством по этому поводу, подчеркивают необходимость подготовки таких компетентных кадров во всех аспектах. Поэтому в школах необходим инновационный подход к преподаванию всех предметов. Если предмет русского языка будет организован с использованием интерактивных методов, то уровень владения учащимися повысится. Рекомендуются следующие методы:

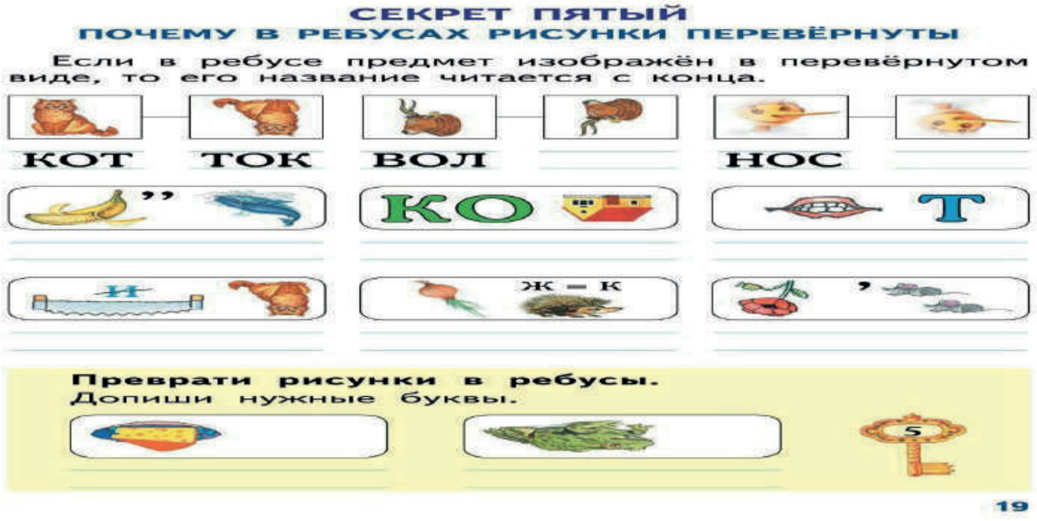

«Лингвистический» метод. Методика обучения, направленная на развитие мыслительных способностей учащихся, формирование эстетических вкусов и творческих способностей. Стулья в комнате расставлены спиной к спине.Учащиеся также рисуют, повернувшись спиной друг к другу. В этом методе в своей форме первый ученик описывает сцену, а его друг ее фотографирует. Во время диктанта учащиеся по очереди, а когда рисунок нарисован, его описывают.

Метод «мысленного текста». Этот метод используется для проверки сознания учащихся после ознакомления с текстом, данным в учебнике, или для закрепления текста, данного в качестве домашнего задания. Благодаря этому методу память учащихся укрепляется. Для этого учащимся раздается лист бумаги с написанным на нем текстом. Некоторые слова и цифры в тексте будут изменены. Учащиеся находят эту ошибку и помещают ее в таблицу под текстом.

Эффективность:

-Увеличивается интеллект;

- развивает навыки самостоятельного мышления;
- Развивается сравнительное обучение.
- Развитие словарного запаса.

Интерактивный метод обучения реализуется каждым преподавателем на уровне имеющихся инструментов и возможностей. Только если учитель знает уровень конкретных условий учащихся, он может повысить их знания и учебную активность.

Для старшеклассников по развитию оперативной памяти можно применять различные виды диктантов: зрительные, словарные, лексические, литературные и т.д. Также использование заданий творческого характера таких , как : «Помоги герою », «Чтобы сделал ты ?»,»Дополни реплики по- своему» и т.п. Одним словом, современному учителю необходимо знать требования предмета ДТС и соответствующим образом направлять учебный процесс, разрабатывать темы и модули исходя из этих требований. Для реализации образовательной цели и разработки системы и содержания деятельности для достижения намеченных результатов педагог должен также знать содержание и требования низшей ступени образования, то есть с непрерывностью и целостностью образования. быть хорошо знакомым.

Использованная литература:

1. Лысова О. Игры со словами//Начальная школа. 2007. № 18.
2. Энциклопедический словарь «Юного филолога» М.:Педагогика 1984 г.

ДАРС ЎТИШ ЖАРАЁНИДА ИНТЕРФАОЛ МАШҒУЛОТ ТУРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ

Яхшимуротова Адиба Илхомовна
Янгибозор тумани 1 сон мактаб 1 тоифа информатика
ўқитувчиси Ортиқова Нилуфар Абдурахимовна ва
2 тоифа информатика ўқитувчиси

Аннотация: Педагогик мулоқат ўрнатиш учун замонавий, инновацион технологиялардан фойдаланиш эхтиёжи туғилди. Бу технологиялардан бири интерактив дарс усулларидир.
Калит Сўзлар: Қор бурон, асалари галаси, галереяни айланиш, академик мунозара.

Интерфаол усул дарсларни қизиқарли сермазмун, энг муҳими самарали қилиб ўтказишдир. Интерактив сўзи лотинча сўз бўлиб “интер” ўзаро, “ақт” мулоқат, яқинлик деган маънони билдиради. Бунда талабаларнинг билими ортади, шахсияти ривожланади ва ўқув жараёнининг махсулдорлиги кўпаяди. Маълумки яхши ўзлаштириш учун шунчаки тинглаб, ёзиб ўтириш етарли эмас, балки шу материл устида фаол ишлаш, ўйлаб кўриш мухокама қилиб чиқиш, ёрдамчи вазифаларни бажариши керак.

Хозирги пайтда биз педагогларнинг асосий вазифаларимиздан бири ўқувчида мустақил шуғулланиш малакасини ҳосил қилишидир. Интерактив усулларидан фойдаланилганда ўқувчиларнинг барча психик жараёнлари идрок онг, диққат, хотира, сезги, ақл, тасаввур, тафаккури ишга тушиб, муаммони ечиш учун излашга, қидиришга, фикрини ривожлантиришга йўналтирилади. Бунда материални ўзлаштиришга бўлган эхтиёж, майл ортиб боради ва натижа ҳам самарали бўлади. Интерактив усуллар амалий машғулот вақтида ўтказиб, маъруза билимларини чуқурлаштириш, кенгайтириш, аниқлаштириш мусаҳкамлаш ва ривожлантириш учун мулжалланган.

Интерфаол усулларга қуйидагилар киради: Қор бўрон, асалари галаси, мия хужуми, можаро методи, думалоқ стол, галереяни айланиш, стол ўртасидаги ручка, муаммоларни ҳал қилиш методи, ўн босқичли интервью, академик мунозара. Интерфаол машғулотларининг афзалликлари: Қатнашчиларга ўз ғоялари ва фикрлари билан кўпроқ ўртоқлашиши уларнинг бир биридан ўрганиши учун имкон беради. Кичик гурухларда қатнашчилар катта гуруҳда айтишлари мумкин бўлган фикрлардан бошқача фикрларини айтишлари мумкин. Диққат марказини педагогдан қатнашчиларга кўчиради. Қатнашчиларни ўз устларида кўпроқ масъулият олишга мажбур қилади.

Можаро методи; Ахлоқий тарбия мавзуси бўйича муаммоли вазият кўринишидаги топшириқ берилади. Шу топшириқни таҳлил қилиб, тез қарор қабул қилиши зарур. Ёки психологиядан диққат мавзуси бўйича турли муаммоли вазиятлар берилиши мумкин. Бу метод ўқувчиларга тез фикирлашни ва фавқулодда вазиятларда ишлашни ўргатади.

Думалоқ стол методи: топшириқ ёзиб қўйилган қоғоз варағи давра бўйлаб ўтказилади. Хар бир ўқувчи ўзининг жавоб вариантини ёзиб қўяди ва варақни бошқа ўқувчига узатади. Жавоблар тугагач, мухокама бўлади. Нотўғри жавоблар ўчирилади, тўғри жавоблар сонига қараб ўқувчилар баҳоланади.

Уч босқичли интервью: гурух 3га бўлинади: педагог укувчи эксперт. Хар бир гуруҳ шу ролларини эгаллайди. “Ўқитувчи” гуруҳи мавзу бўйича савол ва топшириқлар бериши, “Укувчи” гурухи жавоб бериши, “эксперт”гурухи уларни бахолаши зарур. Эксперт уч бўлимга бўлиб баҳолайди: Нималар тўғри қилиди. Нималар нотўғри қилинди. Қандай қилиш керак эди. Бу метод ўқувчиларга сўраб сариштириш, педагогик мулоқот обиб бориш, билим ва малакаларни текшириш ва бахолашни ўргатади.

Ручка стол ўртасида: Гуруҳга топшириқ берилади. Ҳар бир ўқувчи ўз жавоб вариантини варақ қоғозга ёзиб, уни қўшнисига узатади, ўз ручкасини столнинг ўртасига суриб қўяди. Жавобни билмайдига ўқувчи қоғозни кейингисига узатиб ручкасини ўзида олиб қолади. Жавоб вариантлари ёзилган қоғоз ўқтувчига берилади ва биргаликда муҳокама қилинади. Бу методда ўқтувчи машғулотга ким тайёр, ким тайёр эмаслигин кўриб туради. Масалан: Тарбия усулларини белгилаб беринг.

Галереяни айланиш методи: Кичик гуруҳга битта муаммо таклиф этилади. Ҳар бир гуруҳ 10 мин давомида ўз фикрларини ёзадида, жавоб ёзилган варақларни иккинчи гуруҳ билан

алмаштиради. Кейинги гуруҳ олдинги гуруҳнинг жавобларнин баҳолаши ва жавоб тўлиқ бўлмаса, ўз жавоби билан тўлдириши керак.

Қор бўрон методи: Бунда икки гуруҳ ўқувчилари бир муаммо ёки вазиятни муҳокама қилиб энг кўп миқторда тўғри жавоблар олиш кўзда тутилади. Ҳар бир тўғри жавоб юмалоқланган қор куринишида ўша гуруҳга балл тариқасида ёзиб қўйилади. Энг кўп балл олган гуруҳ аъло бахоланади.Критик вазиятни таҳлил қилиш: Бирор бир ташвишли муаммоли вазият муҳокама қилиниши кўзда тутилади. Бунда нимани бошқача қилиш керак эди. Нима учун бу хатога йул қўйилди. Хатони такрорламаслик ёки тузатиш учун нималар қилиш лозим, деган масалалар кўриб чиқилади.Хулоса қилиб айтадиган бўлсак ҳар бир метод ўқувчини фаоллаштиришга йуналтирилган. Ҳар бир методдан унумли фойдаланилса дарслар самарали ва сермазмун бўлади.

Фойдаланилган адабиётлар

1) Толипов У.Қ Усмонбоева М. Педагогик технологияларнинг тадбиқий асослари Бухоро, 2008.

2) Мажитова Ш.Инновационнқе педагогические технологии. Т.,2006.

3) Ишмухаммадов Р.,Абдуқодиров А, Пардаев А. Таълимда инновацион технологиялар Т., истеъдод 2008.

TEXNOLOGIYA DARSLARINI TASHKIL ETISHNING DIDAKTIK TAMOYILLARI

Atajonova Manzura Matchonovna
Xorazm viloyati Bog‘ot tumani 21-son
maktabning Texnologiya fani o‘qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada umumiy o‘rta ta’lim muassasalarida texnologiya darslarini didaktik tamoyillarga asoslanib o‘qitishning mazmuni yoritilgan. O‘quvchi shaxsi faoliyatini to‘g‘ri tashkil etish borasida so‘z yuritilgan.

Kalit so‘zlar: Didaktik tamoyillar, onglilik va faollik, tizimlilik va izchillik, nazariya bilan amaliyotni birligi, ko‘rsatmalilik tamoyili, pedagogik faoliyat, o‘zaro muloqot.

Umumiy o‘rta ta’lim uassasalarida texnologiya fani quyidagi tamoyillarga asoslanib o’qitiladi.

Texnologiya darslarini onglilik va faollik tamoyili aosida o’qitish - o‘quvchilarda ilmiy bilimlarni hamda ularni amalda qo‘llash metodlarini ongli va faol egallab oladigan, ularda ijodiy tashabbuskorlik va o‘quv faoliyatida mustaqillik, tafakkur, nutqi rivojlanadigan bo‘ladi.

O‘quvchilardagi mavjud bilim va ko‘nikmalariga tayanib, obrazli taqqoslash usulidan foydalanib, har bir so‘z va gapning tom ma’nosini ochib berish qoidasi.

O‘quvchilarning o‘zaro o‘qitish kuchidan unumli foydalanib, qo‘yilgan savollarga jamoa bo‘lib javob topish qoidasi. O‘quv fanini hech qachon dars markaziga qo‘ymay, dars markazida doimo o‘quvchi turishini, uning shaxsi hakllanayotganini bilgan holda talabaga ta‘limiy ta‘sir o‘tkazish qoidasi. Berilayotgan bilimni har tomonlama tahlil qilib berish yo‘li bilan bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish qoidasi.

Texnologiya darslarida ilmiylik va tizimlilik tamoyili - o‘quvchilarga o‘rgatish uchun ilmiy jihatdan asoslangan, amalda sinab ko‘rilgan ma’lumotlar berilishini talab etadi. Ularni tanlab olishda fan va texnikaning eng so‘nggi yutuqlari va kashfiyotlaridan foydalanish kerak. Ilmiy bilimlarni egallash jarayonida o‘quvchilarda ilmiy dunyoqarash, tafakkur rivojlanadi. Har bir darsda o‘qitiladigan o‘quv materialining ilmiy mazmuni keng va chuqur bo‘lishi o‘quvchida nafaqat bilim, balki tafakkur hosil qilishi hamda uning ijodiy qobiliyatini shakllantirishi kerak.

Tizimlilik va izchillik tamoyili asosida o’qitish o‘qitishni shunday tashkil etishni talab etadiki, bunda o‘quv , fanlarini o‘qitish qat’iy mantiqiy tartibda olib boriladi. O‘quvchilar bilim ko‘nikma va malakalarini izchillik bilan egallab boradilar va ayni paytda amaliy vazifalarni hal qilish uchun ulardan foydalanishni o‘rganadilar.

Texnologiya darslarida nazariya bilan amaliyot birligi tamoyili asosida tashkil etish - ilmiy bilimlar kishilarning ishlab chiqarish faoliyati ehtiyojlari asosida paydo bo‘lib, ana shu faoliyatga xizmat qilganligi va hayot bilan bog‘langanligi sababli, bu bilimlarni egallash uchun ularni mazmunan o‘zlashtirish va amalda qo‘llash lozim.

O‘quvchilarni amaliy faoliyatga tayyorlash nazariy bilimlarni egallash jarayonidan boshlanadi. Keyinchalik u tajriba va amaliy mashg‘ulotlarda davom ettiriladi. Nazariya bilan amaliyot birligini bog‘lashning har xil shakllari mavjuddir:

- har qanday bilimning to‘g‘riligi amaliyotda sinalib, tasdiqlanadi;
- amaliyot - haqiqat mezoni, bilishning manbai va tadqiqot natijalarining qo‘llanish ko‘lami;
- to‘g‘ri tashkil qilingan ta’lim-tarbiya hayotdan kelib chiqadi;
- ta’lim-tarbiyaning samaradorligi uning amaliyot bilan qanchalik bog‘liqligi bilan belgilanadi;
- bilim berishning samaradorligi. uning politexnik ta’lim bilan bog‘liqligi bilan belgilanadi berilayotgan bilim hayot bilan qanchalik bog‘lansa, bolalardagi bilim egallash shunchalik ongli kechadi.

Ta’lim va tarbiya birligi birinchi - maktabda o‘quvchi yolg‘iz bilim, ko‘nikma va malakalarni egallabgina qolmaydi, balki har jihatdan mukammal tarbiyalanadi.

Aqliy va jismoniy mehnat jarayonida xarakter xususiyatlari va hatti harakat ko‘nikma va odatlarni tarbiyalaydi. O‘tilayotgan mavzu mazmunidan kelib chiqadigan tarbiyaviy tomonlarini to‘g‘ri belgilash ham uni ta’lim bilan birga bir butunlikda amalga oshirishni ta’minlash juda ahamiyatga ega.

Texnologiya darslarini ko‘rsatmalilik tamoyili asosida tashkil etish - o‘qitishning ko‘rsatmaliligi shuni tasdiqlaydiki, agar o‘quvchilarda o‘rganilayotgan jarayonlarni narsa va hodisalarni bevosita idrok qilish bilan bog‘liq muayyan hissiy amaliy tajriba bo‘lgan taqdirdagina ular bilimlarni ongli

ravishda o‘zlashtiradilar hamda ularda ilmiy tasavvur va tushunchalar hosil qilish mumkun. Bu tamoyil o’qitish jarayonida turli sezgilardan: ko‘rish, eshitish, badan bilan sezish va boshqalardan foydalanishni talab etadi.

Mustahkam va puxta o‘zlashtirish tamoyili asosida tashkil etish - mustahkam va puxta o‘zlashtirish tamoyilda barcha ilg‘or o‘qituvchilar va pedagog olimlarning ko‘p yillik izlanishlari o‘z ifodasini topgan. Unda nazariy bilimlar bilan empirik bilimlar birlashib mustahkamlangan. Bilimlarni mustahkam egallash jarayoni juda murakkab bo‘lib, keyingi yillardagi tadqiqotlar bu jarayonga o‘zgarishlar kiritdi.

Politexnik tamoyili asosida tashkil etish - texnologiya fani bosqichlari orasidagi izchillik politexnik tamoyili katta ahamiyatga ega. Ustaxonalardagi mashg‘ulotlarda o‘smirlar quyi sinflarda o‘zlashtirgan qator politexnik malakalarni qo‘llashi va takomillashtirishi juda muhim.

Texnologiya darslarini unumli mehnat asosida o‘qitish tamoyili ayrim pedagogika nazariyotchilari o‘qitishni unumli mehnat bilan qo‘shib olib borib bo‘lmaydi degan fikrni ilgari surgan edilar. Texnologiya ta’limi darslarida bajariladigan ishlar mashq asosida olib borilsa yetarli bo‘ladi degan noto‘g‘ri fikrni ilgari surgan edilar. Lekin hayot shuni ko‘rsatdiki bu fikr noto‘g‘ri ekanligini ya’ni o‘quvchi o‘z mehnatining yakunini ko‘rgandagina unda mehnatga qiziqish hamda mehnat kishisiga hurmat ortishi isbotlangan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Rasulova Z.D. (2020). Pedagogical peculiarities of developing socio- perceptive competence in learners. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. 8:1, pp. 30-34.

2. Расулова З.Д. (2020). Дидактические основы развития у будущих учителей креативного мышления. European science, vol. 51, no. 2-2, pp. 65-68.

ЭФФЕКТ ОТ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Асланова Махлиё Сирожиддиновна
Холикова Мафтуна дочь Абдурашида
Хаитова Дильбар Пардаевна
Навоийкая область, г.Зарафшан
Учителя русского языка 13-школы

Аннотация: В данной статье описаны методы и преимущества игр, повышающих интерес учащихся к занятиям русским языком, и даны некоторые рекомендации.

Ключевые слова: приемы и игры, интерес, методические рекомендации, синоним, синоним...

Игровые технологии в воспитании и обучении, пожалуй, самые древние. Возможно, именно поэтому дидактическая игра остается очень действенным методом для развития и совершенствования познавательных, умственных и творческих способностей детей. Игра приоткрывает ребенку незнакомые грани изучаемой науки, помогает по-новому взглянуть на привычный урок, способствует возникновению у школьников интереса к учебному предмету, значит, процесс становится более эффективным.

Технология «Зигзаг». При обучении по данной технологии раздаточные материалы усваиваются учащимися индивидуально и в группах. Они учатся работать с учебной литературой и текстами в ходе урока и во внеурочной деятельности. Степень усвоения ими содержания текста отслеживается посредством взаимной беседы, дебатов и различных вопросов, а также быстро оценивается активность и уровень усвоения малых групп.

Преимущество метода:

-есть возможность самостоятельного усвоения большого по объему материала;

- в процессе работы в малой группе укрепляется сплоченность членов группы.

Технология “Тарози”. Эта технология полезна при изучении спорных тем сложного содержания. Он направлен на развитие критического мышления, логики, творческой импровизации, мысленных экспериментов. Данная технология развивает умение аргументировать, формирует достоверное и лаконичное изложение своих доводов в письменной и устной форме, отстаивает свою точку зрения, убеждает оппонентов, учит культуре дискуссии.

Технология «Тарози» может использоваться на разных этапах изучения учебного материала. Но дает высокую эффективность и результаты на этапе заключения по пройденному материалу, так как предполагает высокий уровень информированности учащихся и свободное использование изученного материала.

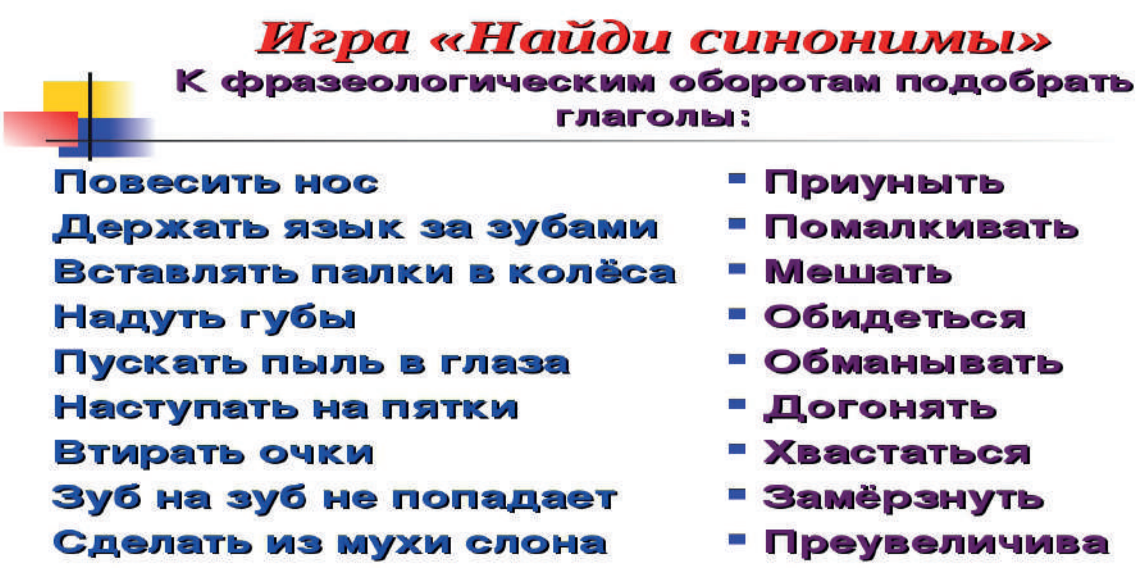

Метод «доски». (от англ. «штырь» арматура, «боорд» — доска)

Процедура передачи. На доску вешается таблица. Бумажки с написанными на них словами кладут вверх ногами на стол учителя. Один слушатель из каждой группы выбирает одну из этих работ. Если выбранное слово совпадает, оно вставляется в ячейку, соответствующую записи в таблице, и поясняет значение слова.

Преимущества: Учит студентов мыслить независимо, логически и критически. Стимулирует усилия учащихся по получению знаний по изучаемому предмету.

Проблемы: более слабым учащимся может понадобиться помощь в выполнении этого предметного упражнения.

Слова могут быть: кушетка, стол, стул, кресло и т. д.

Игровая форма занятий создается на уроках русского языка и литературы, географии и ОБЖ в среднем звене и на уроках окружающего мира, чтения при помощи игровых приемов и ситуаций, которые выступают как средство побуждения, стимулирования учащихся к учебной деятельности. Реализация игровых приемов и ситуаций при урочной форме занятий происходит по следующим основным направлениям: дидактическая цель ставится перед учащимися в форме игровой задачи; учебная деятельность подчиняется правилам игры; учебный материал используется в качестве игрового средства; в учебную деятельность вводится элемент соревнования, который переводит дидактическую задачу в игровую; успешное выполнение дидактического задания связывается с игровым результатом. Особенностями игры в старшем школьном возрасте является нацеленность на самоутверждение перед обществом, юмористическая окраска, стремление к розыгрышу, ориентация на речевую деятельность. Поэтому в данном возрасте детям интересны деловые игры. Деловая игра используется для решения комплексных задач усвоения нового материала и его закрепления, развитие творческих способностей, формирования учебных умений, дает возможность учащимся понять и изучить учебный материал с различных позиций. На уроках литературы в 5–9 классах применяются различные модификации деловых игр: имитационные, операционные, ролевые игры, деловой театр, психо — и социодрама.

Использованная литература :

1. Внеклассная и внешкольная работа по русскому языку и литературе под редакцией К.В.Мальцевой и М.Н.Борисовой. М.Просвещение 1982-185с.

2. Кружковая работа по русскому языку . Пособие для учителей.

Н.Н.Ушаков М:Просвещение1979-349с.

BOSHLANG`ICH VA YUQORI SINF ONA TILI DARSLARIDA CHIROYLI YOZUV DARSINI TASHKIL ETISH

Axmedova Feruza, Norbayeva Amina
Xorazm viloyati Qo`shko`pir tumani 5- son IDUMning
ona tili va boshlang`ich ta`lim fani o’qituvchilari
Tel + 99-894-235-16-70, 99-427-44-84
ahmedovaferuza025@gmail.com,
norbayeva1987@islaud.com

Annotatsiya: O’qituvchi yozuvga o’rgatishga boshlashdan oldin o’quvchilar bilan quyiida qayd etilgan tushunchalar ustida ish olib borishi lozim. Bu o’quvchilarga harflarning shaklini, uning harakatini yaxshi tushunishlariga katta yordam beradi.
Kalit so’zlar: Qayta ishlash , metodika, rivojlanish, taraqqiyot.

Boshqa fanlar qatori chiroyli yozuvga o’rgatish ham o’zining tarixiy manbalariga ega bo’lgan holda o’sib, rivojlanib bormoqda.

Quyida biz hozirgi kunda boshlang’ich va yuqori sinf o’qituvchilari uchun zarur bo’lgan eng asosiy yozuv usullarini ko’rsatib o’tamiz.

1. **Namunaga qarab yozish**.

Chiroyli yozuvga o’rgatishning eng asosiy usullaridan biri harflarning shaklini namuna qilib ko’rsatish va yozdirish. Har bir harf namunasi doskada barcha o’quvchilarning diqqatini jalb qilgan hoilda yoki ayrim o’quvchilarga daftarda alohida- alohida ko’rsatib berish lozim. O’quvchining vazifasi esa doskada eslab qolgan shaklarini o’z daftariga to’g’ri aks ettirishdir.

O’qituvchi tomonidan har bir harf yoki harflarning bog’lanishi, og’zaki yoki doskada tushuntirish orqali, qo’lni qayerga qo’yish kerakligi, qayerda qo’l harakatining burilish va qayerda bu harakat uzilishi talab etilish, harflarning baland pastligi qay darajadagi kabilar ko’rsatmalar orqali tushuntiriladi.

Keyinchalik o’quvchilar ham u yoki bu harfning yozilishini o’qituvchi bayon etgan tarzda tushuntirib beradilar.

2. **Namunaga qarab ko’chirib yozish.**

Bu juda qadimiy bo’lib, hozirgi kunda ham u o’z qimmatini yo’qotgani yo’q. O’quvchilar, asosan, harflarning shaklini “Husnixat” kitobdagi yoki “Yozuv daftari” dagi namunaga qarab ko’chirib yozadilar. Namunaga qarab ko’chirib yozish, tayyor harfning ustidan yozishga nisbatan ancha murakkab bo’lib, ularning har biri ikkalasini qaysi vaqtda qo’llashni o’qituvchi yaxshi bilishi kerak.

Tayyor holdagi nuqtalar bilan ifodalangan harflar ustidan qo’lni yurgizib mashq qilish ixtiyorsiz jarayon bo’lib, o’quvchilar bu topshiriqni asosan bajaradilar.

O’quvchilarning daftarlarida o’qituvchi tomonidan yozib ko’rsatilgan har bir namuna chiroyli va aniq yozilishi lozim.

3. **Nusxa ko’chrish.**

Bu usulni harf shaklini to’g’ri tasavvur eta olmaydigan yozishda daftar chiziqlaridan pastga tushib yoki chiqib ketadigan o’quvchilar uchun qo’llash mumkin. Masalan bir o’quvchi B harfini yozishda xatoga yo’l qo’yayotgan bo’lsa, o’qituvchi ularni nuqtalar bilan ifodalab, daftarga qalamda yozib ko’rsatadi, o’quvchi esa uning ustidan siyoh yurgizib chiqadi. Bu usul o’quvchining shu harf tasavvurini kengroq shakllantiradi.

4. **Tasavvur orqali yozish.**

Yuqorida ko’rsatib o’tilgan usullar bilan bir qatorda tasavvur qilish orqali havoda harflarning shklini yozdirib mashq qildiriladi. O’qituvchi doskada yozib ko’rsatga harf yoki bog’lanishlarni o’quvchilarga qanday qilib yozishgni, ruchkaning havoda haraakatini ko’rdsatib o’quvchilar tasavvur hosil qilganlaridan so’ng daftarga yozish ruxsat etiladi. Bunday mashqlar o’quvchilarning qiziqishlarini o’stiradi, hamda jismoniy mashqlarni ham bajarish imkonini beradi.

Nusxa ko’chirish, tasavvur orqali yozish chiroyli yozishga o’rgatishda yordamchi usullaridir.

5. Harflarning shaklini tahlil qilish.

Harf va uning unsurlarini tahlil qilishni turlicha amalga oshirish mumkin.

Harflarni unsurlarga ajratib tahlil qilish, har bir harfning necha unsurdan tuzilganligini, har bir unsur qanday shaklga ega ekanligini, bu unsurlar boshqa harflar bilan bog'lanishda qanday ko'rinishga ega bo'lishini o'quvchilar tasavvur etadilar. Ammo soddalashtirilgan harflar alfaviti ko'p harflarni unsurlarga ajratmay, bir butun shaklda yozishni tavsiya etadi. Masalan, kichik b va f harflari unsurlarga ajratilmay, bir butun shaklda yoziladi.

Bu yerda faqat o'qituvchi harflarning nechta unsurdan tashkil topganligini eslatib o'tadi, xolos, yozishda esa bu harflar qo'l harakatini uzmasdan yozishni talab etadi.

6. Yozuv malakasini ongli o'zlashtirish.

Chiroyli yozuv qoidalarini yaxshi bilish yozuv malakasining shakllanishiga yaqindan yordam beradi.

Chiroyli yozuv qoidalarini qisqa va tushunarli qilib bayon etish lozim, shundagina o'quvchiar uni to'liq o'zlashtirishlari va amalda qo'llashlari mumkin. Masalan, birinchi sinfda dastlab to'g'ri o'tirish, ruchkani to'g'ri ushlash, daftarni to'g'ri holatda qo'yish kabi talablar asosida: so'zlarda harflarning balandligini va qiyaligini bir xilda saqlash, so'zlarda harf unsurlari va harflarning o'ralig'ini bir xil uzoqlikda chamalab yozish qoidalari kelib chiqadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. G'ulomov M. "Chiroyli yozuv malakalarini shakllantirish" O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma. Toshkent "O'qituvchi" 1992 yil.

2. G'ulomov M. Tog'ri va chiroyli yozing". Mashq daftari. Toshkent "Turon- iqbol" nashriyoti. 2010 yil.

MAQOLLAR - INSONNI TARBIYALAYDIGAN VOSITA

Atajonova Farida,
Xorazm viloyati Xonqa tumani
8-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi
Aminova Sanobar,
Xorazm viloyati Xonqa tumani
8-maktab boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi
Sultonmuratova Nodira,
Xorazm viloyati Xonqa tumani
25-maktab boshlang’ich sinf o’qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada xalq og`zaki ijodi turi hisoblanmish maqollar va ularning ibratli tomoni, maqollarning turi, kelib chiqishi, mavzusi, inson hayotidagi o`rni haqida ma`lumot beriladi.

**Kalit so`zlar:** xalq og`zaki ijodi, maqol, tarbiya, ibratli saboq, so`z ko`rki.

Xalq og`zaki ijodida tarbiyaviyligi bilan maqollarning o`rni beqiyosdir. Maqollar odamlarning hayoti va turmush jarayonida to`plagan tajribalari, dunyoqarashi, o`zi yashab turgan ijtimoiy hayotga bo`lgan munosabati, o`tmish hayoti va uning ibratli saboqlarini, umid va orzularini ifodalaydi. So`z san`atining mahsuli sifatida maqollar ifodalanadi.

Alisher Navoiy o`zining ijodiy faoliyatida xalq og`zaki ijodini o`rganib, kishilar hayotida maqolning naqadar muhim ahamiyatga ega ekanligi haqida to`xtalib shunday baytni yozadi:

Kishiga necha mushkul hol, Kimki bilay desang maqolin angla, Hikmatu aql anga erur halol. Asli bilay desang oni angla.

Maqol ota-bobolarimizning uzoq yillar davomida ko`rgan-kechirganlari, tajribalari asosida yuzaga kelgan xulosalaridir. Masalan, “Ona yurting omon bo`lsa, rangi ro`ying somon bo`lmas”, – deymiz. Bu so`zlar zamirida vatanidan ayrilib, musofirlikning achchiq alamlarini tortgan kishining, begona yurtlarda, notanish odamlar orasida vatansizlikdan rangi ro`yi somon bo`lgan kishning iztiroblari yotibdi. Yo bo`lmasa, “O`zgalar yurtida sulton bo`lguncha, o`z yurtingda cho`pon bo`l”, – degan maqolni oling. Bu so`zlar zamirida ham katta hayotiy tajribalar mujassam. Beixtiyor shoh va shoir bobomiz Bobur Mirzo esga tushadi. Hindistondek katta mamlakatga podsholik qilgan kishi yurtdoshlari Andijondan qovun olib borganlarida yig`lagan edi. Haqiqatan ham, Vatan mehridan kuchli narsa dunyoda yo`q.

Ko`plab maqollarda ichki qofiya bo`ladi. Masalan, yuqoridagi ikki misolning birinchisida “omon” bilan “somon”, ikkinchisida “sulton” bilan “cho`pon” o`zaro ohangdosh, ya`ni qofiyadoshdir. Shu jihatdan ular topishmoqlarga o`xshab ketadi. Masalan, “Pak-pakana bo`yi bor, yetti qavat to`ni bor”, – desak, bu yerda ham “bo`yi” va “to`ni” so`zlari qofiyadosh. Shunga qaramay ,u maqol emas. Chunki unda xulosa yo`q. Hukm yo`q. Unda sirlilik bor. Unda hamma so`zlar bir narsani bekitishga qaratilgan. U narsaning belgilari berilyapti, xolos. Maqolda esa, aksincha, xulosa beriladi. Maqol inson nutqini bezaydi (xalqimizni “So`z ko`rki – maqol”, deb bejiz aytilmagan), uning ta`sir kuchini oshiradi.

Maqolda mazmun aniq, xulosa tugal, ifoda ravon bo`lib, unda ibratli fikr aytiladi.bu fikr rad etib bo`lmaydigan hokum shaklida keltiriladi. Masalan, “Ona yurting – oltin beshiging”, “Olim bo`lsang, olam seniki!” kabi maqollarni hech bir e`tirozsiz qabul qilamiz.

“Maqol so`zi arab tilidan olingan bo`lib, “so`z” degan ma`noni bildiradi. Uni otalar so`zi ham deydilar. Maqol she`riy shaklda ham bo`lishi mumkin. Masalan:

Oltovlon ola bo`lsa, Og`zidagin oldirar.

To`rtovlon tugal bo`lsa, Tepadagin endirar.

Bu maqol birlik, o`zaro ittifoqlik haqida. Bir kishining olti o`g`li bo`lsa-yu, ular bir-birlari bilan ahil bo`lmasa, og`zidagilarini oldiradi. Ular istagan odam xafa qilaverishi mumkin. To`rt aka-uka ahil bo`lsa, ular ko`p ish qila oladi. Ya`ni, ahillik bo`lsa, oz odam bilan ham katta ishlar qilishi mumkin. Ahillik bo`lmasa, ko`p ish bilan ham hech ish qila olmaysan. Bu – ma`nosi.

Ifodaga kelsak, “oltovlon”, ko`pchilikni, “to`rttovlon” ozchilikni anglatyapti. “Ola bo`lmoq” noahillik, “tugal bo`lmoq” ahillikni bildirmoqda. “Og`zidagin oldirmoq” bor narsalarni boy deb berib qo`ymoq, “tepadagini endirmoq” qiyin, murakkab ishlarni ham osongina hal qilmoq

ma`nolarini anglatyapti.

Maqollar xilma-xil mavzularda bo`lishi mumkin. Masalan, do`stlik, vatan, mehnat, ilm-hunar egallash, botirlik, saxovat, adolat va hokazo. Aziz farzand, xalq maqollari – boyligimiz. Ota- 11 Ноябрь 2021 8-қисм Тошкент bobolarimizning siz bilan qoldirgan xazinalaridan biridir. Ularni izlab toping, sevib o`rganing. Kerak o`rinlarda foydalanishni odat qiling. Shunda ular butun umringiz davomida hamrohingiz bo`ladi. Har gapingizning salmog`i oshadi. Sermazmun, ta`sirchan, keskir bo`ladi.

Foydalaniladigan adabiyotlar ro`yxati:

1. O`zbek xalq maqollari. Toshkent. 2003-yil.
2. S. Ahmedov, R. Qo`chqorov. Adabiyot. 5-sinf darsligi. Toshkent. 2020
3. Internet ma`lumotlari.

KIMYO HAMDA BIOLOGIYA FANLARINI O’QITISHNING ZAMONAVIY USULLARI

Masharipova Lobarxon Normatovna
Xorazm viloyati Urganch tumani
10-maktab kimyo fani o’qituvchisi
Avazova Gulzoda Madiyorovna
Biologiya fani o’qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada biologiya hamda kimyo fanlarini o’qitishning o’zaro bog’liqligi hamda innovatsiyalardan foydalanish haqida fikr boradi.
Kalit so’zlar: STEAM, pedogogik qobilyat, qiziqish.

Hozirda barcha fan o‘qituvchilaridan kompetensiyaviy yondashuv asosida bilim berish talab etilmoqda.Ish tajribamdan kelib chiqqan holda men ham o‘quvchilarda xususiy kompetensiyalarni shakllantirish uchun bir necha mashqlardan foydalanaman.Yoshlarimizning qay darajada mukammal bilimga ega bo‘lishi biz ustozlarning faoliyatiga bevosita bog‘liq. Kimyo faniga o‘quvchining qiziqishini orttirish kelajakda yurtimizda yetuk mutaxassislarning yetishib chiqishi va ilm-fan,texnikaning yuksalishi uchun asos bo‘la oladi. Bugun e’tiboringizga havola etmoqchi bo‘lgan maqolamda kimyoning hayotimizdagi o‘rni va dars jarayonlarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish haqida fikr yuritar ekanman, uning o‘quvchilarimizning kimyo faniga qiziqish darajasi ortishining ahamiyatiga to‘xtalaman.

STEAM-hozirgi kunda dunyo ta’lim tizimining eng asosiy urf bo’lgan innovatsion metodlaridan biri hisoblanadi. Bir qaraganda **STEAM** abbreviaturasi juda murakkab ko„rinadi, lekin uni alohida ko’radigan bo’lsak sodda va aniq ekanini ko„rishimiz mumkin, yani: S – science, T – technology, E – engineering, A – art, M – mathematics, yoki tabiiy fanlar, texnologiya, muhandislik san’ati, ijod, matematika. Oddiy so’z bilan aytganda, zamonaviy dunyoda eng ko„p talab etilayotgan fanlardir. Hech kimga sir emaski, ko’plab fan tarmoqlarida katta yutuqlarga erishish uchun o’zlashtiriladigan turli sohalardagi bilimlarning integratsiyasi talab etiladi. Lekin bunga o’quvchilarni qanday qilib tayyorlashimiz mumkin, chunki maktab dasrlari orasidagi bog’liqlikni ko’rish juda murakkabdir. Aynan shunday muammolarni hal qilishda STEAM yordam beradi. Bu metodika ta’limni aralash turda olib borish va egallangan nazariy bilimlarni kundalik hayotda qo’llay olish ko’nikmalarini shakllantirishga imkon beradi. STEAM bu maktabda va maktabdan tashqarida loyiha va o’quv − tadqiqot faoliyatini amalga oshirish imkoniyatini beruvchi innovatsion texnologiyadir. Ushbu metod yordamida fanlar alohida tarmoqlarda emas, balki integratsiyalashgan holda, umumiy bog’liqligini ko’rsatib o’rgatiladi. Fanlarni kundalik hayot bilan bog’liqligini ko’rsatishdan tashqari, texnologiya o’quvchilarning ijodkorligini ham ko’rsatib berishi mumkin. Ushbu yondashuv o’quvchilarning faoliyatiga bir qancha vazifalarni taqdim etadi, o’quvchi ularni hal qilishida ijodkorligini namoyon qilishni o’rganadi. Bunday vazifalar yordamida o’quvchi g’oyalarni nafaqat o’ylab topadi, balki ularni kundalik hayotida amalga oshirishni ham o’rganadi. Shu tariqa, o’quvchi o’z faoliyatini oldiga qo’yilgan vazifalari va mavjud imkoniyatlari doirasida hal qilishga o’rganadi. **STEAM-** yondashuvi tufayli o’quvchilar tabiatni tushunib,dunyoni muntazam o’rganishadi va shu bilan qiziqishlarini,muhandislik fikrlash uslubini,tanqidiy vaziyatlardan chiqish qobiliyatini, jamoaviy ish qobiliyatini rivojlantirish va yondoshuvining liderlik,o’z-o’zini namoyon qilish asoslarini o’rganishda,o’z navbatida,bolalar rivojlanishining tubdan yangi darajasini ta’minlaydi. STEAM o’quvchilarda quyidagi muhim xususiyatlar va ko’nikmalarni rivojlanlan-tirishga yordam beradi: - Muamolarni keng qamrovli tushunish - Ijodiy fikrlash - Muhandislik yondoshuv - Tanqidiy fikrlash - Ilmiy metodlarni tushunish va qo’llash - Dizayn asoslarini tushunish STEAM yondoshuvining asosiy g’oyasi:amaliyot nazariy bilim kabi juda muhimdir.O’rganish vaqtida biz nafaqat miya, balki qo’llarimiz bilan ham ishlashimiz kerak.Ular bilimlarni o’zlari uchun o’zlari o’rganadilar.

Biologiyani o’qitishda lokal darajadagi pedagogik texnologiyalardan «Klaster» «Ven diagrammasi» va «Atamalar zanjiri» kabi texnologiyalardan foydalanish zarur. Klasterdan foydalanishda sinf o’quvchilarini teng sonli guruhlarga bo’linadi, o’zlari klaster tuzib himoya qilinadi hamda eng yaxshi klaster tuzgan va yaxshi ta’riflagan guruh g’olib deb aniqlanadi. Venn diagrammasi fakt tushunchalarni tahlil qilish ,sintezlash ,taqqoslash ishlari olib boriladi. Atamalar zanjiri bu darslikdagi atamalar ro’yxati va ularning ta’riflari haqidagi texnalogiya.Bu

texnalogiyada o’quvchilar guruhlarga bo’linadi O’quvchilar atamalarga ta’rif berishlari yoki ta’riflar orqali atamalarni topishi kerak bo’ladi . Bugungi kundagi eng dolzarb muommolardan biri maktablarda axborot texnologiyalarini yetishmovchiligida, laboratoriya jihozlari, kimyoviy moddalarinig yetishmovchiligidir. Hozirgi muammolardan biri darslarni tashkil etishda o’qituvchi didaktikadan ishlab chiqilgan ta’lim mazmunini o’qitish metodlari va vositalarning uzviyligik prinsipiga amal qilish mavzulari rejada pedagogik texnologiyalarning qaysi turlarini foydalanishi o’quv yili boshida belgilash kerakligidadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. - Qarshi: Nasaf, 2000.
2. Sayidaxmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. - Toshkent: Moliya, 2003.
3. Tolipova J.O., G’ofurov A.T.. Biologiya ta’limi texnologiyalari. - T.: O’qituvchi, 2002.

BIOLOGIYA VA KIMYO FANLARINI O`QITISHDA MAXSUSLASHTIRILGAN DASTURIY VOSITALARDAN FOYDALANISH

Avezova Shirin Boltayevna
Xorazm viloyati Xonqa tuman 50-son maktab
biologiya fani o`qituvchisi
Latipova Shirin Azodovna
kimyo fani o`qituvchisi

“…Biz yoshlarga doir davlat siyosatini hech ogishmasdan, qat`iyat bilan davom ettiramiz, balki bu siyosatni eng ustuvor vazifamiz sifatida bugun zamon talab qilayotgan yuksak darajaga ko`taramiz…”

SH.MIRZIYOYEV.

Annotatsiya: Ushbu maqolada biologiya va kimyo fanlarini o`qitish jarayonida maxsuslashtirilgan dasturiy vositalardan (MDV)foydalanish usullari o`rganilgan. Biologiya va kimyo fanlarini o`qitish, bioinformatika va hisoblash biologiyasi masalalarini hal qilish uchun ixtisoslashtirilgan dasturiy vositalarni qo`llashga oid xulosalar keltirilgan.

Kalit so`zlar: maxsuslashtirilgan dasturiy vositalar, innovatsiya, bioinformatika.

O`zbekiston Respublikasida ta`lim sohasidagi islohatlar sifatida yosh avlodni tarbiyalashning asosiy istiqbol va yo`nalishlarini belgilab berilgan hamda ta`limni tubdan isloh qilishning asosiy yo`nalishlari ko`rsatib berilgan.”Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”,”Ta`lim to`g`risida”gi qonuni va boshqa huquqiy hujjatlarni keltirish mumkin. O`zbekiston Respublikasining “2017-2021 yillarda O`zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo`nalishi bo`yicha Harakatlar strategiyasida ham “Ta`lim to`g`risida”gi O`zbekiston Respublikasi qonunining yangi tahrirdagi loyihasini ishlab chiqish vazifasini belgilab berildi.

Bundan asosiy maqsad O`zbekiston Respublikasida fuqarolarga ta`lim-tarbiya berish, kasb-hunar o`rgatishning huquqiy asoslarini va ta`lim sohasidagi davlat siyosatining asosiy prinsiplarini belgilash hamda har kimning bilim olishdan iborat konstitutsiyaviy huquqini ta`minlashdan iborat.

Bu maqsadlarni amalga oshirishdan kelib chiqadigan asosiy vazifalar sifatida:

-ta`lim tizimining ishlashi va rivojlanishi uchun huquqiy kafolatlar va mexanizmlarni yaratish;

-ta`lim olish jarayonida ta`lim oluvchilar uchun keng imkoniyatlar yaratish va shaffoflikni ta`minlash;

-O`zbekiston Respublikasi ta`lim tizimini xalqaro ta`lim standartlari darajasigacha takomillashtirish;

-ta`lim sohasida davlat hokimiyati va davlat boshqaruvi organlari hamda mahalliy davlat hokimiyati organlari vakolatlarini belgilash va ular o`rtasidagi munosabatlarni tartibga solish nazarda tutilmoqda.

Respublikamizda ta`lim tizimini tubdan isloh etish va uni yanada takomillashtirish ta`lim jarayonida ilg`or pedagogic uslub va innovatsion texnologiyalarni,hamkorlikda o`qitish,shuningdek amaliy o`yinlar,interfaol ta`lim uslublari,axborot-kommunikatsiya texnologiyalari,elektron ta`lim resurslari va multimedia taqdimotlaridan foydalanish zarurligini ko`rsatadi,hamda mutlaqo yangicha ta`lim sohasiga tizimli yondashuv hamda tamoyillarni ishlab chiqish va amalga oshirishni taqozo etmoqda.

Bu masalaning davlat darajasida bosqichma-bosqich tizimli yondashuv asosida izchil hal etish zaruratini bugungi kunda uzluksiz ta`lim tizimini yanada takomillashtirish yo`lini davim ettirish ,sifatli ta`lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish,yuqori malakali kadrlar tayyorlash ,umumiy o`rta ta`lim sifatini tubdan oshirish,chet tillar,informatika hamda matematika,fizika,kimyo,biologiya kabi boshqa muhim va talab yuqori bo`lgan fanlarni chuqurlashtirilgan tarzda o`rganish,hamda ilmiy tadqiqot va innovatsiya faoliyatini rag`batlantirish,ilmiy va innovatsiya yutuqlarini amaliyotda joriy etishning samarali mexanizmlarini yaratishda ko`rish mumkin.

Bundan tashqari, o`qituvchi nafaqat AKT sohasidagi bilimlarga ega bo`lishi,balki ularni o`z kasbiy faoliyatida qo`llash bo`yicha mutaxassis bo`lishi kerak.Ushbu maqsadga erishishda ta`limni komputerlashtirish sohasida o`qituvchilarni qayta tayyorlash maqsadga muvofiqdir.

Yaqin kelajakda o`qituvchilarga ta`limni axborotlashtirishning ikkita strategik maqsadga

erishishini ta`minlaydigan jihatlar haqida ma`lumot berish muhimdir:Birinchisi-axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishga asoslangan barcha turdagi o`quv faoliyatining samaradorligini oshirish,ikkinchisi-axborot jamiyatining talablariga javob beradigan fikrlashning yangi turi bilan mutaxassislarni tayyorlash sifatini oshirish.

Bugungi kunga qadar biologiya va kimyo fanlarini yangicha yondashuvlar asosida o`qitishda ma`lum ilmiy va pedagogik tajriba to`plangan

Handa ushbu muammolar bo`yicha bir qancha nashrlar nashr etilgan. Turli mualliflar ta`limni komputerlashtirish muammolariga bag`ishlangan ishlarida, xususan biologiya,kimyo fanlarini o`qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanishning strategik ahamiyatiga e`tibor qaratmoqdalar.

Mazkur maqolada biologiya, kimyoni o`qitish jarayonida maxsuslashtirilgan dasturiy vositalar(MDV)dan foydalanishning innovatsion va ilmiy asoslarining tahlili qaralgan. Shuningdek, zamonaviy ta`lim tizimining turli sohalarida AKT dan foydalanishning asosiy yondashuvlari tahlil qilingan. Biologiya fanini o`qitish, bioinformatika va hisoblash biologiyasi masalalarini hal qilish uchun ixtisoslashtirilgan dasturiy vositalarni qo`llashga oid xulosalar keltirilgan.

MDV lar ta`lim jarayoniga nisbatan yaqinda kirib keldi va pedagoglar tamonidan faoliyatga keng joriy qilinmoqda. Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko`rsatadiki. MDV larni ta`lim jarayoniga joriy etishda, xususan biologiya va kimyo darslarida, sinfdan tashqari tajriba mashgulotlarida hamda to`garaklarda biologiya va kimyo fanlarining murakkab mavzularini o`rgatishda bioinformatika va hisoblash biologiyasidagi muammolarni modellashtirishga imkon beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. A. Zunnunov, U.Maxkamov. Didaktika (Ta’lim nazariyasi). T., Sharq, 2006y.
2. N.Sayidaxmedov. Yangi pedagogik texnologiyalar. – T.: Moliya, 2003y.
3. R.A. Mavlonov va boshq. Pedagogik texnologiya.
4. Internet malumotlari.

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ ТАДКИКОТЛАР: ДАВРИЙ АНЖУМАНЛАР: 10-ҚИСМ

Масъул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаҳҳиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 31.12.2022

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: http://www.tadqiqot.uz/; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: http://www.tadqiqot.uz/; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000